MIHAIL SADOVEANU

MIHAIL SADOVEANU

VENEA O MOARĂ PE SIRET

Capitolul I
Se arată ce poate face un vânt care aduce nouri din necunoscut

În anul 1808, o secetă îndelungă, vreme de două luni, a uscat lanurile moşiei Buciumeni a boierului Alexandru Filoti şi a sărăcit toate ogoarele ţăranilor din cele nouă sate ale moşiei. Ardea văzduhul; nourii se arătau numai pe marginile zării. În trei sâmbete ieşise preotul cu icoanele la şipotele de sub deal, urmat de obşte. Se vede că era o mânie a lui Dumnezeu; toată lumea îşi luase nădejdea dinspre partea ploii, în imaşuri, vântul stârnea pulberi; fâneţele sunau uscat şi trist; păpuşoaiele îşi răsuceau frunzele în arşiţă. Numai grâul boierului se alesese bun, şi batozele mormăiau la girezi, în patru colţuri ale moşiei, împresurate de oameni cu obrazurile asudate şi negre de colb, amestecat cu pleavă şi fum. Domnul Filip Nacovici, vechilul, toată ziua îşi purta trupul uriaş de la o arie la alta pe buiestraşul lui alb, şi, cum ajungea într-un loc, descăleca şi prindea să răcnească, zbârlindu-şi mustăţile mari, gălbii scuturându-şi pe sus, ameninţătoare, mâna dreaptă împodobită c-un harapnic unsuros. Printre sudălmile lui grozave, pe care le arunca învălmăşit, cu obrazul roş şi cu ochii bulbucaţi, se alegea o vorbă pe care o înmlădia dintr-un chip deosebit, cu respect şi grijă:

— Cuconaşu! cuconaşu cheltuieşte, cuconaşu păgubeşte!

Oamenii, în zăduf, furnicau repeziţi în toate părţile de vătafi, snopii se perindau în zbor spre hapcă, ş-un muget neostenit îi acoperea pe toţi ca-ntr-o nebunie. Domnul Filip Nacovici încăleca, mai întorcea o dată capul şi amenința cu harapnicul, pe urmă se ducea în buiestru, iar printre oameni urma o destindere trudnică, şi-n negura plevii ochii aveau luciri bolnave. Sacale cu apă încropită înaintau

domol, trase de boi, pe drumeagurile crăpate; căruţe cu murături – hrana oamenilor – veneau şi mai încet; prin pâraie de nomol se tăiau în păurişuri şi se chinuiau ţigani în durligi, ca să prindă «chişcari» pentru prânzul vreunui vătaf.

*

Pe după Sântilie apoi s-a năruit asupra cuprinsului un vânt mare: a ţinut patru zile. Se zbăteau copacii, parcă voiau să se smulgă din pământ. La cuconu Filip acasă, în dosul curţii boiereşti, veneau oamenii să se tânguie că nu pot ara, că vântul îi nebuneşte de cap şi-i usucă!

— Nu ştiu ce-a fi, cucoane Cilipe, dar dacă nici acu, după vântoasa asta, n-a veni ploaia, apoi ne-am stins de pe faţa pământului. Acu-i de cherit: merge plugu ca-n cremene. Domnul premare mână după noi vătăjeii, da’
dumnealui nu vrea să ştie de nacazu omului!

— Dă, bre, răspundea gros cuconu Filip; aveţi datorii, ş-aista-i lucru boieresc, lucru sfânt, nu-l puteţi lăsa!

Oamenii gemeau încet:

— Vai de maica ce ne-o făcut! şi-şi plecau frunţile privind într-o parte.

La cucoana Aglaie, soţia vechilului, veneau neveste
cu ouă şi cu găini slabe. Dumneaei avea un râs ciudat şi
o căutătură ascuţită:

— Da’ ce-am să fac eu cu găinile, femeilor?

— Dă-ne ce ni-i da, noi n-avem cu ce le hrăni!

Cucoana Aglaie prindea a vorbi multe: întreba de una, de alta, despre cucoana preuteasă, despre cucoana învăţătorului, apoi rostea cu foarte mare mirare:

— De ce-a fi bătând aşa vântul?

— S-o spânzurat careva… ziceau femeile cu sfială şi, c-un zâmbet trist, aşteptau rostul cucoanei Aglaie asupra soartei cobăilor[{1}] lor.

— Apoi eu ce să vă dau? striga dumneaei şi privea cu dispreţ găinile. Ştiu eu ce să vă dau? Ce am să fac cu ele?

— Mata le mai îngraşi şi le trimeţi la târg… îndrăznea una.

Cucoana Aglaie se făcea a nu auzi şi iar prindea să scoată strigăte de mirare, cu privire la găini şi la scumpetea banilor din ziua de azi.

Din zări, din cuibul furtunii, într-o dimineaţă au început a se ridica nouri negri. Veneau cu grăbire, treceau, iar veneau îmbulziţi; şi deodată lumina depărtărilor pieri. Începu să picure în pulberea fierbinte a drumului, În sat la Buciumeni, oamenii ieşeau afară din case, priveau văzduhul spre munte şi cereau ploaie făcându-şi cruce: «Dă, doamne!».

Picuşurile conteniră. După jumătate de ceas porniră din nou, mai mărunte şi mai dese, apoi se opriră iar, ca după o osteneală. Pe urmă o lumină cenuşie se întinse peste toate, nourii coborâră spre pământ, şi adevărata ploaie porni ca un şuvoi grăbit.

Zile şi nopţi a plouat; a plouat o săptămână, două.
Oamenii umblau pretutindeni veseli, călcând fără să se uite prin mocirle. O zi apoi a contenit curgerea: soarele căta înapoi de la asfinţit, din munţi. «Se face vreme bună de-acu…» ziceau oamenii. Dar peste noapte prinse a turna cu găleata. Şi pe urmă ploaia lungă a miezului nopţii s-a întemeiat iar, fumurie, pornită pentru veşnicie parcă. Pâraie umflate s-au năpustit în ogoare. Păgubiţii se scărpinau în cap; ceilalţi îngânau cu filosofie: «Tot mai bine aşa decât secetă!»

În sfârşit, după zile fierbinţi, cu văzduh plin de abur, şi alte ploi viforoase, vremea parcă s-a aşezat. Dar într-o miercuri de la mijlocul lui august s-a vestit în sat
la Buciumeni că vine mare Siretul şi ia podul. Dacă ia
apa podul, rămâne moşia boierească tăiată în două. Îndată a ieşit domnul Iacobache, primarele, cu slujbaşii; şi Ghiţă,

cel mai spătos şi mai de ispravă fecior boieresc,
s-a crăcănat în capul satului, cu mânile-n şolduri, şi-a dat căciula pe ceafă şi a prins a striga cumplit, cum îi
era obiceiul, de s-auzea până-n vale, peste zece hudiţi:

— Ascultaţi… oameni buni!… Vine apa mare şi ia podul! Ascultaţi… poruncă boierească: să iasă din fiecare liţă câte doi oameni!

— Iar a început să buciume Ghiţă în capul satului…
ziceau gospodarii, pe când omul stăpânirii intra fudul în orânda[{2}] boierească, la Bercu.

În ziua aceea, miercuri, pe la prânzişor, s-au strâns oamenii la pod. Peste noapte apa crescuse de mai bine de-un stânjen. Podul, pe cele patru şăici[{3}], de unde mai înainte sta covăţit în jos, acuma, săltat de apă, se încordase în sus ca un arc şi plesnea din încheieturi în fiecare clipă. Clătinat şi zguduit de năvala talazurilor. Moş Pahomie podarul, întărise piedica la vârtejul care ţinea odgonul, şi aştepta liniştit împrejurările. Era un moşneag uscat şi nalt, cu obrazul plin de crestături adânci făcute parcă cu dalta în piatră, eu ochii mici şi sfredelitori sub sprâncene roşcate.

Oamenii se rânduiră împrejurul lui, la soare. Căsuţa, aşezată pe dâmb nalt deasupra apelor, n-avea habar de înec. Vătăjelul Iordache Nastratin, care venise cu sătenii, începu vorba, lat şi-ndesat, privind într-o parte cu ochii
lui alburii:

— Moş Pahomie, iaca m-o trimăs cuconu Cilip cu ajutor… «Să nu cumva – zice – să se ducă podul, că ne rămâne moşia tăietă în două». Aşa a zis cuconu Cilip

Podarul se uită la Nastratin lung, măsurându-l cât
era de nalt. Apoi avu o încreţitură de buze.

— Poate-aţi venit, măi, să vă puneţi împotriva Siretului!? strigă el, rânjind. Măi Nastratin, ia mai spune, bre, vorba lui cuconu Cilip! Mare comedie spune cuconu
Cilip!

— Cuconu Cilip o poruncit aşa… că nu care cumva să se ducă podul, că ne rămâne moşia tăietă în două.

— Aha! vă rămâne moşia tăietă în două! Şi tu, măi Iordache, nu mai poţi de scârbă!

Oamenii prinseră a râde. Iordache începu să se scarpine în cap, ca să facă ceva, şi zâmbea şi el, cu obrazu-i mare şi puhav înflorit de băutură.

— Vra să zică aţi venit să vedeţi cum se duce podul! strigă podarul către oameni.

— Am venit! ziceau oamenii veseli şi strângându-se pe lângă prispă.

Pahomie îşi scoase beşica de porc şi se puse să răsucească tutun într-un petec de pănuşă de păpuşoi. Cea mai mare plăcere a podarului era să beie o ţigară de tutun şi să înţepe cu vorba pe unul şi pe altul.

— Apoi dă, bre, ce să fac şi eu? zicea el. Amu cu baba le-am sfârşit pe toate. Zic eu una, ea tace; zic eu două, ea tace. Fac către dânsa: Hăi! – ea nu se urneşte. O surzit şi ea, saraca, şi şede într-un cotlon. Îi zic: «Fa Catrină, am să-mi aduc, măi, muiere tânără!» – ea se uită la mine ca un huhurez. «Apoi – zice – de-acu nu mai avem mult. Ne-om duce după feciori.» Ş-apoi tace, se gheboşează în colţul ei şi oftează. Eu, dacă n-am cu cine vorbi, mă mai iau cu oamenii care vin pe-aici. Ia, ca să mai treacă vremea.

Podarul căzu pe gânduri, cu ochii la pod. Oamenii tăceau în jur şi priveau cum vine, năvalnic şi plin din mal în mal, Siretul cu ape gălbui. Şăicile săltau întruna, şi podul gemea necontenit din încheieturi. În josul râului lunca era înecată. Sălciile cele bătrâne pluteau pe apă ca nişte căpiţe, şi soarele lucea în oglinda bălţii ca un cuibar de foc. Şi dincolo, în fund, pe culme, ca-ntr-o depărtată străinătate, se răsfirau satul şi curţile boiereşti într-o lumină dulce, peste ape line.

Oamenii sfătuiau domol.

Deodată podarul zvârli capătul de ţigara. Se suci spre oameni. Întinse mâna arătând la cela mal stâlpul de care era legat capătul odgonului. Apa-l cuprinsese până la jumătate şi-l bătea spumegând.

— Iaca, acolo-i slăbiciunea… zise el cu linişte. De-acu se duce podul.

— Cum se poate?! strigă Iordache Nastratin, holbând ochii.

— De-acu ţi se rupe moşia în două! urmă bătrânul cu râsu-i răutăcios.

— Apoi am adus oameni… ş-o poruncit cuconu Cilip…

— Măi băiete, oamenii au să se uite cum se duce podu, şi tu ai să le-ajuţi!

Cei din jur râdeau. Cercă a râde şi Nastratin şi se scarpină, după obicei, cu tărie la ceafă.

— Cunosc eu apa asta, grăi moş Pahomie, cum îmi cunosc baba. De treizeci de ani tot slujbă boierească fac. Ş-am mai auzit ca acuma podul scârţâind şi plângând.

De-aş avea atâtea mii de lei de câte ori l-am auzit, m-aş face şi eu boier. Vine apa mare, face podu gheb; bat nahlapii{4} în şarampoiul[2] de dincolo până ce-l prăvale.

Stau oamenii pe colea, umblă pe colo, răcnesc şi dau din mâni; Siretele îşi caută de treabă şi ia podul. Parcă ce-i poţi face? Trebuie să stăm şi să ne uităm. Nu-i cum vrem noi; îi cum vrea el.

Undele tulburi se frământau cu mânie la celălalt mal, săpau goluri care alergau rotitoare pe faţa râului. Podul tremura în gemete ca o fiinţă, şăicile se cumpăneau în toate părţile. Odgonul slăbea, stâlpul de dincolo se pleca încet-încet; apa-l bătea furioasă, făcea grumaz, încordându-se şi izbind.

Oamenii se mişcau cu neorânduială şi cu larmă, se strigau, porneau în lungul apei desculţi, cu căngile pe care le găsiseră la casa podarului.

Pe sforul undelor, sfărâmături de grinzi soseau amestecate cu gunoaie, cu sălcii smulse care pluteau rostogolindu-se fantastic. Între ele un viţel umflat, cu pântecele în sus, cu picioarele întinse ţapăn. Grinzile se izbiră sunând adânc în şăici, şi deodată podul începu să pârâie grozav: părea un ţipăt de disperare; crescu şi clocotul apei. Odgonul scăpătă din partea cealaltă. Urmă o năruire pripită de grinzi, de lemne, de scânduri. Şăicile se hotărâră să pornească la Galaţi, prin mijlocul râului, împresurate de sfărâmături. Partea ceastălaltă de pod rămase atârnând. Şi oamenii, cu cângile, făceau semne zadarnice şi comice spre flotila care se ducea…

— De-acu s-o sfârşit! grăi Pahomie. De întors s-or întoarce ele la loc, c-aşa li—i datina. Şi şerpele ista de odgon iar îl legăm de stâlp… Mare huiet; cumplit lucru-i apa! Numai baba mea, saraca, n-aude. Ea şede ca totdeauna în cotruţa ei. Poate să tragă şi cu tunu, că habar n-are!

Apa fura repede la vale şăicile şi sfărâmăturile podului. Oamenii le lăsară şi se întoarseră cătră podar. Moş Pahomie rânji la ei cu răutate.

— Iaca-i bun, vorbi el. Acu hai să mai stăm de vorbă, că tot e zi de lucru, şi ne-am luat de-o grijă. Ce mai zici, măi Nastratin? Să-i spui lui conu Cilip ce ispravă ai făcut!

Balaurul Siretului mistuise podul la cotitură. Acum apa se alinase; oamenii umblau de colo-colo fără rost, şi Nastratin sta într-un colţ de prispă, uimit, cu ochii ţintă, cu capul puţin plecat înainte.

*

Un om porni spre sat ca să deie de ştire la primărie şi la curte. Iar în vremea asta, pe-aproape de amiază, de deasupra Siretului, de pe dealul cel mare al Halmului, porni un sunet de bucium prelung şi trist. Parcă curgea şi sunetul pe deasupra apei.

— Aista-i buciumul lui Vasile Brebu, zise podarul. Să ştiţi că s-o întâmplat ceva.

Oamenii se mişcară. Unii porniră în susul apei. Dar vremea era lină şi-mprejurul căsuţei ţârâiau fericite rândunelele.

Pe apă sosiră iarăşi, din locuri necunoscute, grinzi învălmăşite. O vreme curseră gunoaie fumurii. După aceea, deodată, oameni de la deal începură să se arate alergând spre pod. Dădeau din mini şi strigau:

— O casă!… Vine-o casă!

— Şi asta-i bună! grăi podarul. Apoi răcni: Unde-i?

— Vine-ncoace la vale! gâfâiau oamenii oprindu-se şi făcând semne în urmă cu braţele.

— Iaca şi Vasile! zise cineva.

Vasile Brebu, pândarul Halmului, cobora la Siret. Ieşise din cărarea zăvoiului, şi oamenii îl priveau cum vine, nalt, cu privirea întunecată. În cap avea pălărie cât roata carului şi, la şold, glugă ciobănească. În dreapta purta baltag. Alămurile chimirului sticleau în soare. Venea repede, cu paşi mari.

Când se apropie, dădu bună ziua şi se opri. Cercetă grămada de oameni şi-şi trecu mâna dreaptă prin mustaţa-i neagră.

— Am auzit buciumul… zise podarul. Tu ai strigat, fine Vasile?… Pentru casa ceea care aud că vine pe apă?

— Da, răspunse pândarul Halmului. Am văzut-o de mult, dar nu înţelegeam ce-i. Am dat de veste pentru pod. Dar acu văd că podu l-o luat apa. Dacă n-o putem opri, are ea pe unde trece. Iaca, vine şi bădiţa Androne:
să-l întrebăm şi pe dânsul. Eu zic să cercăm, poate-o putem opri.

Podarul avu râsul lui de răutate:

— D-apoi cum?! zise el. De ce-o trimes primarele nostru lumea asta aici? Ca să oprească lemnele şi hoiturile care-or

veni pe apă.

Spre căsuţă urca din josul Siretului cel căruia pândarul îi zisese «bădiţa». Era un om subţiratic, cu barba şi pletele cărunte. Purta sumăieş scurt, în cap avea pălărioară rotundă. Venea sprinten, pe obraz c-o lumină de bunătate. După dânsul alerga ca un mânz un nepoţel cu opincuţi nouă în picioare, cu ilic şi cu pălărioară care semăna cu a bătrânului.

— Noroc bun la toată lumea! rosti el oprindu-se şi punându-şi beţişorul dinainte.

Oamenii îi răspunseră din toate părţile.

— Iaca, fine Androne, începu cu linişte podarul, nu-i, chip să am pace. Podul s-o dus, se chiamă că mi-am luat de-o grijă. Acum alta. Zice că vine o casă. A fi corabia
lui Noia.

— De asta ai buciumat tu. Măi Vasile? întrebă Androne Brebu.

— De asta, răspunse pândarul. Şi pe urmă m-am coborât încoace. Eu zic să cercăm s-o poprim aici: tot suntem atâţia oameni.

Vorbele pândarului fură deodată acoperite de larma oamenilor. Toţi strigau: «Vine! Vine!» Şi iar înălţară căngi ameninţătoare împrăştiindu-se pe malul apei. Apoi tăcură, aşteptând.

La cotul din susul râului se arătase o clădire de bârne. Sforul din mijloc o bătea într-o coastă şi-o înturna încet, împingând-o spre malul înalt de dincoace.

Câteva glasuri mirate izbucniră:

— E-o moară! Iaca roata!

— Asta-i altă minune, rânji Pahomie. Faceţi-i semne să vie încoace. Amăgiţi-o cu nişte grăunţe.

— Vine la mal! răcneau cei cu căngile.

— Nu spun cu?

— Ba se-ntoarce iar în sfor… răspunse Androne.

Deodată îşi înălţă glasul schimbat:

— Măi oameni buni! asta-i moara lui Chirilă de la Cotu Iepii. E moară de pe moşia noastră. Iaca, şi Rusu-i în moară. A fi fiind cu dânsul şi fată-sa, Aniţa. I-o furat apa în zori de ziuă…

Cei de pe mal încremeniseră uimiţi. Şi din moară porni deodată o trâmbiţare veselă de cucoş. Iordache Nastratin vătăjelul, începu a râde, apoi privi la Androne Brebu, scărpinându-se stânjenit la ceafă. Printr-o bagea[{5}] de la podul morii, scosese un cap zbârlit şi îngrozit morarul Chirilă. Striga ceva cu glas mare: i se vedea numai gura deschisă; murmurul apei îi înăbuşea chemările.

După cum spusese Androne Brebu, moara se întorcea iar spre mijlocul apei, parcă o trăgeau după ele grinzile care săltau ca nişte cai.

— Oameni buni! strigă Vasile, pândarul, la zăvoi o apropie şuvoiul de mal. S-o oprim acolo…

Podarului îi pierise zâmbetul de răutate. Acuma umbla şi el de colo-colo şi privea tulburat spre moară.

— Fine Androne, nu-i chip s-o lăsăm; acolo-i suflet de om!

— O prindem la zăvoi! strigă Androne.

Şi oamenii porniră după dânsul la vale. La malul jos, unii se dezbrăcară în pripă şi prinseră a înainta prin revărsarea liniştită. O luntre pluti deodată pe luciu. Pândarul şi Androne o mânau cu fereală împotriva cursului.

Moara trecuse de locul unde stătuse podul şi luneca domol spre luncă. Morarul urla neîntrerupt la ochiul podului. O clipă obrazul lui spăimântat se trase în întuneric şi ieşi la lumină un chip tânăr de femeie: când văzu pe cei doi oameni aproape, începu să râdă.

Pândarul înfipse cangea şi alătură luntrea.

Androne legă la talpă funia pregătită, apoi zvârli capătul către oamenii intraţi în apă. Încordaţi şi trăgând domol de

pripon, bărbaţii goi şi păroşi aduceau clădirea de bârne la zăvoi.

— Acu se chiamă că trageţi corabia la edec[{6}]… zise bucuros Pahomie.

Moara se opri la marginea zăvoiului, se zgudui. Tălpile prinseră-n pământ. Îndată ieşi din ea morarul
Chirilă, prăpădit încă de spaimă, însă teafăr, şi după el, ridicându-şi fustele, începu să păşească desculţă, prin apa până la glesne, Aniţa, fiică-sa. Era o muieruşcă albă, subţirică-n boi, cu mânile şi picioarele mici: ochii sub sprâncenele lungi aveau în ei ca o negură albastră.
Din frica puhoiului, deodată-i înflorise faţa. Se rumenise şi se uita bucuroasă la gospodarii grămădiţi în preajma morii.

— Bre oameni buni, asta să fie fata Rusului? şopti cu mirare, la o parte, podarul. Măi, cum dracu s-o ales aşa mândreţă dintr-un Chirilă slut şi beţiv?

— Apoi mă-sa o fost de-a noastre, moldovancă, lămuri un glas; ş-o fost mândră fumeie!

Morarul da peste oameni, poticnindu-se buimac, cu gura căscată. Ajuns pe pământ tare, se apucă de pletele zbârlite şi începu să se vaicăre:

— Vai de capul meu şi de zilele mele, lume dragă!
M-o trezit din somn un tunet. Am crezut că se dărâmă moara peste mine, am crezut c-o trăsnit… Fata sărise la icoane, ca s-aprindă luminarea de la Paşti. Când mă desmeticesc eu, bag de samă ce se întâmplase. Apa rupsese pripoanele şi ne ducea la vale. Şi copila asta se bocea ca după mort. De-acu, capătul! ne mânâncă peştii, aşa am crezut!

Şi bătrânul râdea bucuros, c-o gură mare fără dinţi, şi se uita cu dragoste la oamenii adunaţi. Aniţa tăcea, cu mânile subpuse, c-un zâmbet şters şi cu ochii departe, spre fantoma morţii.

— Fată hăi, zise Chirilă, ş-o păli peste umăr cu mâna, uită-te la sfântul soare şi-ţi fă cruce. Am dat peste oameni

de-a lui Dumnezeu. Ş-am scăpat de prăpăd.

— Măi omule, întâmpină podarul, da' cum aţi venit până aici? Nu v-o văzut nimeni? nu s-o stârnit lumea?

— Dă, eu ştiu? Apele revărsate; oamenii se uitau cine ştie pe unde. Socoteau moara fără morar, ş-o lăsau să se ducă. Ş-am venit pân-aici. Acu în moară tot cânta dracu cela de cucoş… şi eu îmi făceam cruce şi mă gândeam că de-acu o ajuns şi pentru mine funia la par. Dacă nu erau oamenii iştia cu luntrea, tot nu scapam!…

Aniţa îşi întoarse ochii spre Androne Brebu şi spre pândarul Halmului.

— Acu ce facem noi? zise ea deodată, privind ţintă la pândar.

Vasile nu se aştepta la întrebarea ei şi zâmbi auzindu-i glasul subţire. Androne Brebu răspunse râzând:

— Doar aicea nu sunteţi în codru, fată hăi. De foame n-aveţi să muriţi. De dormit aveţi unde dormi. Dumnezeu are grijă de paserile cerului, dar încă de două suflete de creştin! Şi vă aflaţi tot pe moşia boierească.

— Apoi dacă-i tot pe moşia boierească, s-o isprăvit! răspunse împăcat Chirilă. Poate să vie o lume să vadă. M-o luat Siretul şi m-o adus aici. Dacă m-o adus aici, ce să fac? Eu cu Siretul nu mă pot pune.

Îşi răstigni amândouă mânile în lături, ca şi cum voia să arate că el de acu nu mai are niciun amestec! S-a isprăvit!

Vasile Brebu, pândarul, privea la Aniţa. Ea râdea. Şi el simţi o înfiorare prin vine, o dorinţă de dragoste. Din umbra ochilor ei izvora ceva tulburător.

*

Bătrânul Chirilă, morarul, acuma mormăia cu mulţămire, adunase vreascuri şi-şi scotea scăpărătorile ca să înjghebe oleacă de foc de popas.

— De-acuma-i capătul, grăia el. Am răbdat şi m-am înfricoşat; o venit şi rândul cucoşului. Destul mi-o cântat la

cap cât umbla moara pe apă. Şi dacă s-a afla un băitanaş sprinten, din toată sărăcia mea aş găsi de unde să-i dau s-aducă oleacă de băutură din târg, ca să cinstesc pe oamenii iştia pentru o facere de bine.

— La aşa ceva se găsesc tovarăşi, zise Pahomie. Am eu o garafă pântecoasă: am cumpărat-o de la iarmaroc de la Folticeni în anul când l-au scos răii din scaun pe Cuza-vodă…

S-a găsit îndată şi băitanaşul sprinten ş-a şi pornit la rateş[7] cu garafa de pe vremea lui Cuza. Focul s-a luminat în capătul zăvoiului, o ţâră de foc pentru ţigări şi lulele, şi oamenii s-au cinchit în preajmă, sfătuind despre împrejurările zilei. Chirilă încă nu-şi venise în fire. Aşteptând rachiul, i se rumenise nasul, şi tot clătina din cap cu uimire:

— Mare cumpănă, bee… ce socoţi dumneata, om bun şi lume dragă! Stau eu acolo cu moara mea de nouă *ai* şi nu mi s-o tâmplat nimica. Ş-acu se vede câtu-i de înşelătoare apa…

— Ca şerpele şi ca femeia, zise zâmbind Androne Brebu: precum scrie şi la carte.

— Aşa-aşa… îngână bătrânul.

Aniţa râdea, privind c-un început de înţelegere spre pândarul Halmului.

— Măi om bun, urmă morarul cu chef de vorbă, eu nici nu mă aşteptam. Ş-aud odată: poac! şi haida! Ne ducem pe apă. Şi tot cânta cucoşul cela, bată-l mama cailor!…

Râdea, cu gura-i mare, fără dinţi, şi povestea minunata întâmplare.

Deodată se opri. Oamenii se mişcară şi înălţară capetele. Suna pe şleah un huruit de trăsură. Îndată se arătă la capătul podului un cal sur, nalt şi slab, care trăgea o brişcă măruntă cu coşul împletit din nuieluşe vopsite roş. Un om cu pălărie cenuşie de pâslă, cu favorite lungi, negre, se uita în toate părţile, înălţat în trăsurică. Când întoarse ochii spre

zăvoi şi văzu focul şi sfatul, coborî repede, şi trăsurica o lăsă în drum, în sama calului sur.

— Cuconu Iacobache, primarele! strigă învălmăşit Nastratin.

— Feciorul dascalului Alecu… Dumnezeu să-l ierte pe dascalul Alecu! vorbi liniştit Androne Brebu, fără să se clintească din locul lui.

Oamenii se sculară în picioare. Cuconu Iacobache venea grabnic, îndesat şi gros, păşind larg şi dând din mâni. Straiele-i nemţeşti păreau strimte şi scurte şi la picioare şi la mânici. Cum se apropia, îşi grebla nervos favoritele la dreapta şi la stânga, şi pe obrazul lui negricios şi stricat de vărsat o mândrie jignită îşi făcea loc. Se opri cu sprâncenele încruntate, cu mânile la spate, şi-şi scoase burta rotundă înainte.

— Ce-i asta? strigă el gros şi răguşit. Ce cată casa asta aici?

Câţiva oameni îşi trăseseră, moale, pălăriile din cap. Nimeni nu răspunse.

Primarele repezi înainte braţul drept, arătând moara.

— Ce-i asta? ha? Asta nu era aici! Dar podul unde-i? Am trimes oameni să apere podul. Unde-i podul, ha? Ce vă uitaţi cu gura cascată la mine? Ce fel de vorbă-i asta? V-aţi aşezat la taifas? Şi lăsaţi apa să ieie podul?

— Cucoane Iacobache, zise cu umilinţă podarul, s-avem iertare. Dac-o venit Siretele cu puterea, ce-aveam noi să-i facem podului? Eu de ani mulţi sunt podar boieresc. Da’ când vine apa mare, podul se duce, n-am ce-i face. Iar moara asta o venit pe apă, şi noi am tras-o la zăvoi. Iaca şi morarul: Chirilă, de la Cotu Iepii… Tot de pe moşia cuconaşului.

— Ce fel de vorbă-i asta? vorbi primarele tot cu glas ridicat, însă cu mai multă gravitate şi cu sprânceana tot încruntată. Se duc poduri, vin mori! Cum te chiamă? se întoarse el spre morar.

— Să trăi ti, domnule primar, mă chiamă Chirilă.

— Cum Chirilă? Ce Chirilă? Unde te trezeşti tu aici? Ia-ţi căciula din cap când vorbeşti cu mine. Aşa.
Ce-i cu moara?

— O luat-o apa, domnule primar. Iaca, am venit cu dânsa eu şi cu fata.

— Da’ tu ce stai. Acolo? se îndreptă domnu Iacobache spre fată. Ce te uiţi într-o parte când vorbesc cu tine? Aşa păziţi voi averea boierească?

— Eu n-am nimic cu moara… îngână Aniţa dând din umeri şi ridicând o clipă ochii spre domnul Iacobache.

— N-ai nimic? Da’ tată-tu ce păzeşte? Am să-l vâr la başcă! Las’ că aflu eu cum stau lucrurile, descurc eu iţele! Vă cunosc eu pe voi!

Chirilă înţepeni cu gura căscată, înfricoşat, cu ochii ţintă la primar. Oamenii tăceau. Primarele, pufnind pe nas, îşi duse iar mânile la spate şi se uită sever în juru-i.

Androne Brebu zise, fără să se clintească din locul lui:

— Domnule primar, degeaba te mânii dumneata… Vinovatului nu-i putem face nimic; nici la başcă nu-l putem închide.

Iacobache rămase o clipă uimit, clipind.

— Siretele, cucoane!… lămuri Pahomie, cu sfială.

Atunci autoritatea bătu cu piciorul în pământ şi izbucni cu mânie spre Androne:

— Cum Siretele? Ce Siretele? Ce te-amesteci tu, măi, în vorbă? Ce mi te vâri, măi, în suflet totdeauna? Ţi-oi arăta eu ţie, măi Androne! Crezi tu că multă vreme ai să te poţi pune cu mine?

— Eu, cu dreptatea mea, merg oriunde… grăi Brebu, semeţit de prezenţa oamenilor şi de locul unde se afla.
De ce să strigi dumneata şi să răcneşti degeaba, când vezi că nu-i nimica? Parcă dacă eşti slujbaş domnesc, trebuie să iei pe oameni în unghii?

— Te poftesc să nu fii obraznic! răcni Iacobache cu ochii holbaţi. Cu tine am eu de regulat multe socoteli! Ţi-arăt eu ţie cine sunt! N-ai să mă înveţi tu pe mine, colţosule, ce am de făcut. Eu sunt primar, fac ce vreau, auzi tu?

— Apoi eu pe răposatul dascal, tatăl dumitale, l-am cunoscut. Era om de-a noştri.

Ochii primarului se încruntară în sânge. Amintirea obârşiei lui îl izbi ca o palmă. Privi cu ură pe ţăran şi scrâşni o înjurătură cumplită. Sta gata să răcnească iar, ori să se repeadă, când oamenii se prăvăliră într-o parte, bătuţi ca de un val. O trăsură cu doi cai murgi cotise la pod, şi venea în goană, urmată de un călăreţ pe un alergător alb.

— Cuconaşu! Cuconaşu! murmurau sătenii descoperindu-şi capetele.

Iacobache tuşi scurt de două ori, se pipăi la gât şi-şi încheie pripit un bumb de la surtuc, apoi îşi alătură picioarele milităreşte. Pe obraz i se întinse deodată un zâmbet ciudat. Parcă-i erau buzele unse cu undelemn.

Trăsura cu caii murgi se opri scurt în dreptul lui. Ţiganul de pe capră, grozav de gras, rămase neclintit, ca o stană. Cuconul Filip sări de pe calu-i alb şi se apropie de scara boierească; făcu doi paşi şi primarele; se mişcară şi sătenii înainte; podarul şi Chirilă îşi făceau loc cu coatele în frunte.

Câteva glasuri se ridicară:

— Sărut mâna, cuconaşule!

Primarele se ploconi cu smerenie înălţându-şi umerele, rostind răguşit:

— Cu adânc respect!

Din trăsura bogată, răsturnat pe perinile albastre, privea cu pleoapele strânse la cei dinainte-i boierul Alexandru Filoti-Buciumanu. Era un om care trecuse de patruzeci de ani, palid şi obosit. Barba rotundă, neagră avea o încovoietură în sus, pe când nasul coroiat căta în jos; iar

buzele subţiri, uşor răsfrânte, aveau un zâmbet fin, pierdut şi distrat. Purta o haină largă, cenuşie, şi-n cap, o şapcă rusească, cu cozoroc îngust.

— Bonjur! bonjur! zise el pe nas. Pe urmă îşi luă sama, clipind nervos din ochi: Buna ziua, oameni buni!
Ce s-a întâmplat, primarule? Am auzit că podul s-a dus!

— Da. Rosti primarele înclinându-se, cu pălăria în mână. Am onoare să vă raportez, cuconaşule, că am cercetat imediat.

— Bine, bine; de cercetat ce să cercetezi? Asta văd şi eu: podul a fost luat de apă.

Cuconu Filip, lângă scară, ţinându-şi calul de frâu, sta cu ochii aţintiţi la buzele stăpânului, gata în orice clipă să dea un răspuns, ori să sară pe cal, ori să îndeplinească oricare altă faptă. Obrazu-i buged[{8}], mare şi roş, avea din când în când o tresărire de fulger în jurul ochiului drept.

În răstimpul de tăcere care urmă, crezu nimerită
vremea Pahomie, podarul, să calce un pas înainte şi să strige cu glas mare:

— Înălţimea-voastră! daţi-mi voie să grăiesc şi eu!

Primarele şi vechilul se întoarseră deodată spre el, ca şi cum ar fi descoperit o nelegiuire nemaipomenită.

— Ce este? Vorbeşte! zise încet şi cu nepăsare Filoti.

— Hai, spune ce ai de spus… şopti furiş primarul, apucând de mânică pe moşneag.

— Înălţimea-voastră! strigă bătrânul. Eu de treizeci de ani stau la podul ista şi-l păzesc ca pe ochii din cap.
Acu dac-o venit apa şi l-o luat, ce suntem noi de vină?
Daca, tot apa o adus şi moara înălţimii-voastre de la
Cotu Iepii.

— Care moară?

Vechilul Filip interveni scurt, încet şi foarte respectuos:

— Cotul Iepii, hotar cu Roşcanii… Moara într-adevăr o văd de faţă.

— A! moara aceasta e adusă de Siret? Curioz lucru! îngână boierul, şi obrazul palid i se lumină de zâmbet. Îndată zâmbiră cu fericire, şi primarele şi vechilul, iar Chirilă, prinzând inimă, se înfăţişă şi el înaintea scării boiereşti.

— Măria-ta, eu îs moraru. Eu am venit cu moara pe Siret!

— Bine. Filipe, zise cu veselie boierul, dar asta e-o întâmplare nostimă! Cum de n-am ştiut-o noi până acuma?

Filip îşi plecă urechea spre boier, şi cu ochii privea ţintă, pieziş, parcă se gândea adânc.

— Apoi, măria-ta, grăi morarul, noi chiar acuma am picat! Creştinii iştia ne-au tras la mal de vreun ceas de vreme. Stam în moară eu şi cu fata, cânta cucoşu şi ne ducea apa la Galaţi. Fa Aniţă, ia vină-ncoace, să te vadă măria-sa…

Aniţa ieşi, cum se cuvenea, ruşinoasă, şi ochii boierului stârniră asupra ei. Oamenii păstrau o tăcere atentă.
Filoti deodată păru gânditor.

— Cuconaşule, ce ordin daţi? întrebă vechilul, aţintind urechea.

— Cum? Niciun ordin! Să căutaţi să faceţi podul.
Cum te chiamă? întrebă el pe fata lui Chirilă.

— Aniţa, cuconaşule… şopti ea.

— O avut barbat… se amestecă şi Chirilă în vorbă;
da’ o fost un haidău, s-o dus în lumea lui.

— Vra să zică eşti văduvă? întrebă boierul zâmbind
(şi obrazul vechilului fulgeră în jurul ochiului drept);
apoi caută de te mărită, nu sta aşa…

Fata râdea privind şi fugind cu ochii. Boierul se gândea:

«Nu-i urâtă fata asta a morarului Chirilă… nu samănă deloc cu tată-său…» Dar cum îi era obiceiul, gândul şi-l murmură încet printre buze. Vechilul şi primarele părură foarte mulţămiţi de această constatare şi priviră şi ei veseli spre Aniţa.

Oamenii aşteptau: trebuia să mai fie vorba de pod, de moară; putea să mai fie vorba de holdă, de pământ, de ploi, deşi ştiau ei bine că boierul nu se îngrijeşte de nimic, ci le lasă toate în sama vechilului.

Şi cuconu Filip şi Iacobache stăteau cu capetele aplecate pe umăr, dorind ordine, dar boierul căzuse pe gânduri.

— Întoarce, Dimachi! zise el deodată către vizitiul cel gras.

Dimachi şfichiui delicat caii şi întoarse; vechilul se aruncă pe cal cu repeziciune; şi primarele căută din ochi pe vătăjelul Iordache Nastratin, îi făcu somn să vie după el şi se năpusti către brişca lui. Sări într-însa; se căţără pe scăunaşul de dinapoi şi vătăjelul, şi calul sur se alătură în trap de buiestraşul lui Filip.

*

Călărind, cuconu Filip Nacovici îşi luase masca lui obişnuită de nepăsare şi lene. În brişcă lui, primarele se gândea îngrijat. Din când în când îşi încrunta sprâncenele şi pălea cu biciul în cal. Pe scăunaşul dindărăt, Nastratin sta cam într-o parte, sucit şi stânjenit.

— E colţos şi nesuferit! mormăi aţâţat primarele, îndesându-şi în piept favoritele.

— Porunciţi, cucoane Iacobache? tresări vătăjelul, înaintând capul.

— Nu-i nimica, răspunse primarele. Ce vorbea Androne înainte de a veni eu?

— Nu vorbea nimica, cucoane Iacobache; ce să vorbească?

— De mine… aşa… nu zicea nimic?

Vătăjelul nu ştia ce să răspundă. Tăcu. Primarele-i întoarse o privire de mânie.

— Atuncea, de ce-mi stăteai acolo degeaba, ca un dobitoc?

— Stăteam şi eu acolo… după poruncă… răspunse vătăjelul. Mi-ai poruncit să duc oamenii la Siret: i-am dus la Siret.

— Şi ce te uiţi aşa la mine, măi?

Domnul primar ar fi vrut să înjure, ori să scarpine puţin pe vătăjel, ca să-i mai vie inima la loc; dar era prea aproape de trăsura boierească. Vătăjelul se trăsese înapoi. Iacobache pufni înveninat. Întoarse capul spre vechil.

— Cucoane Filipe, ai văzut pe ticălosul cela de Androne?

Vechilul tresări.

— Pe cine să văd? întrebă el plecându-se într-o parte, în şa.

— Pe Androne Brebu.

— Ei da, l-am văzut. Ce-i cu el?

— Oare nu-i chip, cucoane Filipe, să-l strângem oleacă-n cleşte? E cam colţos ghiorlanul!

— Să-l strângem, zise cu nepăsare vechilul. Dar mi se pare că el nu face boieresc. E om, după cât ştiu eu, vrednic.

— E clănţău, cucoane Filipe; e om primejdios. Dacă-l tot lăsăm aşa, nu-i bine. Trebuie să batem oleacă de politică.

Vechilul iar n-auzea bine de vuietul trăsurilor.

— Ce să batem?

— Politică, cucoane Filipe; oleacă de politică.

Vechilul nu înţelese, dar nu-şi dădu osteneală să mai întrebe; rămase nepăsător în şa. Iar primarele, cu nemulţămirile crescute, ghionti cu codirişca pe omul dindărătul lui.

— Măi, tu ai auzit?

— Ce s-aud, cucoane Iacobache?

— Ai auzit? Să te duci să raportezi întocmai… vorbă cu vorbă… să le spui… auzi?

— Aud, cucoane Iacobache; le-oi spune. Cui să spun? Ce să spun?

Fostul vagmistru scuipă înciudat la o parte şi bătu de câteva ori cu biciul în calul cel sur.

*

Dinspre sat, de la orândă, venea pe drumul străjuit de sălcii băitanaşul cu cinstea morarului Chirilă. Trăsura boierească îl învălui într-un vârtej de pulbere. Pe faţa-i arsă de vânt, cu nasul ridicat puţin în sus, se aşternu un fel de sfială. Vârî sub sumăieşul scurt garafa cu rachiu. Apoi rămase cu ochii aţintiţi asupra lui Nastratin: vătăjelul, din trăsurica primarului, îi făcea semn cu capul şi cu mânile, încreţindu-şi obrazul puhav, să-şi scoată mai iute cuşma din cap. Duse spăriat stânga la cuşma veche şi roasă şi o smulse cu greutate de pe claia de păr. Dar boierii trecuseră cu mare zgomot. Îşi îndesă iar căciula la locul ei şi trecu alene, mai departe, spre pod.

Când ajunse, soarele scăpăta spre asfinţit. Unii din gospodari porniseră spre case; alţii veniseră din sat ca să vadă cum a luat apa podul şi cum a venit o moară pe Siret.

— Te-ai întors, măi Tilică? întrebă podarul, privindu-l cu zâmbetu-i răutăcios. Bre, tu eşti bun de trimes după moarte!

Băiatul începu a râde cu tot obrazul, căscând gura, şi puse garafa în mâna morarului; apoi se învălui în sumăieş şi se pregătea a se duce-n treaba lui.

— Unde te duci, măi? întrebă vesel Chirilă.

— Mă duc la vitele celea de cai. Dac-o fi dat în păpuşoi şi află tătuca, mă omoară!

— Du-te, şi pe urmă te-i înturna. Îţi lăs eu şi ţie oleacă de rachiu ş-oleacă de pâne. Aniţă hăi, ia adă pânea ceea din şandrama… Ce se mai minuna boierul de-aşa întâmplare!

Fata se sculă de la locul ei, îşi ridică fustele deasupra gleznelor şi trecu prin apa tulbure, la moară. Când se întorcea, pândarul Halmului, prietinos, începu să râdă.

— Aniţă, draga mea, nu te feri aşa, că noi ne uităm la garafa lui moş Chirilă…

Aniţa îşi strânse buzele şi dădu din cap în semn de ameninţare, privind într-o parte, viclean, spre Vasile.
Androne Brebu sta gânditor, jucându-şi între degete beţişorul. Morarul îl privi cu dragoste şi-i întinse garafa.

— Bade Androne, ia de bine! Garafa asta-i în cinstea dumitale ş-a flăcăului istuia, Vasile. Se vede că ai ceva cu primarele nostru. Nu băga şi dumneata în samă!

— Apoi cu primarele nostru nu-i de chip… grăi podarul aţintind sticla. Eu îl ştiu: e vrăjmaş la inima lui.
Ca om purtat prin multe nevoi, eu zic aşa: mai bine-mi scot căciula şi-mi plec capul. Zic ei negru, zic şi eu tot aşa şi pace! Capul plecat nu-l taie sabia! Altfel nu poţi hălădui în lumea asta!

— Adevărat, grăi Brebu serios; nu-i uşor de trăit, şi asta numai din pricina răutăţii oamenilor. Eu n-am nimica cu primarele şi nici n-am de ce mă teme. Mă uit numai la dânsu. Îl cunosc de când era aşa ca Todiriţă, nepotu ista al meu. Atuncea umbla printre noi, aducea la cei bătrâni băutură, cum o adus Tilică; se chiamă că era dintre-a noştri. Pe urmă o făcut ce-o făcut, o umblat prin lume, şi iaca-l văd că vine-n straie strâmte, iaca-l aud suduind urât. Se face a uita de tată-su, nu cunoaşte pe mă-sa: le lasă mormintele fără pomenire. Se vâră între cei de sus. El adică-i boier de-acu nainte. Asta-i rău, cumătre Pahomie. Îi zic eu: «Apoi te cunosc de când erai un ţânc. Am cunoscut pe răposatu dascal Alecu, Dumnezeu să-l ierte». Când m-aude, i se bulbucă ochii şi se supără. O fost el odată om, da’ de când s-o dat cu ceilalţi, i s-o împestriţat inima ca şarpele. Asta-i. Altfel ce am eu cu el? I-am mai spus într-un rând pilda aceea cu omu care se văita că-i scosese unul ochii. «Ce-i, măi române? cine ţi-o scos ochii?» «Frate-meu!»
«Apoi de aceea ţi i-o scos aşa de adânc!» El se uită la mine, parcă vrea să mă ieie în colţi si-n unghii. Ce să-i fac?

Obrazul lui Androne Brebu se lumină o clipă de un zâmbet şiret.

— Apoi voie bună şi frăţie să deie Dumnezeu! zise el iar, închinând garafa. Mai este o vorbă: că pe omul rău Dumnezeu îl însamnă: de aceea i-au crescut fuioarele celea pe obraji.

— Parcă-i dracu de pe comoară! zise de la locul ei Aniţa, acoperindu-şi gura cu palma şi râzând înăbuşit.

Garafa trecu din mână în mână. Oamenii sfătuiau, soarele da-n asfinţit. Androne se sculă să plece.

— Am pus într-un cotlon de baltă nişte măistrii, zise el. Poate cade ceva; mă duc să văd. Măi Todiriţă, ţie ţi-a fi foame. Hai să mergem, şi pe urmă te-oi duce mâni-ta. Şi tu, măi frate, adăogi el către Vasile, mai ieşi, bre, din bârlog. Mai dă pe la noi, că altfel te faci urs, şi-i mânca oamenii!

Pândarul începu a râde. N-avea însă nimica de răspuns.

Androne porni, cu băiatul săltând după el. Coti întâi pe după zăvoiul cuprins de apă şi dădu pe o cărare, printre lanuri, Ziua era lină; pe câmpuri plutea o pace nesfârşită.

— Moş Androne, zise deodată copilul, ridicând nasul în sus şi sticlindu-şi ochii. Da’ boierul cel cu şapca îi om rău?

— Nu-i om rău, măi Todiriţă.

— Da-i bogat tare?

— Bogat!

— Spunea fata lui Savil Nistor că are boieru un cal care mânâncă jaratic. Şi într-o pivniţă are galbini de-i măsoară cu stamboala{9}.

— A fi având, măi Todiriţă. Da’ ţie nu ţi-i foame?

— Nu mi-i foame! strigă nepotul, pornind-o în fugă înainte.

Androne mergea domol, ca omul care n-are treburi. În urmă oamenii rămaşi la foc vorbeau despre el. Androne acesta Brebu era om trecut de patruzeci şi cinci de ani şi trăia singur. În tinereţă dusese o viaţă aprigă, se avusese

bine c-o fată şi la optsprezece ani se însurase. Dar copii n-a avut şi nevasta i-a murit de tânără; iar omul, din scârbă mare, s-a gândit să se ducă la călugărie. S-a oploşit un an la mănăstirea Neamţului, pe urmă, într-o bună zi, s-a întors în sat. De călugărie tot nu se hotărâse a se lăsa, dar îi era dor de Buciumeni. A început a umbla regulat la biserică; acasă cetea cărţi, mai ales *Vieţile Sfinţilor;* pe care le cumpărase cu multe parale şi trudă tocmai de la târgul Ieşilor. Avea pământ de la împroprietărire ş-oleacă de prisacă în livadă. Singur îşi făcea toată gospodăria, cum învăţase de la călugării nemţeni. Nu uita niciodată rugăciunile de noapte şi posturile. Avusese în sufletul lui ceva chinuit; acuma se liniştise. Era un om care cercase să-şi aprindă la căpătăi candela cercetării de sine; îşi cumpănea vorbele şi voia să fie între ai lui drept şi cu cuget curat. Prin dreptate înţelegea mai ales să nu vatăme nimănui. Altfel era cam cărpănos, îi plăcea să strângă ban lângă ban şi rar ajuta pe alţii în nevoie altfel decât cu sfatul. Erau bune însă şi sfaturile lui câteodată, şi mai ales erau pline de pilde felurite, ca unele ce erau rostite de un cărturar. Avea şi nume de doftor bun la oameni şi la vite. Buna stare îi dăduse şi puţină îndrăzneală, şi de aceea nu primea decât până la poartă pe feciorii boiereşti, şi boieresc nu voia să facă. Acuma se ducea să vadă cotloanele lui de peşte şi mergea lin, punând cu grijă pe pământ băţu-i lustruit de corn. Faţa lui avea ceva din liniştea cuprinsurilor.

— Eu ţi-oi spune una, măi Vasile, zicea podarul. Aista-i omu lui Dumnezeu. El de postit posteşte, de rugat se roagă, de băut nu bea, cu muierile nu face petrecere, ca tine… las’ că i-o şi trecut vremea… Mi se bolnăveşte într-un rând baba. Cade şi-şi sclinteşte o mână. Atuncea nu era, saraca, surdă şi n-aveam de gând s-o schimb! Chem pe Ştefănoaia; vine Ursăriţa, mama lui Dimache – nu-i chip; se umflase mâna şi se întărise ca un butuc. Sudui eu pe babă şi chem pe Androne. Vine ei, pipăie mâna, – baba tresărea şi răcnea.

«Să n-o întinzi, zice, că mor!» «N-o întind, zice Androne, trebuie s-o lăsăm să se mai umfle.» Baba răsuflă uşurată şi-ntoarce obrazul către părete. Atuncea odată i-o înşfăcat Androne braţul: l-o smuncit şi l-o sucit. Iar baba o slobozit un răcnet de-am socotit că se dărâmă casa. Androne şi-o luat sumăieşu pe umeri şi s-o dus. Iar femeia şi-o simţit a doua zi mâna la loc.

— Apoi el ştie multe! grăi bucuros Vasile, şi-şi vârî cu fudulie mânile în chimir. La vite nu se pricepe nimene ca el. O cetit şi «Alixăndria».

— Aşa? se minună Chirilă, căscându-şi gura ştirbă.
Am auzit eu odată cetirea asta. Da’ tare era frumos!
Spunea cum s-o dus Alisandru Machidon la rai şi la iad.
Hei, cine cunoaşte slovă poate să afle cum o fost în vremea veche. Atuncea aveau oamenii pământ mult şi vite, nu ca acuma. Acuma-i rău: s-apropie vremea de-apoi. Mai cetea dascalul Antohi de la noi şi despre antihrist. La carte spune aşa că mult nu mai este pin’ la ceasul cel din urmă. Ş-atunci n-are să se mai aleagă nici care-i bogat, nici care-i sarac. Toţi au să moară, şi pe urmă are să li se caute la condică faptele; şi cine-a fi luat ş-un cui pe nedrept, are să i-l bată în frunte; şi cine-a fi luat ş-un ban cu strâmbătate, are să-l topească îngeru ş-are să i-l toarne pe gât…

Focul pâlpâia în stingere. Moş Chirilă, înfierbântat de cinste, grăia privind cu ochii lucitori la cei din juru-i.
Peste râu curgea din asfinţit o strecurare de lumini felurite. Ziua scădea. În tăcerea zăvoiului străbătu sunetul piedicilor de la cai, pe urmă glasul ascuţit al lui Tilică.
Şi-n curând se înfăţişă şi băitanaşul, cu nasul lui bârligat şi cu sumanu-i roşcat. Venea plesnind c-o puhă{10} de cânepă iarba dinainte-i. Se aşează şi el la vatră pe vine, şi moş Chirilă îi întinse gânditor garafa.

— Măi băiete, vorbi el încet, bea de sufletul babei mele.

Tilică gustă rachiul, se oţărî şi se ştiri{11} iute, apoi se şterse la gură cu mânica. Începu a înfulica pâinea. Apoi

deodată îl apucă gust de vorbă.

— Ma’inte, zise el, mă duceam să-ntorc caii. Când colo, în carare, un hulpoi iese şi se uită la mine. Eu pocnesc din bici, el se scoală şi s-aşează mai departe şi iar întoarce botul către mine…

Vasile, pândarul, se înălţă din locul lui.

— Apoi eu mă duc să văd ce mai face Halmul. Tot fânul lui e-n stăpânirea mea. Da’ mă mai întorc eu pe-aici.
Rămâneţi sănătoşi! sfârşi el tare, privind pe Aniţa.

Lângă scrum, nu mai rămăseseră decât Tilică, mâncând pe genunchi o ceapă cu mămăligă, morarul, Aniţa şi moş Pahomie.

— Noi., fată hăi, ne-om aduce ţoalele aici şi ne-om culca sub stele. Drept să-ţi spun, mă tem să nu ne ieie iar apa. Cu moara, oi vedea eu ce-a zice boierul: Mă duc mâni-poimâni pe la curte ş-oi întreba.

Se sculă tăcut, prin cernerea înserării, şi podarul.

— Ia să văd şi eu ce mai este prin bordei, zise el.

Gemu încet, când începu a-şi mişca încheieturile, şi porni, puţin plecat din şele, spre capătul podului rupt.
La vatră rămaseră umbrele tăcute ale celorlalţi trei. Pe deasupra apelor acuma curgea negură. Prin negura aceea trecu un stol de raţe sălbatice, ca o vâjâire scurtă de vânt.
Li se auzi căderea zgomotoasă, mai departe, în apa luncii.
Apoi se întinse tăcere. Din când în când mai clipea slab luleaua lui Chirilă către moara neagră, care sta pe o coastă, într-o poziţie ciudată, parcă voia să se ascundă după răchiţi…

Moş Pahomie intră în bordei tropăind din iminei. La foc, pe vatră, forfotea abia auzit o oală. Pe-un scăunaş alăturea, sta încovoiată baba Catrina, slabă şi firavă. Pe obrazu-i uscat luneca lumina. Parcă dezvălea obrazul unei moarte: cu două găuri fumurii sub frunte, c-o linie neagră sub nas…

N-auzi când intră moşneagul, dar simţi că umblă cineva în jurul ei.

— Ai venit? zise ea încet, fără să se clintească.

Moşneagul începu a striga tare în singurătatea bordeiului, cu încreţitura-i de buze:

— O luat apa podu!

Baba suci puţin capul, apoi iar se întoarse în neclintirea ei.

— Au fost boierii pe-aici! strigă iar moş Pahomie. Apoi îşi trase şi el un scăunaş lângă vatră. Măi babă, măi, vorbi el mai încet: rău ai ajuns! O adus Siretele un dimon! răcni el iar la urechea bătrânei.

— Ha?

— Un dimon, într-o moară. Şi cuconaşu se uita la el.
I-auzi, tot pentru dânsul cântă şi Vasile pe Halm. Şi muierea stă, ascultă şi-nţelege; dar se gândeşte la zâmbet boieresc!

— Alia! grăi baba cu nepăsare. Bine. Să vezi, moşnege, mai nainte am aţipit aici, lângă vatră, ş-am văzut iar pe băieţi. Da’ parcă nu-i luase apa… parcă umblau prin casă şi cântau încetişor… încetişor…

— Hm! iar ai să-i boceşti… mormăi podarul. Când i-o luat apa, erau flăcăi, şi tu tot mititei îi visezi… Ce dracu ai tu de-mi tot vorbeşti de dânşii când am să mânânc? Ca să nu-mi mai ticnească ţ Ce avem noi să mai jelim! De-atunci o curs apă multă pe baltă: dar tu tot îi pomeneşti.
Iaca! da-te-aş dracului!

Bătrânei îi curgeau lacrimi pe obrajii veştezi. Tăcea şi plângea. În umbra cătră care mergeau toţi oamenii acelei zile.

Capitolul II
Cuconaşu Costi zăreşte o umbră în pădure

Într-o dimineaţă curată şi senină se înfăţişă Vasile, vânătorul, la odăile slugilor, în curtea boierească. Căută pe domnu Manole, «feciorul» cuconaşului celui tânăr, şi-i arătă că a venit după poruncă.

— Care poruncă? întrebă domnu Manole, căscând şi scărpinându-se la urechea stângă.

— Poruncă boierească, domnu Manole: poruncă boierească tânără… Asară, tocmai răsturna femeia mămăliguţa; văd că vine Ghiţă Creţu. Îmi spune că s-a întors cuconaşu Costea de la învăţătură, din străinătate, şi numai o zi s-o hodinit şi ieri o şi poftit să iasă la vânat…

— Aşa-i, răspunse alene, căscând iar, domnu Manole: doar eu am poruncit lui Ghiţă Creţu să vie la tine. Să nu care cumva să lipseşti, că se face foc cuconaşu Costi.

— Ferească Dumnezeu! se apără cu tărie puşcaşul, scuturându-şi pletele cărunte. Unde se află să lipsesc! Doar eu i-am pus lui cuconaşu Costea puşca-n mână. I-am şi dat răspuns lui Ghiţă Creţu că mă înfiinţez numaidecât. Chiar te rog, domnu Manole, spune cuconaşului că eu am venit…

Feciorul privi pe ţăran într-o parte, cu oarecare dispreţ.

— Stăi, Vasile, catadicsi el să lămurească; doar n-am să-mi lăs cafeaua cu lapte neisprăvită. Eu am deprinderea să beau cafeaua cu lapte cum mă scol. Nici nu mă spăl şi trebuie să beau cafeaua cu lapte. Aşa mi-i obiceiul, altfel mă bolnăvesc.

— Ei dă, fiecare cu a lui, răspunse cu supunere Vasile. Numai să nu se supere stăpânul.

— Ce să se supere? Cum să se supere? ştiu eu rânduiala şi slujba!

Ca să arate vânătorului ce fel de om este el, domnu Manole trase din buzunăraşul jiletcei lui cu mânici o cutioară de lemn, o deschise şi alese o ţigară boierească subţirică şi fină. Scoase din altă parte un chibrit, îl trase pe părete şi-şi aprinse ţigara. Fumând cu mare plăcere, privea la mişcarea ogrăzii şi sorbea câte-o înghiţitură dintr-o ceaşcă pe care tot o lua de pe prichiciul ferestrei. Într-un răstimp i se păru cafeaua prea rece şi prea puţină pentru câtă ţigară mai avea. Cu ceaşca-ntr-o mână şi cu ţigara-n alta, intră în gangul bucătăriei, şi ţăranul auzi înlăuntru glasuri de ceartă, şi zâmbi singur. Câţiva slujitori trecură pe lângă el fără să-l bage-n samă. Vânătorul clătină clin cap, privind în urma lor.

— Iaca, răsare şi soarele, mormăi el, când văzu acoperişurile grajdurilor fulgerând argintiu.

Domnu Manole se-ntoarse supărat, cu ceaşca aburând:

— Las’ că vă arăt eu vouă! ameninţă el spre gang, întorcând îndărăt o păreche de ochi holbaţi.

Ţăranul îl privi curios, cu creţuri de zâmbet la coada pleoapelor. Cugeta în sine: «Se cunoaşte după căutătură că-i balaur. Altfel, umblă şi se poartă ca un ciocoi».

— Toată paserea pe limba ei piere! vorbi pufnind domnu Manole. Ţiganu-i tot ţigan!

— Vorbeşti de bucătar, domnu Manole? întrebă Vasile.

— D-apoi de cine! icni cu dispreţ feciorul.

Dar deodată greaţa de pe obraz i se şterse. Trecând pe prichiciul ferestrei ceaşca c-o mişcare de boscar[{12}], sări peste cerdac, de lângă puşcaş, şi se năpusti către balconul curţii. Costi, cuconaşul cel tânăr, cobora scările cu puşca-n mână, cu torba la şold şi cu cânele de vânat făcând acrobaţie în juru-i.

— Acu a picat şi Vasile puşcaşul, măria-ta, îl întâmpină feciorul, cu glas desmierdător.

— Ştiu, l-am văzut pe fereastră, răspunse băiatul. De ce n-ai venit să mă scoli mai devreme? Unde-i docarul?

— Gata, măria-ta, într-o clipă-i aici.! strigă pripit Manole şi se năpusti spre grajduri.

Ţăranul îşi trăsese pălăria din cap cu dreapta, şi cu stânga îşi mângâia mustăţile. Aştepta zâmbind.

— Ce mai faci, Vasile'? zise cu veselie tânărul venind spre el. Găsim astăzi prepeliţi şi potârnichi?

— Sărutăm dreapta, cuconaşule; găsim, de ce să nu găsim?

— Unde mergem?

— Apoi dă, unde porunciţi dumneavoastră. Socot că n-ar fi rău să mergem în hotarul Măcăreştilor.

— Bun; mergem acolo. Fii cuminte, Stop! – Şi îndepărta cu dosul mânii pe câne, care i se suia pe şolduri – Ştii ce bine-i pare? urmă el cătră puşcaş. Când m-a văzut alaltăieri, m-a cunoscut numaidecât. Sărea în toate părţile şi scheuna de bucurie.

— Cum să nu te cunoască, cuconaşule, dacă mata l-ai învăţat meşteşugu?! îi grăieşti nemţeşte şi el te pricepe.

Costi începu a râde, şi ochii foarte negri, cu gene lungi, sticliră ca-n lacrimi.

— Mi-am adus puşcă nouă! vorbi el prietinos cătră vânător, şi-i întinse arma.

Ţăranul o primi cu respect, după ce-şi lepădă pălăria.

— Frumoasă puşcă, cuconaşule; trebuie să coaste multe parale. Eu tot cu rabla mea cea veche. Mă cunoaşte şi ne-nţelegem destul de bine…

— Asta, Vasile, e o puşcă franţuzească cum n-are nimenea în ţară…

Vasile păru grozav de uimit şi întorcea arma şi pe o parte şi pe alta, pe vârful palmelor:

— Ts! Îi scrisă numai cu aur şi cu argint!

— Nu înţeleg de ce nu vine docarul! tresări nerăbdător băiatul, înălţând obrazu-i palid. Ba vine! În sfârşit, bine că vine, ca să nu întârziem. Pune pălăria în cap. Suie repede. Bine, Manole, adăogi el către fecior, când ţi-am spus să mă scoli dis-de-dimineaţă, de ce n-ai înţeles să vii să mă scoli dis-de-dimineaţă? Să ştii că altă dată mă supăr! Te-ai suit, Vasile? Cânele-i lângă mine.

— Apoi el îşi ştie locul, grăi Vasile din coada docarului. Şede alături de mata, ca un om.

— Haide! strigă iar cuconaşul către vizitiu. De ce stai? Suie şi ţine puşca. Mergem în hotarul Măcăreştilor. Aşa-i, Vasile?

— Aşa-i cuconaşule, cum porunceşti mata… Şi puşca dă-o mata la mine, să mă mai minunez de dânsa!…

Plecarea se făcu iute în schimbul acesta de cuvinte, şi. domnul Manole trecu printre slugile adunate, nepăsător, către cerdac, ca să-şi isprăvească ceaşca de cafea cu lapte.

Cuconaşul cel tânăr mâna singur caii murgi. Bucuria vieţii îi cânta în toată fiinţa, şi nările i se înfiorau de aerul aspru al dimineţii. Docarul duruia înăbuşit pe drumuşorul din parc. Apoi soarele străluci în hamurile de lac şi-n monogramele de argint. Tropotele sonore deşteptară uliţa cea mare a târgului. Ovrei somnoroşi atunci îşi deschideau prăvăliile şi aplecau la drum tărăbile. Salutau cu umilinţă pe cuconaşul boierului, scoţându-şi cuşmele şi ploconindu-se. Trecură grabnic prin târguşorul cu magherniţi îmbulzite; lăsară satul Buciumenilor în stânga şi apucară pe un drumeag de ţărână spre zări de dealuri, cu păduri şi pâcle nedesluşite. Dincolo de sat, în văi, băiatul privi cu uimire Siretul: luncile amestecate cu negurile îi apăreau misterioase ca nişte basme; şi avu sensaţia unor privelişti cu totul nouă.

— Vasile, zise el întorcând capul, când mergem, acolo?

— Unde, cuconaşule?

— La bălţile Siretului.

— Când pofteşti, cuconaşule. Mai spre toamnă, când se cârduiesc raţele sălbatice. Am eu locuri bune şi ascunse, pe care nu le ştie nimeni pe lumea asta…

Costi tăcu, mişcat de cuvintele puşcaşului. Apoi vru să-şi aducă aminte de locurile către care mergeau.

— Mi se pare c-am fost şi anul trecut la Măcăreşti, Vasile.

— Se poate, cuconaşule; trebuie să fi fost. Acolo-s minunate locuri, sub păduri vechi. Mă duceam şi cu boierul nostru, când eram tineri…

Trebuie să fi fost., fără îndoială; dar băiatul nu-şi putea aminti desluşit locurile; şi c-un fel de nemulţumire vagă suia dealuri scurte şi cobora-n văiugi, căutând în trecut amintiri şi răsunete. Târziu, după un ceas de umblet, caii poposiră la nişte izvoare, sub dumbrăvi mărunte. Şi băiatul boierului cunoscu locul. Nu-şi aducea aminte de el, dar îl cunoscu, îmbătat de aceeaşi simţire stranie de primă dimineaţă a tinereţii.

— Aici se chiamă Poiana de la Şipote, zise puşcaşul, după ce coborâră din docar.

Costi nu răspunse. Se întoarse către soare şi către câmpie, unde scânteiau mirişti trăgănate.

— Eu ce fac, cuconaşule? întrebă ţigănaşul de la docar.

Cuconaşul se întoarse spre Vasile.

— Du-te la Gheorghian, pădurarul, în partea cealaltă de poiană, răspunse vânătorul. Deshamă şi spune nevestei să răsucească gâtul unui pui, că vine cuconaşul la amiază… Noi intrăm în mirişti; pe urmă în păpuşoaiele omeneşti; după aceea venim la oleacă de hodină…

Cuvintele acestea, ca şi priveliştile, ca şi soarele dimineţii de august, făceau parte din mulţămirea fizică pe care o simţea Costi ca o adiere în toată fiinţa.

Cânele începu să caute harnic prin tufe. Costi îl chemă la el şi-şi pregăti cartuşele. Apoi trecură în mirişti, pe când

docarul apuca drumuşorul cotit spre pădurărie.

La cea dintăi împuşcătură, ţăranul se minună şi de iuţeala cuconaşului şi de frumuseţa loviturii. Costi se simţi fericit şi sigur de sine. Stop căuta cu hărnicie, ca un adevărat *pointer* englezesc. Rămânea în *arrêt* deodată, ţapăn, cu coada întinsă, cu capul sucit puţin, ca lovit de o paralizie subită, şi de fiecare dată puşcaşul îl privea cu aceeaşi uimire, ca pe o drăcovenie străină. După ce suna puşca şi prepeliţa cădea, cânele o aducea delicat, numai de-o aripă.

— Eu socot, cuconaşule, zise Vasile, că pe cânii iştia îi învaţă la şcoală. Doar îl ştiu de anu trecut şi tot stau şi mă minunez de el…

Toate trebuiau să-i facă plăcere băiatului în ziua aceea.
La mirarea ţăranului, răspunse c-un pachet de tutun;
Vasile-l primi c-un zâmbet viclean.

La un tufan des de porumbei, într-o margine de mirişte, Stop începu a se târî pe brânci. Costi înţelegea semnalul: ştia că a dat peste potârnichi; dar la duruitul brusc şi năprasnic al zborului lor, avu o tresărire şi i se împainjeniră ochii. Greşi amândouă focurile, unul după altul.

— Trage! strigă el aţâţat către ţăran.

Vasile ochi lung şi cu grijă, apoi slobozi focul şi greşi şi el. Costi se linişti şi se simţi împăcat.

Amândoi, cu cânele ager între ei, rămaseră cu capetele înălţate, urmărind zborul paserilor, până ce le văzură, într-o undă graţioasă, lăsându-se spre alt pâlc de spinării.

— De-acu-s a noastre, cuconaşule, grăi zâmbind Vasile. Hai după dânsele…

Ziua era fără vânt, şi către amiază soarele pălea tare. Vânătorii ieşiră din păpuşoaie şi cotiră spre Poiana cu Şipote. Ajunseră la pădurărie tocmai când nevasta lui Gheorghian se scula de la foc cu puiul rumenit în ţiglă. Era mare şi groasă şi pălită la obraz de dogoarea jarului. Şi deşi

era mare şi voinică, vorbea ascuţit ca o copilă. Costi începu a râde ca şi altădată de glasul ei.

— Gata mâncarea? Gata?

— Gata, cuconaşule, şi borşul, şi friptura. Omu meu a stat la pândă şi v-o văzut venind. El mestecă mămăliguţa în casă… Poftiţi la umbră, sub păr…

La umbră erau întinse poclăzi peste snopi de ovăs.
Şi lângă trunchiul părului celui bătrân, într-un butoiaş mărunt, ca şi-n alt an, forfotea uşor mustul de pere.
Gheorghian, pădurarul, ieşi din casă cu mămăliguţa pe fund, iar nevasta îl urma cu oala cu borş. Costi se trase pe poclăzi la măsuţa cu trei picioare, pe când Vasile rânduia deoparte armele şi torbele pline de vânat.

Pădurarul se închină către boier.

— Sărut mâna, cuconaşule.

— Bine v-am găsit. Ce faci, moş Gheorghian?

— Ce să fac? îmbătrânesc, cuconaşule. Băietanui l-am însurat ş-am rămas singur cu baba. De-acu am să pleşuvesc de istov…

Baba se făcea că râde, turnând borşul în castronul de pe măsuţă.

Stop mârâi spre drum, lătră de două ori, apoi se linişti
Dintr-un colţ, zvâcniră câţiva cotei slabi, ţipând şi chelălăind. Venea de către izvoare o căruţă trasă de un cal roib, înalt, slab şi deşirat. Un băitanaş îmbrăcat c-un surtuc zdrenţuit, prea mare pentru el, smuncea întruna de hăţuri. Ş-alături o femeiuşcă subţire, curat îmbrăcată, împodobită cu bariz verde. Cuconaşul o privi lung, săltându-se de la locul lui. Ea-l zări o clipă, tocmai când dispărea după tufişuri, şi întoarse brusc capu-n altă parte.

Costi aşteptă să se retragă baba, apoi întrebă nepăsător, cu nasu-n aburii borşului:

— Cine-i fata ceea?

Vasile nu ştia.

— Nu-i fată, răspunse Gheorghian, pădurarul. E-o nevastă de pe-aici…

Pădurarul părea că nu mai are ce spune, deşi cuconaşul mai aştepta lămuriri. Mâncând, Costi asculta zgomotul căruţei depărtându-se în pădure. Tot trupul parcă i se hodinea într-o trudă uncropită şi plăcută. După ce isprăvi şi bău o căniţă de must, se lăsă între snopi, cu faţa-n sus, cu palmele sub ceafă, cu ochii visători. Puşcaşul îşi răsucea o ţigară din tutunul cel bun. Ca să umple tăcerea, îndrăzni să întrebe ceva.

— Stăm noi câteodată, cuconaşule, şi grăim între noi. Ce faci mata pe acolo, prin străinătăţi, pe unde te duci?

— Am învăţat carte, răspunse Costi, la o şcoală mare.

— Aşa?

— Da Îi zice *Louis le Grand.*

— Hm! Asta-i tocmai în ţara franţuzului?

— Da. La Paris,

— Ei, atunci îi bine…

Vasile începu a cotrobăi prin chimir şi trecu multă vreme până ce scăpără şi aprinse un fir de iască. Când pufăi din ţigară şi întoarse ochii, cuconaşul adormise şi horăia uşor cu obrajii rumeniţi. De lângă prispă, pădurarul îi făcu semn cu capul să vie lângă el. Se sculă cu luare aminte şi se strecură lângă Gheorghian. Amândoi, după aceea, trecură în căsuţa plină de umbră. Se aşezară pe laiţă, alături, şi pădurarul îşi răsuci şi el o ţigară.

— Bre Vasile, grăi el încet, ai văzut pe. Muieruşca ceea care o trecut cu căruţa feşterului{13}?

— Da. Ai spus că-i o nevastă de pe-aici. Se uita ciocoieşu după dânsa cu ochii steclind.

— Ei, asta-i! ai văzut şi tu. Măi Vasile, să ştii tu de la mine că intrăm în bucluc.

— Da’ de ce, bădiţă Gheorghian?

— Apoi, măi omule, tu. N-ai de unde şti. Dar află că pe fata ceea o adus-o acu o săptămână cuconu Filip la Franţ, feşterul. Ş-o aşezat-o într-o odaie, la casa de vânătoare. Şi i-o hotărât s-o ţie acolo şi să nu lese pe nimeni să intre la dânsa. Şi să fie mare tainã. Nimeni să nu sufle o vorbă.

— Aha! Asta trebuie să fie de-a boierului celui bătrân. Încă nu i-o venit vremea să s-aline.

— Încă nu i-o venit. Chiar l-am şi văzut a treia zi şi pe dânsul trecând cu paneraşul, singur. Ş-apoi în ziua aceea madama feşterului s-o fost dus la soră-sa, la maşinistru. Iar neamţu s-o făcut a avea treabă-n pădure până hăt, târziu. De atuncea o mai venit o dată, cu aceeaşi rânduială.

— Boieru?

— Boieru!

— Hm! Şi asta-i o poznă, bădiţă Gheorghian. Dar dacă-ncepe s-o cate băietu? ş-o găseşte?

— Apoi eu ce spun? şi de ce te-am chemat? Tu du-te şi-ţi fă datoria ta cu dânsul, că eu mă reped la neamţ până-n sară. Să nu se-ntâmple vreo poznă, că ne-am răpus capetele!

— Asta am înţeles, bădiţă. Dar dacă-i aşa de mare tainã, nu pricep ce caută ziua pe drumuri în căruţa feşterului!

— Apoi, bre omule, fundul muierii nici dracul nu-l poate birui. I-o venit să se scalde, ori să-şi ieie nişte hurmuzuri{14} de la târg. Dar altfel, până azi nu i-am văzut obrazul. Şi eu nici n-aş fi ştiut de treaba asta dacă nu se zvonea prin femei. De la baba mea am aflat că-i aşa de mare tainã…

Când ieşiră cei doi ţărani afară, Costi deschisese ochii pe patul lui de snopi.

*

Spre sară vânătorii veneau cu docarul împotriva târgului. Cuconaşul boierului avea dreptul să se mândrească de

loviturile pe care le făcuse în timpul zilei şi le discuta cu puşcaşul, ca s-audă şi să se uimească vizitiul. Era mulţămit şi de câne şi de puşcă şi-i luceau ochii. Vasile se scociora prin chimir cu stăruinţă şi nu găsea ceea ce căuta.

— Nu ştiu ce am făcut cu tutunul, mormăi el. Ori l-oi fi isprăvit…

— Las' că-ţi dau altul la curte… îi zise cuconaşul;
apoi îşi aduse aminte că şi în alt an, la întoarcerea de pe câmp, Vasile întrebuinţase aceeaşi manevră ca să capete tutun boieresc, şi începu a râde. Ca toate în ziua aceea, şi descoperirea asta îi făcu plăcere.

În apropiere de târg, la cotitura de lângă cişmeaua boierească, ajunseră o trăsură. Costi făcu pe alături, opri caii şi sări din docar, aruncând spre oamenii din dosul lui hăţurile. Stop se prăvăli după dânsul. Pe marginea şoselei, înaintea trăsurii goale, care urma la pas, umbla încet o femeie cu părul cărunt înfăşurat într-un volan fumuriu. Era îmbrăcată într-o rochie neagră simplă şi foarte elegantă. În dreapta purta un bastonaş de abanos.
Când întoarse capul, asfinţitul luci în râsul ei plin şi alb.
Băiatul se repezi, îi apucă mânile şi i le sărută pe rând, apoi ţinu în palmele lui o clipă degetele lungi şi subţiri ale femeii, privindu-le cu admiraţie.

— Ce mâni frumoase ai tu, mătuşică! îi zise el în franţuzeşte.

— Te-a întrebat tatăl tău, Costi, răspunse ea c-un glas de contraltă, surprinzător pentru fineţea ei. Nu i-ai vorbit asară de planurile tale pe azi.

— Era nevoie? Ţi-am spus ţie.

— Da. Nu-i nimic, a avut un acces de sentimentalism.
Voia să stea de vorbă cu tine, să-ţi ceară o părere. Şi-a adus aminte că eşti băiet mare. Ai crescut aşa de tare, – aproape să nu te mai cunoască…

— Vorbim în astă-sară şi sunt gata să-i dau orice sfat…
răspunse râzând Costi.

— Nu-i nevoie; cred c-a uitat… zâmbi femeia, sprijinindu-se uşor de braţul nepotului său.

La cişmea îşi aşteptau rândul, cu cofe şi căni, copii de târgoveţi. Gălăgia lor se împuţină şi se stinse, când trecură sora şi fiul boierului. În marginea târguşorului, la barieră, cucoana se opri. Vizitiul în livrea luă o înfăţişare solemnă, atinse caii şi ridică hăţurile la înălţimea pieptului.

— Sărut mâna, duduie Matildă, se auzi un glas blând şi prietinos.

Cucoana voia să se urce în trăsură. Se întoarse.

— Tu eşti, Aglaie?

— Eu, cu Laurenţia şi cu fina matale.

— Cu Răţuşca? Cum se poate? Vină-ncoace, Răţuşcă!…

Duduia Matilda vorbea româneşte c-un prea uşor accent străin şi pe r îl rostea moale, parcă se desmierda.
Femeia căreia-i zisese Aglaie se apropie repede între cele două copile ale ei. Sărutară pe rând mâna boieroaicei.
Duduia Matilda tipări uşor obrajii fetelor.

— Vă şede bine îmbrăcate în alb… îmi place, Aglaie, că ştii să le îmbraci… Dar băietul ce-ţi face? Fără să aştepte răspunsul Aglaiei, duduia Matilda apucă de urechiuşă pe fina ei: Ascultă, Răţuşcă, acuma poţi să ceteşti un roman franţuzesc?

— Pot… şopti copila înroşindu-se şi făcându-se parcă mai mică şi mai bondoacă.

Laurenţia, subţire şi naltă, aproape cât maică-sa, privea stăruitor spre locul unde asfinţise soarele. Ştia c-o fixează
Costi şi zâmbea vag, emoţionată.

Aţi ieşit să vă plimbaţi, ori la vreo vizită? întrebă puţin ironic duduia Matilda.

— Când e frumos, ieşim înaintea lui Filip… răspunse soţia vechilului, cu glasu-i blând şi supus.

— A, bun, asta-mi place… încheie duduia Matilda, întinzând mâna-i albă pentru trei sărutări. Să mai vie fetele

la mine…

Se urcă sprintenă în trăsură, îşi strânse foile şi făcu loc lui Costi, iar vizitiul dădu drumul cailor în joc lin pe uliţa mare.

— În jumătate de ceas trebuie să vie şi tata… zise vechiliţa către fete, c-un glas mai hotărât şi mai sigur.
Să mai facem un tur până la primărie.

Se întoarseră în târg, pe uliţa primăriei, în cea din urmă lumină a zilei. Fetele mergeau înainte, mama în urmă, răspunzând din când în când, c-o înclinare uşoară de bărbie, la saluturi.

— Bună sara, madam Alexandrescu, zise ea într-o vreme, oprindu-se la o portiţă, în faţa unei căsuţe cu cerdac.

— Bună sara, dragă madam Nacovici, răspunse soţia primarului. Ai mai ieşit la plimbare?

— Ca totdeauna, aştept pe Filip. Când am trecut încolo, nu ieşiseşi în cerdac. Ş-acum eşti cam departe. Vină mata, mai aproape. M-am întâlnit mai nainte, la barieră, cu duduia Matilda. Am vorbit o mulţime, de una, de alta.. Fetelor, mai plimbaţi-vă oleacă singure, dar nu vă duceţi departe… Acuma vorbim încet: dă-te mai aproape. Ascultă, dragă madam Alexandrescu, de ieri se ştie unde-i.

— Cine? şopti madam Alexandrescu.

— Cum cine? Fata Rusului de la Cotu Iepii.

— Aha-da! Tare-s curioasă să ştiu…

— E la Franţ, la casa de vânătoare. Când a ieşi cuconaşu singur, cu calul cel negru înhămat la paner, să ştii că acolo se duce.

— Şi asta-i una! Ce găseşte el la o ţărancă proastă ca aceea?

— Apoi aista-i narav vechi la dânsul. A mai făcut şi altele ş-are să mai facă. Cum îi el cam nebun, parcă mai alege dacă-i cucoană, ori dacă-i ţărancă? Spune Filip că făcea de-acestea şi când îi trăia cucoana. Acum treaba lui, ce-avem

să ne amestecăm noi în aşa prostii? Să vezi alta mai nostimă. Zice că dumneaei a poftit să se ducă la scăldat.

— Cine?

— Fata Rusului! Ei, şi dac-a poftit, ce să facă nemţoaica lui Franţ? A pus iapa la trăsură, şi hai la Siret. Acolo se dezbracă ele, şi scoate Paulina două cămeşi roşii, îşi pune ea una, şi pe cealaltă o dă Aniţei; aşa o chiamă. Da' ea de colo: nu, că nu pune cămeşă, i-i frig în cămeşă udă. Şi se dă afund aşa în Siret şi prinde a înota până la o bulboană. A rămas madama feşterului cu gura căscată. Credea că vrea să se înece. Mă rog, când am auzit de treaba asta, am avut ce râde. Ce delicateţă vrei mata de la fata morarului?

— Mamă! Mamă! vine tata! strigară fetele sosind în fugă prin umbra înserării.

Cucoana primarului rămase râzând singură la portiţă, iar cucoana Aglaie ieşi în întâmpinarea vechilului.

— Îs flămând şi trudit ca un câne! zise cuconu Filip cu glasu-i gros, descălecând şi luând calul de căpăstru. În astă-sară nu mă mai duc pe la curte: mă-ntâlnesc mâni cu boierul şi-i spun toate. Dar cât îs de trudit, tot am să stau oleacă după masă, să-mi cânte domnişoarele din pian.

După ce-şi sărută fetele pe frunte, grăbiră paşii şi trecură spre casa lor, cu balcon încununat cu viţă sălbatică, în dosul curţii boiereşti. Era lumină în odăi; prin uşile deschise pătrundea un miros plăcut de friptură.

Cuconu Filip lăsă buiestraşul alb să intre singur pe portiţă şi sorbi cu nările larg deschise mirodenia bucătăriei.

Aşa cum era, plin de colb, intră în sufrageria curată, prinse căniţa din mijlocul mesei şi-şi umplu un pahar mare cu vin roş. După ce-l dădu de duşcă, se întoarse spre uşă, pe unde venea bucătăreasa învăluită în aburii bucatelor.

Cucoana Aglaie şi fetele mai mult frunzăreau mâncarea. Băiatul, Adam, ieşise dintr-un cotlon, se aşezase într-un colţ de masă, mânca tăcut şi preocupat ce-i punea în farfurie

maică-sa. Era un omuşor oacheş de paisprezece ani, cu părul dat ca o perie în sus, grav şi cu fruntea mare.

— Băietul ista al nostru are să se facă filosof! zise râzând cuconu Filip, şi înfulica cu lăcomie, picurându-se de sos pe haine. Câte cărţi ai mai cetit astăzi?

— Lasă băietul în pace… îl apăra cucoana Aglaie, c-o intonaţie de mare iubire în glas. Îmi face plăcere când îl văd între cărţi.

— Tot ce-i mult nu-i bun… hotărî cu gura plină cuconu Filip.

Băiatul tăcea.

După supă, după găină cu caise, după muşchiul fript împănat cu usturoi, după plăcinta cu brânză de vacă, cuconu Filip putu în sfârşit să răsufle cu mulţămire şi se lăsă pe speteaza scaunului. Mai bău un pahar de vin roş ca să puie capac; apoi se gândi fericit la o cafea mare, cu caimac, în salonaş, la o ţigară groasă şi la pianul fetelor.

— Aşa… zise el c-un geamăt şi cu limba grea.
acuma s-auzim ş-un concert. A aflat şi boierul c-am cumpărat fetelor pian. Îi pare bine. Zice că muzica îndulceşte sufletul omului.

— Ce nevoie era să-i vorbeşti de asta? îl întrerupse
cu nemulţămire cucoana Aglaie.

— Cum? Ce are a face! Nu i-am vorbit eu. A aflat el singur.

— De la vreun binevoitor, fără îndoială.

— Care binevoitor? Din munca mea n-am voie să cumpăr fetelor mele pian?

Băiatul îşi ridică ochii, cu fruntea încreţită, ca totdeauna când tatăl său vorbea prea tare. Trecând pe lângă el, în salonaş, cuconu Filip îi mângâie peria moale a părului. Se răsturnă apoi pe o canapea şi aşteptă. Cucoana
Aglaie aduse încă o lampă. Şi fetele, aşezându-se drepte pe

scăunaşe nalte, începură să cânte o bucată zgomotoasă la patru mâni.

— Unde-i băietul? întrebă cuconu Filip, căscând.

Băiatul intrase în cotlonul lui. Cucoana Aglaie făcu semn soţului său să tacă.

După bucata întâia, domnişoara Laurenţia atacă singură o sonatină învăţată la pension, care i se păru, ca şi-n alte seri, ciudată lui cuconu Filip. După aceea copila alese alt caiet, încercând o muzică gravă.

— Drept să vă spun, îndrăzni vechilul, eu tot v-aud cântând lucruri franţuzeşti şi nu mă împac cu ele…

— Asta-i Bach, tată… muzică clasică… zise subţire şi hotărât Laurenţia.

— Se poate; dar de ce nu vă învaţă acolo şi cântece de-a noastre, adevărate?…

— Nu năcăji fetele… observă apăsat cucoana Aglaie.

— Nu le năcăjesc, femeie, dar am şi eu un gust.
Pentru atâtea parale câte am dat pe lada asta, vreau s-aud un cântec adevărat…

Laurenţia se ridică de la piano cu obrazu-i frumuşel încreţit de o supărare bruscă.

— Ba eu am învăţat ceva după ureche… strigă vesel Răţuşca. Am auzit de la Ciobanu şi de la Turcu: cum i-au cântat tatei de ziua lui… Şi se aşează în locul surori-sa.

— Să văd… să văd… mormăi alene vechilul…

Apoi, după cele dintâi acorduri sculăţele ale unui brâuleţ, începu a sălta pe canapea.

— Aşa da, îşi ridică el glasul entuziasmat, aşa zic şi eu. Brava, Mărioară!… Cântecul matale face multe parale! – Ce este? tresări el apoi, ameninţător spre uşă.

Bucătăreasa intrase desculţă, cu mânile suflecate şi depărtate de trup. Pianul se opri.

— Cucoane Cilipe… grăi femeia răguşit şi clipind des din ochi… cucoane Cilipe…

— Ce-i, femeie? ce cauţi acuma aici? vorbi aspru vechilul. Iar îţi trebuiesc gologani, ca să te duci la
Bercu?

— Nu… răspunse cu tărie bucătăreasa, întorcând supărată capul. O venit domnu Franţ.

— Ei, şi ce-i dac-o venit domnu Franţ? o îngână vechilul. Ce caută domnu Franţ?

— D-apoi, dă, eu ştiu? Zice că numaidecât vra să vorbească cu dumneata!…

După ce spuse ce trebuia, femeia se întoarse şi se duse. Cucoana Aglaie crezu de datoria ei să facă o observaţie, cu toate că fetele erau de faţă.

— Filipe, eu nu te înţeleg… o îngâni… vorbeşti aşa cu dânsa… parcă nu i-ai fi stăpân.

— Ia lasă, zise alene şi cu nepăsare bărbatul. Să mă duc să văd ce vrea neamţul. S-o fi întâmplat ceva…

Cucoana Aglaie deveni atentă:

— Ce s-a întâmplat?

— Eu ştiu? Să vedem. Dacă vine el în puterea nopţii la mine, trebuie să fie ceva. Câteodată mă gândesc că-i grea şi amară slujba boierească…

Cucoana Aglaie încercă să-i atragă luarea-aminte din ochi, către fete. Dar cuconu Filip, ca şi cum deodată ar fi fost biciuit, cu toată greutatea-i de om mare, păşi sprinten spre uşă, şi glasul îndată i se auzi în antret:

— Aici eşti, Franţ? Intră la mine-n birou…

Cucoana Aglaie oftă şi se aşeză iar la locul ei, cu linia nasului prelungită într-un creţ adânc pe frunte.
Fetele începură a ciripi vesele, cap lângă cap, sub lampă, răsfoind notele.

După o jumătate de ceas, când se-ntoarse vechilul, cucoana Aglaie era singură.

— Ce este? întrebă ea cu un glas şoptit şi ager.

— Nu-i nimica, îţi spun când mă-ntorc. Trimet chiar acum un om la Vasile, puşcaşul lui cuconaşu Costi, să mi-l cheme. Mă duc la curte, trebuie să vorbesc cu boierul…

Cucoana Aglaie ieşi în balcon şi văzu depărtându-se prin întuneric, spre curte, umbra feşterului ş-a bărbatului ei.

*

La palatul boieresc erau toate luminile aprinse, ca după obicei, şi slugile duceau la masă. În sufrageria largă, căptuşită cu stejar, sub lampa enormă suspendată, cinau vorbind vesel Filoti, duduia Matilda şi Costi. Sufragiul, în haină neagră, cu mănuşi albe de bumbac, primea farfurii lungi pe uşa deschisă şi le trecea solemn stăpânilor.

Alexandru Filoti avea zâmbetul lui obosit şi absent. Băiatul îşi istorisea cu aprindere isprăvile zilei.

— Dac-ai adus potârnichi, grăi Filoti alene, atuncea mi-ai făcut o deosebită plăcere…

Vorbeau franţuzeşte.

— De ce, papa?

— Pentru că un bucătar bun poate scoate din paserile acestea lucruri delicioase. Mâni am să chem pe Luca, să-i dau o reţetă şi să-l dăscălesc.

— Alexandre, interveni duduia Matilda râzând, mi se pare că rolul acesta mi se cuvine mie…

— Aşa-i… îngână boierul pe nas, ca şi cum era vorba despre altceva.

Sufragiul, scoţând c-o mişcare măreaţă farfuria din faţa duduii Matilda, îi prezentă un peşte înecat în maioneză.

— Nu mânânc… zise Filoti, respingând farfuria c-un gest. Ce-i asta, Panaite? adăogi el apoi, urmărind farfuria cu ochii. Ce fel de peşte?

— Mreană, măria-ta! rosti scurt sufragiul: prinsă astăzi în Siret.

— Atuncea am să scot…

C-o altă mişcare, tot aşa de frumoasă, Panaite aduse peştele sub barba boierului. După ce servi şi pe cuconaşu Costi, lăsă undeva farfuria şi cu demnitate vărsă vin în paharele de cristal.

— Costi, zise Filoti, cu glasu-i nehotărât. Astăzi am vrut să stau de vorbă cu tine.

— Da, papa, mi-a spus *tante* Mathilde.

— Aşa-i. Ai sosit de trei zile şi n-am găsit vreme o jumătate de ceas să sfătuim ca doi prietini. Acuma, după ce ţi-ai trecut bacalaureatul, eşti barbat. Trebuie să te pun şi pe tine în curent cu viaţa de aici. Am trăit multă vreme departe unul de altul…

— Alexandre, observă zâmbind duduia Matilda, acesta-i al doilea acces de sentimentalism astăzi, şi asta mă nelinişteşte. Ce este? N-ai văzut pe băiet în fiecare vacanţă, şi de-atâtea ori când te-ai dus la Paris?

— A, nu, dragă soră… atuncea era un copil. Acuma-i barbat şi-mi dovedeşte că am dreptul să fiu melancolic… Am greutăţi foarte mari… suspină el lăsându-se pe speteaza scaunului… Apoi zâmbi spre băiat, fără să-l vadă.

După îngheţată, Panaite se plecă respectuos şi tainic lângă umărul boierului.

— Măria-ta, să vă servesc cafeaua în birou? V-aşteaptă de jumătate de ceas domnu Filip.

— Cum?

— V-aşteaptă domnu Filip cu feşterul. Zice că-i ceva grabnic.

— Unde sunt? tresări Filoti. De ce nu mi-ai spus mai degrabă? Mă-ntorc îndată, adăogi el, sărutând în treacăt mâna duduii Matilda.

— Ne găseşti la mine, Alexandre, îi zise soră-sa.

În salonaşul micuţ al duduii, plin de mobile fragile rococo – salonaşul copilăriei ş-ai trecutului –, Costi se întinse comod pe-o canapeluţă, iar stăpâna locului se aşează în jilţul

ei potrivindu-şi taburetul şi măsuţa. Aninându-şi de după urechi, cu grijă, ochelarii de aur, deschise cartea începută.

— Ai rămas credincioasă lui Lamartine, mătuşică?…

Ea-l ameninţă cu degetul, ş-avu un zâmbet delicat, ridicând o clipă spre el ochii. Camerista duduii, o ţigăncuşă mărunţică, – şi subţire ca o aţă, cum observă Costi, – aduse nesimţit cafelele. Apoi sosi şi Filoti, grăbit, gâfâind puţinel.

— Ţi se răceşte cafeaua, Alexandre, zise duduia Matilda.

El furişă spre băiat o privire ironică, tăcu, se aşează lângă cafea şi-şi aprinse o ţigară.

— Ai isprăvit? N-a fost nimic rău, papa? întrebă Costi.

— Nu, n-a fost nimic deosebit… răspunse cu nepăsare Filoti.

Capitolul III
În ziua de 30 august era patronul boierului Alexandru Filoti-Buciumanu

În ziua de 30 august, mare adunare în curtea boierească. După datină, de ziua stăpânului, trebuiau să se înfăţişeze slujitorii moşiei şi judeţii de prin sate c-o samă de oameni. Gospodarii aduseseră plocoane: mioare ţigăi şi găini boghete. Slujbaşii, după cum se cuvenea, veniseră cu sloboda, în straie curate, cu chimirurile şi tăştile sclipind de alămuri. Aşteptând pe boier să-l firitisească şi să i se închine, stăteau roate-roate şi sfătuiau grav şi şăguiau. Izbucniri de râs, repede stăpânite de ţistuituri, tresăreau mai ales în jurul unui uriaş cu baltag şi căciulă naltă. Băieţii, îmbrăcaţi întocmai ca părinţii lor, în straie mici, priveau numai de departe cu respect la omul acela mare. Şi mai ales Todiriţă. Nepotul lui Androne Brebu, era foarte uimit de cele ce auzea.

— Măi băieţi! zicea vătaful flăcăiaşilor, cercând să-şi îngroaşe glasul, voi nici nu ştiţi cine-i acela.

— Cine-i, bădiţă Gligore? îndrăzni cel mai mititel, apoi, ruşinat, îşi ascunse obrazul după tovarăşi.

— Măi băiate… acela-i Simion Oloieru. În vremea lui o fost hoţ de cai, da’ o fost, bre, un hoţ care nu se mai află. Are iarba-fierului, şi nu-i pasă de nimic… Acu-i chihaia boierului, în pădure la Cucoara…

Copiii întoarseră cu admiraţie nasurile spre chihaie, care clipea dintr-un ochi şi povestea ceva vesel.

La o fereastră deschisă, sub ramuri bătrâne de *sophora,* abia scuturate de flori, apărea din când în când obrazul ras şi uscat al lui Jean Cavalier, cameristul lui Filoti. Oamenii

tăceau o clipă şi-l urmăreau cu privirile. Toaleta aşa de lungă a boierului era pentru toţi ceva minunat şi neexplicabil.

— Camardineru ista-i ca peştele, zise Simion Oloieru, făcând cu ochiul, tot vine la fereastră şi-nghite oleacă de vânt…

— Aista-i domnul. Cavaler franţuzu… suspină un coşărar umilit şi slab, înfăşurându-se în suman… Să am eu paralele lui… ehe!

— Atuncea, măi Iftime. Adă-l într-o noapte într-o râpă, la Cucoara… da’ când s-a găti să se-ntoarcă în ţara lui cu toate lăzile…

— Ştiu eu, bade Simioane, dacă s-a mai întoarce?
Aud că i-o dat boieru pământ şi-şi face casă în marginea târgului…

— Rămâne ş-aista pe aici… rosti cu glas schimbat
Oloieru, şi, trecându-şi baltagul la subsuoară, începu a căuta luleaua, tutunul şi scăpărătorile în torbă. Văd că boierul întârzie, adăogi el.

— Ei dă, suspină Iftime, până ce se scoală, până ce-l ferchezuieşte şi-l îmbracă domnu Cavaler… După ce dă bacşişurile, se duce’ la biserică: slujeşte popa Neculai cu egumenul de la Sihăstrie şi cu preotul cel tânăr de la Roşcani – pomenire pentru părinţii dumnisale… Lui îi dă mâna să le facă rugăciuni şi să le-nchine de toate.
Da’ eu ce pot să dau morţilor mei? sfârşi el scâncind şi-şi trecu pe rând mânicile sumanului prin mustaţa-i rară şi zbârlită.

Oloieru îi privi cu dispreţ şi zâmbi a râde, căutând în sine o vorbă ascuţită. Androne Brebu zise serios:

— Smereşte-te şi închină-te, Iftime, şi Dumnezeu primeşte.

— Aşa-i, bade Androne, se tângui coşărarul. Dar mai sunt şi altele. Să vezi dumneata: ieri-noapte, mi s-a arătat în vis tătuca… Se opri oftând, şi cei din juru-i deveniră atenţi. Şi

se făcea aşa că intră pe uşă, c-un câne mare, negru, după dânsul... «Iftime, zice, eu m-am dus de lângă voi de paisprezece ani; ş-o vreme mi-aţi purtat de grijă; dar acu m-aţi uitat... Mi-i frig aici şi n-am nici de unele.» Şi mă scol eu, bade Androne, înfricoşat şi mă înfăţişez la cuconu Cilip, dimineaţa... Şi-i spun eu, iaca aşa, iaca aşa, să-mi dai, cucoane Cilipe, parale să cumpăr opt pâni, şi două ocă de rachiu, şi opt luminări, că vreau să dau de sufletul părintelui meu; să aibă de băut şi de mâncat, şi lumină, unde se găseşte... Şi n-o vrut să-mi deie. El ce ştie? M-o suduit şi m-o alungat... Şi ast-noapte iar mi s-o arătat tătuca, cu cânele cel negru după el...

Brebu asculta cu sprânceana uşor încruntată. Oloieru pâcâia grav din lulea. Prin murmurul ogrăzii şi pe lângă ei trecu, fără să privească nici în dreapta, nici în stânga, un ovrei cu barbă căruntă, cu ochiul stâng scurs, închis şi adâncit sub sprânceană.

Ochiul sănătos îl ţinea deschis numai pe jumătate, dar cu el îşi vedea foarte bine drumul întortochiat printre grupele de oameni. Sui scările balconului depănând repede din picioare şi sus întâlni pe vechil; se opri zâmbind, astupându-şi aproape de tot ochiul bun, şi salută ducând două degete la pălăria de pâslă neagră.

— De ce n-ai mai întârziat, domnu Şapsa? îl înfruntă râzând Filip Nacovici.

— Poate s-a supărat cuconaşu? întrebă ovreiul, aţintind cu grijă pe vechil.

— Haide, haide, treci în antret... Te chiamă îndată

Şapsa voi să intre; apoi se dădu la o parte înclinându-se umilit. Costi ieşea în cerdac. Oamenii din ogradă îl salutară ridicându-şi cuşmele, într-un murmur prietinos de glasuri. El dădu din cap, cu râsu-i tânăr şi fericit, fără să vadă pe ovrei.

— Vă salut cu respect... şopti Şapsa.

Tânărul întoarse ochii într-o parte, de sus în jos, şi răspunse c-o înclinare uşoară din sprâncene. Ovreiul se strecură în antret.

— Vine îndată şi boierul… zise Filip lui Costi. Are ceva de vorbit cu Şapsa şi iese…

— A, acesta-i bancherul şi misitul tatei… îl uitasem… zâmbi băiatul.

— Da, e un om altfel harnic şi de treabă… urmă vechilul râzând; poate odată să ai şi mata nevoie de el…

— Pesemne că asta-i soarta noastră, răspunse Costi, să nu putem niciodată scăpa de specia asta de oameni.

— Da… încuviinţă Nacovici, puţintel nedumerit de reflexia tânărului… Nu ştiu dacă v-am spus, domnule Costi, cum a început Şapsa…

— Cum a început? Nu mi-ai spus… răspunse tânărul, distrat, urmărind cu ochii mişcarea ogrăzii.

— A, a început frumos. Să vezi mata. A venit în târg îndată după război, prin 1878. Ş-avea o dugheniţă cu trei lulele, un drob de sare ş-un ulcior de gaz… Iar Clipici – este un ţigan care umblă acum cu calicitul – pe atunci era vătăjel comunal. Şi domnu Şapsa neavând cu ce plăti dările, îl lua Clipici cu harapnicul şi-l alunga prin spini până la primărie. Pe urmă a prins a se înfiripa. S-a lăsat de dugheană ş-a început alte afaceri. Ne-a ajutat totdeauna Ia vânzarea recoltei, şi boierului îi place cum vorbeşte, cum se poartă şi cum îl serveşte… Acuma are parale multe.

— Cine?

— Şapsa. Dar e un şiret… Totdeauna se plânge că n-are, zice că împrumută şi el de la bancherii din Iaşi cu camătă. Mă rog, ştie să-şi facă afacerile.

— Mi se pare că tata nu poate fără el…

Vechilul zâmbi:

— Dă… aşa-s boierii…

Stop sosi în galop de la bucătărie şi începu a mirosi hainele stăpânului său, învârtind cu hărnicie din coadă.

— Astăzi nu mergem la vânat... îi zise Costi, apucându-l de-o ureche şi scuturându-l... Destul! – Ascultă, domnule Nacovici, reluă el, mai este un ovrei interesant aici: am vorbit de câteva ori cu el.

— Da; acela-i filosof. Îl chiamă Fişel Bloc. Vine şi el astăzi, mai pe urmă, cu delegaţia, ca să feliciteze pe boier. Mi-a spus el că vă place să discutaţi cu dânsul...
Are mare admiraţie pentru dumneavoastră...

În uşa antretului se ivi, numai pe jumătate aplecat într-o parte, cameristul lui Filoti.

— *Monsieur Philippe?* îngână el cu o voce subţire şi nazală. Apoi dispăru.

Nacovici îşi pipăi grăbit cravata. Şopti respectuos:

— Mă chiamă boierul!

Intră după franţuz.

În ogradă avu loc o destindere, o mişcare de pregătire. Simion Oloieru scutură din cap, făcu cu ochiul spre cerdac şi rosti cu mutră serioasă o năzbâtie în cercul lui de săteni. Costi trecu în lungul balconului şi se opri în capăt, privind parcul care se întindea spre biserică, spre sat şi spre valea Siretului. Pe una din alei se plimba duduia Matilda, cu bastonaşul ei de abanos. Când se întoarse, la o cotitură, zări pe Costi şi-i făcu de departe semne de prietinie cu mâna-i înmănuşată negru.

Alexandru Filoti trecuse în bibliotecă şi Cavalier dădu îndată drumul lui Şapsa. Ovreiul intră ploconindu-se; şi înainte de a privi pe boier, îşi roti cu sfială ochiul sănătos pe jumătate închis în juru-i, ca şi cum s-ar fi temut de-o capcană. Filoti mirosea puternic a colonie.

— Ai adus? întrebă scurt boierul.

— Pentru dumneavoastră, cuconaşule, eu ştiu să caut... răspunse Şapsa cântându-şi cuvintele. Mai întăi şi mai întăi

vă rog să primiţi din partea mea respectuoase felicitări.

— Bine, bine, răspunde la ce te-am întrebat.

— Da, cuconaşule. Dar îmi daţi voie să vă spun că din zi în zi tot mai greu şi mai greu merge cu afacerile noastre. Ca să găsesc napoleonii şi galbinii de care aveţi nevoie, a trebuit să mă sui în tren şi să mă duc la Iaşi. Ş-acolo umblă, şi vorbeşte, şi caută, şi-ntreabă. Ici nu-i, colo nu-i, dincolo este dar cu agio[{15}] cam ridicat…

— Lasă fleacurile, Şapsa. Crezi că eu am vreme să te ascult pe tine?… vorbi zâmbind Filoti. N-ai văzut ce m-aşteaptă? Şi încă nu s-a isprăvit. Azi pentru mine e o zi grea şi lungă.

— Ei, aşa-i la un boier mare şi bogat ca dumneavoastră. Poftiţi.

Trăgând de sub haină săcuşorul cu aur, îl aşează cu grijă pe birou, apoi se retrase doi paşi. Atunci intră şi Nacovici.

— Filipe, deschide sacul şi numără, zise Filoti; apoi, deodată gânditor, începu să se plimbe cu mânile la spate pe dinaintea biroului.

Vechilul îşi duse palma la gură şi tuşi.

— Întăi să vă urez mulţi ani, stăpâne! rosti el cu vocea-i groasă.

Filoti se opri şi ridică ochii surprins, apoi zâmbi;

— Mulţumesc, Filipe, mulţămesc… Vezi şi numără ce-a adus Şapsa şi ţine socoteală…

Nacovici păşi în vârful degetelor la birou şi desfăcu săcuşorul.

— Aţi ajuns la o înţelegere cu grâul? urmă Filoti. şi-şi începu iar plimbarea, ca şi cum n-ar fi aşteptat nici un răspuns.

— Eu socot c-am ajuns, cuconaşule… răspunse ovreiul. Am găsit eu nişte jidani care-l ridică şi leapădă banii pe masă. Încarcă un vapor pentru Anglia. Nu ne-nţelegem de

la cincizeci de franci de vagon, – dar la urma urmei avem să cădem la învoială. Eu am vorbit pentru tot, cuconaşule; şi pentru grâul de-aici, şi pentru cel de la Mărgineni şi Fundeni. Le-am arătat probele; văzut şi primit. Încărcăm aici, pe urmă ne suim în tren şi mergem la celelalte moşii. Numai grâul de la Iazul Crucii le-am spus că-l vindem făină gata. Acolo este moară, şi trebuie să-i dăm hrană. Eu sunt sigur c-au să cumpere şi făina. Aiştia, cuconaşule, îs nişte oameni care nu umblă după o mieriţă, două… Fac afacere serioasă; iau bani buni de la inglez. Aşa că dacă-mi daţi ordin să rup preţul astăzi, eu îi aduc la domnul Filip şi luăm arvună.

— Bine, înţelege-te cu Filip, zise Filoti… Am nevoie de bani. Ascultă, Filipe, anul acesta, după cât înţeleg, cu Mărginenii şi cu Fundenii n-am ieşit tocmai bine…
Moşii mari, frumoase… Administraţia de-acolo mi se pare că nu se poartă tocmai bine.

— Ce să faci, cuconaşule? oftă Nacovici. Aceştia-s oamenii pe care~i avem în ziua de azi…

Şapsa se făcu mai mic şi închise mai tare ochiul.

— Cuconaşule, îndrăzni el, nu înţeleg de ce ţineţi atâţia slujbaşi, adică atâta bătaie de cap. Moşiile acelea, nu zic, îs frumoase şi bune… le cunoaşte toată lumea… dar sunt în ţinutul Botoşanilor, şi-s peste mână… Aici., unde sunteţi dumneavoastră şi domnu Filip, e altă socoteală…
aici, subt ochiul stăpânului, se macină altă făină… Eu v-am mai rugat şi altădată; numai o vorbă să spuneţi ş-un ordin să daţi; vă găsesc posesori cu preţ foarte bun. Scăpaţi de nemulţămiri: primiţi câştiul la Sfântu Gheorghe şi Sfântu Dumitru, – şi las’ să piardă ei, – de ce să pierdeţi dumneavoastră?…

— Cred că are dreptate Şapsa… rosti Filoti oprindu-se şi adresându-se portretului de deasupra biroului. Ai isprăvit, Filipe? Atunci să facem puţină socoteală şi să ieşim, căci e târziu… Ascultă, Şapsa, urmă el c-o voce mai scăzută,

oprindu-se în faţa ovreiului şi aţintindu-l; mai am ceva de vorbit cu tine. Trebuie să te duci la Iaşi.

— Bine cuconaşule; pentru dumneavoastră ştiţi că mă duc oriunde. Aveţi vreo afacere?

— Ascultă, trebuie să te duci la Iaşi. Am acolo nevoie deocamdată de-o casă cu trei-patru camere…

Şapsa întoarse o ureche şi deveni foarte atent, cu ochiul în pământ.

— Asta se poate găsi… răspunse el încet.

— Ştiu… dar apartamentul acesta trebuie să fie la o nemţoaică văduvă.

— La o nemţoaică văduvă? De ce numaidecât la o nemţoaică văduvă, cuconaşule? Nu poate să fie şi la o franţuşcă?

Filoti se înveseli.

— Bine, poate să fie şi la o franţuzoaică, dar să-l găseşti.

— Pentru dumneavoastră se găseşte. Am să găsesc o profesoară nemţoaică ori franţuzoaică, şi aveţi să fiţi mulţămit. Eu totdeauna vreau să fiţi mulţămit de mine.

— Şapsa, tu eşti un ovrei deştept… încheie Filoti râzând.

Filip Nacovici aştepta grav şi părea că nu înţelege nimic.

Erau ceasurile zece când ieşiră în balcon, şi Costi trecu lângă tatăl său. În ogradă oamenii se mişcară apropiindu-se. Se descoperiră toţi şi înălţară glasuri.

— Să trăieşti, cuconaşule, întru mulţi ani!

— Să trăiţi dumneavoastră, oameni buni! răspunse Filoti, încheindu-şi haina neagră şi privind vag asupra mulţimii. Vă mulţămesc pentru plocoane… Aduceţi-le încoace.

Coborând treptele, atinse cea dintăi mioară cu mâna şi vechilul trecu ţăranului care o înfăţişa un ban de aur.

Se apropiară alţii; şi argaţii luau şi duceau oiţele în ţarc şi găinile în poieţi. La o parte, cu capetele adunate, unii îşi

cercetau cu luare-aminte galbinii cu zimţi. Se rânduiră apoi slujitorii şi primiră napoleonii chiar din mâna boierului.

— Toţi sunt oameni frumoşi şi voinici… zise în franţuzeşte Filoti către Costi. Mi-s foarte dragi, şi de feţele unora mi-aduc aminte din copilărie…

Costi se simţi şi el mişcat de glasul tatălui său. Ritualul acesta al altor vremi îi apăru plin de poezie.

După ce isprăvi, boierul se întoarse şi văzu pe camerist, care privea curios scena de sus din balcon.

Zâmbi şi-şi aduse aminte că trebuia să se ducă la biserică.

— *Jean!*

— *Monsieur?*

— Fii bun, te rog, şi anunţă pe Dimachi să tragă cupeul.

— Papa, rosti repede Costi, *tante* Mathilde a trecut la biserică pe portiţa din parc.

— Aşa? cu atât mai bine. E mai simplu şi mai agreabil. Jean, nu mai avem nevoie de cupeu. Eşti bun să spui să deshame?

— Pentru musafiri am rânduit eu trăsuri la gară, lămuri, cu glas scăzut, vechilul.

— Foarte bine, foarte bine… Să mergem, Costi, la biserică…

— Ce-or fi grăit ei înde ei aşa de iute? întrebă cu uimire Iftime coşărarul. Franţuzeşte… Am auzit că boierul nostru grăieşte în toate limbile… Ş-apoi vorbesc aşa când au de pus la cale lucruri mari. Noi ce putem şti?

— Du-te şi tu la Pariz, măi Iftime, îi răspunse Oloieru, şi-ai să te întorci franţuz. Iţi razi barba şi musteţele şi sameni cu domnu Cavaler.

— Să mă ferească Dumnezeu! rosti cu groază coşărarul, şi-şi făcu cruce.

Cum trecură între zidurile parcului, pe aleile năsăpite, îi împresură liniştea. Mergeau domol alături, tatăl şi fiul, şi cu

acelaşi simţimânt îşi zâmbiră, evocând în jurul lor fantomele unui trecut îndepărtat. Şi unul, şi altul îşi petrecuseră copilăria în umbra aceasta naltă şi solemnă.

Filoti se opri şi privi în juru-i. Erau singuri. Cuprinse pe Costi de după grumaz şi-l sărută pe frunte.

— Nu te mira, Costi, îngână el, cu privirea obosită.
După ce-am ieşit de-aci, n-am mai fost fericit…

Băiatul simţi lacrimi între gene. Răspunse cu avânt la îmbrăţişarea tatălui său. Apoi porniră, fără să se privească, spre portiţa care da la biserică.

Vechilul şi mulţimea de oameni veneau pe altă parte, pe drumul târgului şi-al satului. Lumea strânsă în biserică se desfăcu cu grăbire, strângându-se către ziduri, şi boierii trecură în frunte, lângă duduia Matilda. Slujba începuse, în miros de lumânări şi oameni. În strana lui,
Filoti căzu pe gânduri ca-ntr-un vis, fără să mai bage sama la nimic. Costi fu atent, ca la ceva nou, la pomenirea răposaţilor boieri şi domniţe, – şi privirea-i caldă şi neagră se întâlni cu ochiul melancolic al duduii Matilda. Îndată apoi, între mutre felurite, zări profilul curat şi alb al Laurenţiei. ÎI privea probabil de mai multă vreme şi aştepta să fie observată. O salută închizând genele, ea se înroşi, apoi întoarse capul către soră-sa, pe care băiatul n-o vedea din îmbulzeală.

După sfârşitul slujbei, boierii fură întâmpinaţi la uşa pridvorului, afară, de funcţionarii comunei şi-ai statului.
Era şi domnu Iacobache, cu consiliul comunal. Târgoveţii stăteau în rândul întâi; cojoacele mai la urmă. Subprefectul, slujbaş nou, se prezintă cel dintâi lui Filoti şi se recomandă ceremonios. Era tânăr absolvent al Facultăţii de drept, Haralamb Grigorescu.

— Venirea dumitale mă bucură, îi zise Filoti prietinos; de mult cer eu celor de la Bucureşti un tânăr cu pregătire serioasă. În sfârşit, şi-au adus aminte de mine…

— Sunt cu totul la dispoziţia dumneavoastră, răspunse tânărul subprefect.

Filoti îi privi surprins, apoi avu zâmbetu-i vag şi se întoarse spre consiliul comunal.

Primarele aştepta, în poziţie militărească, această clipă. Tuşi stins şi începu un discurs, pe care duduia Matilda şi Costi îl primiră gravi, căutându-se din când în când cu privirile.

— În această zi măreaţă… zicea domnu Iacobache, şi mulţimea asculta cu uimire şi cu plăcere, care noi am aşteptat-o totdeauna cu respect şi consideraţie…

Filoti se gândea la lucruri cu totul depărtate, în legătură cu porunca pe care-o dăduse lui Şapsa.

Ţăranilor le plăceau mai mult vorbele boiereşti din discursul domnului Iacobache, pe care ei le interpretau după fantezia lor. Şi le plăceau şi gesturile, şi lungimea discursului. Femeile oftau şi suspinau, cu mâna la gură.

Se făcu o pauză:

— Domnilor, zise’ Filoti cu zâmbetu-i nehotărât, faceţi-mi plăcerea şi treceţi o clipă pe la mine, ca să bem împreună o sticlă de şampanie…

Funcţionarii se înclinară; boierii trecură spre parc; cojoacele-şi puseră căciulile în cap. Înainte de a trece prin portiţa deschisă în zid, Filoti se opri şi-şi întoarse urechea spre vechil, care venise în fugă şi se aplecase ca să comunice ceva.

— Ce ordonaţi, cuconaşule, în privinţa subprefectului nou? întrebă Nacovici.

Filoti ridică din umeri.

— Fă, Filipe, cum crezi de cuviinţă. Dă-i lemne şi fân; şi pământ de cultură dacă doreşte… Eu nu cer decât să-şi facă datoria…

— E băiet bun şi are să m-asculte, încredinţa vechilul. – Ce pofteşti? se îndreptă el apoi, răstit, către Androne

Brebu, care se oprise la câţiva paşi cu căciula-n mână.

— Vreau să spun o vorbă cuconaşului, dacă nu-i cu supărare…

— Nu vezi că cuconaşul n-are vreme? Acu ţi-ai găsit?

— Ce este, Filipe? Lasă-l… Vină-ncoace, omule. Mi se pare că te cunosc. Te-am mai văzut şi zilele trecute, la podul Siretului. Dar eu te ştiu mai de demult… Mi-am adus aminte că tu eşti Androne.

— Da, cuconaşule, eu sunt… Mă cunoaşteţi din tinereţea dumneavoastră, când umblaţi la păscuit, pe Siret.
Atuncea eram un flăcăuaş buiac[{16}]. Acuma-s şi eu ca podul acela: m-au împresurat şi mă bat apele.

— Ce este, Androne? Spune. Ai nevoie de bani?

— Nu, cuconaşule. Eu sunt un om paşnic, îmi văd de nevoile şi de sufletul meu. Şi mă tot împung, pe nedreptate, vătăjeii de la primărie şi feciorii boiereşti.

— Cum te-mpung şi de ce te-mpung?

— Ca să ies la lucru. Eu, cuconaşule, nu fac boieresc.
Nu pot şi, să nu vă fie cu supărare, n-am nevoie.

— A, vra să zică eşti un om cu stare. Foarte bine, Androne, să te lese-n pace. Am să dau poruncă lui Filip să te lese-n pace. Du-te şi-ţi vezi de treabă…

După ce trecu în parc şi trase uşa de fier după sine,
Filoti avu o clipă de nemulţămire pentru năcazul care i se mărturisise, pentru altele pe care le bănuia, pentru explicaţiile pe care trebuia să le aibă cu vechilul. Şi, ca pe un drumeag întortochiat, trecu la alte gânduri şi sensaţii. Icoana şi numele lui Androne rămaseră ca-ntr-o umbră a depărtării.

Androne se-ntoarse către frate-su Gheorghe şi către cumnată-sa, care-l aşteptau, cu Todiriţă între ei.

— N-am făcut nimic, zise ei. Şi-o adus aminte de mine, dar gândurile lui îs împrăştiate. N-am ales bine ziua.

— Ce ţi-o spus? întrebă Gheorghe.

— Mi-o spus c-are să vorbească cu vechilul, c-are să-i poruncească aşa şi pe dincolo… Vorbea încâlcit şi n-avea când sta… Se uita la mine şi nu mă vedea. Ce-i pasă lui? Mă lasă-n sama vechilului şi crede că mi-o astâmpărat durerea…

Femeia căta oţărâtă într-o parte.

— De ce nu i-ai spus, cumnate, că asta-i din pricina lui Iacobache? C-o pus să-ţi împuşte scroafa pe toloaca satului… Ardă-l para focului să-l ardă; urâtul! spaima găinilor!… Dacă te-a asculta boieru şi nu ţi-a face o dreptate, cui să te plângi?…

— Este lege… grăi liniştit Androne. Fac plângere la judecătorie. Am să mă duc la cuconu Gheorghieş, avocatu…

Femeia îl privi uimită şi spăriată.

— D-apoi, cumnate Androne, ei toţi îs una… Şi dacă nu vrea boieru, cine se poate pune împotriva lui?

— Am să mă duc iar la boier, cumnată Anică… stărui zâmbind Androne.

— D-apoi şi boieru ista! Nu-l vedeam eu cum se uită? Cu ochii aici, da’ cu gândul la dracu. Cine i-o mai scos în cale pe calica ceea?! O venetică adusă de apă… Mai bine o lăsaţi să se înece! Aşa, aţi scos-o înaintea lui, – ş-acuma e-un râs ş-o batjocură… Parcă s-ar fi stârpit sămânţa cucoanelor, şi nu le-o rămas boierilor decât ţarancele…

— Taci, măi femeie, mormăi bărbatul, că te-a auzi careva…

— Las’ să m-audă! Nu-i aşa şi n-am dreptate?

— Dreptate am şi eu… observă râzând Androne. N-am să mă las; mă duc iar la boier şi-i spun ale mele. Îi merge şi tu, cumnată, şi i-i spune a tale…

— Dumitale, cumnate Androne, îţi vine a râde…

Bărbaţii se veseliră. Femeia tot încruntată şi oţărâtă sta, şi smunci spre ea pe băiat.

— Lasă băietul, că nu-i vinovat… grăi cu blândeţă Androne. Aista-i cărturaru nostru. Hai, măi Todiriţă, să-ţi dau să-mi ceteşti în cartea de zodii. Deasupra boierilor şi judecătorilor, este unul mai mare, cumnată Anică. Dumnezeu vede şi ştie ce face.

— Pân’ la Dumnezeu, sfinţii te mânâncă… mormăi femeia, nedomolită. Trăgându-şi tulpanul peste gură, porni în urma bărbaţilor, descântând şi mormăind în sineşi.

La curte, după ce plecară funcţionarii, fericiţi de onoarea ce li se făcuse şi mai ales de cupa cu băutură boierească, Filoti crezu că poate avea o clipă de răgaz. Ţiganii, feciorii vechilor robi, îşi înfăţişară urările şi firitisirile într-o alcătuire simpatică şi armonioasă. Un taraf de lăutari se grămădi într-un colţ de cerdac. Artiştii purtau haine heteroclite, prea largi, ori prea strâmte, fără bumbi şi peticite colorat; melodiile lor însă aveau ceva deosebit, deasupra ticăloşiei lor, în afară de vreme şi de oameni. Filoti, cufundat într-un jâlţ, îi contempla visător.

— Cu Turcu, zise el lui Costi, am copilărit… Maică-sa mi-a fost doică…

Cel căruia boierul îi zisese Turcu era maistrul tarafului: bunduc şi bine legat, sprâncenat şi cu ochii verzi – scuturându-se, zbătându-se şi răsucindu-se în jurul viorii… Observă îndată că stăpânul vorbeşte despre el; un zâmbet fericit îi apăru pe obraz; zbaterile lui luară forma unor ploconeli exagerate.

— Vin jidanii, zise gros Nacovici, suind scările balconului. Acuşi trebuie să sosească şi trăsurile de la gară…

Boierul făcu semn cu mâna, şi lăutarii tăcură.

— Treceţi la bucătărie şi mâncaţi, le zise Filoti. Aveţi să cântaţi la masă…

Se întoarse către delegaţia de negustori, care urca în tăcere şi cu gravitate. Ţiganii, în vârful degetelor şi umblând într-o coastă, se strecurară cu grabă unul câte unul.

Costi cunoscu între negustori pe Fişel Bloc: un ovrei mărunt, cu barba şi mustăţile roşii ca arama nouă. Duceau un dar misterios, – un fel de cutie învălită în hârtie de matasă. Fişel Bloc era un ovrei nou: perciunii îi erau cât mai potriviţi şi mai scurtaţi din foarfece. Nu purta haină lungă, nici iarmucă{17} totuşi era într-un stadiu mai puţin înaintat decât Şapsa; pe când unii din tovarăşii săi aveau laibăr{18} şi creştetul capului acoperit cu tichie.

Cu mişcări cumpănite şi prudente se înfăţişară înaintea lui Filoti şi Fişel dori în puţine vorbe sănătate şi ani buni stăpânului.

— Cuconaşule, zise el apoi, zâmbind, comunitatea vă roagă să primiţi un dar. Şi vă mai roagă să vă milostiviţi şi să-i luaţi apărarea.

— Ce apărare? întrebă Filoti, înălţând sprâncenele.

— Cuconaşule, suntem supăraţi de felurite dispoziţii ale consiliului comunal. Noi ştim că consiliul comunal lucrează după ordinele de la centru şi n-are vină. Venim iar la dumneavoastră ca la un părinte al târgului. Suntem oameni paşnici, plătim bezmănul{19} regulat şi nu facem nimănui niciun rău…

— Cine s-amestecă în târgul meu? vorbi Filoti, încruntând sprâncenele. Am să-i chem ş-am să-i întreb. Le-am hotărât o dată, – se adresă lui Nacovici: văd că oamenii aceştia sunt cam îndărătnici…

— Trebuie să fie o neînţelegere… interveni împăciuitor vechilul.

— Să te interesezi, Filipe, de afacerea asta, zise Filoti pufnind cu puţină supărare. – Vreau să nu mai aud de această chestiune! adăugă el apăsat şi rar, privind ţintă pe ovrei.

— Am spus şi eu subprefectului că venitul târgului nu poate fi atins şi stricat… lămuri Filip.

— A… vra să zică domnu subprefect e pricina? se veseli boierul. – Negustorii rămaseră gravi. Nu mărturisiră. –

Bine, Filipe, să-l pofteşti la mine, să stăm noi puţintel de vorbă.

— Vremurile sunt din ce în ce mai grele… suspină discret Fişel Bloc.

Chestia serioasă era isprăvită. Filoti zâmbi şi-şi schimbă glasul.

— Ascultă, Fişel, vorbi el vesel, să trecem la exegezele noastre. Ce-ai mai cugetat şi ce-ai mai descoperit?

Fişel era într-o delegaţie gravă, totuşi se hotărî să facă plăcere boierilor.

— Cuconaşu Costi, zise el zâmbind, s-a oprit anul trecut într-o zi de iarmaroc la prăvălia mea şi mi-a făcut onoarea să steie de vorbă cu mine… Eu am oleacă de prăvălie, dar se ocupă mai mult nevasta cu dânsa. Acum am de gând să rog pe boier să-mi deie şi un loc de crâşmă, poate aşa să-mi meargă mai bine afacerile. Ş-atunci, în ziua aceea, a spus cuconaşu Costi că-n târgul ista al nostru parcă-i turnu lui Babel: ovrei, moldoveni, ţigani, lipoveni, nemţi de la gară, ruşi, toate naţiile… Şi-atunci am vorbit noi despre turnul lui Babel, cum scrie în carte. Eu am fost de părere că povestea asta are alt înţeles…

— Ce înţeles, Fişel? întrebă amuzat Filoti.

Ceilalţi ovrei ascultau cu zâmbete de portrete.

Fişel urmă, mişcându-şi degetele înaintea nasului:

— Ce interes aveau oamenii se zidească un turn până la cer? Dacă pot zidi un turn, atuncea sunt oameni deştepţi, ştiu că nu se pot sui cu turnul la cer. Aşadar nici Dumnezeu nu le-a amestecat limbile din pricina asta.

— Atunci cum e, Fişel?

— Eu am cinci deslegări la chestia asta, zise Fişel puţintel înfierbântat. De pildă, eu zic că întâi s-au amestecat limbile, şi pe urmă au clădit oamenii turnul. S-au amestecat limbile, adică s-au înmulţit oamenii peste samă, ş-atunci s-au gândit să se împrăştie în lume, căci acolo unde erau nu mai aveau

ce face… Ş-au zidit un turn. Ca să cunoască locul, şi drumul întoarcerii, de departe, în nişte aşa ţinuturi pustii: şi s-au dus unii la răsărit, alţii la apus.

— Cuconaşule… înştiinţă cu voce groasă Filip, vin trăsurile de la gară.

— A, vin musafirii… tresări Filoti. Eu şi uitasem de asta… Fişel, adăogi el prietinos, am să te chem într-o zi să-mi expui şi celelalte patru deslegări… Ovreii sunt totdeauna interesanţi… urmă el în franţuzeşte către Costi.

Amândoi coborâră din balcon în întâmpinarea trăsurilor; pe când delegaţia se retrăgea comunicându-şi în şoaptă impresiile şi comentându-le cu bărbile apropiate.

*

Musafirii de la Iaşi veniră mulţi, ca-n toţi anii. Unii erau rude de-ale lui Filoti, alţii prieteni politici. Erau numai bărbaţi, şi masa fu destul de însufleţită.

Se aflau în scaunele cu spatare înalte chipuri simpatice şi prietinoase, din zilele nebuniilor tinereţii, mai ales din auria vreme de la Paris, pe care, în asemenea împrejurări, toţi îl evocau melancolic, ca pe a doua patrie. În anii aceia se legaseră şi prin idealuri şi visuri de regenerare a ţărişoarei lor orientale. Acuma zâmbeau amintindu-şi de-atâtea planuri măreţe şi înţelegeau că aici e o lume cu totul alta. Tinerii aşa de vioi, care făceau studii strălucite şi băteau pe occidentali în propriile lor şcoli, păreau obosiţi şi dezamăgiţi îndată ce se întorceau acasă. Unii se îngrăşau la moşii, alţii îşi cheltuiau banii în politică, alţii vegetau ca-ntr-un fel de somn, visând sezonurile periodice când se puteau întoarce iar în lumea civilizată. «Totuşi – se gândea Filoti – privind la amicii lui, cu zâmbetu-i obosit, la urmă ajung să înţeleagă că-i mai bine aşa, în situaţia de seniori feudali, pe care au moştenit-o de la părinţi, decât în nivelarea obştească spre care tind burgheziile europene.»

— Cu toate acestea am putea face altceva… murmură el; ceva mai bun…

— Ai spus ceva, papa? se aplecă spre dânsul Costi, însufleţit şi aţâţat de zgomotul şi de veselia celor din juru-le.

— Cum? Am spus ceva? Cred că n-am spus nimica, Costi. Mă simt destul de bine şi-mi aduc aminte de vremea când eram tânăr ca tine…

Băiatul îşi plecă fruntea, neliniştit de glasul tatălui său. Se simţea uşor ameţit, şi freamătul de voci se amesteca cu zvonul tarafului de lăutari într-o larmă care deodată îi păru neînţeleasă şi neexplicabilă.

Duduia Matilda se retrăsese la timp din sufragerie, şi acuma trimetea al doilea rând de cafele, în filigene turceşti, pe o tabla lungă de argint. Panaite se oprea cu ea în faţa fiecărui musafir, ploconindu-se uşor.

Alexandru Filoti, după ce păru a-şi privi cu atenţie ceaşca, o împinse la o parte cu vârful degetelor şi ascultă cu sprâncenele ridicate cuvintele pe care i le trimeteau oaspeţii peste masă. Răspunse zâmbind, căută cupa ş-o închină spre cei care-i cinsteau onomastica, apoi mângâie fruntea şi părul lui Costi.

— Mi se pare că iar ai fost la Măcăreşti… îi zise el. E un colţ frumos de moşie acolo…

Tânărul cătă atent spre tatăl său. C-un zâmbet uşor, Filoti trase spre el ceaşca de cafea, apoi păru înviorat de o ameninţare care-i venea din celălalt capăt al mesei. Iorgu Holbau, vărul său, ridicase paharul, strigând. Avea plăcerea să închine o picătură de vin cu discurs şi cu larmă. Se sui în picioare pe-un scaun, scutură cupa ca pe un sfiştoc pe deasupra capetelor, apoi o întinse spre Panaite, care i-o umplu cu atenţie şi fără să zâmbească. În zgomot de scaune mesenii se mişcară şi împresurară pe amfitrion, pe când instrumentele lăutarilor executaţi cu grabă un «mulţi ani» foarte măiestrit.

— Să tacă ţiganii! strigă Iorgu Holban şi agită palma stingă întinsă, cerând linişte. Domnilor, vă rog să fiţi atenţi.

Mie mi-a fost totdeauna foarte drag bădia Alexandru Filoti. Vă rog faceţi linişte, domnilor…

Dar domnii aveau de spus fiecare câte ceva, cu paharul în mână.

— Domnilor, vă implor, faceţi linişte, căci am de spus două cuvinte.

Filoti se ridicase în picioare şi păru deodată mai bine dispus. Îşi căută iar cupa ş-o întinse spre Panaite.

— Lăsaţi pe Iorgu să vorbească… zise el râzând.

Apoi gândul i se întoarse atent la ceva lăuntric. De câteva clipe o idee nostimă îl tulbura, apărând şi dispărând ca o muscă plictisitoare.

«Ce ar fi, îşi zicea el cu îndoială, să-i las aici pe toţi numai pentru un ceas… şi să dau poruncă să înhame la paner?… Trebuie s-o văd… Mă-ntorc îndată…»

Ştia că-i cu neputinţă să plece, cu toate acestea parcă aştepta, surâzând, să se întoarcă gândul acesta viclean, care-i dezvăluia vedenii plăcute.

— Domnilor, faceţi vă rog linişte… striga Iorgu Holban… Apoi, isprăvindu-şi în câteva cuvinte declaraţia de dragoste pe care n-o auzi nimeni, veni şi ciocni paharul cu Filoti.

— Bădie Alecule, ce vremuri fericite am petrecut noi la Paris… zise el cu ochii în lacrimi şi se trânti într-un scaun…

Panaite se grăbi să-i umple iar paharul.

— Numai pentru un ceas… îngână Filoti, privindu-l strâmb.

— Ce zici? întrebă Holban, aplecându-se către el.

— Nimic, am eu o nebunie… Vremurile acelea, Iorgule, erau în tinereţă. Acum suntem alţii: acei de atunci am murit…

Ieşenii păreau că ţin consiliu. Apoi, într-o singură hotărâre, cu paharele pline, împresurară pe Filoti. Muzicanţii tăcură. Scarlat Costandachi îşi mângâia

frumoasa-i barbă căruntă, cu râsu-i prietinos care-i şedea aşa de bine. Scarlat Costandachi era politician neobosit şi *leaderul* conservatorilor moldoveni. Toată averea şi-o cheltuise în organizări judeţene şi-n alegeri despre care se vorbea ca de bătălii memorabile. Bătrânul cuconu
Lascar Catargiu îl iubea ca pe-un frate mai mic. Îl
iubeau destul şi cucoanele din Iaşi, pentru frumoasele-i apostrofe oratorice, în întruniri publice.

— Ştiu că ai mare talent de orator… se apăra Filoti…
ştiu că iar vrei să mă convingi să fac politică militantă…
Charles! strigă el cu patos în franţuzeşte, pentru ce vrei să-mi suprimi anii ce mai am de trăit?

— Ascultă, Alexandre, începu cu linişte Scarlat, nu vreau să te forţez. Vreau numai să mai fac o dată apel la inteligenţa şi la sufletul tău… Rămânem din ce în ce mai puţini, urmă el c-un accent pătrunzător.

În juru-le se făcu tăcere, şi Costi, lângă el, se înfiora de emoţie.

— Ascultă ce-ţi spun eu. Rămânem din ce în ce mai puţini! Generaţia noastră se duce fără să-şi fi făcut datoria. Îţi aduci aminte de visurile noastre, şi de planurile noastre din tinereţă? N-am făcut nimic.

— Nu-i de mirare, răspunse Filoti; aşa a fost în firea lucrurilor.

— Crezi? Eu asta n-o pot admite şi stăruiesc să te conving să-ţi faci datoria. Vrei să apelăm la cei care ne-au fost slugi până ieri?

Filoti zâmbi răsturnându-se în scaun şi gustă o picătură de vin din cupă, simţindu-se cuprins de atmosfera unor preocupări vechi.

— Am mai vorbit despre asta deseori… rosti el moale.
Trebuie să ajungeţi la concluziile mele. Suntem în amurgul veacului nostru…

— Să disperăm şi să murim! izbucni Costandachi c-un gest larg. Asta vrei tu? Asta nu se poate!

— Eu nu spun asta, se apără Filoti liniştit, şi gustă iar o picătură de vin. Luptaţi, dacă voiţi…

— Să luptăm! subliniară cu putere glasurile din juru-i.

— Bine, să luptăm, dacă voiţi, ca să întreţinem o iluzie. Cu toate acestea, urmă el puţintel mai aţâţat, să nu ne înşelăm. Noi ne ducem.

— Cine se duce? protestă Costandachi.

— Noi! adică proprietarii de pământuri… Bine, frate, dar lucrurile acestea le-am vorbit de-atâtea ori, încât, au ajuns ca o boală. De ce să ne ascundem adevărul? Noi ne ducem. Iată, am să vă mărturisesc că astăzi eu – acesta care mă vedeţi – m-am hotărât să arendez moşiile din ţinutul Botoşanilor…

Filoti se opri şi privi în juru-i, cu buzele strânse.

— Ei şi? îngână Scarlat Costandachi.

— Cum ei şi? Asta este. Arendăm şi vindem, şi vechilii noştri cumpără. Parcă noi nu-i cunoaştem şi nu i-am cântărit pe oamenii aceştia care ne servesc? Dar ce putem face? Poate suntem bucuroşi că putem petrece ultimele zile frumoase de la Aranjuez…

Amestec violent de glasuri îl împresură. Aceleaşi şi aceleaşi observaţii şi incriminări, pe care le vânturau în clubul lor politic şi-n saloane, tresăriră şi ridicară capetele ca nişte aspide veninoase. Legea agrară de la
64, formele goale ale Apusului aduse fără rost într-o lume orientală şi nepregătită; ţăranul rob incult; funcţionărimea coruptă…

— Asta este, complectă Filoti, am căzut într-un dezechilibru şi într-o criză din care nu mai putem ieşi. Este o frumuseţă însă şi în resemnare. Eu propun să zâmbim, să ne resemnăm şi să lăsăm lucrurile să curgă…

— Vedeţi? zise Costandachi cu admiraţie, fluturându-şi barba; ascultaţi-l cum vorbeşte…

— Noi îl ştim de mult aşa şi totdeauna l-am admirat! strigă cu entuziasm Holban.

— Tocmai, urmă Costandachi, ridicând un deget, spuneţi dacă trebuie să-l lăsăm.

— De ce să nu mă lăsaţi? zâmbi Filoti. Trec liniştit prin acest amurg şi cerc să-mi fac viaţa cât mai puţin dezagreabilă.

— Poftim! Şi să nu alegi pe un asemenea om deputat? Să nu-l chemi să vie alături de tine, să-l auzi vorbind unde trebuie? Ascultă, Alexandre, noi de mult contăm pe tine. Un minister e un drept al tău. Nu te înşela, căci ai datorii.

— Am, la destule bănci…

— Lasă gluma. Ai datorii. Avem să venim la putere: şi este de lovit în mişei, sunt de stârpit abuzuri.

— Vorbe… vorbe… suspină Filoti.

Şi deodată ideea supărătoare ca o muscă se întoarse, şi o reţea întreagă de judecăţi şi raţionamente fulgerară în conştiinţa lui. Plecarea în străinătate, ca de obicei în alţi ani după strângerea recoltei, îi era oprită brusc de cel din urmă capriciu. Porunca pe care o dăduse lui Şapsa era o dovadă. Cum complicaţiile acestei chestii sentimentale se legau deocamdată de patria veche, deşi erau o taină a viitorului, înţelese, cu surprindere, că prietinii au dreptate, că trebuie să se aleagă deputat şi să stea la Iaşi ori la Bucureşti. Dacă stă în ţară, are datoria să răspundă apelului generaţiei sale.

Ridică o privire schimbată şi nehotărâtă către Costandachi, care urma să vorbească şi să-l convingă.

— Bine, răspunse el, fără să fi auzit partea aceasta a discursului, dacă ţineţi voi numaidecât şi dacă credeţi că pot fi folositor la ceva…

Răspunsul acesta stârni nespusă plăcere şi satisfacţie în toţi de faţă. Costi avu impresia că un lucru important se pusese la cale pentru ţară.

Capitolul IV
Androne Brebu vrea numaidecât să facă o lacramaţie

Într-o dimineaţă de septemvrie, Androne Brebu îşi închise cu lacată uşa casei bătrâneşti de bârne, îşi proţăpi bine poarta şi-şi lăsă toată gospodăria numai în sama cânelui celui bătrân ş-a albinelor din livadă. Trecu la al patrulea gard, ca să-şi ia nepotul să-l ducă la şcoală. Fără să intre în gospodăria fratelui său, dădu numai glas din hudiţă: şi nepotul îl auzi din casă şi ieşi numaidecât cu trăistuţa la şold. Gheorghe înhăma caii la căruţă, şi Mitriţă, flăcăuaşul cel mai mare, aducea un braţ nalt de fân, umblând încet şi poticnindu-se în jurul draghinelor{20}.

— Te duci la ogor? întrebă Androne pe frate-su.

— La ogor, bădiţă, răspunse Gheorghe, întunecat ca totdeauna. Mi-au rămas bostanii şi mă tem c-or face picioare. Mai am de strâns şi păpuşoii de lângă pădure.

— Ei dă, Gheorghe, bine că este ce strânge, vorbi Androne, împăciuitor, simţind supărare în glasul omului.

— Asta-i spun şi eu, cumnate, adăogi femeia de pe prispă, potrivind pălărioara pe capul lui Todiriţă.

— D-apoi, de vorbe-s sătul, mormăi Gheorghe. În loc să mai am un ajutor, cât de cât, acu când îmi ţipă măseaua… Ce trebuie şcoală unui plod? izbucni el, lovind ciudos caii peste bot cu coada biciului, – daţi-vă-napoi, hărămurilor! – ce-i trebuie lui şcoală? Se duce acolo să se zbănţuiască cu alţi draci… Parcă-nvaţă ceva? Iese un obraznic ş-un rău.

— Alei, omule! se tângui femeia; cum poţi vorbi dumneata aşa? Astă-iarnă îţi râdeau ochii când îţi cetea în călindar. Doar ţi-o spus şi domnu profesor că băietu învaţă bine. Slavă Domnului.! o trecut în glasu al treilea…

— De, boală! strigă iar omul, cu sălbătăcie, către cai. Când ţi-i lumea mai amară, atuncea le vine şi lor a zburda! Da’ faceţi-l şi doftor, despre mine… încheie el c-un gest de dispreţ. Dă-te, măi Mitriţă, şi deschide poarta. Ce-ai rămas stâlp acolo şi te uiţi la frate-tău? Îţi pare rău că nu te-am dat şi pe tine la şcoală?… ca să ieşi scriitor la primărie!

— Ei, iaca, scriitor la primărie! ţipă femeia, decât să-l ardă soarele şi să-l usture gerul şi să muncească din greu! Aşa mă fierbe, cumnate, se îndreptă ea către Androne, c-un glas plin de jale: Decât îmi vine să-mi iau lumea în cap! Şi nici macar nu-i poartă el de grijă…

— D-apoi că mai sunt gospodari în sat şi nu-şi mai dau băieţii la şcoală… vorbi Gheorghe încăpăţânat, fără să-i privească.

— Măi Gheorghe, zâmbi Androne, spune profesorul că la nemţi şi fetele învaţă carte… fetele de ţărani…

— Eah! la nemţi… mormăi Gheorghe biciuindu-şi caii şi pornind. Acestea-s poveşti, bădiţă Androne…

— Oi face şi eu ca Gheorghe, cumnate, grăi femeia râzând, cu mâna la gură. Eu nu cred una ca asta. Eu, dac-aş avea o fată, n-aş da-o, Doamne fereşte, Ia şcoală.
Ce-i trebuie unei fete carte!?

— Aşa? se veseli Androne. Măi Todiriţă, ea spune mâni-ta ce scrie în «Cetirea» ta de anul trecut, chiar la început?

Băiatul îşi înălţă capul şi răspunse cântând c-o voce nenaturală:

— Cartea face pe omul om
Şi altoiul pe pomul pom!

— Vezi, Anică? urmă Androne grav: Cartea face pe omul om…

— Pe om da, cumnate: dar femeii ce-i trebuie? Aşa or fi ele multe la nemţi, că-s altă naţie… Ei eu doftori, cu spitale,

cu maşinării… Noi nu ştim de-acestea. Da’ eu m-am bucurat să-mi iasă băietul acolo macar un slujbaş la primărie… Să crape de ciudă Pânzăriţa şi sluta ceea a lui Ciopraga!

Băiatul se năcăjea să închidă poarta.

— Lasă, Todiriţă, du-te, îi zise cu dragoste maică-sa.

— Las’ c-o-nchide mama…

Femeia rămase o vreme în hudiţă privind după moş şi după nepot, apoi intră oftând în ogradă…

Curtea şcolii era plină de ţărănaşi şi de odrasle de târgoveţi. Todiriţă se repezi între ei zburdând ca un căluţ. Androne se trase mai la o parte, în dreptul unei ferestre, ca să-l vadă cineva din casă. Învăţătorul ieşi numaidecât în cerdac. Era un om nalt. Puţintel pleşuv, cu mustaţa mică, neagră.

— Ce-i, bade Androne? strigă el răspicat şi vesel. Ţi-ai adus nepotul la şcoală?

— Da, domnu profesor, şi, după rânduială, m-am înfăţişat să vedem ce carte trebuieşte. Condei şi hârtie mai are din cealaltă clasă.

— Foarte bine faci, bade Androne. Fapta dumnitale e de toată lauda.

— Aşa gândesc şi eu, domnu profesor. Ca şi cum aş boteza, ori aş face o fântână.

— Tocmai aşa. Apoi anul acesta are să-i facă trebuinţă băietului vreo patru cărţi…

Androne tuşi puţintel uimit.

— Ş-are să le-nveţe pe toate?

învăţătorul începu a râde.

— Se-nţelege.

— Şi-s scumpe asemenea cărţi? întrebă cu jumătate de glas Androne, şi fruntea i se încreţi.

Domnu Siminoc, profesorul, ştia că gospodarul e cu băierile pungii cam strânse.

— Nu-s scumpe, bade Androne; potrivit. De-acu, dacă ai început o faptă bună, trebuie s-o isprăveşti.

— Aşa-i… încuviinţă Androne. De-acu altfel nu se mai poate. Apoi să-mi dai mata, domnu profesor, o listră şi m-oi duce tot la jidovul cela la care am fost anul trecut.

— Da. În târg numai acela aduce cărţi… De listă n-ai nevoie. Ştie ovreiul ce să-ţi deie.

— Aşa? Atunci îi bun. Da’ o lacramaţie, domnu profesor, cum aş putea eu să fac?…

Androne Brebu plănuise încă de-acasă că ar putea să se folosească macar cu un sfat de la un om învăţat ca profesorul.

— Hm! Ce fel de reclamaţie? Ai vreo judecată? Ai vreun nacaz?

— D-apoi nu ştii dumneata c-o pus feciorul dascalului Alecu să-mi puşte scroafa de pe toloaca satului?

— Care fecior al dascalului Alecu?

— Iacobache… zâmbi cu plăcere Androne. Dumneata nu ştii că-i feciorul dascalului Alecu?

— A, primarele…

Învăţătorul tăcu deodată şi privi cu luare-aminte la zbenguirile copiilor.

— A pus să-ţi împuşte scroafa?

— Da. Ştie tot satu.

— Va fi fiind o pricină. Eu în asemenea lucruri nu mă pot amesteca, bade Androne. Du-te dumneata la judecătorie, ori la un avocat. Şi de ce ţi-a împuşcat scroafa?

— Aşa a fost voia dumnisale!…

Ţăranul îl privea drept. Învăţătorul îşi plecă ochii.

— Apoi tot la avocat trebuie să te duci… încheie el cu jumătate de glas.

Androne scutură uşor din cap, scurmă de câteva ori cu vârful băţului în pământ, apoi ieşi pe poartă şi se îndreptă spre târg.

În apropiere de biserică, la orânda lui Bercu, se soreau lângă păreţi, pe lăvicioare, trei vătăjei de la primărie. Erau umflaţi şi greoi şi stăteau tologiţi într-o rână. Din când în când scuipau, nu le era îndămână şi-şi schimbau poziţia. Iordache Nastratin purta, pe-o ureche şi pe-o sprânceană, un chipiu de infanterie, care se ţinea pe capul lui buhos printr-o minune de echilibru.

— Bună dimineaţă, bade Androne, salută el alene şi căscând. N-ai de o ţigară? Că bine zici: dumneata nu fumezi… Şi-ncepu a râde.

— Mulţămesc dumnitale, răspunse Androne. Nu ştii, Iordache, că eu nu mă afum cu iarba dracului?

— Ştiu, cum nu, dumneata paralele celea mai bine le strângi, le pui într-o oală şi le-ngropi… Să-mi arăţi şi mie la care copac, că nu spun la nimeni…

Vătăjeii îşi dădură coate, râzând. Iordache se scărpina la ceafă şi căscă iar.

— Acu îi năcăjit… făcu el semn cu capul pe urma lui Androne. Se ţine primarele de capul lui.

— Ce-i pasă! răspunse unul din vătăjei sucindu-se din loc şi aşezându-se mai bine. Aş vrea eu să am paralele şi gospodăria lui… M-aş lăsa de foncţie.

— Da’ de ce să te laşi!? se holbă la el cu mirare Iordache. Slujba-i slujbă! Să am eu paralele lui Androne, numai bat aş umbla şi nu mi-ar păsa de nimeni. I-aş sudui pe toţi! Întăi pe feciorul dascalului Alecu… Domnu Bercu! strigă el; domnu Bercu! Nu-i aici, nu m-aude… rânji el privind în juru-i, şi iar vârî degetele în părul încâlcit şi amestecat cu paie.

Domnu Bercu apăru în uşă ceva mai târziu, nalt, gras şi pântecos, şi privi la deal şi la vale în lungul uliţii pustii. Lunecă nepăsător cu privirile peste slujbaşii comunali, apoi intră iar în crâşmă.

Androne ajunsese în târg şi apucă pe uliţa mare, printre bolţile boiereşti. Prin dugheni şi pe la tărăbi era mişcare

puţină. În aerul curat de toamnă plutea un miros plăcut de pâne albă, atunci scoasă din cuptor. Androne se opri la taraba unei pitării, scoase un pitac de aramă, şi-şi alese o pânişoară rumănă. Îşi îndesă în chimir punga şi porni înainte în lungul uliţii, rupând câte-o bucăţică de pâne şi mâncând-o c-o deosebită plăcere, cu înghiţituri adânci.

Când ajunse la dugheniţa lui Fişel Bloc, vârî în sân bucata de pâne rămasă şi intră plecându-se pe uşa scundă.

Bloc îi ieşi înainte zâmbind prietinos.

— Buna dimineaţă, domnu Androne. Ce-ţi pofteşte inima?…

Îşi roti ochii în juru-i cu mulţămire, ca şi cum în cele câteva rafturi sărace se găseau toate roadele pământului şi toate maşinăriile nemţilor. Ţăranul avu un zâmbet fin gândindu-se la asta.

— Apoi, domnu Fişel, zise el cu îndoială, aş avea nevoie de vreo chilă de cuie…

— Cuie? cum nu, am de toate felurile. De care cuie ai nevoie?

— Apoi aş vrea să-mi dai din toate: şi mai mari, şi mai mici. Cât îi chila?

— Parcă dumneata nu ştii, domnu Androne, mai bine decât mine?… zâmbi ovreiul. Şaizeci de bani chila.

— Cum se poate! se miră Androne. Auzisem că s-o mai ieftinit…

— La alţii îi mai scump, la mine-i tot aşa de ieftin… zise cu plăcere Fişel, frecându-şi mânile. Frumoasă vreme, adăugi el; de-aşa ceva se bucură toată lumea… Să-ţi cântăresc o chilă de cuie?

— Cam scump, domnu Fişel!

— Nu-i scump, domnu Androne. Crede-mă că ţi le dau în cost, ca să nu-mi steie paralele închise în marfă… Am auzit, urmă el scociorând prin rafturi cuie şi zvârlindu-le în balanţă, am auzit că ai avut puţină supărare.

— Da, mărturisi Androne; o pus feciorul dascalului Alecu pe nebunul cela de Costandin, vătăjelul, să-mi împuşte scroafa.

— Phe! phe! phe! se miră foarte tare Fişel. Şi din care pricină, mă rog?

— Din nicio pricină. O vrut să-şi facă el aşa un gust.

— Asta-i ceva foarte ciudat Are să-ţi ajungă o chilă de cuie? Eu cred că-ţi trebuie mai mult.

— Da, de ce?

— Ca să repari coteţul întăi şi, al doilea, să astupi o spărtură în poartă… socotea negustorul pe degete.

— Da’ de unde ştii că vreau să dreg coteţu? se apără Androne. Am adus nuiele ş-am îngrădit.

— Da, dar nuielele nu ţin, şi trebuie să baţi scânduri, ca să nu-ţi împuşte al doilea porc, domnu Androne. Poate să-ţi trebuiască şi două kilograme. Ascultă ce-ţi spun eu. Ai de unde plăti, slavă Domnului.

— După ce mi-o făcut o pagubă ca aceea… protestă iar Androne. Trebuie să fac o lacramaţie.

— Aşa de mare pagubă n-a fost, bade Androne. Ai chemat pe Iohan cârnăţarul şi i-ai vândut scroafa cu patruzeci de bani oca. Şi ţi-ai scos paguba.

— Cu patruzeci şi cinci… îl îndreptă Androne, zâmbind. Da’ de unde ştii dumneata? Ai o condică şi scrii toate câte se petrec în târg şi-n sat?

— Un negustor trebuie să ştie toate, domnu Androne… îi şopti Fişel, punându-i mâna pe braţ. Şi la cine vreai să te duci să-ţi facă lacramaţie?

— Ştiu eu? Vroiam să te-ntreb şi pe dumneata, ca un negustor ce eşti. Cred că să mă duc la cuconu Gheorghieş. avocatul. Ce zici? îi avocat bun?

— Bun, cum nu, răspunse cu seriozitate Fişel. Numai că are să trebuiască să laşi să-ţi mai împuşte o scroafă.

Şi după ce-i vinde-o şi pe aceea lui Iohan, apoi ai parale destule ca să porţi un proces…

Androne se veseli o clipă. Apoi dădu din cap cu îndoială:

— Dă, eu ştiu ce să fac? îngână el. Nu pot să lăs pe feciorul dascalului Alecu să-mi calce dreptul meu… Eu cred, domnu Fişel, că nu-i ţara-n pradă. Era mai bine altădată, adăogi el oftând, că nu mai erau primari. Erau vornici, oameni de-a noştri…

— Era mai bine? îngână Fişel Bloc, privindu-l pieziş. Dac-ar fi cum a fost, te-ar scoate şi pe dumneata în harapnicul la secere.

— Şt'u eu ce să mai spun? vorbi moale Androne, mângâindu-şi gânditor mustaţa tuşinată. Ai pus cuiele?

— Am pus.

— Şi ai să-mi laşi zece bani la chilă?

— Nu pot, domnu Androne. Ai să mai cumperi ceva?…

Androne păru că se gândeşte.

— Apoi mi-o spus profesorul de nişte cărţi… se hotărî el cu jumătate de glas.

— Acelea au preţul scris pe ele… hotărî negustorul.
Ce cărţi? de ce clasă?

— Clasa a treia.

— Şapte franci şi douăzeci şi cinci toate cărţile… rosti cu tărie Fişel.

Androne îl privi clipind. Parcă nu-i venea a crede.

— Pe cărţi nu-i pacat să dai un ban… îl mângâie Fişel, punându-i iar mâna pe braţ. Am să-ţi las zece bani la chila de cuie. Ne împăcăm, rămânem prieteni şi fac şi eu alişveriş dis-de-dimineaţă. Poate eşti bun la saftea…

Androne nu se putu hotărî degrabă. Cercetă cărţile şi pe faţă şi pe dos, le cumpăni în mână; şi negustorul îl pândea atent, gata să-i dea orice replică. În sfârşit trase punga şi-i desfăcu băierile. Abia atunci Fişel se lăsă pe scaun în dosul tejghelei şi scânteile din ochii verzi i se stinseră.

După ce plecă ţăranul şi rămase singur în prăvălioara scundă, între mărfurile puţine şi despărecheate, negustorul oftă gânditor, apoi chemă de două ori, cu intonaţie de cântec: «Bină… Bină…». După ce balabusta apăru la uşa întunecoasă din fund, Fişel îi explică ceva într-un jargon volubil şi pasionat. Apoi se puse liniştit să-şi facă rugăciunea de dimineaţă, potrivindu-şi şalul dungat şi tfilinele[{21}]. Deschizând *Tora*[{22}], începu deodată a se ploconi cu violenţă şi a vorbi cu Iehova.

Vârându-şi iară din când în când în gură bucăţele de pâne albă, Androne coti pe o ulicioară şi dădu în strada primăriei. Îşi făcea socoteală că încă-i devreme şi avocatul trebuie să fie acasă. Într-adevăr, când împinse portiţa, zări în geamul uşii apărând şi dispărând obrazul lui conu Gheorghieş. «Aşteaptă şi el saftea, ca şi Fişel…», gândi zâmbind gospodarul.

Se opri în faţa cerdacului. Un câne negru, legat în lanţ subt un şopron, zăpăia răguşit la el. Androne tuşi, se întoarse în loc şi se uită spre portiţă. Atunci o femeie, tânără încă, scoase capul pe uşă. Părul îi era strâns în grimea albă, avea ochii negri şi sprâncenele îmbinate.

— Aşteaptă, omule, oleacă, zise ea cu iuţeală, că vine-ndată şi dumnealui…

Se-ntoarse în umbra odăii şi făcu loc lui cuconu Gheorghieş Coman, apărător pe lângă judecătoria de pace. Cuconu Gheorghieş Coman era un om de patruzeci de ani, voinic, rumăn şi vesel, c-un pântece bine rotunzit şi c-un lanţ gros de ceasornic atârnând în două părţi spre cele două buzunare ale jiletcii. Avea favorite rotunde, uşor încărunţite, şi de când le purta, prietinii, la petreceri, făceau regulat aceeaşi glumă: că seamănă cu împăratul Franţ Iosef, fapt de care Gheorghieş se simţea destul de mândru. Numai părul îi era cam sărac şi şi-l pieptăna cu meşteşug de la tâmple spre creştet, ca să-şi ascundă pleşuvia.

— Ce vrei, gospodarule? întrebă el ieşind în cerdac şi măsurând pe Androne de la picioare până la pălărie.
Ce documente sunt acelea?

— Nu-s documente, cucoane, îs nişte cărţi pentru-un nepot al meu… răspunse liniştit ţăranul.

— Aşa? Ai vreun act de făcut? vreun proces? La avocat şi la doftor nu vine omul fără pricină…

Cuconu Gheorghieş râdea. Zâmbi şi Androne.

— Apoi fără pricină nu m-am înfăţoşat eu, cucoane, aşa de dimineaţă. Socoteam că nu sunteţi acasă, da’ o ieşit cucoana şi mi-o spus s-aştept.

— Aveam treabă, scriam la birou… lămuri cuconu Gheorghieş scoţându-şi ceasornicul de aur şi privindu-l cu luare-aminte. Ce afacere ai?

— Cucoane Gheorghieş, eu am mai avut o dată o chestie la dumneavoastră… pentru o împărţeală de pământ… da-i cam mult de atunci… Eu-s Androne Brebu, de-aici din sat. Atuncea am rămas tare mulţămit.

— A, da, da, zise vesel apărătorul, ca şi cum şi-ar fi adus deodată aminte. Şi iar se uită la ceasornicul de aur.

— E târziu, cucoane? poate trebuie să te duci la judecătorie?

— Fă pe ici şi intră-n casă, vorbi familiar Coman, fără să bage-n samă observaţia; şi trase pe om de mânica sumanului. Şezi colea, pe scaun, şi spune ce te doare…

Androne rămase în picioare. Îşi scoase pălăria din cap, îşi mângâie pletele şi se uită în juru-i. Femeia sprâncenată se arătă în pragul odăii de alături, de unde venea miros de carne friptă.

— Apoi, cucoane Gheorghieş, am o daravelă c-o scroafă.

— Ce daravelă? Cine ţi-a furat-o?

— Nu mi-o furat-o nimeni, cucoane. Mi-o puşcat-o.

— A! e un caz foarte grav. Cine ţi-a împuşcat-o?

— Apoi cine? Primarele nostru… rosti rar Androne şi observa cu coada ochiului pe apărător. Adicătelea nu el, cu mâna lui. Dar o pus pe nebunu cela de Costandin vătăjelul. Ş-o puşcat-o într-o zi, dis-de-dimineaţă… nici nu răsărise soarele…

— Că răsărise ori nu răsărise soarele n-are a face… întâmpină zâmbind cuconu Gheorghieş şi-şi aduse iar sub nas ceasornicul de aur. Cazu-i însă destul de grav.

— Nu mi-o puşcat-o în ogradă: o puşcat-o pe toloaca satului… complectă Androne…

— Aşa? cum se poate? Hm! vra să zică domnu primar se îndeletniceşte şi cu de-aceste?… se miră apărătorul clătinând din cap şi subţiindu-şi ochii. Vra să zică nu-s destule câte le fac dumnealor… nu-s destule toate câte le face dumnealui… abuzuri, matrapazlâcuri, gheşeftari şi înţelegeri cu toţi jidovii, din târg… Le am eu toate aici, în saltar, adăogi el râzând cătră Androne. Le am toate în saltar; şi are să ştie de ele domnu prefect ist nou… Şi dacă domnu prefect ist nou a pune afacerea la dosar ca şi cel vechi, mergem mai departe, Ia ministru… Aici este o ticăloşie, şi trebuie să vadă dumnealor ce fel de om au…

— Nevastă-sa e-o fudulă, umblă numai cu intrigi… izbucni deodată, cu mânie, femeia sprâncenată.

Avocatul întoarse brusc capul spre ea c-o dungă între ochi… Androne păru că n-auzise.

— Aici este o ticăloşie, urmă cuconu Gheorghieş. Cu mai puţin patos; şi trebuie dată pe faţă, ca să-şi primească fiecare pedeapsa.

— Atuncea om vedea de unde are să-şi mai cumpere dumneaei manşon şi pălărie… tresări iar femeia din prag.

— Frate dragă, nu te amesteca în afaceri care nu te privesc… zise blajin, însă cu obrazul încreţit şi supărat, cuconu Gheorghieş. Hm! Vra să zică ţi-a împuşcat scroafa. Şi dumneata, bade Androne, vrei să-l dai în judecată. Foarte bine.

— Vreau să fac o lacramaţie… lămuri domol ţăranul.

— Se-nţelege. Reclamaţie la judele de pace şi proces… Pentru orişice faptă rea este o sancţiune în cod…

Şi avocatul, trăgând o carte groasă, începu s-o răsfoiască, încruntându-se asupra ei. Iar Androne se gândea cu uimire la faptele neştiute şi ascunse ale feciorului dascalului Alecu, şi cu bucurie la pedeapsa pe care are să i-o hotărască un ministru fioros şi cu capul mare.

— Uite ce scrie articolul 188… urmă apărătorul bătând cu degetul în cartea deschisă…

— Şi cât ai să-mi iei dumneata, cucoane Gheorghieş, ca să-mi faci hârtia? îl întrerupse Androne, clipind din ochi.

— Şi ca să-ţi sprijin procesul… întări avocatul. Eu nu sunt jalbar. Jalbă poate să-ţi facă orişicine. Dar eu deschid proces, cer daune, îţi dau în sfârşit toată satisfacţia.
Ai să-mi dai douăzeci de lei…

Androne îşi mângâie mustaţa şi cârni uşor din nas.

— Apoi, cucoane, eu credeam că numai jalbă să-mi faci…

Rămase împietrit la tot ce avea să-i mai spuie apărătorul. Cuconu Gheorghieş mai încercă vreo câteva consideraţii, până ce simţi că se păleşte de stâncă. Atunci privi ţintă la omul din faţă-i, ca şi cum atunci îl vedea pentru întâia oară. Îl măsură de Ia frunte până la vârfui ciubotelor şi pufni:

— Hm! aşa sunteţi voi… umblaţi numai cu şurubării şi cu cercături… Şi vă lăsaţi să vă calce-n picioare şi să-şi bată joc de voi toţi scriitoraşii… Despre mine, faceţi cum poftiţi. Anetă, adă-mi friptura, că-i târziu.

De data asta privi cu adevărat ceasornicul. Şi Androne, văzându-l supărat şi-ncruntat, se grăbi să iasă în uliţă c-un fel de părere de rău în sine. «Eu socot că tot are să trimeată hârtiile acelea…», gândea el. Apoi zâmbi.

«Madama cea sprâncenată e ţiitoarea lui. Ea se uita la mine şi mai fudulă, şi mai supărată decât dânsu…»

Când ajunse în dreptul primăriei, ocoli prin partea cealaltă de drum. În faţa judecătoriei stătu o clipă în cumpănă, privind la cei câţiva săteni cu băţ şi cu traistă, care stăteau pe marginea şanţului, sfătuind cu glasuri încete în soarele de toamnă. Cumpănind că în ziua aceea cheltuise prea mult, se hotărî se lese deocamdată lacramaţia şi apucă cu pas mai harnic pe drumul satului, spre casă.

La poartă văzu că semnul pus era schimbat şi aruncă o privire iute asupra ogrăzii.

— Eu sunt, bădiţă Androne, îi răspunse de pe prispă Vasile Brebu, pândarul Halmului.

— Tu eşti, bre Vasile? se miră Androne, privindu-l cu luare-aminte. Ce ai? parcă ţi s-ar fi înecat nişte corăbii.

— Am mai coborât în sat, răspunse Vasile cu ochii într-o parte. Am fost pe la Gheorghe şi văd că nu-i acasă. M-am abătut pe la dumneata. Mi-o spus cumnata că trebuie să te-ntorci. Se bucura că i-ai dus băietul la şcoală…

Vasile încercă să râdă. Androne îl cercetă lung şi clătină din cap.

— Intră în casă, vorbi el, deschizând uşa. Şi păşind el întăi în tindă, aşează într-un loc ascuns şi bine potrivit cheia şi lacata. De ziua boierului nu te-am văzut la curte… adăogi el pătrunzând într-o odăiţă scundă. Apoi tăcu, văzând că Vasile nu răspunde.

Încăperea era curată şi bine rânduită, ca o chilioară de monah. Pe păreţi se înşirau icoane. Mirosea piparat a cimbru şa mintă. Androne cercetă atent, cu priviri stăruitoare, straiele de pe culme, lada cea mare de subt ele şi răcliţa[{23}] de pe masa din colţul răsăritului, sub candelă. Vasile intrase în urma lui şi aştepta în picioare, lângă uşă.

— Ia pune-te colea, pe laiţă, Vasile… începu Androne cu aceeaşi privire lungă, – şi-şi lepădă sumanul şi pălăria. Eu am oleacă de treabă, dar putem sta la sfat…

Aşează cu grijă în coardă cărţile băiatului, lângă cărţuliile lui slinoase. Apoi se puse să aţâţe focul în vatră. Acuma nu mai zicea nimica; aştepta pe frate-su să vorbească. Poate-a venit pentru pământul cela al lui…

— Bădiţă Androne, zise pândarul, ce fac eu cu pământul cela al meu?… Iaca, de când am ieşit din oaste îs patru ani. O venit vremea să m-aşez şi eu şi să-mi fac oleacă de casă.

— Bre Vasile, răspunse cu blândeţă Androne, îi face cum îi crede de cuviinţă şi cum a fi mai bine. Cinci ani, cât ai tot umblat la oaste, ţi-am purtat de grijă şi te-am ajutat. Pe urmă, după ce-o murit şi bătrânul, am făcut împărţeală pe dreptate. Ş-o rămas să-ţi plătim chirie pentru partea ta cât îi fi slujbaş şi ţi-i agonisi… până-acu ne-am înţeles ca nişte fraţi. Iar dacă te laşi de slujbă şi ai putere să-ţi faci casă, ţi-i lua dreptul tău. Eu, ca un frate mai mare, nu ţi-oi sta împotrivă… Spus-am bun cuvânt?

— Bun cuvânt, bădiţă.

Tăcură amândoi, Androne puse ceaunul de mămăligă pe pirostrii.

— Şi când ai tu de gând, Vasile, să faci treaba asta?
Ai pus ochii pe vreo fată?

— Mă gândeam şi eu… răspunse pândarul, că mi-o venit vremea… încă nu m-am hotărât, până ce nu m-oi linişti. La vârsta la care mă aflu nu trebuie să mă grăbesc.

— Măi băiete, zise hotărât Androne, întorcându-se către frate-său, tu n-ai venit pentru vorbele de-adinioarea. Tu ai ceva pe suflet. Spune repede şi leapădă de la tine. – căci grijile şi gândurile sunt otravă.

Pândarul stătu la îndoială.

— Bădiţă, răspunse el încet, ţi-aş spune şi mi-i ruşine…

Cât era de mare şi de mustăcios, grăia cu sfială şi părea un copil în faţa lui Androne.

— Spune… stărui Androne, privindu-l ţintă.

— Spun, bădiţă Androne. Nacazul meu se trage din ziua când am prins moara ceea pe Siret. Aşa, m-am întors eu chiar în acea sară de pe Halm, în zăvoi, ş-am mai stat la foc cu fata lui Chirilă.

— Aha… mormăi Androne.

— Da. Ş-am grăit noi vorbe bune… ca un flăcău c-o fată.

— Nu-i fată, măi Vasile, e muiere, şi încă de cele viclene.

— De unde ştii dumneata, bădiţă? Adevărat că după ce i-am spus eu în sara aceea că mă las de slujbă şi-mi fac casă, – a doua zi, când am coborât iar la moară, n-am mai găsit-o. Moara era tot la zăvoi. Chirilă dormea lângă foc… Da' focul era stâns, şi Aniţa nicăiri. O caut eu prin moară, pe urmă aprind focul ş-aştept. Se scoală şi moşneagul. Îl întreb. Era cam băut. Râdea şi zicea că nu ştie nimic. Care fată? el nu ştie de nicio fată, că poate o luat-o Siretul… Rânjea, – şi mie-mi venea să-i dau cu ceva-n cap… Am mai căutat eu încolo şi-ncoace. M-am dus în sat la Cotu Iepii, am venit în sat dincoace la Buciumeni, – nu-i. Nu-mi trebuia nici somn, nici mâncare…

— Hm! pesemne că te-o farmacat şi pe tine…

Vasile privi înainte-i neguros, fără să priceapă.

— Pot zice că m-am bolnăvit, bădiţă Androne. Mie până-acuma nu mi s-a întâmplat una ca asta! Şi cum spun, nu ştiu cum aflu eu aşa o vorbă prin oameni, cum că
Aniţa s-ar fi aflând la Franţ feşterul, tocmai dincolo de Măcăreşti, în pădure. Dar ce face acolo, n-am înţeles.
M-am dus într-o sară pân-acolo. Nu era. Nu ştia nimeni de nicio Aniţă, – ş-au fost numai aşa, nişte zvonuri. Acu de ce m-a fi fierbând ea aşa, după vorbele care le-am grăit… şi după cele ce-au fost, pe mine nu m-ajunge capul. Văd că pe Halm nu mai pot sta. Nici pe Chirilă nu l-am mai văzut…

Androne râdea încet:

— S-a fi dus la tată-su Satana, călare pe măturoi.

— De ce râzi, bădiţă Androne? poate dumneata ştii ceva.

— Râd, măi băiete, de mintea ta cea proastă. Tu n-ai văzut de-atuncea că fata lui Chirilă are pe dracu? N-ai văzut cum îşi juca ochii şi-şi purta trupul? Cu aceea nu porneşti tu gospodărie. Aceea are alte rânduieli şi-i trebuiesc altfel de bărbaţi…

— Poate ştii unde-i, bădiţă? întrebă Vasile şi privi ruşinat în pământ.

— Nu ştiu. De unde să ştiu?… vorbi supărat Androne. Măi băiete, nu te mai gândi la asemenea aspidă[{24}]. Cine ştie pe unde stă dosită, ş-a fi trăind cu vreun ciocoi.

— Vai, bădiţă, a fi adevărat ce se spune prin oameni?…

Androne îl privi tăcut, pieziş, – apoi îşi mestecă domol şi cu grijă mămăliga. După ce puse linguri pe măsuţa cu trei picioare, aduse o strachină cu lapte acru de oaie şi tăie c-o aţă mămăliga în pătrare.

— Ia şi mânâncă… grăi el cu blândeţă. Cele ce-au fost uită-le, căci nu eşti nici copil, nici femeie…

Vasile rămase tăcut şi lua rar şi pe gânduri din strachină. Între el şi frate-su se ridicau aburi, şi ochiul lui fix, în tremurul lor, urmărea vedenia Aniţei. Păru apoi că se linişteşte şi vorbi despre altele; dar Androne îl ştia îndărătnic şi nătâng şi bănuia în el porniri şi planuri ascunse.

— Atunci cu pământul rămâne ca şi până acuma…

Vasile încuviinţă din cap. Cu gândul aiurea.

*

Cătră arătarea din aburi grăbea şi boierul Alexandru Filoti în acelaşi ceas. Sta răsturnat în paner, şi calul fugea în pas întins pe şleahul străjuit de sălcii care ducea spre Siret. Era un ceas de linişte al curţii şi al târgului şi rari negustori înălţau capetele de după tărăbi, urmărindu-i îndelung fuga în nouri de pulbere. După ce ieşi din târg, Filoti făcu la stânga pe-un drumeag moale de ţărână; şi după înconjururi şi cotituri, trecu-ntr-o vălcică la miazănoapte, nu departe de

Buciumeni. Acolo, înconjurate de gard de nuiele cu streaşină de spini, erau coşerele cele mari ale curţii. Magazii largi se înşirau într-o parte, iar în cealaltă, două căsuţe mărunte în mijlocul unei livezi. Un moşneag gârbov, cu ochii aproape astupaţi de sprâncene, deschise porţile nalte şi ferecate. Se ploconi mormăind la trecerea boierului; apoi închise iar canaturile şi trase zăvoare grele. Filoti îşi duse în pas calul pe lângă nişte şoproane lungi şi scunde, în care stăteau grămădite felurite maşini, cu osaturi bizare şi întortochiate. Cele mai multe erau moarte şi zăceau acolo biruite de ostilitatea ţăranilor şi slujitorilor, pe când pe lanuri oamenii îşi luau cu bucurie şi plăcere vechile şi primitivele instrumente din veacuri.
Filoti avea zâmbetul lui palid privindu-le. Trecu şi opri înaintea uneia din căsuţe. Niciun obraz nou nu se arătă, şi-n tot cuprinsul aşezării era o linişte ş-o pace ca de schit. Moşneagul cu sprâncene lungi veni cu opincile fâşâind prin ţărână şi apucă de sub zabale calul.

— Domnu Ludvig nu-i acasă? întrebă boierul.

— Vă sărutăm dreapta, cuconaşule, răspunse bătrânul; trebuie să fie prin vreun dos; leperează vro maşină de-a lui. Să-l chem?

— Nu. Dă-i pace. N-am nicio treabă cu el…

Mai aruncând o privire în juru-i, Filoti intră pe uşa scundă deschisă în laturi. Trecu prin tindă şi pătrunse într-o odăiţă veselă, cu ghiveciuri de flori în ferestruici.
Perdele albe, festonate cu roş. Pe divanuri, macaturi de lână. O şifonieră cu oglindă mare; o masă şi câteva scaune.
În odaie nu se afla nimeni. Filoti se opri surprins. Dar îndată se-ntoarse în loc. Simţise paşi uşori în urma lui, de afară. Aniţa intră; îl privi numai o clipă, ca din întâmplare; apoi trecu la dulapaşul de lângă sobă şi, aplecându-se cu mlădieri iuţi, căută în el ceva.

Filoti o privi atent, trezit deodată din visurile lui. Avu un zâmbet de mirare şi de plăcere. Ca de fiecare dată, fata

morarului Chirilă se înfăţişa subt un aspect nou.
De data aceasta nu mai avea păstrat pe ea nimic din portul satului. Purta o rochie de postăvior negru ş-o bluză albă de mătasă. În picioare pantofi de piele de căprioară. Asupra pantofilor se opriră mai îndelung ochii boierului... Erau mici, cu călcâie nalte, şi deasupra lor luceau colţuni subţiri. Sub rochia neagră foşneau fuste crohmolite[{25}]. Mânile, deşi delicate, erau încă pârlite de soare. Pieptănătura acuma îi umbrea fruntea. Avea o înfăţişare nouă şi surprinzătoare. Avea ş-un surâs nou, când ridică a doua oară ochii spre Filoti.

— Ce cauţi acolo? o întrebă boierul ca pe-un copil...

— Am dulceţi de vişine... zise ea râzând.

— Cum se poate?

— Da. Ş-aduc apă rece de la fântână.

Trecu pe masă o tabla şi puse deasupra chiseaua, paharul şi linguriţa. Cu cana de faianţă într-o mână, se repezi afară cu paşi mărunţi. Boierul se aşează pe un scaun şi rămase cu ochii pierduţi pe urma ei.

— Curioz! murmură el, şi se uită în juru-i ca şi cum ar fi vorbit altcineva.

Aniţa se întoarse cu apa şi umplu paharul. Filoti luă o bobiţă şi gustă din apă. Apoi se uită iar la pantofii de piele de căprioară.

— Îmi place cum eşti încălţată... zise el. De ce nu stai pe scaun?...

— Îţi plac pantofii? întrebă ea bucuroasă. Mi i-a adus de la Iaşi madama Iosefina...

Rămase tot în picioare.

— De ce nu stai? stărui Filoti.

Ea se aşează pe scaun şi-şi potrivi în juru-i faldurile rochiei. Şopti ruşinată:

— De ce râzi?

— Astăzi te găsesc mai frumoasă… zise Filoti sculându-se şi apropiindu-se de ea.

Aniţa-şi plecă ochii. Filoti avu impresia că ceva s-a ridicat între el şi femeia nouă din faţa lui. Întâlnirea întâia, după ziua de la Siret, fusese simplă şi brutală.
De-atuncea o mai văzuse în fugă de câteva ori. Percepuse vag la ea o împotrivire, o rezervă. Acuma înţelegea că stă înainte-i altă fiinţă. Avu sensaţia că trebuie să întrebuinţeze vorbe nouă şi gesturi delicate, şi asta trezi în el un fior de plăcere.

— Ştii că trebuie să te duci la Iaşi?… îi zise Filoti aşezându-se lângă ea şi cuprinzându-i o mână.

Ea nu întrebă de ce. Înălţă spre el ochii mari şi frumoşi.

— Locul tău nu-i aici, urmă Filoti, zâmbind. Am pus pe-un om al meu să caute acolo o casă… Ai să ai de toate ş-ai să fii mulţămită…

Aniţa oftă uşor. Filoti înţelese că vrea să întrebe ceva.

— Viu şi eu acolo, urmă el. Aici eşti urmărită şi privegheată…

— Dacă trebuie, şi dacă vii şi mata acolo… zise ea cu glas sfios, mă duc.

«Curioz lucru! cugeta Filoti, privindu-i ochii umezi.
Ţărăncuţa asta începe să mă intereseze.» Şi se întreba în acelaşi timp dacă mai poate încerca vreunul din gesturile de stăpân, ca întâia oară. Nu încercă nimic, şi plăcerea aceasta curată îi mulţămea ca o perversitate nervii obosiţi.

Târziu, când ieşi în ograda pustie, privi mirat la moşneagul gârbov care aştepta lângă cal.

— De mult stai aici, moşule? îl întrebă el vesel.

Şi scociorând în buzunarul jiletcii, îi trecu un ban alb. Cu aceeaşi mirare privi la oasele maşinilor moarte.
Apoi, după ce porţile de cetate se închiseră în urmă-i, lăsă calul la pas, să-l ducă în voie, şi începu a fredona o şansonetă franceză. În juru-i, spinării mari cu canafuri roşii

luceau în soarele după-amiezii, într-o tăcere şi-ntr-un miros de colb fierbinte, ca-ntr-o pustie.

Capitolul V
Vasile Brebu face o poznă

Ploaia stătuse. Când Filip Nacovici descălecă de pe buiestraşul lui alb, la scara curţii. Văzduhul însă era încă plin de piele groase şi neclintite, aproape de pământ. Erau ceasurile 9. Jean Cavalier sta la pândă fără îndoială, la un colţ de fereastră, şi-i aştepta sosirea, căci îşi arătă îndată obrazul uscat în umbra antretului. Se poticni în balcon c-o mutră plină de mirare şi de teamă.

— *Buer aştept...* zise el subţire, în românească-i sâsâită şi bizară.

— M-aşteaptă? foarte bine, răspunse gros Nacovici. A primit la vreme scrisoarea mea?

— *Primit... la ceas şes...* vorbi Jean arătând şase degete la amândouă mâinile întinse. *Désiré*[{26}] *imbrecat; maintenant*[{27}] *aştept...*

— *Aha... désiré... astepte...* îi răspunse Filip, în franţuzeasca lui... Atunci spune-i, musiu Jean, c-am venit...

Cavalier se întoarse în loc; apoi se dădu grăbit şi respectuos la o parte. Boierul ieşi din antret; cameristul dispăru pe unde venise boierul.

— Ce este, Filipe? întrebă pripit Filoti, cu sprânceana neguroasă. Cum a fost? Spune repede. Te-aştept de un ceas...

— Apoi, cuconaşule, până ce-am cercetat, până ce-am rânduit s-aducă pe individ aici...

— Aha! îl aduce! tresări Filoti şi făcu doi paşi spre parmaclâcul balconului.

Cu ochi ascuţiţi, cu obrazul contractat şi cu buzele întredeschise şi întinse, arătând dinţii, boierul rămase deodată neclintit, privind convoiul care sosea. Avea un fel de rânjet de răutate. Cătră scara balconului, între ţărani cu

sumane, înainta lunecând cu opincile prin mâzgă,
Vasile Brebu. Era cu capul gol, cu cămaşa desfăcută la piept. Coatele-i erau strâns legate la spate. Cu părul zbârlit şi plouat, cu şuviţe lipite de frunte, cu stropituri de glod pe obraz, avea o înfăţişare spăriată şi sălbatică…
Feciorii boiereşti îl smunciră, îl ghiontiră şi-l împinseră spre scară.

— Aduceţi-l aici! strigă Filoti ameninţător.

Oamenii luară în piepturi pe prizonier şi-l izbiră în sus, pe trepte. Filoti se dădu doi paşi înapoi şi-l cercetă pieziş.

— Cine eşti? cum te chiamă? întrebă el scurt, înălţând barba.

— Eu îs Vasile Brebu… mormăi flăcăul cu glas trudit, îs pândar pe Halm…

— E slujbaş boieresc… lămuri Filip întrebarea din ochi a boierului.

— A, eşti slujitor… şi te apuci de ticăloşii. Intri la coşerele boiereşti, vrei să furi… vrei să omori oamenii!…
A sărit gardul la coşerele cele mari! strigă Filoti pufnind, către Costi, care tocmai atunci se arăta, numai în halat şi cu ochii încă plini de somn. Ce fel de slujitor boieresc eşti tu şi ce-ai căutat acolo?

— Am avut şi eu o treabă… grăi cu nepăsare Vasile şi-şi aţinti ochii în părete, deasupra boierului.

— A, eşti şi ticălos, şi obraznic! tresări Filoti frământându-se. Ai avut o treabă? şuieră el apoi ascuţit.
Ai avut o treabă?… şi cu mişcări convulsive smuci din mâna lui Filip Nacovici harapnicul negru şi lovi de două ori, cu iuţeală, pe ţăran. Ai avut o treabă? Ce treabă ai avut?… – scrâşnea el cu cruzime şi gâfâia.

Ţăranul îşi plecase capu-ntr-o parte şi-şi înălţase umerele către urechi. Întăia lovitură îl plesni peste grumazi; a doua îl arse peste obraz şi-i tăie buzele. Picături de sânge începură a se prelinge din mustăţi, căzând pe pieptul păros.

Costi îngălbenise.

— Papa! încercă el. Ce faci?

La un geam deschis, din capătul cerdacului, se auzi strigătul de uimire şi de milă al duduii Matilda. Filoti lepădase harapnicul şi privea fix într-o parte, mestecându-şi mânia în măsele. Voi să mai întrebe ceva: văzu sângele pe obrazul şi pe pieptul celui bătut; şi se gândi că şi Costi era de faţă.

— Luaţi-l! strigă el către feciorii boiereşti. Duceţi-l la primărie. Să-l cerceteze şi să-l strângă-n chingi. Filipe, vină după mine; am a-ţi vorbi…

În bibliotecă, oftă deodată prelung, cu mânia stinsă şi aţinti pe vechil cu privirile-i obosite.

— Ce-a fost, Filipe? Nu mi-ai lămurit ce-a fost şi ce s-a întâmplat… A, da! acesta este! rosti el deodată cu glas schimbat. Acuma-l cunosc.

— Pe cine, cuconaşule? întrebă şoptit şi cu grijă
Nacovici.

— Cum cine? Omul pe care l-ai adus… L-am cunoscut când s-a uitat la mine spăriat după lovituri. În clipa aceea am mai putut sta la îndoială; dar acum sunt sigur.
Veneam de la coşere cu panerul. El s-a oprit în drum şi şi-a scos pălăria; şi se uita tot aşa de ciudat la mine.
Vra să zică umbla, şi cerceta. Şi drumul pe care veneam eu a fost pentru el un indiciu… Nu erau acolo câni? nu erau păzitori?

— Erau, cuconaşule, ca totdeauna… De la o vreme, de când şi dumneavoastră ştiţi, am rânduit în fiecare noapte doi străjeri.

— Ei?

— Ei, şi cânii au dat semnalul. Îndată au sărit şi străjerii din şopronul lor. Şi l-au prins.

— Şi nu-i aşa că nu încerca să intre la maşinist?

— Nu.

— Se-nţelege! rânji Filoti, şi se plimba neliniştit pe dinaintea lui Nacovici. Nu se putea hotărî să puie întrebările direct. – Ascultă, Filipe, trebuie să mergem să căutăm şi să cercetăm urmele în jurul căsuţei… Vreau să-nţeleg şi să mă luminez.

— Nu-i nevoie, cuconaşule, răspunse grav vechilul. Am cercetat eu. După ploaie, era pământul moale şi se puteau vedea urmele. Am găsit prin livadă urme de opinci, întâi la căsuţa lui Madolci maşinistul, pe urmă spre cealaltă căsuţă. Persoana care ne interesează n-a ieşit, cuconaşule. A ţipat printr-un geam, printre gratii, şi străjerii, înţelegând, s-au repezit într-acolo. Atuncea au şi pus mâna pe dânsul.

Boierul se înveseli brusc.

— Aşa s-au petrecut lucrurile, Filipe?

— Da, cuconaşule, precum vă spun.

— Şi nu s-a spăriat?

— Atuncea da, cuconaşule, dar pe urmă i-a trecut.

— Ascultă, Filipe, reluă boierul cu vioiciune; nu trebuie să mai întârziem nicio clipă, ai înţeles? Nici o clipă! Chiamă-mi imediat pe Şapsa. Trebuie să plece şi s-o ducă cu primul tren la Iaşi. Am întâlnit şi pe Costi, de două ori, călare, pe drumurile mele. Toată istoria asta trebuie să înceteze. Vreau să am linişte. Unde te duci?

— Mă duc să-l aduc pe Şapsa, cuconaşule.

— Bine, du-te, – hotărârea mea este primul tren, ai înţeles? Dacă treci pe la primărie, vezi ce fac aceia acolo. Nenorocitul acela nu mă mai interesează… Rămăşiţele acestea ale trecutului au să dispară cu totul, când nu va mai fi ea aici.

Urma să se plimbe. Voia să explice ceva lui Filip, c-un fel de bucurie a primejdiei trecute. Vorbele-i veneau pe buze. – «Persoana-n chestie e alta, Filipe!» – Dar zâmbi,

stăpânindu-se, şi făcu semn vechilului, cu dosul mânii, să plece».

Slujitorii cu omul legat, după ce scăpară de la curte, apucară pe uliţa mare, apoi cotiră în uliţa primăriei şi-o luară-n lung. Era o zi de sâmbătă, în vremea sărbătorii cuştilor{28}, şi târgul era pustiu şi închis; totuşi prin geamuri strâmbe şi zoioase câteva perechi de ochi observară grupa aceea de ţărani care umblau cu opinci mari prin glod. Ghidale Ghebosul răsări cel dintăi ca din pământ pe sub tărăbile lui şi privi, c-un cap mare şi spăriat, pe omul legat şi sângerat. Privi neclintit câteva clipe, apoi se întoarse şi se precipită pe unde ieşise, ca un guzgan în ascunzişul lui. Şi-ndată răsări iar, c-o madamă groasă şi cu două fete subţiri şi slabe. Acum erau patru care priveau neclintiţi. Apoi se mişcară în lungul dughenilor, unde se înşirau alţi privitori. Parc-ar fi fost în tot târgul o telegrafie ascunsă, căci în uliţa cealaltă şi pornise mişcarea când apăru convoiul omului cu faţa grozavă şi plină de sânge.

Chiva croitorul, cel mai subţire şi mai deştept croitor din târg, sări numai în jiletcă şi se repezi în drum. Văzu capete apărând la deal şi la vale şi avu încredinţarea că s-a petrecut o mare poznă în târg. «A fost poate tâlhărie, ori moarte de om!» strigă el. Voi să plece înainte şi băgă de samă că-i fără pălărie; privi la cer şi-l văzu gata de ploaie; sări doi paşi înapoi şi începu a cere cu glas disperat pălăria, agitând mânile spre cei din casă şi grăbindu-i. Se arătă un băiat c-o gambetă cenuşie. După băiat, năvăliră alţi locuitori ai odăii: bărbaţi, femei şi copii. Dar Chiva răcnea iar. Băgase de samă că-i numai în jiletcă. Îi trebuia surtucul numaidecât şi se frământa iar, răcnind şi cerând surtucul. Când veni şi surtucul, îl smuci şi-o apucă după ucigaş, îmbrăcându-se în fugă şi zbătându-şi pe sus braţele. Cu gambeta cenuşie, cu surtucul de ultima modă şi cu favoritele lui englezeşti, Chiva ar fi putut părea un gentleman însemnat şi serios, dacă n-ar fi fugit aşa, într-un

chip cu totul lipsit de demnitate, ca să afle cel dintăi ce este, ce s-a întâmplat şi ce poate să fie. De pretutindeni, în lungul uliţii, grăbea o lume pestriţă. Târgul pustiu deodată căpătă viaţă.

Grupa de slujitori cu Vasile Brebu intră la primărie, în faţa acestei clădiri mari, vopsită cu galben, se strânseră lărmuind ovreii. Se deşertaseră şi sinagogile în pripă. Acuma se întrebau, presupuneau: iar se întrebau şi iar presupuneau; erau foarte aţâţaţi şi îngrijaţi.

Chiva nu mai putea răbda. Îşi potrivi mai bine gambeta cenuşie pe cap, trecu îndrăzneţ podeţul şi intră în casa comunală. Îndrăzniră şi alţii, însă numai până la uşă, ş-acolo se chiorau prin crăpături şi prin geamurile murdare.

«Ce poate să fie? ce poate să fie?» Unele femei oftau şi se tânguiau.

În sfârşit, Chiva se întoarse, vesel, radios şi important, îl împresurară cu toţii, grămădindu-se unii peste alţii.

— Ce este, Chiva? ce s-a întâmplat, Chiva? Şa! Şa!
tăceţi din gură! Nu poate Chiva să vorbească. Ce este?
ce s-a întâmplat?

— Nu s-a întâmplat nimic! răspunse Chiva înălţând la umeri palmele întoarse.

— Ce spune? ce zice?

— Spune că nu s-a întâmplat nimic…

— Adică ceva s-a întâmplat, urmă Chiva râzând, dar deocamdată nu se ştie ce. Am vorbit chiar cu domnu primar, şi cu domnu notar. Este acolo şi Şapsa. Încă nu s-a făcut cercetare. E un om care a furat.

— Ce a furat? de la cine a furat?

— Tăceţi, bre, din gură! nu vă spun că nu se ştie nimic? Ce sunt eu? un profet? Eu sunt croitor subţire, nu sunt profet. Mai bine să vă spun o veste care am aflat-o chiar acum. A venit pe telegraf veste tocmai de la Bucureşti!…

Târgul tăcu uimit. O veste, pe telegraf, tocmai de la Bucureşti!

— Ce veste a venit pe telegraf tocmai de la Bucureşti? Chiva aista-i aşa un om care-i place să te vadă că nu mai poţi, şi de-abia atunci spune jumătate! Ce veste a venit pe telegraf tocmai de la Bucureşti?

— A venit veste de la Bucureşti, zise cu bucurie Chiva, făcând semne în juru-i cu cele trei degete împreunate de la mâna dreaptă; a venit o veste foarte mare.

A venit o veste că boierul nostru se alege deputat ş-are să fie chiar şi ministru.

— Cum? Cine? ţipară toţi din toate părţile.

— Boierul nostru!

— Ei, ce-i cu boierul nostru? noi n-am auzit nimica. Ce s-a întâmplat cu boierul nostru?

— Are să fie ministru!

— Cum se poate! Auzi că boierul nostru are să fie ministru. A auzit Chiva în primărie. A venit telegramă de la Bucureşti!

Toată lumea fu cuprinsă, la această veste, de o bucurie neexplicabilă.

— Staţi, staţi! zise Chiva, scuturându-şi braţele şi cerând tăcere. Întâi şi-ntâi are să fie alegere de deputat.

S-a făcut loc vacant la colegiul al treilea…

— Auzi… auzi… ce-i asta loc vacant?

Aceste două vorbe, căzute aşa în mijlocul idişului, apărură deocamdată ca o enigmă. Chiva avea obiceiul să-şi împestriţeze necontenit jargonul cu vorbe româneşti.

— S-a făcut loc vacant la colegiul al treilea… urmă fără milă Chiva.

— Ce-i asta colegiul al treilea?

Cei mai mulţi însă ştiau ce-i colegiul al treilea. Se întoarseră şi ruşinară pe femei şi pe copii, care nu ştiau.

— Cei care-s proşti şi nu ştiu să tacă din gură!
Spune, Chiva, mai degrabă! S-a făcut loc vacant la colegiul al treilea. Şi ce-i dacă s-a făcut loc vacant la colegiul al treilea?

— Dacă s-a făcut loc vacant, răspunse Chiva, are să fie alegeri. Au să se strângă alegătorii şi delegaţii ţăranilor la reşedinţa judeţului.

— Delegaţii… reşedinţa judeţului… reluau cu uimire şi plăcere ascultătorii.

— Ş-acolo au s-aleagă pe boier deputat… sfârşi fudul Chiva şi-şi dădu gambeta pe ceafă.

Simţind că concluzia asta nu stârnise cine ştie ce entuziasm, Chiva se hotărî să adaoge câteva consideraţii personale asupra capitalei.

— Are să se ducă la Bucureşti ş-are să fie ministru, urmă el înfierbântându-se. Acolo, la Bucureşti, e un târg mare şi aşa frumos… Eu am fost în Bucureşti şi cunosc.
Ce este acolo! bogăţie şi dugheni multe. Şi palate în toate părţile; şi boierii umblă numai în cupele. Când eram eu acolo, a fost 10 mai. Şi-a ieşit majestatea-sa la paradă şi erau toţi miniştrii cu el. Şi boierul nostru are să fie ministru ş-are să iasă cu majestatea-sa la paradă: are să steie şi în gazetă… Ş-au fost şi generali, soldaţi… atuncea când am fost eu… Şi călăraşi… şi tunuri… Ş-au venit, au venit, poate două ceasuri au venit! Şi cupii mulţi de la şcoli, care-au meeers…

Chiva arăta cu mânile ceva lung şi mult. Dar vestea lui nu mai avea farmec, şi mulţimea se împrăştia încet-încet.
Deodată începu să ploaie. Atuncea şi el, ca şi toţi cei din juru-i, o rupse la fugă spre casă, ţupăind prin glod şi sărind peste bălţi.

*

În odaia cea mare a primăriei, în «sala de consiliu», cum obişnuiau a zice funcţionarii, se amesteca murmur des ca o negură. Pe duşamele fiecare adusese câte ceva din noroiul

de-afară. Pufăiau şi se învârteau prin mâzgă, discutând vestea de la Bucureşti.

Iacob Alexandrescu îndeosebi era foarte dispus.

— Trebuie să înţelegi, lămurea el notarului Gheorghiu: cu ocazia asta se ridică târgul. Avem un deputat ş-un ministru. Are altă importanţă.

Gheorghiu era un om cu fruntea îngustă şi teşită. Botul de momiţă[{29}] şi posomorala neagră a obrazului îl făceau fioros, deşi tovarăşii lui îl cunoşteau drept un om blajin. Se arăta totuşi cam greoi la înţelegere, şi, într-o asemenea împrejurare, asta displăcea primarului.

— Uite, să-ţi spuie şi domnul Şapsa! strigă el. Domnul Şapsa, este aşa cum spun eu, ori nu?

— Ce să fie, mă rog? întrebă vesel Şapsa apropiindu-se şi pândindu-i cu ochiul lui pe jumătate închis.

— Îi spun eu lui Gheorghiu că asta are importanţă pentru noi…

— Ce importanţă? mormăi Gheorghiu, rar, privind urât la dânşii. Boieru-i boier; ce are el cu noi? El se duce la Iaşi, ori la Bucureşti, şi şede acolo. Noi şedem aici, şi gata.

Gheorghiu făcea şi puţine gesturi şi arăta mâni grozave cu degetele terminate în nişte monturi noduroase şi rotunde. Şapsa întoarse cu teamă ochiul lui spre degetele acelea…

— Are dreptate şi domnu notar… zise Şapsa.

— Se-nţelege că am… el şede acolo, noi aici, şi gata.

— El nici n-are nevoie să se intereseze, urmă Şapsa, zâmbind. El e boier, şi gata. Dar ne putem interesa noi. Avem o afacere, avem o pricină, avem de cerut o autorizaţie, avem de luat un acciz[{30}]: îl găsim, ne rugăm şi se face…

— Aşa da, mormăi cu îndoială notarul.

— Asta-i altceva! strigă Iacobache răsfirându-şi favoritele. Eu vorbesc de onoarea pe care o avem noi. Avem

un deputat, avem un ministru! sfârşi el mândru, arătând cu dreapta un părete, şi cu stânga altul. Se chiamă că avansăm înainte.

Şapsa îşi întoarse, şi la dreapta, şi la stânga ochiu-i pe jumătate închis. În păretele din faţa uşii, deasupra biroului primarului, văzu o stampă veche, înfăţişând
Capitoliul. Dincoace, lângă uşă, atârna un tablou de propagandă anti alcoolică.

— Este şi asta… încuviinţă el cu jumătate de voce.

Funcţionarii ceilalţi, cu condeiele după ureche, veniseră în urma lui Şapsa.

— Spun despre onoarea pe care o avem… le lămuri Iacobache.

— Dar se-nţelege! izbucni furios casierul, – un omuleţ rotund, – se-nţelege; eu de când le spun! Câte capitale de judeţ avem în ţară?

— Treizeci şi două! se grăbi să declare practicantul, tinerel cu mustaţa abia înfierând.

— Treizeci şi două! reluă cu putere casierul, privind cu mândrie în juru-i de jos în sus. Şi câţi miniştri avem?

— Şapte… zise primarele. Eu ce spun?

— Pardon; vra să zică, numai şapte dintre capitale…

— Se-nţelege! se-nţelege! strigă Iacobache. Eu ce spun? Noi care nu suntem capitală, şi avem…

— Ş-apoi dacă nu suntem capitală… mormăi iar, neguros, notarul. Leafa mi-o măreşte? Chiria v-o plăteşte? Eu tot nu-nţeleg de ce vă bucuraţi aşa de tare?!
Eu îmi văd de treaba mea şi gata!

Zvârli ţigara la dreapta, scuipă la stânga, şi trecu la masa lui, sub tabloul de propagandă antialcoolică.

— Să ştii că iar l-a muştruluit nevastă-sa… şopti Iacobache, spre cei din juru-i, clipind dintr-un ochi. Apoi trase pe Şapsa la o parte: Ascultă, domnu Şapsa, ai vorbit cu Fişel?

— Cu Fişel? L-am văzut pe Fişel.

— Eu nu te-ntreb dacă l-ai văzut. Eu te-ntreb dac-ai vorbit cu el. S-a apucat, de ziua boierului, s-amestece acolo o vorbă despre o afacere de crâşmă. Mi-a spus
Nacovici. Apoi bine, mi se pare că suntem înţeleşi.

— Eu n-am fost acolo, cum ţi-am spus, se apăra
Şapsa. Dar ce are a face dac-a spus boierului? Am vorbit cu el. Afacerea se-nţelege că trebuie s-o facă cu dumneata şi cu cuconu Filip. Doar se ştie că un hoţ de jidan nu poate deschide crâşma pe numele lui.

— Lasă gluma, Şapsa; aici vorbim lucruri serioase…
îl mustră Iacobache… Dacă i-ai vorbit, bine, – ca să se ştie. Când a avea nevoie, cunoaşte drumul la mine şi la
Filip. Mai stai? urmă el trăgându-l la fereastră; acuşi vine şi Nacovici. Trebuie să punem la cale chestia accizilor. E o afacere foarte bună, dar foarte delicată. Eu v-am spus: nu m-amestec decât cât trebuie, căci sunt autoritate, dar altfel vă pot face toate înlesnirile, ca unor prietini…

Şapsa zâmbea, privind pe fereastră.

— Ce este, Răducane? strigă apoi primarele către un om grav şi cu obrazul buhav, care zbucnise pe uşă.
Şapsa tresări.

— Domnule primar… au adus pe omul cel cu chestia… despre care v-a trimes răspuns cuconu Filip.

— Aha-aha! ce-am uitat eu? ce-am uitat eu? îngână Iacobache, privind în podele, apoi în tavan. Să-l
aduci aici! – Apoi se păli cu palma peste frunte. – Cum îl chiamă?

— E unu Vasile Brebu, pândar pe Halm.

— Apoi, se-nţelege, asta-i! Trimite imediat un vătăjel să-mi poftească la primărie pe frate-su Androne.
Mi se pare mie că aici nu-i lucru curat. Trebuie să fie o punere la cale a acelui Androne…

— D-apoi, domnule primar, nu s-a întâmplat cine ştie ce…

— Cum se poate! Nu s-a întâmplat cine ştie ce, domnule subcomisar? Aşa cercetare ai făcut dumneata?

— Eu n-am făcut nicio cercetare, dar aşa spun feciorii boiereşti. Nu-i nici lovire, nici prădăciune…

— Aşa? nu-i nici prădăciune, nici lovire? Să vedem; am făcut eu multe cercetări de-aceste ş-am descoperit ce nici cu gândul nu gândeşti… Trimete după Androne. Şi adă-mi-l încoace pe vinovat…

Cu trupu-i mare prea strâns în uniforma-i jerpelită, subcomisarul se întoarse frecându-şi gânditor nasul prea rumăn. După ce trecu prin uşă, săltă supărat din umeri:

— Apoi dacă-i dumnealui mare şi tare, dacă dumnealui face şi cercetează… bombăni el, atuncea eu de ce-s pus aici?… Măi căpcăunule! strigă el către Nastratin.
Zvârle ţigara şi nu mai căsca atâta. Du-te până la Androne Brebu şi adă-l numaidecât aici. Îl chiamă domnu primar pentru cercetare. Te-ai dus? ai venit?

— Apoi că doar aici nu-i la militărie… mârâi Nastratin, îndosind ţigara.

— Ce-ai spus?

— Mă duc, domnu comisar.

— Hai-hai, măi beţivule, c-acuşi îţi scot o măsea, mai repede decât Zaharia bărbierul.

— Da, – mi-i scoate pe dracu… urmă a mârâi vătăjelul după ce scăpă dincolo de uşă. Parcă tu duci la ureche? Nu bei toată noaptea la Ioina?… Ferice de tine şi de mă-ta care te-o făcut!…

Subcomisarul aduse pe feciorii boiereşti la uşă, şi împinse înlăuntru pe Vasile Brebu aşa cum era, legat cot la cot şi plin de sânge.

— Intră înlăuntru şi răspunde! îi strigă el punându-i mâna după cap şi cercând a-l brânci.

Omul era însă mare şi voinic şi părea că-l târâie după el pe subcomisar.

— Aista-i! grăi Răducan, ieşind la iveală.

Toţi se întoarseră şi se apropiară. Primarele îşi răsucea un mănunchi de fire din barbă, şi obrazul lui stricat de vărsat avea încreţituri batjocoritoare.

— Tu ai comis fapta? întrebă el.

Vasile îşi întoarse privirile în fund, unde era masa lungă a consiliului comunal, înconjurată de scaune. Acolo, pe părete, în rame aurite, stăteau portretele suveranilor, care-i zâmbiră. Dar el nu ştia cine-s.

— Tu ai comis fapta? îl întrebă mai tare primarele.

Pândarul îşi întoarse spre Iacobache brăzdătura vânătă de harapnic. Avea ochii ca-ntr-o negură. Părea fără înţelegere şi nesimţitor.

— Mă! se vârî în el primarele, parcă voia să-l împungă. N-auzi ce te întreb? Nu-nţelegi?

— Nu-nţeleg, cucoane… răspunse cu vocea-i obosită flăcăul.

— Cum nu-nţelegi? Ce-ai căutat, măi, la coşere?
Pe cine-ai vrut să prăzi? pe cine-ai vrut să omori?
Socoţi că n-am să scot eu adevărul din gura ta? Am să-l scot cu tot cu măsele şi cu limbă! Ş-am să-l strunesc şi pe badea Androne. El îi caimacanu[{31}] răutăţilor în comuna mea.

— Ce ai, cucoane, cu bădiţa Androne? El n-are niciun amestec în treaba asta.

— Care treabă? Ce-ai căutat la coşere?

— Cucoane, nu-i vorba de nicio prădăciune şi de nicio răutate!… grăi hotărât Vasile Brebu şi-şi întoarse ochii în pământ îndărătnic.

Iacobache icni: «Ha-ha!» şi-şi aţinti ochii străpungători asupra omului. Răsuflă scurt pe nări fum, zvârli ţigara şi se repezi.

— Nu da, cucoane! răcni pândarul, ridicând deodată ochii fioroşi.

Murmurul odăii fu tăiat ca de un foarfece. Primarele se opri. Avu aceiaşi icnit: «Ha-ha! Şi-şi duse la favorite mâna cu care voia să lovească.

— Stăm de vorbă noi singuri, într-un salon deosebit… adăogi el c-o voce dulceagă şi stăpânită… Du-l, Răducane, la başcă şi-l mai cercetează până ce vin eu… Să mă înştiinţezi când va sosi jupân Androne… Să vezi ce frumos ai să arăţi tu, măi băiete, cum s-au petrecut toate…

Vasile îşi plecase iar ochii şi tăcea. Subcomisarul îl împinse de la spate spre uşă. Avea un râs vesel, pentru sine, şi-şi umbrea nasul, ca să nu vadă primarele.

— Dumnealui crede c-aşa se cercetează… mormăi el. Mai bine iai pe om cu delicateţă, c-un pahar de vin şi c-o poveste… Hai, măi băiete, şi mi-i spune mie. Eu sunt comisar şi te-ntreb, iar tu trebuie să-mi răspunzi.

— Da’ n-am ce spune, domnule comisar.

— Apoi dacă n-ai ce spune, lăsaţi-mă-n pace, că eu am alte treburi. Eu îs altfel de om. Ce am eu să m-amestec între voi? Eu îs neam de boier, bre, ş-aşa mi-a fost soarta destinului să-mi petrec viaţa aici, între ţopârlani. Dar am făcut cerere să mă mute iar. Nu mă lasă moş Grigoriţă de la Ieş. Vârâţi-l aici la başcă, că eu am oleacă de treabă la Ioina. Poate căutai, bre, o fată, cu care te ai tu bine…

— Asta-i, cucoane! răspunse râzând unul dintre feciorii boiereşti.

— Asta-i, măi Vasile? întrebă vesel Răducan, şi-şi răsucea o ţigară. Asta-i, bre Vasile? şi-şi ridică nasul rumăn spre flăcău. Aista-i un om primejdios, urmă el clătinând din cap. Se uită urât şi nu vrea să răspundă… Vârâţi-l acolo şi-nchideţi bine uşa…

Când intră Filip Nacovici în primărie, Iacobache încă nu se liniştise. Trăgea des fumuri de ţigară şi se plimba pe dinaintea meselor râzând şi vorbind, însă demnitatea lui

fusese adânc jignită. Ochiu-i tulbure avea halucinaţii sângeroase. Totuşi judecata rece îl îndemna la prudenţă.

— Pare om periculos… zise el cu linişte prefăcută, păşind întru întâmpinarea vechilului.

— Cine?

— Individul pe care mi l-ai trimes.

— Aş! îngână alene şi nepăsător Nacovici.

— Ascultă-mă ce-ţi spun, cucoane. Eu cunosc oamenii.

— Bine, fă cum crezi de cuviinţă. Din partea boierului nu este nicio pretenţie.

— Asta-i încă una! strigă indignat Alexandrescu. Dar cu legea şi cu rânduiala ce face? Mâni, vine să fure la mine; poimâni, la dumneata…

Nacovici ridică din umeri. Voi să răspundă ceva, dar se răzgândi, lăsă totul baltă şi trecu la Şapsa. Îl apucă de un bumb de la haină, îl trase la o fereastră şi începu a-i şopti ceva hotărât, cu sprâncenele încruntate.

— Cucoane, când îi am în mână, pe el şi pe frate-su, eu nu-i lăs! declară de departe Iacobache.

— Bine, bine! îngână Filip. Şi urma a vorbi, iar Şapsa asculta atent, cu urechea întoarsă spre el şi cu ochiul aţintind duşamelele.

*

În după-amiaza aceea Costi şi Vasile Puşcaşul trecură la Siret, cu docarul, având pe Stop între ei. Vremea se luminase. Un vântişor ager, cu zumzet de strune, mânase nourii către miazănoapte. Când lăsară târgul şi începură a coborî coasta ajunseră, între magherniţele de la margine, pe feciorii boiereşti, cu prinsul lor. Era tot sângerat, zbârlit şi sălbatic. Umbla cu spatele încovoiat şi luneca prin glod cu opincile-i mari, la fiecare pas.

— Unde-l duceţi? întrebă cuconaşul boierului.

— La coşere… se face cercetare. Vine şi domnu primar. Aduce şi pe frate-su Androne.

— Acela ce vină are? n-a fost prins cu nimica.

— Nu putem şti… răspunse cu nepăsare feciorul boieresc.

Docarul trecu înainte. Pândarul nici nu ridicase ochii. Merseră aşa o vreme în tăcere. Apoi Costi întoarse obrazul înspre puşcaş.

— Ascultă, Vasile, mie, drept să-ţi spun, nu-mi prea place omul ista…

— Care om, cuconaşule?

— Iacobache, primarele.

— A! Iacobache. Dă, se chiamă că-i omu stăpânirii.

— Mi se pare că el consideră comuna ca un bun personal, care trebuie să-i aducă venituri.

— Eu ştiu, cuconaşule? îngână nehotărât puşcaşul. A fi fiind cum spui mata, da’ noi suntem nişte ţarani şi nu ne pricepem. Are leafă tare bună, şi-i în rând cu boierii.

— Cum în rând cu boierii, Vasile? Cu care boieri?

— Nu te supăra, cuconaşule, zâmbi Vasile. Boieri de cei mai mititei şi mai proşti. Da-s destul de răi, bată-i mama cailor…

Costi râdea cu plăcere şi plăti c-un pachet de tutun gluma puşcaşului. Şi urmară a sfătui, coborând spre tainicele zăvoaie din văi.

De câteva ori, în asemenea expediţii, Costi încercase a aduce vorba despre o arătare în pădure, pe când se hodinea sub părul cel bătrân de la Gheorghian. Vasile însă, de obicei destul de iscusit, de data asta nu-i prindea firul gândului. Drumurile pe care le făcuse călare, singur, aşa într-o doară, cătră acele meleaguri, iarăşi nu-i aduseseră vreo lămurire. N-avea nicio nelinişte şi niciun scop hotărât, totuşi din când în când îşi amintea cu plăcere de lucirea ochilor acelora, o clipă, în umbra înflorită de lumină a fagilor.

— Ascultă, Vasile, eu cred că n-ar fi rău să mai mergem într-o zi la Măcăreşti.

— Spre marginea pădurii, cuconaşule? zâmbi Vasile.

— Da. La vremea asta găsim iepuri.

— Sunt şi potârnichi, cuconaşule. Şi-s destul de blânde…

Costi simţi împunsătura şi tăcu.

— Aceea dintăi, atuncea, ai scăpat-o, cuconaşule, urmă puşcaşul c-o intonaţie discretă, pe care Costi i-o cunoştea. Asta se-ntâmplă şi altora. Dar se mai găsesc. Aceea o fost străină, n-am mai dat de dânsa… Ş-o desfăcut aripile şi s-o dus.

— Te-ai interesat, Vasile? întrebă cuconaşul, fără să-şi privească tovarăşul.

— Am umblat şi eu… am pus câinii s-o caute… răspunse vag puşcaşul. Ai mai întrebat mata şi-n alt rând. Dacă nu-i, ce putem face? Am oblicit de alta cu ochii căprii…
Ori poate matale-ţi plac mai tare ochii verzi…

Costi şfichiui caii şi zâmbi pâclei de pe Siret. Puşcaşul se ghemui asupra tutunului şi încercă să-şi răsucească o ţigară în legănările docarului, cu faţa-i vicleană încreţită de râs.

*

Către amurg băteau lumini de aur din asfinţit asupra târgului, şi unele cucoane ieşiseră la plimbare pe cărări zbicite. Nu era zi de sărbătoare creştinească, cu toate acestea trebuiau să iasă, din pricina veştilor ce fulgeraseră la amiază încolo şi-ncoace. Nevasta primarului, doamna Minodora Alexandrescu, şi Lenţa Gheorghiu, nevasta notarului, se găseau în ceardac la Nacovici, în dosul viţei sălbatice, şi bucătăreasa desculţă adusese cafelele.
Madam Alexandrescu era o persoană blondă şi groasă şi fuma povestind. Fuma o ţigară subţirică.

— Pardon, madam Alexandrescu, zise Aglaie Nacovici, care de la o vreme părea neliniştită; mă-ntorc numaidecât…

În salonaş se auzeau sunete de piano şi râsete subţiri şi vesele.

— Mare nevoie era de pianul ista… zise încet nevasta primarului, privind după fumul ţigării.

— De ce, cucoană Minodoră? răspunse notăreasa. Dacă au oamenii plăcere, şi dacă le dă mâna…

— Da, aşa-i, suspină cucoana Minodora. De ce nu cumperi şi dumneata unul?

— Crezi că n-aş cumpăra? îşi clătină capul Lenţa Gheorghiu cu faţa-i oacheşă plină de râs. Patru fete am ş-aş vrea să le văd mulţămite şi mai fericite decât mine.

— Ba eu dac-aş avea copii… mai ales dac-aş avea fete… începu, cu buzele creţe, soţia primarului… Eu sunt de moda veche. Le-aş învăţa gospodăria şi rânduiala…

Ce-ţi făceau domnişoarele? întrebă ea graţios pe Aglaie Nacovici, care se întorcea.

— Exersau… răspunse gazda, întorcând spre ea nasu-i fin şi ascuţit. Le-am trimes să se mai plimbe; aerul le face bine… Numai cu băietul am în privinţa asta nacaz. Ceteşte prea mult.

— L-am văzut şi eu, observă soţia primarului, cu nişte gazete într-o zi…

Şi păru foarte veselă că a văzut pe băiat cu gazete. Aglaie însă o privi serioasă şi ea-şi reluă povestirea începută. Iacobache se dusese în persoană la coşere şi făcuse anchetă.

— A chemat ş-a cercetat pe toţi. Întăi pe Ludvig şi pe Iosefina lui… Nemţoaica era spăriată. «Vai! venit să prade şi să omoare pe noi!»

— Cum se poate! se minună râzând Lenţa Gheorghiu.

— Da. Şi-l întreabă Iacobache pe făptaş: «Ai venit să prăzi?» «Da, am venit să prăd.» «Poate chiar ai vrut să-i omori?…» «Am vrut să-i omor…» «Pe cine ai vrut să omori»? «Pe nimene»! «Da’ pe cine-ai vrut să prăzi?»

«N-am vrut să prăd pe nimeni!…» Atuncea s-au pus şi l-au mai bătut şi iar îl întreabă: «Ce-ai căutat la coşere?»
Şi-l întreabă şi frate-su, unu Androne: «Spune, măi Vasile. ce-ai căutat aicea…» «Apoi – zice – am vrut să intru pe fereastră ori pe uşă în căsuţa astălaltă.» «Da’ de ce?» «Ia aşa.» «Căutai pe cineva?» «Da, căutam pe cineva…» «Ascultă, domnule Ludvig şi madamă Iosefină, locuieşte cineva în căsuţa asta?…» «Poftesc la dumneavoastră şi vedeţi – strigă nemţoaica – nu este nimeni. Asta casă goală. Avem noi pentru musafiri, dar nu este nimeni într-însu…» «Atuncea, dacă nu-i nimeni, pe cine căutai, măi ticălosule?» «Nu căutam pe nimeni…»
«Atuncea ce căutai la coşere?…»

— Trebuie să fie vreun prost, vreun bezmetic… observă Aglaie Nacovici.

— Se poate. Cât l-a sucit, cât l-a învârtit Iacobache, degeaba! Îl trimite la judecătorul de instrucţie. Acolo, la coşere, n-au găsit nimica. S-au dus. Iar când s-au întors ş-au vrut să mai cerceteze şi să mai întrebe, au găsit porţile închise. De ce-s porţile închise? Aşa-i poruncă de la cuconaşu. Ei, dacă-i poruncă de la boier, s-au întors. Da’ iaca, nu s-a putut afla nimica, şi doar Iacobache e un om care ştie să cerceteze…

Văzându-şi cafeaua şi ţigara isprăvite şi persoanele de faţă informate, cucoana Minodora îşi săltă de pe scaun trupu-i gras şi se pregăti să plece.

— Da’ de boier ce ziceţi? întrebă ea în treacăt. Îl numeşte deputat. Asta putem spune că-i o cinste ş-o onoare pentru târgul nostru…

— Se poate… răspunse cu îndoială Lenţa, şi obrazul ei avea lucirea-i de râs… Eu vă zic la revedere şi fug acasă… M-aşteaptă Gheorghiu. El totdeauna-i flămând ca un lup…

Mişcându-se sprintenă, îşi îmbrăţişa prietinile şi coborî fuga în uliţă.

— N-ai zice că are acuşi fete mari… zise zâmbind Aglaie Nacovici. A rămas tot tânără şi frumoasă.

Cucoana Minodora o privi uimită.

— Eu drept să-ţi spun, madam Nacovici, n-am înţeles niciodată cum a putut trăi ea o viaţă c-un om aşa de urât…

— Trăiesc bine… zise Aglaie.

— Eu n-aş însera cu el în casă. Şi fetele îi samănă lui. Nu-i numai urât. Îi şi bleg. Din cuvântul ei nu iese. Parc-ar fi, mă rog, o prinţesă.

— O iubeşte… şopti iar Aglaie, zâmbind.

— Hm! încheie primăreasa şi făcu o schimă de dispreţ, privind încrucişat cărbunele ţigării.

Fără s-o slăbească din coada ochiului, Aglaie Nacovici îşi urmărea şi fetele. Se opriseră la cotitura şoselei şi răspundeau graţios, cu adâncă înclinare a capului, la salutul larg al lui Costi. Vânătorii trecură duruind cu docarul. Fetele veneau spre casă sfătuind între ele aprins. Intrară, în cerdac, cu scânteieri de veselie. Cucoana Minodora le privea lung, c-un ochi pe jumătate închis.

Copilele trecură în salonaş. Acolo Laurenţia se aşeză pe scăunaşul nalt, dinaintea pianului, şi rămase visând, în umbra înserării. Răţuşca se alătură de ea, cu mişcări furişe; cuprinzând-o deodată aprig, începu s-o sărute pe sprâncene şi pe obraji.

Adam ieşea zbârlit din chilioara lui.

— Avem un secret! – cântă Mărioara aţintindu-i calea cu mâinile în şolduri şi plecându-se către el ca să-i vadă ochii.

— Lăsaţi-mă în pace… răspunse gros şi nemulţămit băiatul.

Fetele râdeau ciripit în urma lui.

Capitolul VI
Năcazuri şi oameni care au trecut odată cu veacul

La 1890, în Iaşi numai salonul cucoanei Leona Negru, printr-un acord tacit, era ultimul refugiu al protipendadei. În alte case, mai strălucite poate şi mai bogate, era acceptată şi lumea nouă. Aici venea numai lume «bună». Toate cupeurile care trăgeau sub bolta intrării purtau blazon. Acest lucru încerca să-l explice duduia Matilda, lui Costi, pe când caii cei bătrâni trăgeau la pas trăsura închisă, pe strada Carol. Sara de iarnă era limpede, şi la lumina de zăpadă, care pătrundea prin geamul de cristal, tânărul admira zâmbetul frumos al mătuşii sale. După două ierni pariziene, asta era intrarea lui în lumea ieşeană cu tradiţii şi amintiri.

— Da-da! nu râde, Costi, zicea cu pătrundere duduia Matilda. Cel puţin eu, numai între ai mei mă simt bine. Numai aici aud tonul cel adevărat, ca altădată, – persoane vorbind fără emoţie despre afacerile publice, ca şi cum ar trata chestii curente de la moşie… De ce râzi? Aşa este.

— Am să mă cam plictisesc între oameni bătrâni.

— Ai să te convingi, Costi, că sunt şi obraze tinere, şi încă foarte nostime. În casa asta au surâs multe femei frumoase. Mama cucoanei Leona era înconjurată ca o regină pe la 1850.

— Cum văd, *tante* Mathilde, vrei să mă ruşinezi că nu cunosc istoria ţării.

— Da, au suspinat în jurul ei toţi bărbaţii gravi care conduceau atunci destinele patriei. Şi fantaziile acelei Elene frumoase au schimbat deseori cursul treburilor publice. Erau alte vremuri.

— De ce? cucoana Leona n-a fost şi ea regină?

— Ai s-o vezi, Costi. A fost. Acuma-i măritată a treia oară cu un barbat care numără mai puţini ani decât dânsa.
Te asigur însă că ea pare cu mult mai tânără decât el.
E tot frumoasă şi cochetă. A avut o tinereţă furtunoasă;
a fost furată de cel dintăi adorator… E o persoană foarte agreabilă…

— Mai spune, *tante* Mathilde. Acest curs mă interesează mai mult decât lecţiile de la politehnică.

— N-am isprăvit, Costi, însă am ajuns. Cred că vine şi tatăl tău în astă-seară. Îl văd foarte îngrijat de câtva timp…

Intrară şi urcară pe o scară largă, aşternută cu covor roş. Îi întâmpinară sus servitorii, cu obrazuri rotunde şi zâmbitoare. Erau doi bărbaţi şi două femei, totuna de bătrâni şi cărunţi, totuna de bine hrăniţi, şoptind la fel şi scoţând blănurile boierilor cu gesturi moi.

Când se deschiseră canaturile salonului şi le veni stăpâna întru întâmpinare, Costi rămase surprins. Văzu o femeie sprintenă încă, deşi cu formele cam pline. Era brună, cu ochi migdalaţi şi sprâncene arcate. Purta un decolteu larg, peste care aruncase neglijent o etolă de blană siberiană. Se mişca vioi şi privea aprins.

— În sfârşit! strigă ea îmbrăţişând pe duduia Matilda.
Ţi-ai adus nepotul. Fii binevenit, domnule şi iubite vere…
După o socoteală destul de încurcată, noi suntem veri…
Are să-ţi explice Ernest, dac-a izbuti să se scoale de la masa de preferans. El a descoperit asta. Dealtfel cunoaşte pe degete toate înrudirile…

— Probabil că toţi de aici sunt o singură familie…
observă Costi, după ce-i sărută ceremonios mâna.

— Adevărat… foarte adevărat, oftă ea cu o melancolie al cărei secret tânărul nu-l putea bănui. Acuma cui să te prezint? îi şopti ea privind în juru-i. Sunt câteva cuconiţe tinere; am câteva nepoate frumuşele. Când vei trece în odăile celelalte, te-i descurca cum vei putea: acolo se face politică ori se joacă cărţi.

— Prefer să stau unde sunt ochi frumoşi, zise Costi privind-o drept.

— Ştii, duduie Matildă, că nepotul acesta al tău are să facă o carieră frumoasă?… vorbi încântată cucoana Leona.

Costi o urmă în zigzag la câteva grupe destul de vesele şi de vorbăreţe, îndeplinind o ceremonie care deodată îi păru ciudată. După ce trecu, nu mai putu asocia niciun nume la nicio figură. Ochi curioşi îl urmăreau: era nalt şi subţire în haina-i neagră. Avea ceva din eleganţa şi din fineţa duduii Matilda. Un murmur neîntrerupt de conversaţie franceză îl împresura. Limba autohtonă n-o auzise decât o clipă, la intrare. Observaţia îi trecuse însă prin minte numai ca să înlăture o iluzie. Era într-un salon din Iaşi.

— Avem să-l avem astă-seară o clipă şi pe moşu Lascar, îl informă cucoana Leona. Trece la Bucureşti. E foarte ocupat, însă nu se poate să nu vadă pe ieşeni, şi ştie că-i găseşte la mine.

— Care moşu Lascar? întrebă Costi cu oarecare indiferenţă.

— A, ştii că eşti nostim, vere? Se poate să întrebi aşa? Să nu te-audă cineva, că-ţi faci duşmani. Nu este decât un singur Lascar Catargiu!

Costi se înroşi. Apoi încercă să se scuze.

— Nu te scuza, îi vorbi grav şi serios cucoana Leona.

— Ba trebuie să mă scuzez, verişoară, şi să-ţi fac mărturisirea că am învăţat a admira din copilărie pe acest om mare… Avea un fel de jenă, căutând cuvinte pompoase. – Sunt fericit c-am să-l văd. E un ostaş simbolic…

— Adevărat… adevărat., şopti cucoana Leona cu ochi calzi, şi-i zâmbi împăcată. Să te duc oleacă lângă o nepoată venită de la munteni: Aspasie Cornescu. E femeia lui Dumitrache Cornescu, secretar de ambasadă la Viena. Stă singură şi tristă. Spune-i o vorbă bună…

Aspasie Cornescu însă nu părea deloc tristă. Era smeadă, cu cap mic şi ochi mari, – şi c-un grăuncior negru sub gropiţa din stânga. Părea fericită să râdă de orice. Şi râdea ridicând spre nasul lui Costi o mânuţă albă, cu braţul pudrat şi parfumat.

— Aici sunt prea mulţi oameni gravi, ciripi ea către Costi. Şezi colea şi spune-mi o prostie…

— Sunt sigură, Aspasie, că se înamorează de tine… declară cucoana Leona, aşezându-se în fotoliu, aproape de foc.

Tânărul începu a râde, ca să nu răspundă, şi se simţi fericit şi aproape încredinţat că stăpâna casei rostise un mare adevăr. Se gândi apoi cum să răspundă poruncii subţirele, când Aspasie porni deodată a vorbi ş-a spune cu veselie o mulţime de lucruri. Se hotărî bucuros s-asculte şi se aşează mai bine pe canapea, într-un fel de bună stare fizică, învăluit de parfumurile celor două femei.

«E ciudat, se gândea el, ascultând vag pe Aspasie Cornescu, cucoana Leona nu poate să aibă mai mult de treizeci şi cinci de ani.»

— Am avut astăzi o discuţie foarte lungă cu *madame* Bem, zicea vecina lui cea tânără. Orice-aţi spune, rămâne stabilit că minunea pe care mi-aţi prezentat-o…

— *Madame* Bem e croitoreasa noastră, lămuri zâmbind cucoana Leona.

— A! făcu Costi, privind grăunciorul.

— Da. Orice-aţi spune, rămâne stabilit că e lipsită şi de gust şi de inteligenţă. Uite cum înţelege dumneaei să garnisească o rochie de bal… Să vă fac descrierea operei…

— Crezi că asta interesează aşa de mult pe vecinul dumitale? observă Leona.

— Nu-l interesează? cu toate acestea e o problemă şi de gust şi de fantezie. Şi e un lucru serios, dacă vreţi să ştiţi.

— Negreşit, aprobă Costi.

— Nu-i aşa? Vă fac îndată tabloul rochiei. Pe urma voiam să spun că-i prea bătrână. O croitoreasă trebuie să fie tânără şi veselă. Să ştiţi că oamenii care nu-s veseli nu se pot lăuda că-s buni. Vine către noi persoana care ţi-i aşa de dragă dumitale, Leonă. O cheamă duduia Matilda, mi se pare, şi e dintr-o familie aşa de veche! N-o văd râzând şi asta nu mă-ncântă şi mă cam intimidează. Am înţeles că nepotul ei e cu mult mai simpatic.

— Dacă nu vă supăraţi, eu sunt nepotul acela… interveni Costi, stăpânindu-şi râsul. Cucoana Leona părea că petrece nespus, fugind cu ochii ei negri de la unul la altul.

Genele Aspasiei bătură de câteva ori ca nişte fluturi care vor să iasă dintr-un cerc de umbră. Pe urmă se liniştiră.

— Adevărat? întrebă ea cu puţină nedumerire şi începu a râde, renunţând la deslegarea problemei.

Duduia Matilda simţise mişcarea anticamerei şi făcu semn amical cucoanei Leona.

— Da? tresări ea bucuroasă. Mi se pare că vine! se adresă cu însufleţire celor din juru-i. După o clipă, în canaturile uşilor de la celelalte odăi apărură bărbi.

Primirile casei aveau un caracter intim. Bătrânul bărbat de stat intră neanunţat. Unul din servitorii graşi deschise cu grabă uşa în două părţi, apoi se retrase c-o adâncă închinăciune. Lascar Catargiu înaintă domol şi c-un zâmbet blajin, ca-ntre rude mai tinere. Era înconjurat de un mic stat-major, pe care nu-l putuse înlătura şi pe care-l accepta cu bonomie. Erau între cei din juru-i Costandachi, Iorgu Holban şi Filoti. Costi zâmbi tatălui său: avea o înfăţişare de distincţiune şi de gravitate, care-l încântă. Îi părea însă mai palid ca de obicei.

Camerele laterale se deşertaseră. Se făcu tăcere. Şeful boierimii politice trecu, fără fasoane, spre vechii cunoscuţi. Toţi cei vechi aveau lângă ei pe cei tineri, gata să-i prezinte. În mersu-i mărunt bătrânul se opri o clipă şi contemplă cu

admiraţie pe cucoana Leona. Pleşuvia lui sticli sub lumina candelabrului.

— Ce fel, nepoată Leonă? zise el şăgalnic, într-o moldovenească domoală; mata umbli desculţă şi cu ursu-n spate?…

Cucoana Leona-i ţinu piept cu râsu-i tânăr, în veselia celor din jur, şi-i înfăţişă pe Costi.

— A, aista-i băietul lui Filoti?… Şi-l bătu prietinos pe umăr. Cum văd, tinereţă are îndeletniciri plăcute…
Foarte bine. Asta treabă-i mai bună decât politica…

Cei de faţă se uitară unii la alţii zâmbind cu admiraţie. Moşul ascultă cu fruntea plecată răspunsul lui Costi, aprobă de câteva ori, şi trecu înainte, bine dispus.

— E un boier de ţară… ca cei de altădată… şopti duduia Matilda, atingând umărul lui Costi.

— Ţi-a binecuvântat nepotul, adăogi cucoana Leona.
Dacă vrea, poate să se pregătească pentru un loc la o legaţie din străinătate.

— Mie-mi place când râde… declară Aspasie Cornescu, măcar că-i aşa de bătrân.

Costi parcă încercase o dezamăgire. Ar fi dorit o apariţie solemnă şi măreaţă. Îi rămăsese însă în auz, foarte plăcută, vorbirea moale şi rară, ca a ţăranilor din Buciumeni.

Bătrânul stătu puţin. Primi un pahar de ceai din mâna cucoanei Leona, apoi se retrase fără ceremonie. Aproape toţi bărbaţii îl urmară, la club. «E o consfătuire politică…», lămurea stăpâna casei.

După ce mişcarea se linişti, cucoana Leona se aşează iar în fotoliu, aproape de foc, şi Aspasie Cornescu îi amănunţi cu multă exactitate afacerea rochiei de bal. Costi trecuse în altă odaie, la mesele de joc.

Vorbind de rochia-i de bal, Aspasie urmărea cu ochii ei mari profilul duduii Matilda, între cucoane, în celălalt capăt

al salonului. O preocupa privirea aceea, puţin cam rece şi depărtată. Deodată se opri.

— Urmează… o îndemnă zâmbind cucoana Leona. Şi nu-ţi uita ceaiul, şi mai ales lucrurile dulci care-l întovărăşesc.

— Adevărat, ai prăjituri foarte bune. Se vede că pe tânărul Filoti nu-l interesează romanul rochiei mele.

— Se vede. S-a dus la cărţi.

— Mai bine. Mi-am adus aminte, şi voiam să te întreb în privinţa unui roman mai interesant, despre care am auzit povestindu-se nu de mult, îndată ce-am sosit Ia Iaşi. Mi-a vorbit chiar mama lui Dumitrache, c-o voce tristă; eu însă nu i-am înţeles întristarea. Ş-am şi uitat.

Pare-aş fi cetit undeva-ntr-o carte şi nu-mi aduc aminte bine.

— Într-adevăr e o întâmplare pe care ar putea-o scrie cineva, vorbi cucoana Leona c-un glas deodată mişcat.
Dacă ţi-aduci aminte, atunci zâmbetul ei nu-ţi mai poate părea nesimpatic…

— Nu prea mi-aduc aminte… mărturisi Aspasie şi căuta parcă în juru-i… A fost un duel…

— Mai întâi a fost un amor de tinereţă… zâmbi cucoana Leona. Şi pe urmă Filoti l-a provocat pe tânărul acela.

— Acuma ştiu… Acuma-mi aduc aminte… se bucură Aspasie. Ştiu cine-i. A fost ministru.

— Ş-are să mai fie probabil… Numele nu interesează.
A fost un om frumos şi cred că duduia nu l-a uitat nici astăzi; deşi nu l-a mai văzut niciodată.

— Se poate asta?

— După cum vezi, se poate.

— Este ceva ce nu înţeleg… şopti descurajată Aspasie.
Mă duc să văd şi eu jocul de cărţi.

— Du-te. Nu cred însă să poţi sta. Mai întâi e fum de tutun. Pe urmă nimeni nu se uită la tine. Şi mai ales toţi tac…

Cucoana Leona făcu vioaie ocolul salonului; apoi se stabili în altă parte, făcându-şi loc lângă duduia Matilda şi cuprinzându-i cu dragoste mâna.

Cătră ora 11, Filoti se întorcea de la consfătuirea politică. Era întrucâtva mulţămit că bătrânul Catargiu îi ceruse cu stăruinţă să se sacrifice şi să dea o parte din timp unui minister.

«Asta cât di digrabă… adăogase bătrânul. Să fii gata când te-om chema. Trebuie să-mi dai o mână de ajutor…»

Ideea că are de împlinit o datorie şi că trebuie să facă asta cu toată stăruinţa şi cu toată puterea, îl cucerea tot mai mult. Trebuia să se hotărască… «Trebuie o hotărâre serioasă», repeta el cu glas aproape tare, coborând din trăsură şi sunând. Casa se ridica albă şi naltă, cu ferestre arcate, lângă grădina ninsă. Auzi soneria şi privi în juru-i ca şi cum s-ar fi deşteptat. Văzu pe Şapsa care-l saluta umilit din umbra intrării.

— Cine-i? Tu eşti, Şapsa?

— Da, cuconaşule, v-am aşteptat la club, să ieşiţi;
ş-am venit şi eu îndată după dumneavoastră. Astăzi am primit porunca ş-am şi plecat cu primul tren.

— A, da, ţi-am trimes răspuns. Intră. Am să-ţi spun două vorbe.

După glas. Şapsa înţelese că lucrurile nu stau bine.
Îşi plecă fruntea, oftând; şi se strecură în urma boierului; apoi coti pe sub braţul lui Cavalier, care ţinea uşa.

— Unde eşti? strigă Filoti, privind în juru-i prin anticamera spaţioasă.

— Aici, cuconaşule, răspunse Şapsa din umbră.

— Vină după mine…

Lăsă în mânile cameristului blana, deschise singur uşa bibliotecii şi trecu. Lângă birou privi grăbit în juru-i, apoi se aplecă asupra corespondenţei. Deasupra gazetelor

franceze, aştepta un singur plic lungăreţ, sigilat cu ceară neagră. Îl luă, îl privi o clipă şi-l aruncă de unde-l luase. Începu după aceea să se plimbe cu mânile la spate, de la sobă la uşă. Lângă prag, cu paltonul pe el şi cu pălăria în mână, pândind febril, Şapsa schiţa o uşoară mişcare de fereală şi de retragere de câte ori boierul venea împotriva lui. În sfârşit Filoti se opri şi ridică ameninţător barba, cu sprâncenele încruntate.

— Ce însamnă, jupâne Şapsa, ticăloşia asta?

— Cuconaşule, începu a bâlbâi ovreiul, aşa să am eu bine dacă am ştiut ce pun la cale nişte mişei ca aceia, nişte câni, nişte şnapani făr' de lege! Aici în Iaşi nu-s bancheri, îs hoţi! M-am sfădit şi era să mă bat cu dânşii. Aşa nişte bandiţi n-am întâlnit de zilele mele! Dac-am văzut, m-am pus în tren şi m-am dus să vorbesc cu domnu
Filip.

— Altul, care-mi dă aceleaşi şi aceleaşi răspunsuri!
strigă Filoti.

— Mai are de luat un rest, când predă cele din urmă vagoane, dar e cam puţin.

— Foarte puţin, – şi trebuie s-aştept. Dar nu-i vorba de asta. Am să-l judec ş-am să-l iau din scurt pe domnu
Nacovici! Cum? Nu-nţelege dumnealui că toate au o măsură? Toleranţa mea e o zdreanţă pe care dumnealui trebuie s-o calce în picioare? Nu i-am dat cu amândouă mânile? n-am închis de atâtea ori ochii? n-am zvârlit la gunoi toate denunţurile care mi-au venit? Dar acuma nu-l mai las! Am să-l strâng într-un cleşte care are să-l
zdrobească! Ce te uiţi aşa? Ca şi cum n-ai avea nici în clin, nici în mânec cu el! Ca şi cum tu habar n-ai, – hm!
auzi dumneata! Aşa-i că nu ştii nimic? Aşa-i că n-ai făcut nicio afacere cu Nacovici? Aşa-i că n-ai avut niciun folos la arendarea moşiilor din Botoşani? Aşa-i că nu voiţi să luaţi în antrepriză accizele comunei?… Apoi bine, acolo, împreună cu toţi slujbaşii aceia, sunteţi o cavernă de tâlhari! Este

acolo macar unul om de omenie?
Mi-a trimes Iacobache jalbă, că-i năcăjit şi hărţuit şi se pregăteşte o anchetă! Intrigi şi denunţuri mincinoase…
El care m-a servit cu dreptate şi credinţă… Ca şi Nacovici!
Ca şi tine! Am să v-arăt eu la toţi! Am să vă scutur, să vă iasă ochii din cap…

Filoti răsuflă zgomotos, trecu la sobă şi iar se întoarse. Şapsa încercă a scânci, aproape fără glas:

— Cuconaşule, eu n-am nicio vină; eu am fost totdeauna omul dumneavoastră!

— Ca ceilalţi! ca toţi ceilalţi! strigă Filoti. Dar nu-i vorba de asta; e vorba de îndrăzneala, de obrăznicia mişeilor acestora din Iaşi! Ei bine, mă găsesc într-o situaţie penibilă. Ratele creditului sunt o povară mare într-un an cu recolta slabă. Mai am nevoie de bani. Drept răspuns, mi se cere acoperirea poliţelor ce am. Cum? Iscălitura mea nu mai are valoare?

— Iscălitura dumneavoastră-i aur. Eu nu le-am spus?… încercă iar, stâns, misitul.

— A, e aur, şi cu toate acestea mi se cere să plătesc la scadenţă. Nu sunt îndestulătoare dobânzile şi comisioanele, canaliilor?

Filoti înaintă cu ochi scăpărători. Şapsa se grămădi grabnic în ungherul uşii, şi ochiul sănătos se deschise, holbându-se cu groază înainte-i. Boierul se retrase privindu-l cu dispreţ şi-şi scutură c-un deget haina neagră, la piept, în locul unde-l atinsese. Spectacolul îi păru ridicol şi grotesc.

— Iar dumneata, urmă el cu un alt glas, găseşti de cuviinţă să te duci la Buciumeni, să pui ceva la cale cu domnu Nacovici. Am să-mi fac timp, ş-am să controlez eu singur, personal, scriptele domnului Nacovici. Te duci şi-mi trimeţi pe Leon Mihalovici al dumnitale, să-mi aducă ştirea.

— Leon Mihalovici e mare şi gros… îngână Şapsa, îndrăznind a face un pas înainte.

— Cum?

— El e mare şi gros: poate sta în furtună mai bine decât mine… Vă sărut mâna, cuconaşule. Un boier mare şi bun ca dumneavoastră are tot dreptul să se mânie. M-am dus şi din altă pricină; ca să caut ceva la noi. Într-adevăr, am căutat cu domnul Filip. – ş-am găsit…

Filoti începu să se plimbe cu mânile la spate. Trecerea de la groaza holbată la gluma cu Leon Mihalovici i se lămuri desăvârşit în minte şi abia acum începu să zâmbească.

— De la şapte, de când am venit, urmă Şapsa, i-am strâns pe hoţii aceştia de-aici, ş-am lătrat la ei un ceas.
I-am făcut să înţeleagă că au mâncat pâne din mâna dumneavoastră. Ei s-au spăriat, cuconaşule, de-un zvon:
au auzit că vindeţi moşiile.

Filoti se opri şi ridică fruntea.

— Cine ţi-a spus prostia asta?

— Aşa i-am auzit vorbind. Şi dac-au văzut că nu-i nimic adevărat, au tăcut. Dar dumneavoastră aţi gâcit mai bine ca oricine, că ei urmăresc oleacă de spor la procente…

— Aşa? Muncesc mult şi câştig prea puţin!

— Cuconaşule, i-am numit bandiţi, i-am făcut *mişighiner*[32] m-am sfădit cu dânşii până ce le-a fost şi lor lehamite. Am crezut chiar că Leon Mihalovici vrea să le tragă câte-o palmă. Atuncea am aflat că Leon n-a îndrăznit să vie şi v-a scris o scrisoare.

— Ei, şi cum a rămas?

— A rămas că nu le trebuie nicio acoperire. Ei ştiu că sunteţi galanton şi cred c-au să mai câştige ceva de la bunătatea dumneavoastră. Dar eu le-am spus că pot să crape şi n-au să ieie un gologan mai mult. Iar ei se văitau că nu găsesc decât cu 18 şi cu 20. Şi pe dânşii îi dezbracă şi-i jupuiesc hoţi mai mari. Poate au şi ei oleacă de dreptate.

— După cât înţeleg, vorbi liniştit Filoti, aţi pus la cale să măriţi dobânda.

— Eu? se apără cu grabă Şapsa. Să mă ferească Dumnezeu! Eu, pentru ce-am adus, mă mulţămesc cu ce mi-aţi dat şi până acum. N-am eu destule alte foloase de la dumneavoastră? Dar aceştia de la Iaşi îs grozavi. Eu am să mă şi desfac de dânşii.

— Păzeşte-ţi treaba, Şapsa, şi fii încredinţat că vă înţeleg foarte bine. Să lăsăm prostiile. Adă să iscălesc ce este de iscălit şi pune banii pe birou. Să vii şi mâne, să vedem cum regulăm şi celelalte chestii. Am să primesc pe avocat la 10. Tu vină la 11. E o încurcătură care-mi dă mult nacaz şi trebuie să găsesc o ieşire.

— Are să se găsească, cuconaşule. Îmi daţi voie să vă spun că şi timpurile-s din ce în ce mai grele. Înainte vreme toate cheltuielile mergeau mai uşor. Dar acu şi ţăranii ridică nasul, şi slugile-s mai pretenţioase, şi viaţa-i mai scumpă. Dumneavoastră, nu fie de deochi, aveţi o armată întreagă de slugi şi de argaţi la Buciumeni. Cât nu sunteţi dumneavoastră acolo, mulţi stau cu mânile încrucişate şi se uită unii la alţii. Dar nu-i nimic de spus, dacă trebuie. Sunt tot aşa la Mărgineni, la Fundeni şi Iazu Crucii. Vă duceţi şi acolo câteodată. Aşa este: un boier mare trebuie sa aibă cine să-l slujească. Aveţi casă în Iaşi. Sunt ş-aici slugi: să am eu paralele care merg pentru uniformele lor şi pentru mâncarea lor, aş fi om bogat. Aveţi apartament la Bucureşti. Acolo hotelurile-s scumpe. Dar un boier ca dumneavoastră trebuie să aibă apartament. Ce să mai spun de altele şi de altele… Aici nu-i de spus, pentru că unele trebuiesc şi privesc pe cuconaşu Costi la şcoli mari, la Paris; altele sunt pentru mulţămirea şi tihna dumneavoastră, la Nizza, ori în alte părţi la băi, unde spun doctorii. Un boier mare are nevoie de altă îngrijire. Noi, cei săraci n-avem cu ce, şi mai bine nu ne îmbolnăvim. Şi mai sunt şi altele, urmă zâmbind misitul. Un boier mare pot zice că hrăneşte o lume… îi trebuiesc bani foarte mulţi.

Filoti se lăsă în fotoliu, lângă birou, şi asculta pe ovrei privindu-l într-o parte şi jucându-se cu scrisoarea care-i căzuse sub mâna dreaptă.

— Hm! tu ai dreptate, îngână el, şi rămase o clipă gânditor. La moşiile din Botoşani au rămas la curţi slugile şi eu nu mai am nevoie de ele. Trebuie să revizuiesc odată cu Filip toate acestea. Sunt multe, multe de redus. Ni s-a spus adeseori că suntem risipitori şi e foarte adevărat.
Dar nici ca slugile îmbogăţite nu putem trăi.

— Cine zice asta, cuconaşule? protestă Şapsa. Să ferească Dumnezeu! Atuncea noi am muri de foame. Voiam să vă spun, cuconaşule, că pe palatul unde au locuit boierii cei bătrâni puteţi lua bune parale. Mi-aţi spus odată că nu vă face trebuinţă şi doriţi să vă desfaceţi de el.
V-aţi clădit casa asta nouă aici, la Copou, mai potrivită pentru dumneavoastră şi mai modernă.

— Ei da, am spus. Toţi mi-aţi dovedit că nu se poate găsi cumpărător.

— Eu am găsit! şopti ovreiul scânteindu-şi ochiul şi mai înaintând un pas. Preţu-i bun, mai întâi pentru că avem nevoie de numerar.

— Ce mi se poate oferi peste Credit? La Credit trebuie să dau un milion.

— Cuconaşule, de ce vorbiţi aşa şi de ce mă trataţi ca pe-un prost? Şapsa-i un om destul de priceput; şi mai ales fuge, caută şi găseşte. Eu am găsit un muşteriu care poate da un milion jumătate peste Credit!

— Glumeşti, Şapsa! rosti rar şi pe nas boierul, ridicându-se în picioare şi privind ţintă pe ovrei.

— Nu glumesc. Numai trebuie puţină bunăvoinţă din partea dumneavoastră...

Filoti se aşează iar pe scaun şi clătină nedumerit din cap cu fruntea încreţită.

— Prea bine nu pricep… vorbi el cu aceeaşi îngânare nazală. Bunăvoinţă să vând am. E vorba probabil de o intervenţie a mea. Ţi-am spus, Şapsa, că vânzările cătră stat eu nu le consider tocmai cinstite…

— De ce, cuconaşule? porni înfrigurat Şapsa. Statul n-are voie să cumpere? Dumneavoastră n-aveţi voie să vindeţi? E necinstit când este ceva la mijloc. E necinstit când se plăteşte cât nu face. Dar dumneavoastră aveţi de vânzare un palat! Mai bun, mai solid, mai frumos, se poate găsi la Iaşi? Are nevoie Ministerul de Instrucţie de o şcoală. De ce nu v-ar plăti două milioane jumătate, dacă face? De ce să plătească două milioane jumătate pentru o ruină pe care vor s-o vândă cutare şi cutare prin mijloace ştiute? Acolo, adevărat, e lucru necinstit. Şi dumneavoastră vă duceţi şi spuneţi numai un cuvânt, ca să opriţi asemenea ticăloşie. Mi se pare chiar că asta-i o faptă bună.

— Hm! îngână Filoti; să vedem.

Ovreiul îl privi o vreme ţintă cu ochiu-i viu, şi tăcu.
Filoti părea că se gândeşte adânc la ceva. Se sculă iar
şi trecu de două ori pe dinaintea lui Şapsa, fără să-l privească. Zise încet, franţuzeşte: «Prea bine!» ca şi cum ar fi răspuns unei întrebări. Păru deodată vioi şi văzu iar pe Şapsa.

— Bagă de samă! vorbi el hotărât; să nu-mi fi spus palavre.

Ovreiul îşi puse mâna pe inimă şi-şi aplecă pe-un umăr capul.

— Adevărul curat. Sunt persoane, nu vreau să spun anume cine, care vor să vândă o şandrama pentru o sumă aşa de însemnată.

— Asta nu se poate! hotărî Filoti. Şi observând parcă abia atunci scrisoarea de pe birou, o trase la sine ş-o desfăcu, răsturnându-se iar în fotoliu.

Şapsa se scociorî sub palton, apoi aşează un pachet de bancnote pe marginea biroului. Alături împinse, cu mişcări

ferite, biletele timbrate. Se răzgândi, le trase şi le păstră în mână.

Filoti cetea o scrisoare îngrijit şi liniştit caligrafiată, cu litere lungi şi ascuţite.

«Iaşi 25 noiemvrie.

Stăpâne!

Au trecui zece zile de când n-am avut plăcerea să te am lângă mine, madama Arnold n-a văzut în luna asta obrazul lui Leon şi e foarte îngrijată ca şi mine, doresc să treci să-mi spui macar o vorbă.»

În josul rândurilor nu se vedea nicio iscălitură.
Filoti lovi în timbrul de argint de pe birou, apoi rupse scrisoarea mărunt, se ridică ş-o aruncă în sobă. Jean Cavalier intră.

— Ascultă, Jean, să treci mine dimineaţă pe la Leon şi să-l întrebi de ce n-a executat încă ordinul meu. Să ducă numaidecât banii.

— Prea bine, domnule.

— Să vezi pe urmă şi pe doamna Arnold. Să-i comunici că am o nemulţămire. Am văzut pe eleva domniei-sale trecând pe stradă, pe jos, înainte de ora cinci. Mi se pare că am luat dispoziţii în privinţa asta. Ţin să fie cât mai multă rezervă şi domnişoara Annette Rusu să nu iasă decât sara şi-n trăsură… Sunt extrem de ocupat; zilele acestea n-am să pot avea plăcerea să le văd. Atât.

— Prea bine… încheie grav şi neclintit Jean Cavalier.
Se înclină şi ieşi.

Filoti primi din mâna lui Şapsa biletele timbrate şi le iscăli. Încuie bancnotele într-un saltar al biroului.

— Am văzut astăzi pe Mihalovici, îndrăzni încet Şapsa de lângă uşă. A dus banii, aşa încât în privinţa asta puteţi fi liniştit, cuconaşule.

— Cum? tot aici erai, Şapsa? Când ai învăţat franţuzeşte?

— Parcă ce nevoie am de franţuzeşte? râse misitul. Am auzit nişte nume şi mi-i destul. Vă sărut mânile. Mâne la ora 11 sunt aici, lângă uşă.

Şapsa se retrase. Boierul rămase cu privirile aţintite pe urma lui şi râzând. Apoi râsul i se stinse şi ochii i se afundară în neguri şi-n gânduri.

Într-un târziu se ridică în picioare şi-şi trecu mâna pe frunte. «Aştept pe cineva?» întrebă el cu jumătate de voce. Pendula bătu un ceas după miezul nopţii. Îşi aduse aminte că trebuia să treacă pe la cucoana Leona, să ia pe duduia Matilda şi pe Costi. În aceeaşi clipă soneria izbucni în antret. Peste puţin, Cavalier deschise uşa.

— Ce s-a întâmplat? întrebă intrând duduia Matilda. Te-am aşteptat până acuma.

Filoti îi sărută zâmbind mâna. Costi se lăsă râzând într-un fotoliu.

— Papa, ai uitat, nu-i aşa? întrebă el.

Filoti încuviinţă din cap. Duduia îl privi atent.

— Astăzi te-am văzut îngrijat şi trist, Alexandre. Încă n-ai întâlnit pe Tuduri?

— Încă nu.

— Dimineaţă, l-am văzut eu. Era grăbit, se ducea la Curte. Mi-a spus în câteva cuvinte ceva despre situaţie. Vă vedeţi mâni, nu-i aşa? La ora 10.

— Da. M-aştept la lucruri nu tocmai plăcute. Totuşi sunt hotărât să le fac faţă. Cu puţină energie, se poate birui orice. Astăzi am fost cam neguros. Acum însă mă găsesc ceva mai bine. Împrejurările sunt mai mult reflexe ale sufletului nostru.

— Îmi place cum vorbeşti, Alexandre, zise încet duduia Matilda şi privi pe Costi. Mâni sunt şi eu aici, când vine Tuduri. E mai bine să fim împreună, nu-i aşa? La revedere. Nu te osteni, Costi. Pân’ la mine nu-s decât doi paşi…

Tatăl şi fiul rămaseră singuri şi ascultară duruitul trăsurii, care răzbătea ca de departe în tăcerea camerei.
Costi îşi stăpâni un căscat.

— Ai petrecut bine? îl întrebă Filoti.

Băiatul îl privi de sus în jos, zâmbind ironic.

— Am văzut câteva chipuri plăcute… răspunse el. Pe urmă am privit la mesele de joc. Aş fi preferat, se-nţelege, să fiu în altă parte… Papa, ai într-adevăr aşa de mari încurcături băneşti? Anul trecut n-am avut întârzieri de bani ca anul acesta. Crezi că mă pot întoarce îndărăt, la Paris?

— Cred c-o să te poţi întoarce, Costi.

Tânărul tăcu.

— Ai tot dreptul să mă-ntrebi, Costi, urmă afectuos
Filoti, mai ales acum când s-apropie vremea să intri în toate drepturile. Mărgineni şi Fundeni sunt moşiile mamei tale şi orice suferinţă a ta, în străinătate, însamnă un blam pentru mine. Dar se fac socotelile epitropiei: Tuduri vine mâni şi pentru asta; şi oricare ar fi nacazurile mele personale, te încredinţez că tu vei primi moştenirea mamei tale intactă şi curată.

Costi făcu un salt din fotoliu şi cuprinse de după grumaz pe tatăl său.

— N-am vrut să-mi vorbeşti despre asta, papa, îl mustră el c-un glas pornit şi cald. Am vrut să înţeleg numai grija pe care o ceteam pe obrazul tău…

Filoti se desfăcu încet din îmbrăţişarea băiatului şi zâmbetul trudnic îi apăru pe faţă.

— Bine, Costi, să fii şi tu mâne aici, când vine avocatul. Sunt cam obosit. Du-te şi te culcă. Poate ai nevoie de bani?

— Nu, papa; deocamdată am găsit un bancher bun în *tante* Mathilde. Îmi împrumută cu dobândă mică şi sunt hotărât să-i plătesc foarte cinstit…

Filoti păru contrariat şi, înălţând sprâncenele, voia să răspundă. Expresia obrazului însă i se stinse şi privirile-i rămaseră absente. Costi îi atinse mâna şi trecu în apartamentul său.

*

A doua zi, la ora 10, un om mărunţel, c-o geantă foarte mare, intră în aceeaşi încăpere; şi Cavalier, poftindu-l să şadă, îl rugă să mai aştepte câteva clipe.

— Bine, bine… răspunse precipitat omul subţire.

Cu geanta sub braţul stâng, începu să se uite la tablourile de pe păreţi. Scena amorului Ledei cu Jupiter în chip de lebădă îl ţinu mai mult timp pe loc, cu nasu-i ascuţit în sus. Privea foarte atent cu ochii mari şi bulbucaţi, şi din când în când îşi scărpina, cu degetul arătător, bărbuţa căruntă. Creştetu-i chel lucea ca fildeşul.

— După cum văd, domnule, îi zise Filoti intrând, îţi place anume pictură. Fiecare vârstă îşi are preferinţele ei…

Avocatul făcu o săritură la o parte, ca şi cum ar fi fost pe teluri, şi se-ntoarse brusc spre Filoti.

— Mă uitam aşa… aşteptând… încercă el să explice.

— Bine, bine… îl linişti Filoti vesel şi-l bătu pe umăr, după ce-i strânse mâna. Stai, te rog…

Tuduri voi să se aşeze, dar cu aceleaşi mişcări iuţi se zvârli încă o dată înainte, ca să sărute mâna duduii Matilda, care intra. Se întoarse către Costi, salutându-l politicos. Apoi, venind la jâlţ, privi locul unde trebuia să steie, şi întorcându-se, se aşează cu grijă, potrivindu-şi geanta pe genunchi.

— Vra să zică, începu Filoti, astăzi putem avea o situaţie limpede.

— Da, răspunse grăbit Tuduri, c-un zâmbet încremenit, ca de mască. O situaţie limpede… deşi cam tulbure.

— Să vedem! replică Filoti fără să zâmbească la gluma avocatului.

— Imediat. Îmi daţi voie numai să scot din geantă hârtiile. Ştern, contabilul de la Buciumeni, a trebuit să facă două drumuri până la Iaşi. L-am trimes şi-n Botoşani, ca să-mi aducă date suplimentare. Acum, având tot ce ne trebuie, şi văzând şi însemnările cerute Creditului Funciar Rural, putem spune că avem în sfârşit o balanţă.

— Pân-acuma am înţeles tot… observă, zâmbind, duduia Matilda.

— O să-nţelegeţi şi restul… răspunse cu dulceaţă Tuduri, înclinându-se spre ea. Prin urmare, am stabilit o situaţie. Iată, o am aici. Ca specialist în comercial, îmi permit să adaug de la început că unele cifre s-ar putea modifica în favoarea noastră, în urma unei serii de procese. Asta se va vedea, nu-i aşa? Deci, avem pe de o parte datoriile către Credit. Acestea se plătesc anual şi însumează rate până la totalul de un milion şi un sfert.

Asta n-ar fi mult, căci, evaluând Buciumenii 7 milioane şi Iazu Crucii 3, iar Fundenii şi Mărginenii la un loc 5, datoria creditului n-ar greva prea mult un fond de 15 milioane. Aici intră şi tot inventarul, acaretele, maşinile şi vitele. Sunt însă celelalte datorii, către felurite bănci şi persoane străine, care, la un loc, însumează patru milioane şi ceva. Cifra exactă o aveţi notată aici…

Filoti avu un strigăt de surprindere:

— Patru milioane, zici?

Duduia Matilda îl privi spăriată. Costi primi suma cu oarecare indiferenţă.

— Da, patru milioane şi ceva! afirmă Tuduri. Aici am lista acceptelor. Sunt poliţi destul de mari care vin necontenit la preschimbare. La început au fost mai mici, – dobânzile însă, fără îndoială, sunt cam oneroase…

— Ei bine, zise Filoti, – patru milioane: fie. Cât ai evaluat veniturile?

— Într-adevăr, răspunse avocatul, nici suma asta nu-i făcută să sparie, dacă n-am avea de adăogat la dânsa

bugetul obişnuit al moşiilor şi mai ales cheltuielile dumneavoastră curente. Socotind aşa, veniturile rămân o cifră mai slabă. Ţin să adaog că suma aceasta de patru milioane tinde să crească automat, ca un bulgăre de omăt. Aici mi se pare că stă singura greutate…

Avocatul vorbea uşor şi cu delicateţă.

— Aceste patru milioane, la anul vor fi cinci… adăogi el către duduia Matilda, ca şi cum i-ar fi oferit o portocală. Poate şi mai mult!

— Cum se poate! strigă ea lovindu-şi palmele una de alta.

Filoti privea fix înainte, cu sprâncenele încruntate.

— Şi încă mai este ceva… insinuă domnul Tuduri.

— Adevărat? întrebă ironic Filoti. Apoi înţelese îndată despre ce-i vorba. A, da, da, – mai este! Chestia asta ţin să fie foarte bine lămurită…

Avocatul înclină fruntea cu deosebită satisfacţie.

— Mai este afacerea deosebită a moşiilor Mărgineni şi Fundeni, urmă el. După dorinţa expresă a domniei-voastre, am căutat să stabilesc toate cifrele care să ne poată lămuri. Putem şti deci care a fost folosul acestor moşii de la decesul regretatei doamne Filoti până astăzi, la majoratul domnului Costea Filoti…

Domnul Tuduri adresă un compliment lui Costi, care-l primi cu răceală.

— Bine, bine, – rezultatul? întrebă nerăbdător Filoti.

— Mă rog, răspunse avocatul cu dulceaţă, ridicând mânile în laturi şi descărcându-se oarecum de această afacere, aici cuvântul şi hotărârea sunt ale dumneavoastră. Aţi ţinut probabil o socoteală a cheltuielilor necesitate de studiile fiului dumneavoastră în străinătate…

— Cum? pufni Filoti înălţând sprâncenele. N-am ţinut nicio socoteală. Eu nu sunt băcan. Fiul meu nu-mi datoreşte nimic.

— Atunci… zâmbi cu îndoială domnu Tuduri.

— Ei bine, atunci moştenirea fiului meu trebuie descărcată de datoriile care o grevează. E simplu.

— Da, într-adevăr, e simplu… aprobă avocatul.

— Şi după cât înţeleg din ceea ce vrei să spui dumneata, situaţia în care mă aflu nu poate fi clarificată decât stingând sau reducând datoriile uzuare. Foarte bine, am să mă mai gândesc şi vom mai vorbi despre asta. Cred că e nevoie să vând una din moşiile mele…

Domnul Tuduri încuviinţă dând din cap, fericit că a fost înţeles. Duduia Matilda puse asupra lui Costi o privire grea şi înfrigurată. Filoti începu să se plimbe de la sobă la uşă, iritat. Îl jigneau manierele poleite ale avocatului, îmbrăcând un fond aşa de brutal. «Cu toate acestea nu sunt eu vinovat…» păreau a zice ochii fericiţi ai lui domnu
Tuduri. Îşi strânse grabnic hârtiile, închise geanta şi se mişcă pe telurile-i sensibile.

— La revedere, îi zise Filoti întunecat, fără să-i întindă mâna. Tuduri se înclină cu adâncă politeţă către doamna casei, deschise uşa numai atât cât putea să-i facă loc şi ieşi.

Duduia Matilda tresări din locul ei şi veni cu mânile întinse către Filoti.

— Alexandre, vorbi ea îngrijată, cuprinzându-l de umeri, de ce l-ai concediat aşa? Trebuia să cercetaţi, să mai vedeţi…

— Ce să mai cercetez? replică Filoti, zâmbind sceptic.
N-ai văzut? Lucrurile sunt de-o limpeziciune înfricoşată.
I-am spus că o să mă mai gândesc; dar eu sunt foarte hotărât. Sunt sigur că se duce să-mi caute un muşteriu…

— Nu pot cu niciun preţ suferi ideea asta!

Costi se repezi şi el, cuprinzând mâna dreaptă a tatălui său.

— Papa, nu se poate aşa ceva.

— Ba da, se poate. E o problemă care nu se poate rezolva decât într-un singur fel.

— Cu ce voce spui tu asta! suspină duduia Matilda clătinând din cap.

— Să dăm atunci Fundenii şi Mărginenii! strigă cu avânt tânărul.

— Tu încă nu poţi hotărî asta! îi zise Filoti, ca unui copil. Am să vând Iazul Crucii.

— Ajunge? întrebă cu pornire duduia Matilda.

— Dacă nu ajunge, atunci vând Buciumenii…

Sora îşi lăsă în jos braţele cu descurajare şi privi ţintă şi aprig la fratele său.

— Ascultă, Alexandre, zise încet, însă foarte hotărât, duduia Matilda. Asta nu se poate. Inima mea respinge asemenea soluţie. Acolo-i leagănul nostru: cel puţin cât vom trăi, să-l păstrăm… După moartea noastră…

Costi simţi în el spasmul lacrimilor.

— Am şi eu zestrea mea… urmă duduia Matilda. Pământurile mele îmi sunt mai mult sau mai puţin indiferente. Pe de altă parte eu am nevoi foarte puţine…

— Destul, Mathilde, rosti cu linişte Filoti. Emoţiile dăunează afacerilor, şi eu vreau să fiu stăpân pe mine, ca să pot trece acest impas. Te asigur că voi face cum va fi mai bine.

— Da, Alexandre; însă păstrează Buciumenii.

— Dacă se va putea. În orice caz, pot să ţi-i dau ţie în schimb. Atunci rămânem împăcaţi, – şi putem muri amândoi acolo…

— Da, Alexandre, şopti duduia Matilda şi se întoarse către portretele bătrânilor, ferindu-şi ochii.

Tăcură tustrei un răstimp, fără să se privească.
Imaginile bătrânilor îi aţinteau cu melancolie, din trecut.

O ciocănitură uşoară în uşă. Îşi întoarseră ochii într-acolo. Apoi se priviră. Filoti zâmbea.

— Trebuie să fie Şapsa… zise el.

Farmecul care-i ţinea ca un bloc se desfăcu. Rămaseră iar despărţiţi.

— Să vie, să vie! zise Filoti cu acelaşi zâmbet către Jean Cavalier, care-şi vârâse nasul prin crăpătura uşii.

Şapsa intră respectuos, frecându-şi mânile. Acuma-şi lăsase pălăria şi paltonul. Era într-o redingotă neagră, destul de curată. Ochiul lui abia zărit fugi ca un laţ în jurul celor de faţă.

— Ei, Şapsa? întrebă Filoti c-o intonaţie în care nu se simţea nimic din tulburările acelui ceas. Ce facem? Vindem palatul, ori nu? Se pare că da data asta s-a ivit un amator, adăogi el către duduia Matilda.

— Cuconaşule, răspunse misitul, de ast'dimineaţă de la ceasul opt şi până-acum la unsprezece, eu am fost un erou, aşa m-am luptat!

Costi începu a râde, amuzat:

— Cum se poate, Şapsa?

— Da, cuconaşule. Ne-am dus eu şi cu Leon Mihalovici la persoanele care au de vânzare o şandrama şi vor să ieie de la stat nici mai mult, nici mai puţin decât două milioane jumătate, precum v-am spus. I-am convins că asta e o afacere nu tocmai cinstită, şi au aflat gazetarii, ş-au să facă un scandal să se ştie şi-n America. Când le-am spus că şi un boier mare aşa şi aşa şi aşa şi pe dincolo a spus că asta nu se poate, au tăcut şi au plecat capul. Când le-am spus că totuşi pot să câştige ceva, au ridicat capul şi s-au uitat la mine cu dragoste… Cu dânşii am ieşit uşor. Mai greu a fost cu avocaţii. Avocaţii aiştia, cuconaşule, sunt ca doftorii: dacă nu eşti bolnav, scornesc ei o boală! Când veneam încoace, m-am întâlnit cu domnu *doftor* Tuduri şi am ştiut că vine de la dumneavoastră. Cine poate să ştie ce planuri şi ce scopuri are un avocat?…

— Lasă asta, Şapsa. Spune ce ai făcut cu casele.

— Da. Ne-am dus la avocaţi. Nu ştiu de ce sunt trei avocaţi care trebuie să cumpere asemenea casă pentru

Ministerul Instrucţiunii. Cu fiecare am avut afaceri, şi pe fiecare îl cunosc cum îmi cunosc buzunarul. Şi m-am luptat. Şi le-am dovedit că persoanele ştiute nu vor să mai vândă. Poţi să-i tai, poţi să-i spânzuri, poţi să le dai zece milioane, nu mai au şandrama de vânzare! Şi este ş-un boier mare aşa şi aşa şi aşa şi pe dincolo, care a spus că nu se poate!

— Şapsa, nu te-am autorizat să întrebuinţezi numele meu…

— Se poate, cuconaşule? Am spus că l-am întrebuinţat? Atunci am greşit. N-am spus niciun nume. Ce nevoie este să spun nume? I-am spăriat mai tare fără nume, când le-am spus că acel boier mare aşa şi aşa, poate deputat, poate ministru, cunoaşte cutare lucru pe care l-au făcut dumnealor, ştie cutare afacere nu tocmai curată de la care au tras folos, şi altele, şi altele… M-am luptat, cuconaşule, şi am pus steagul nostru la Griviţa. Acuma faceţi cerere şi mi-o daţi c-un bileţel, dacă nu voiţi să vă osteniţi dumneavoastră. Mă pot duce şi eu la Bucureşti.

— Bine, să te duci, în câteva zile sunt şi eu acolo.

— Da, cuconaşule, afacerea-i bună şi putem spune c-am făcut-o. Voiam să vă mai rog că, dacă cumva aţi mai luat vreo hotărâre să mai arendaţi o moşie, ori să vindeţi, aveţi încredere în mine.

— Ţi-a spus ceva Tuduri? întrebă Filoti, încruntându-se.

— Nu. Ce am eu cu domnu Tuduri? Dumnealui e un om care are mare dragoste să învârtească, să sucească şi să încurce, – şi le face. Toate cu blândeţă şi cu zâmbet.

De aşa un iezuit eu m-am temut totdeauna. Ş-aşa un om misterios. Nimeni n-a ştiut de ce domnu avocat Tuduri a vrut numaidecât, dar numaidecât, să fie efor la Sfântul Spiridon. Ce-i trebuia unui avocat aşa mare să administreze spitale? De ce n-a vrut să fie deputat? de ce n-a vrut să fie senator? de ce n-a vrut să fie primar al oraşului. Nu. El a vrut să fie efor la Sfântu Spiridon. Ş-a fost efor la Sfântul Spiridon două luni şi şi-a dat demisia.

De ce şi-a dat demisia, dac-a ţinut aşa de mult să fie acolo? Nimeni n-a ştiut. Eu şi cu ovreii mei am ştiut, când am văzut ce proces au pornit moştenitorii Floreştilor împotriva Spiridoniei. Domnul Tuduri a stat acolo ca să studieze arhiva, până ce-a găsit printre donaţii una care să aibă o bubă. A făcut proces. A ajuns la tranzacţie… Aista este domnul Tuduri. Avocat foarte bun, dar misit sunt eu, nu el. Dacă aveţi de vânzare, îmi spuneţi numai ce vreţi să vindeţi, unde vreţi să vindeţi, cu cât vreţi să vindeţi şi eu v-aduc muşteriu…

— Vai, Costi, zise încet duduia Matilda, nu-mi plac deloc oamenii în mijlocul cărora trăim…

Capitolul VII
Mademoiselle Annette începe să aibă visuri

Madamei Arnold îi plăceau pânişoarele, nişte pânişoare mici, rotunde şi fragede din cea mai albă făină, care o aşteptau, calde încă, în fiecare dimineaţă, pe masa sufrageriei. Îi plăcea tare mult, de asemenea, untul proaspăt. Îi plăcea şi mierea de primăvară, aceea care străluceşte ca aurul în chiseaua de cristal. La aceste lucruri plăcute nu se putea să lipsească mai ales cafeaua cu lapte: un lapte bine fiert, cu caimac mult, ş-o esenţă foarte concentrată de cicoare amestecată cu Moka. Nimene, spunea ea singură, nu era în stare să pregătească asemenea esenţă. Datorită acestei compoziţii secrete, la măsuţa din sufrageria ei mică şi curată, se bea cea mai extraordinară cafea cu lapte. Adăogind şi pânişoarele tăiate în lung prin mijloc, adăogind şi untul întins frumos pe miezul acestor pânişoare, adăogind ş-un strat de miere străvezie pe acest unt, madama Arnold, muşcând c-un râs de mulţămire şi sorbind cu atenţie numai din vârful buzelor, se putea socoti în singurul ceas fericit al împovăratelor sale zile. Cafeaua aceasta cu lapte şi adaosurile le mânuia ea singură, în fiecare dimineaţă, cu un aer religios. Din această fermecată reculegere, nu cădea în viaţa obişnuită decât după ce sorbea ultima picătură şi înghiţea ultimul colţişor de tartină. Atunci împingea ceaşca goală înainte, ciupea cu degetele-i grase câteva fărămituri şi se întorcea c-un zâmbet de dragoste către *mademoiselle* Annette. De ani şi ani, de când venise din Şviţera, din asprii munţi de la Saint-Nicolas, madama Arnold pusese carne îmbielşugată pe ea, o carne albă de unt şi miere. Şi de doi ani, de când avea chiar în casa ei o elevă, proporţiile îi deveniseră şi mai impozante,

deşi era tot aşa de ocupată şi alerga ca şi înainte prin tot oraşul la lecţiile-i de franţuzeşte şi nemţeşte.

În dimineaţa aceea fiind o duminică, zi de linişte, madama Arnold pofti pe Annette să mai ia o cafea.

— *Ma chère,* mai este esenţă, zise ea cu vocea-i dulce, şi laptele-i încă fierbinte…

— Mulţămesc, răspunse Annette, mi-i de ajuns. Niciodată nu pot birui două ceşti.

— Ba mie ai să-mi dai voie să repet, draga mea… suspină madama Arnold. Poate doreşti să-ţi mai fac o tartină cu unt şi cu miere?

— Nu, *madame* Arnold.

— Atunci cea pe care voiam să ţi-o dau, o iau eu;
şi-mi mai fac una şi mie. Este, în ţara asta, drăguţă, un grâu care se macină la morile din Botoşani. Dă o făină cum nu se găseşte nicăieri pe pământ, cred eu. Din asemenea făină din acel grâu face domnul Klein pânişoarele pe care le vezi. Omul le gustă şi cu ochii şi cu nările înainte de a le pune în gură… Ţi-am mai spus lucrul acesta; ş-am să-l mai spun de multe ori.

— Văd că-ţi plac foarte mult, *madame* Arnold. Dacă-mi dai voie, îţi fac şi eu una.

— Poţi să faci, cum nu? Vreau să văd dacă le-ai deprins secretul.

Madame Arnold primi râzând tartina din mânile albe şi fine ale domnişoarei Annette şi nu-i găsi niciun cusur. Annette privea cu admiraţie pe profesoară cum mânâncă cu grijă şi artă, cum muşcă scurt cu dinţii ei albi şi sănătoşi şi cum îşi linge delicat buzele unse cu miere;
ochii ei albaştri însă păreau a urmări mai mult gânduri lăuntrice.

— Acum să chemăm şi pe unguroaica noastră… vorbi într-o vreme profesoara, împingând ceaşca şi ciupind câteva fărămituri, să vedem ce face cu prânzul…

Madame Arnold ţinea să vorbească frumos şi curat limba ţării.

Întinzând braţul spre para de la lampa suspendată, sună prelung. Îndată se treziră paşi în săliţă, şi bucătăreasa intră pieziş pe uşă. O arătare mustăcioasă, deşi după îmbrăcăminte părea femeie. Era scurtă, însă cu surprinzătoare proporţii laterale. Se mişcă domol şi legănat spre masă. Păturindu-şi şorţul alb ca omătul, privi zâmbind cu familiaritate la cele două femei.

— Ce mâncare ne pregăteşti pe azi, mamă Marie? întrebă *madame* Arnold.

— Tot ce poate fi mai bun, răspunse cu glas bărbătesc mama Maria. Am pentru domnişoara nişte savarine.

— Bun, zise Annette.

— N-am nimic de spus, reluă râzând profesoara: văd că protejezi pe *mademoiselle* Annette, însă cu asemenea lucruri n-ai s-o faci grasă, cum doreşti.

— Ba trebuie să se facă: numai aşa-i şede bine unei persoane…

Madame Arnold primi cu modestie complimentul, deşi mama Maria avea o părere mediocră despre volumul stăpânei sale.

— Azi parcă era vorba să ne faci nişte sărmăluţe? întrebă profesoara, cu viclenie.

— Da; am găsit carne foarte bună.

— În acest caz, mamă Marie, nu uita că dumneata faci cele mai bune sarmale din oraş, pentru că le faci mici şi delicate, le îngraşi suficient şi le scazi destul.
Ai dumneata un secret. Are ţara asta unele mâncări bune, se întoarse ea spre *mademoiselle* Annette, dar eu mă-mpac mai ales cu sărmăluţele…

— C-oleacă de smântână, complectă râzând tânăra.

— Poate să fie şi multă. Până la unu, ai destulă vreme, mamă Marie. Noi ne plimbăm puţin, trecem pe la biserică şi

ne-ntoarcem tocmai când trebuie…

Mama Maria încărcă pe braţul stâng şi pe sâni farfurioarele, ceştile, linguriţele, şervetele şi tot ce se mai găsea pe măsuţă şi-şi făcu loc, cu mare luare-aminte, prin deschizătura uşii. Profesoara îşi duse spre oglindă nalta-i şi blonda-i înfăţişare. Potrivindu-şi fioncul de la gât, ascunzând sub pieptene şuviţele de păr cărunt, contempla cu îngăduinţă un obraz mare şi lat. În care nasul era partea cea mai neînsemnată. Fără îndoială că un nas clasic ar fi fost pricina multor amoruri în viaţa-i sarbădă. *Madame* Arnold oftă, se întoarse şi privi cu mulţămire, din cap până în picioare, silueta elegantă a elevei sale. Fără nicio invidie, o mângâie trecându-i uşor mâna pe sub bărbie şi sărutând-o pe tâmplă. Era o creaţie a ei: o ridicase către lumină, o mlădiase ca pe-o bucată de ceară. În copila aceasta transformată admira ceva din sufletul şi din aspiraţiile ei.

Se înveliră în blănuri; Annette îi cuprinse braţul şi ieşiră în ziua albă şi îngheţată de afară. Merseră o vreme în tăcere pe ulicioara pustie, printre case cu grădiniţi troienite.

Madame Arnold strânse braţul fetei.

— Drăguţa mea, zise ea cu grijă, astăzi eşti preocupată de ceva.

— Te înşeli… răspunse Annette, privind înainte, spre capătul ulicioarei, unde se încrucişau sănii.

— Ba cred că nu mă înşel. Răspunsul lui să nu te surprindă. Trebuie să fie foarte ocupat.

— Cine?

— Domnul! răspunse profesoara, c-o intonaţie respectuoasă.

— A, nu mă gândesc la asta… zise cu linişte fata, întorcând o privire fugară, – din adâncuri încă neexplorate de *madame* Arnold.

— Atunci ce este?

— Te încredinţez, dragă *madame* Arnold, că n-am nicio precupare şi sunt foarte liniştită…

Profesoara nu mai stărui, însă rămase gânditoare. Ce poate fi? Casa ei e liniştită şi singură ca o cetăţuie.
Mişcările fetei sunt ştiute şi destul de supravegheate;
în apartamentul ei trăieşte ca o adevărată şcolăriţă, ocupată necontenit cu igliţa şi lecţiile. Dincoace pătrund numai câteva figuri indiferente de bătrâne nemţoaice, care nu sunt nici curioase, nici cercetătoare; dincolo, din când în când, vizita discretă a acelui boier mare care ţine să rămâie necunoscut ca o umbră. Plimbările pe străzi le face în tovărăşie cu ea, şi foarte rar singură, după ceasul amurgului. La biserică, – într-o duminică la evanghelişti şi în alta la mitropolia ortodoxă, – n-a observat nimic suspect, nicio privire, nicio mişcare. *Madame* Arnold se credea o fiinţă prevăzătoare şi cu judecată. Îndepărtând deci toate aceste elemente, curate ca omătul de pe acoperişuri, găsi un singur punct negru numai în acele plimbări singuratice, – numai câteva. Şi-şi muşcă buzele cu oţărâre, c-un regret care ascundea spaime. «Cu cine a putut vorbi? îşi urmă ea judecata, şi-şi simţea inima bătând. Cu vreo bătrână dintre cele cunoscute care caută s-o ademenească într-o pensiune mai bună? Nu se poate. Nimeni nu cunoaşte adevărata situaţie; şi simte pe fată destul de legată de ea. Nu mai rămâne decât o singură presupunere.»

Madame Arnold roti în juru-i o privire bănuitoare.
Ajunseseră în strada Ştefan cel Mare. Sănii cu zurgălăi treceau încrucişându-se. În dosul birjarilor, care mânau din picioare, se vedeau din căciuli şi gulere numai nasuri indiferente. N-o izbi săgeata nici unui ochi. Pe trotuarul nins mergeau numai ele singure braţ la braţ.

Madame Arnold păru deodată veselă şi strânse cotul elevei sale.

— Spune-mi adevărul, drăguţa mea, căci sunt foarte neliniştită. Încă de alaltăieri am avut o bănuială: acum sunt

aproape sigură.

— De ce eşti sigură, *madame* Arnold? zise *mademoiselle* Annette. Până ce nu-ţi spun eu, nu poţi fi sigură de nimic. Şi nu pot să-ţi spun ce vrei, pentru că n-am de spus nimic.

— Te-a oprit şi ţi-a vorbit?,

— Nu m-a oprit şi nu mi-a vorbit… răspunse cu linişte eleva.

Madame Arnold îşi privi în ochi tovarăşa şi nu văzu ghiaţa de-ncăpăţânare din unele ceasuri rele.

— Nu te-a oprit şi nu ţi-a vorbit?

— Nu m-a oprit şi nu mi-a vorbit, se veseli Annette.

— Cine?

— Nu ştiu. Poate ştii cumva dumneata, dragă *madame* Arnold?

În faţa ochilor profesoarei o clipă se zbătu un zăbranic. Vra să zică poate se pregătea o catastrofă liniştii şi bielşugului său. Ar fi voit să se mire cu glas; totuşi întrebă cu dulceaţă:

— Te-a urmărit cineva?

— Poate, răspunse Annette, c-o voce fără nicio semnificaţie.

— Pe stradă, când ai ieşit singură?

— Aşa mi se pare.

— Bănuiam eu… murmură înfricoşată *madame* Arnold. Cine-i? nu ştii cine-i?

— Nu ştiu. Voiam să te întreb pe dumneata. La asta mă gândeam.

Profesoara oftă, ceva mai liniştită.

— E o persoană în vârstă?

— A, nu.

— Vra să zică e un tânăr?

— Se-nţelege. E un tânăr nalt, urmă deodată volubil *mademoiselle* Annette; are ochi negri, cu gene lungi.

— Ai văzut asta? tresări *madame* Arnold, stăpânindu-şi strigătul de uimire.

— Dacă s-a oprit în loc pe trotuar şi s-a uitat după mine…

— Vra să zică, dumneata ai trecut, el s-a oprit, – erai cu spatele la el şi i-ai văzut ochii…

— Tocmai aşa… răspunse cu veselie *mademoiselle* Annette.

— Şi nu ştii cine-i?

— Nu ştiu.

— Atunci cum aş putea să-ţi spun eu?

— Apoi l-am mai văzut, dragă *madame* Arnold.

— Cum se poate? Şi nici de data asta nu ţi-a vorbit?

— Nu. Dar am văzut că i-a făcut plăcere întâlnirea.

— Care întâlnire?

— Întâlnirea. Am ieşit tot singură, la acelaşi ceas. Ş-a început să vie încet după mine, la distanţă…

Madame Arnold asculta îngrozită. Abia putu murmura:

— Cum se poate?

— Da. Atunci am pândit o sanie singură. Alta nu era pe aproape. M-am suit în sanie, m-am dus şi s-a isprăvit.

Profesoara simţi o undă caldă, după fiorul de ghiaţă. Totuşi îngână cu tristeţă:

— Aşteptam cu plăcere masa de la amiază. Acum s-a isprăvit…

Mademoiselle Annette păru mişcată:

— De ce vorbeşti aşa, dragă *madame* Arnold? Cred că n-am făcut niciun rău.

— Într-adevăr, n-ai făcut nimic rău, drăguţă, răspunse cu descurajare profesoara; văd însă că-i ştii coloarea ochilor. Am greşit când ţi-am dat să ceteşti unele cărţi. În cărţi se scriu numai prostii! Autorii sunt nişte domni imorali.

— Cum se poate! râdea fata. Trebuia să trăiesc singură, când nu erai acasă? Tovărăşia lor mi-a fost destul de

plăcută. Altfel, spune dacă n-am fost cuminte şi nu te-am ascultat ca pe-o mamă, dragă *madame* Arnold? Până azi n-am avut când mă uita împrejur; dar acuma încep să mă uit…

— Bine, dar nu te-ai gândit la altele? îi şopti cu blândeţă *madame* Arnold.

— La ce să mă gândesc?

— La persoana care ne protejează…

Fata întoarse scurt o privire aprigă. Era privirea din ceasuri rele.

— Nu m-am gândit, răspunse cu voce liniştită.

— Are pentru dumneata, urmă *madame* Arnold, un sentiment delicat şi face jertfe.

— Cred că nu mă iubeşte… afirmă cu aceeaşi linişte Annette.

— Dar dumneata?

— Nu-l iubesc, răspunse ea cu hotărâre. Am mai vorbit odată despre asta. Atunci nu-mi dădeam seama destul de bine. Am avut plăcere când venea să mă vadă. E bun şi vorbeşte frumos. E un om nobil. De la el am tot şi nu-mi lipseşte nimica. Dar acuma pot să-i spun; pot să mă mărturisesc chiar lui. Nu mi-i drag.

— Să nu faci asta! şopti cu mare tulburare profesoara. De ce să vorbeşti? Ce să-i spui? Nu te simţeşti bine? Eşti fată cuminte, nu cred să faci o prostie. Sper că nu spui toate acestea din pricină că ai văzut un tânăr cu ochi negri.

— Nu. Aceea a trecut… Totuşi, dacă-l mai văd, sunt curioasă să ştiu cine-i.

Profesoara tăcu, iarăşi gânditoare. Fata se alăturase mai strâns de dânsa şi păşeau acum mai încet. «Unde vrea să-l întâlnească? îşi făcea socoteală *madame* Arnold. La templu, nu cred; acolo ne cunoaştem toţi şi suntem număraţi. Prin urmare o aşteaptă la mitropolie. Acolo chiar trebuie să şi

mergem în duminica aceasta. Şi-n romane, bisericile sunt locuri de întâlnire.»

— Astăzi unde mergem? întrebă ea cu indiferenţă.
La mitropolie, mi se pare.

— Da, dragă *madame* Arnold. Însă de ce nu te uiţi la mine? Dacă vrei, putem merge şi la templu…

— Ba mergem la mitropolie… răspunse profesoara, hotărându-se într-o clipă să descopere ce este şi să vadă cine-i.

— Bine, merg unde vrei, *madame* Arnold, numai nu fi supărată. De când ţi-am mărturisit prostia care-mi umblă prin cap, te văd alta. Ţi-am spus că nu-i nimic. Eu nici nu mă mai gândesc la asta.

— O, te cred, răspunse *madame* Arnold zâmbindu-i cu tristeţă.

— Eşti bună ca o mamă… suspină cu dragoste fata.
Aşa cum ar trebui să fie o mamă, căci eu nu-mi aduc aminte de nimic bun.

În glasul elevei pătrunsese un accent de durere. Profesoara, înduioşată brusc, îşi trase din nas lacrimile şi-şi duse degetele înmănuşate la ochi. Dar *mademoiselle* Annette păru îndată iar veselă şi începu a râde fără pricină.

— Să lăsăm vorbele astea? întrebă apoi ea încet, plecându-se spre profesoară,

— Da, drăguţă, să le lăsăm,

— Să vorbim despre altceva şi să ne plimbăm cu sania până la Copou.

— Da, răspunse oftând *madame* Arnold. Şi iar se gândea: «Probabil că la Copou avem să-l întâlnim. Dacă nu, desigur la mitropolie.»

— Nu mai pot avea linişte… suspină ea mai mult către sine.

Mademoiselle Annette oprise o sanie cu doi cai. Ajută pe profesoară să se suie; se grămădi şi ea la dreapta ei, şi

porniră într-un sunet strident de zurgălăi. Încet-încet sunetele se îndulciră, apoi se stinseră şi un răstimp amândouă rămaseră tăcute, fiecare cu gândurile sale. Într-o vreme, *madame* Arnold începu să fie atentă la figurile pe care le întâlneau. Sania mergea la pas, pe lângă arbori ninşi, înfloriţi negru cu ciori. Fiinţi indiferente treceau, bătrâni cu obrazul păros, încovoiaţi şi închişi în cojoace, femei îmbrobodite cu şaluri legate cruciş pe piept, cu nişte mănuşi mari c-un singur deget. O englezoaică naltă ducea de mână două fetiţe cu blăniţe albe, ca doi ursuleţi, cu obrăjei îmbujoraţi de frig. Niciun june cu ochii negri. Câţiva tineri, pe care *madame* Arnold îi preţui de familie bună, se arătaseră, însă erau indiferenţi, grăbiţi şi aveau alte afaceri. «Cum poate vedea cineva ochii unui om care trece pe stradă?» se întreba, intrigată, *madame* Arnold.

Scoborâră înapoi în oraş. Rămânea prin urmare mitropolia.

Annette plăti muscalului dintr-o pungă mititică de crocodil, în care-şi vârî o clipă năsuşorul. Apoi îşi ascunse punguţa şi mânile în manşon şi intrară la mitropolie. Profesoara îşi privea cu plăcere şi cu teamă eleva cum mergea înainte-i săltat şi sprinten, cu căciuliţa şi blăniţa de castor. Când intrară în luminile făcliilor şi-n freamătul melodios al corului, îmbrăţişă dintr-o privire toate grupele de credincioşi, împrăştiate ici-colo în clădirea naltă şi sonoră. Apoi oprindu-se în frunte, aproape de strana dreaptă, începu a întoarce ochii inchizitori spre câteva obraze de tineri, care păreau că ascultă atenţi cântările liturghiei. Îndată îşi dădu seama că atrăgea luarea-aminte. Feţe mirate se întoarseră spre ea. Observă şi câteva zâmbete. Strângându-şi buzele, rămase neclintită spre iconostas, supraveghind numai pe Annette, cu coada ochiului. Fata asculta, cu totul absorbită, muzica suavă care cobora de sus. Când întâlni privirile profesoarei, îi zâmbi şi iar se retrase în sine ca-ntr-o carapace nevăzută.

Nu se afla nici aici tânăr cu ochii negri. Din biserică ieşiră singure şi nimeni nu le urmări. Cu toate acestea *madame*. Arnold nu gustă cu toată plăcerea, ca-n alte dăţi, din sărmăluţele cu smântână. Mâncă destul; însă, vădit, o rodea o mare nelinişte. Ar fi fost mai bine, fără îndoială, să se hotărască într-un fel, şi să înţeleagă despre ce e vorba. Annette o privea din când în când lung.
Era de faţă Maria, scandalizată că se mânâncă aşa de puţin, şi nu putea vorbi nimic. Dealtminteri nici nu ştiau despre ce ar mai putea vorbi. După ce muşcară din câte-o savarină, Annette îşi pofti ca totdeauna profesoara în salonaşul său.

— Astăzi am să-ţi fac o cafea mai bună decât totdeauna… zise ea vesel.

— Să-i pui ceva mai mult zahar… răspunse cu oarecare amărăciune *madame* Arnold.

În salonaşul curat şi nou, părură a nu mai avea ce-şi spune. *Madame* Arnold îşi sorbi pe gânduri cafeaua. *Mademoiselle* Annette îi luă ceaşca ş-o trecu deoparte, apoi îi cuprinse palma plină între degetele-i subţiri.

— Ţi-s mânile reci… observă cu mirare profesoara.

— Se poate, răspunse *mademoiselle* Annette. Dragă *madame* Arnold, văd că vorbele mele te-au neliniştit şi te-au pus pe gânduri.

— O, da, oftă profesoara.

— Cu toate acestea nu este nimic, şi între noi nu s-a schimbat nimic. A trebuit însă să-ţi spun ce aveam de spus. Eu multă vreme nu mi-am dat samă de viaţa asta nouă… Am trăit ca-ntr-un întuneric, şi deodată am văzut că parcă m-aş fi născut din nou. Nu pot şi nici nu vreau să-mi mai aduc aminte de ce-a fost altădată. Acum mă socotesc o fiinţă omenească, şi-ncep să mă uit în juru-mi…

— Da, răspunse *madame* Arnold cuprinzând-o şi sărutând-o. Însă privind în jur, de ce trebuie să vezi numai anumite lucruri? Eu trebuie să ies puţin în oraş, adăogi ea

oftând şi ridicându-se greu de pe scaun. Altădată mă odihneam puţin; acuma însă trebuie să plec neapărat.

— De ce te duci? se tângui *mademoiselle* Annette. Mă laşi singură?

— Dar nu stau mult; mă-ntorc numaidecât.

— Bine, să ştii că iar am să cetesc o carte imorală; numai cât n-am să înţeleg nimic…

Eleva râdea. Profesoara trecu clătinând din cap. În camera ei se pregăti în pripă şi porni cu hotărâre şi cu grabă, ca şi cum s-ar fi dus la lecţiile zilnice.

Pe strada Ştefan cel Mare, într-o casă cu două rânduri, cu multe prăvălii şi mulţi chiriaşi, avea la uliţă o fereastră ş-o uşă persoana către care se grăbea *madame* Arnold. La uşă, lucea o firmă modestă, ca de doctor, cu două cuvinte: *Leon Mihalovici,* însă două cuvinte zugrăvite cu aur. *Madame* Arnold împinse uşa cu geamuri înflorite de ger şi un clopoţel sună deasupra cu supărare. Dintr-o odaie întunecoasă, din fund, se înălţa o umbră, şi prin altă uşă cu geamuri îşi făcu loc un om mare, gros şi roşcovan. Avea o faţă mulţămită şi veselă, rasă cu îngrijire până la mustăţile cărămizii. Venea încet, privind cu mirare la asemenea client, şi urma să se scobească în dinţi. Îndeletnicirea aceasta era mai mult o măsură tactică, pentru feluritele dezbateri care puteau avea loc la biroul său. Se afla acolo lângă fereastră un birou mic cu linii delicate, care servise cândva unei cucoane; ş-un scaun mare şi larg, căptuşit cu piele, însă jerpelit şi scufundat. În el se trânti domnu Leon Mihalovici, după ce salută grav pe *madame* Arnold şi-i împinse alt scaun, mult mai îngust şi mai puţin moale.

Profesoara se lăsă mai mult să cadă, cu amândouă mânile în manşon, şi rămase cu ochii împlântaţi în omul de afaceri. Domnul Mihalovici se uită la ea atent şi crezu că trebuie să zâmbească.

— Stau şi mă gândesc, vorbi el liniştit şi rar, ce pricină să fie că vii dumneata la mine, *madame* Arnold? Am fost, zilele

acestea, eu la dumneata…

— N-ai pe nimeni aici? întrebă profesoara, cercetând cu grijă în juru-i.

— Nu. E duminică, şi e un ceas când am şi eu puţină linişte, răspunse domnul Leon, închizând pleoapele şi urmând oblic o cugetare a lui. Ai vreo nevoie de parale? Trebuie să vorbesc cu boierul?

— Nu, nu, zise cu însufleţire profesoara şi-şi trase scaunul mai aproape de birou. Am venit să mă sfătuiesc cu dumneata. Pe altcineva n-am. Nu ştiu ce să fac. Dumneata eşti un om cu experienţă, poate să ai o idee bună.

— Am şi mai multe, încuviinţă flegmatic domnu Mihalovici. E vorba de *mademoiselle* Annette?

Madame Arnold îl privi surprinsă.

— De unde ştii?

Leon Mihalovici începu a râde.

— Nu te mira, *madame* Arnold, zise el cu glasu-i domol. Dacă dumneata n-ai nevoie de bani, moşie nu vrei să cumperi, case n-ai de vânzare, partide de mărfuri nici nu vinzi, nici nu cumperi, şi te văd spăriată, ce poate să fie? Sunt doi oameni cu care poţi vorbi despre asta: eu şi Şapsa. Şapsa-i dus cu boierul la moşie pentru afaceri, şi dumneata nici nu prea ai raporturi cu dânsul. Rămân eu. Cu altcineva despre asta nu poţi vorbi.

— Desigur, desigur! aprobă cu grabă profesoara. Situaţia domnişoarei Annette n-o cunoaşte nimeni. Pentru puţinele mele cunoştinţa e o pensionară, o elevă orfană, ale cărei rude sunt undeva, departe, la ţară. Ai dreptate, urmă ea, nu era greu să înţelegi că asta mă aduce la dumneata.

— Cu toate acestea, observă Mihalovici, umflându-se în scaunul lui, nimeni afară de Şapsa, şi afară de mine, n-ar fi putut ceti ce-i scris pe faţa dumitale, chiar dacă te-ar fi cunoscut şi pe dumneata şi pe *mademoiselle* Annette şi orice. Să ştii că între misiţii noştri sunt mai mult nişte

şoltici, care se înmulţesc, fac concurenţă şi nu se pricep la nimica. Eu îi dispreţuiesc… Deştepţi suntem numai doi.

Profesoara aprobă cu plăcere acest punct de vedere. Mihalovici urma să-şi întrebuinţeze cu stăruinţă scobitoarea.

— Atunci să mergem mai departe, *madame* Arnold. Cred că nu vrea să plece la părinţi; după cât ştiu, despre aşa ceva nu se poate vorbi… Profesoara clătină din cap. — Vra să zică am dreptate. După cât ştiu iar, protectorul său o socoteşte ca un juvaer de preţ. Ş-aici am dreptate. Şi iarăşi, după ştiinţa mea, *mademoiselle* Annette ţine la dumneata, nu-i lipseşte nimic şi n-are nicio nemulţămire…

— Sunt cea mai bună prietină a ei… complectă, emoţionată, *madame* Arnold.

— Foarte bine, deci am dreptate şi-n privinţa asta. Aşadar s-a deprins cu viaţa asta nouă, s-a săturat de bine şi de linişte, s-a uitat pe uliţă la dânsa cu dulceaţă un golan, ca să zic aşa, *madame* Arnold – văd că mă aprobi, aşa este, – şi acuma se gândeşte la amor…

— Încă nu, interveni zâmbind profesoara, încă nu; dar tare mă tem. Am observat la vreme.

— Ce-ai observat dumneata?… o întrerupse cu uşor dispreţ domnul Leon Mihalovici. Dumneata n-ai putut să observi mare lucru, *madame* Arnold.

— Mi-a spus, mi-a mărturisit tot. Se pare c-o urmăreşte cineva. Altceva nu-i nimica.

— Crezi? întrebă ironic, închizând dintr-un ochi, domnu Leon. După câte ştiu eu, o femeie nu spune niciodată tot. Ce ţi-a spus? Ce ţi-a mărturisit?…

Profesoara povesti în grabă ce avea de povestit. Leon Mihalovici asculta atent.

— Într-adevăr, încă nu s-a întâmplat nimic… vorbi el după aceea cu liniştea-i netulburată. Avem de-a face numai c-un butoi de praf de puşcă, – şi cineva umblă cu lumânarea

primprejurul lui. Domnişoara asta Annette mi se pare că-i o fiinţă suspectă…

— Şi eu mă tem că-i o natură ascunsă… încuviinţă *madame* Arnold. Ca să-i îmblânzesc caracterul, am pus multă muncă, domnule Mihalovici. Am fost ca o mamă pentru dânsa, – ea şi-a păstrat însă totdeauna o rezervă, un loc întunecos unde se închide şi tace… Am avut destule cu dânsa. Acuma asta mi se pare primejdia cea mai mare.

— Ai dreptate, *madame* Arnold, e primejdie. E în joc interesul dumitale; întrucâtva şi-al meu. E şi interesul boierului, ca să fie pace, să nu fie bucluc, scandal, încurcături şi răspunderi. Parcă are să te tragă la răspundere numai pe dumneata? Trage la răspundere mai ales pe Leon Mihalovici, care-i om deştept şi trebuie să se gândească la toate. Are dreptate. Ascultă, *madame* Arnold, trebuie să văd cine-i tânărul acela.

— M-am gândit şi eu la asta, aprobă profesoara.

— Atunci, *madame* Arnold, trebuie să ieşi la plimbare chiar astăzi cu *mademoiselle* Annette. Are să te poftească ea singură, deoarece, dimineaţă, nu l-aţi văzut. La dânsa acum e o nelinişte… şi-o curiozitate, *madame* Arnold; aşa curiozitate periculoasă au numai femeile. Aveţi să treceţi pe strada asta, pe trotuarul meu, şi eu am să vă văd.
Am să fiu şi eu pe urmele dumneavoastră. Am să ies cu nevastă-mea, la braţetă, în promenadă… Poate-i nevoie de făcut ceva iute: nevastă-mea e îndămânatică, şi aşa de subţire, că poate să se strecoare între filele unei cărţi.
Avem să ştim despre ce-i vorba: luăm măsuri şi facem cum e mai bine, *madame* Arnold…

Domnu Leon Mihalovici avea o voce domoală şi-o înfăţişare sigură. Profesoara simţi o uşurare în năcazul ei. Dar cum grăbea să se întoarcă acasă, teama de necunoscut iar îi apăru, strângându-i inima.

Găsi pe Annette liniştită, cetind într-un jilţ, lângă fereastră. Profesoara făcu, mulţumită, constatarea că

fereastra aceea, ca şi toate celelalte ale apartamentului, răspundea într-o grădiniţă. Ulicioara, cu puţina ei mişcare rămânea în altă parte.

— M-am cam plictisit singură… îi zise fata zâmbindu-i cu prietinie. Vreau să cetesc şi nu prea merge…

Cuvintele din urmă împunseră în inimă pe *madame* Arnold. «Aceeaşi şi aceeaşi preocupare…», cugetă ea, privindu-şi atent eleva.

— Să-ţi fac o cafea? întrebă *mademoiselle* Annette.

— Dacă vrei… mie îmi face plăcere.

— Şi mie. Şi-mi place şi cafeaua. Pe urmă mergem să ne plimbăm. De-acuma nu mai ies singură, ca să nu te mâhnesc…

— Bine, mergem… suspină *madame* Arnold.

Annette începu a râde, fără să privească pe profesoară, şi porni cu grabă în toate părţile, pregătind maşina de spirt şi ceştile.

— Ieşim între patru şi cinci, dragă *madame* Arnold, înainte de-a însera.

— Când vrei, drăguţă… încuviinţă profesoara cu acelaşi suspin.

— De ce zâmbeşti, *madame* Arnold?

— Nu zâmbesc, draga mea. Aştept cafeaua…

Mademoiselle Annette păru a avea un moment destul de penibil cu cafeaua. Era prea fierbinte şi n-o putea sorbi repede. Îşi ţuguia buzele suflând în ea şi spiona cu coada ochiului pe profesoară. Îşi lăsă ceaşca pe jumătate şi-şi puse căciuliţa şi blana. Se privi cu plăcere în oglindă, apoi rămase în picioare, aşteptând.

— Eu sunt gata, zise ea cu seriozitate; mergem când vrei…

Madame Arnold se sculă cu oarecare greutate şi-şi căută cam îndelung haina, pălăria, manşonul şi alte lucruri care parcă făcuseră picioare şi se ascunseseră. În sfârşit, ieşiră

într-un vântişor subţire de miazănoapte. Trecură încet în lungul străzii Ştefan cel Mare, apoi apucară pe lângă marele hotel Traian, spre strada Carol. Făceau drumul de dimineaţă, însă pe jos. Sănii multe fugeau la deal, spre păduricea Copoului.

Profesoara înţelegea că trebuie să umble pe jos şi tăcea. Cugeta însă cu oarecare spaimă că va trebui să suie un deal lung. Simţi deci cu plăcere braţul tovarăşei sale întorcând-o în loc. «Fără îndoială, îşi făcu ea socotinţă, trebuie să rămânem într-o regiune anumită.» Se gândea că şi pentru Leon Mihalovici o alergare la Copou ar fi fost o afacere cam aspră. Privi în juru-i şi-ndărăt, fără să-l vadă; încerca nelinişte şi nemulţămire.

— Dragă *madame* Arnold, îi zise deodată, cu jumătate de glas, *mademoiselle* Annette, la ce te gândeşti? Vreau să-ţi spun ceva…

— Da, tresări profesoara. Despre ce-i vorba?

— Uită-te, *madame* Arnold, înaintea noastră, pe trotuarul celălalt. Vezi o cofetărie?

— Văd.

— Şi-n faţa acelei cofetării vezi că s-a oprit cineva?

— Vrei să vorbeşti de cuconiţa aceea brunetă şi elegantă? Frumoasă persoană. Îmi pare foarte veselă.

— Da, *madame* Arnold, însă nu-i vorba de persoana aceea care şi mie îmi pare prea veselă. E vorba de tovarăşul ei…

Profesoarei i se zbătu aprig inima. Tânărul subţire şi nalt, care vorbea cu cuconiţa brunetă şi veselă, îşi ridicase privirile. Era uşor de văzut că are ochii negri. Ochii aceia îi văzu venind asupra sa şi a tovarăşei sale. Uşor şi dintr-o singură privire, *madame* Arnold se încredinţa că tânărul e departe de-a ilustra cuvântul cam brutal al domnului Leon Mihalovici. Purta un palton cu guler blănit, joben şi mănuşi. *Madame* Arnold îl socoti şi elegant şi frumos, – şi de gustul său nu se îndoia niciodată. Un astfel de tânăr ar fi iubit şi

ea, fără îndoială, în tinereţă, dacă ar fi fost astfel de oameni şi alte împrejurări,

— Acesta este? întrebă ea înfricoşată.

— Da, şopti *mademoiselle* Annette. Îl cunoşti?

— Nu. Dar pot afla cine-i. Acuma ce facem? Trebuie să ne întoarcem…

Tânărul îşi părăsise cu salutări politicoase tovarăşa şi venea şi el încet la vale.

— Vine după noi, şopti fierbinte Annette. A lăsat-o şi vine.

— Cum îl vezi? se minuna profesoara şi se simţea din ce în ce mai tulburată.

— Îl văd, *madame* Arnold.

— Atunci ce facem? Să oprim o sanie şi să ne ducem acasă.

— Desigur, aşa ar trebui. Aşa am făcut şi eu. Dar dacă te-ntorci puţin, poţi vedea că are şi el o sanie, care-l urmează la pas.

— Cum se poate?! Atunci ce facem?

— Nu ştiu, dragă *madame* Arnold.

— Ce facem… ce facem… începu să se tânguie încet profesoara. Trebuie să ne piardă urma. Nu trebuie cu niciun preţ să ştie unde stăm. Să grăbim pasul. Aici, după colţ, trebuie să fie o prăvălie. E o prăvălie de mănuşi. Să intrăm şi să-l lăsăm să treacă…

— Bine, dragă *madame* Arnold, să facem cum spui. De ce-ţi tremură aşa braţul? Linişteşte-te.

Tulburarea profesoarei se răsfrângea şi asupra domnişoarei Annette. Intrară grabnic în prăvălia de mănuşi. *Madame* Arnold răsuflă. Geamurile uşii erau îngheţate. Un bătrân uscat şi cu ochelari mari, rotunzi, apăru dintr-o încăpere din fund şi se înfăţişă la tejghea, întrebând pe cuconiţe ce poftesc… Nu zâmbea şi avea un aer inchizitor privindu-le prin ochelarii lui.

— Nişte mănuşi… zise *mademoiselle* Annette.

— Da, mai multe părechi de mănuşi… adăogi c-o voce ciudată profesoara.

Negustorul cel uscat o privi surprins, apoi trase din rafturi câteva cutii. Urmă o mică conversaţie asupra numerelor, a materialului şi-a preţului. *Mademoiselle* Annette, deodată liniştită, cercetă surâzând pe negustor şi pe profesoara ei.

— Ce-avem a face cu atâtea mănuşi? întrebă ea apoi, abia stăpânindu-şi veselia.

— Cum ce-avem să facem? răspunse tot tulburată *madame* Arnold. Mănuşile sunt foarte trebuitoare…

Întunericul înserării umplea prăvălia. Negustorul găsi de cuviinţă să aprindă lampa. *Madame* Arnold se aşează mulţămită pe-un scaun.

Cu toată încetineala împachetării şi-a plăţii, trebuiră la urmă să părăsească prăvălia. Negustorul Ie urmări atent până la uşă.

În stradă, profesoara privi cu frică în juru-i. Apoi răsuflă.

— S-a dus!

Mademoiselle Annette nu răspunse şi păşea tăcută lângă ea, fără să-i ia braţul…

— Avem şi sanie… zise iar *madame* Arnold, grăbind pasul ca-nspre un liman.

Îndată ce se urcară, sania se mişcă. Zurgălăi uşori sunară. Apoi caii mari porniră într-o fugă iute. Omul îmbrăcat în blană, care sta înaintea lor, îi strunea şi-i domolea cu glas blând.

— Ce stradă? întrebă apoi birjarul, întorcând numai pe jumătate capul.

Madame Arnold voi să răspundă, dar braţul domnişoarei Annette o strângea aşa de tare, încât se întoarse, biciuită iar de teama necunoscutului, şi-şi văzu eleva cu faţa crispată într-un râs mut şi nefiresc.

— Ce este, drăguţă? întrebă ea cu grijă, aplecându-se spre tovarăşă.

— E sania lui… şopti Annette, şi sunetul râsului îi tresări ca un sughiţ.

Profesoara simţi că leşină. Abia avu putere să se stăpânească. Abia izbuti să îngâne:

— Ce facem?

— Nu ştiu, dragă *madame* Arnold. Să oprim şi să ne ducem pe jos acasă…

— Opreşte! strigă *madame* Arnold, ca şi cum ar fi primit o lovitură.

Omul opri, luptându-se cu caii năprasnici, înfăşurând pe după braţ; hăţurile şi lăsându-se tare pe spate. Primi c-un mormăit de mulţămire banul de argint, apoi rămase privind lung în urma celor două femei care cotiseră grăbit din strada Ştefan cel Mare pe-o uliţă dosnică.

— Sunt mulţămită c-am scăpat… izbuti să vorbească *madame* Arnold gâfâind, prin întuneric. Nu ne urmăreşte nimeni?

— Nu; dar se ştie încotro am apucat… răspunse *mademoiselle* Annette, râzând cu răutate.

Profesoara tăcu, izbită de această observaţie. Când ajunse acasă, avea ochii cerniţi şi se simţea rău. Se dezbrăcă cu greutate, ajutată de Annette, apoi căzu într-un scaun, abătută şi neguroasă. Fata se învârtea în jurul ei foarte îngrijată. Îi aduse o bomboană ş-un pahar de apă, dar acest lucru dulce păru a-i face impresia cea mai amară. La mângâierile fetei, se învioră puţintel. Lucru grozav i se păru când îşi văzu eleva râzând.

— De ce râzi, draga mea? Nu ţi-i milă deloc de mine?

— Ba da, dragă *madame* Arnold, dar râd pentru că nu-i nicio pricină de supărare…

— Vrei să mă vezi pierdută şi nenorocită…

— Ba nu, dragă *madame* Arnold, nu vreau asta, pentru că-mi eşti dragă şi pentru că ştiu că ţii la mine.

Madame Arnold zâmbi cu tristeţă. Apoi tresări; în antret sună clopoţelul prelung.

Annette înălţă fruntea. Zâmbetul îi pieri. Pleoapele i se zbătură şi se făcu palidă. Privi cu uimire pe profesoară cum se ridică din scaun şi se duce să deschidă.

— Trebuie să fie domnul Leon Mihalovici.

— Da? rosti cu mirare *mademoiselle* Annette şi privirea-i deveni dură. Atunci mă duc la mine şi vă las.
Probabil că aveţi de pus la cale lucruri mari…

Mademoiselle Annette intră în salonaşul ei şi-şi aprinse lampa. Trecu la ferestre şi lăsă storurile. Rămase apoi dreaptă şi atentă în mijlocul încăperii, ascultând tăcerea din juru-i. Se întoarse şi se privi în oglindă. Apoi veni la fotoliu, căutându-şi cartea. Atunci auzi strigătul înăbuşit al *madamei* Arnold. I se păru că-i o chemare jalnică. Îşi înălţă nasul fin ca şi cum ar fi vrut întâi să miroase ce-i. Apoi se repezi cu paşi mărunţi, trecu printr-o săliţă şi smuci uşa de la odaia profesoarei.

— Vai! cum se poate! se tânguia *madame* Arnold, cu palmele încleştate una de alta. Aici e o nenorocire ş-un demon.

— Văd că nu-i decât domnu Leon Mihalovici… zise *mademoiselle* Annette fără să râdă. Ce este? Ce s-a întâmplat?

Profesoara urmă să se tânguie fără cuvinte. Domnul Mihalovici, grav, îşi luă pălăria, salută şi se retrase.

Capitalul VIII
Ce crede Vasile Brebu despre Curtea cu Juri

La reşedinţa judeţului se începuse de patru zile sesiunea Curţii cu Juri. În ziua a cincea era sorocită afacerea Vasile Brebu, şi sosiseră cu trenul de la Buciumeni cei câţiva martori, împreună cu Androne şi Gheorghieş Coman, avocatul. Androne Brebu băgase de seamă că venise cu acelaşi tren, într-un vagon cu boierii, şi Iacobache Alexandru; însă cuconu Gheorghieş, râzând, îl făcu să înţeleagă că-l chemau pe primar la reşedinţă afaceri cu mult mai grele şi mai încurcate decât procesul lui Vasile. În sala tribunalului, către ora 11, Androne găsi, între doi dorobanţi cu şpăngi la puşti, pe Vasile. Era liniştit şi întunecat ca totdeauna. Părea însă mai mare şi mai gras, cu obrajii umflaţi. Avea pe el cămaşă curată de cânepă şi purta cojocul între umeri.

Androne se opri lângă el.

— Bună dimineaţa, măi Vasile.

— Mulţămesc dumnitale, bădiţă. Ai venit la proces?

— Am venit.

Androne îl cercetă c-o privire fugară, de la opinci până la căciulă. Vasile urmă să se uite într-un punct nedesluşit.

— Ce spune avocatul? începu iar Androne. Acuma cred că nu s-a mai amâna.

— El zice că nu se mai amână.

— Apoi acuma am adus toţi martorii. Ş-o venit de ieri şi cuconu Filip. Are alte treburi, da’ zice c-are să vorbească şi el cu domnu procuror. Spunea şi el că nu-i nicio pretenţie din partea boierească. Numai nu înţelegea ce să fie cu tâlhăria la drumu mare şi cu Dobre, bulgaru.

— Ştiu eu, bădiţă? Or fi nişte încurcături de-a lor. Tot aşa au încurcat ş-au trăgănit de mă ţine aici de doi ani. Dumnezeu să le plătească.

Androne îşi privi beţişorul.

— Dă, măi Vasile, eu am făcut ce-am putut şi ce m-am priceput. Am scos ş-am dat parale avocatului ş-acu ş-altă dată. El spune c-o cetit toate hârtiile şi că să n-avem nicio grijă. Bucuroşi să fim că n-o putut feciorul dascalului să mă vâre şi pe mine în belea, ca să aibă cine umbla şi purta de grijă.

— Pe de o parte aşa-i… încuviinţă Vasile, oftând. Acu om vedea cum s-a alege.

Cei doi dorobanţi ascultau, rezemaţi în puşti. Erau nişte flăcăi bălani, cu mustaţa abia înfierând, tunşi chilug, cu capele prea largi în cap şi încinşi cu centiron peste hainele de casă.

— Dumneavoastră sunteţi fraţi? întrebă unul.

— Da, răspunse Androne.

— Iaca, şi noi suntem dintr-un sat, veri drepţi – şi nu ne era rândul să intrăm în schimb. Ne-o chemat aşa, pe nedrept, în puterea iernii. Ce era să facem? Am venit.

— Dac-ar fi o lege şi-o dreptate… mormăi Vasile, privind aiurea.

— Acu la cine să ne plângem noi? urmă flăcăul. Eu chitesc ca să ne ducem la domnu căpitan.

— Dă, e bine ş-aşa… vorbi Androne, clătinând cu îndoială din cap.

Celălalt dorobanţ crezu trebuitor să intre şi el în vorbă:

— Iaca, zise el, şi la noi în sat este un om, unu Iorgu Tudose, care-o avut tot aşa proces la juraţi. Şi l-o achitat.

— Ce făcuse? întrebă Androne.

— O înjunghiet la crâşmă pe un cumătru al lui.

— Eu nici n-am înjunghiet, nici n-am furat, grăi Vasile, şi iaca, stau de doi ani închis în pivniţă…

Cei doi flăcăi îl priviră ca pe-un lucru minunat şi clătinară din cap, uitându-se unul la altul.

— Am vorbit şi la gară… zise Androne, după un răstimp. Slujbă se găseşte, numai să fie vrednic omu să muncească.

— Numai să scăp de-aici… mormăi Vasile.

Vocea-i ieşea stăpânită ca dintr-un întuneric de hrubă. Androne îşi încreţi fruntea şi-l privi cu grijă.

— Despre altele om vorbi noi după asta, grăi el încet.

— Bine, bădiţă.

Rămaseră tăcuţi. Sala era pustie. Din când în când treceau oameni îmbrăcaţi în straie de târgoveţi. Fără să-i privească, intrau în sala de şedinţă.

— Aiştia-s juraţi… lămuri unul dintre dorobanţi.

Apăru pe una din uşi cuconu Gheorghieş Coman, fără palton, cu capul gol, şi veni la ei.

— Se judecă… le zise el vesel.

Vasile îl privi fără să clipească.

— Am văzut iar dosarul… urmă avocatul, cu însufleţire; ş-am să le trag o răfuială număru unu. Dacă vine Iacobache, are să-i placă şi lui. Dar nu cred să vie. Are nacaz cu prefectul ist nou. Alt prefect. Aici se schimbă
domniile ca pe vremea fanarioţilor… Mi-a spus cuconu
Filip că are să-i strângă-n chingi pe cei de la primărie.
Las’ să-i strângă, să iasă adevărul la lumină… şi privi c-un zâmbet de înţelegere la Androne.

— Cucoane, începu cu greutate Vasile; da’ cu hoţia ceea şi cu bulgaru? Tot cum ai spus dumneata?

— Se-nţelege, ce poate să fie? Mi se pare că v-am explicat. Fără o asemenea acuzaţie nu veneai la Curtea cu Juri. În orice caz, lor le-a fost teamă că scăpi de la instrucţie, ş-au născocit şi istoria asta.

— Da’ de ce, cucoane? întrebă Vasile privindu-l cu ochi răi.

— Pe mine mă-ntrebi? se veseli cuconu Gheorghieş. Întreabă-l pe domnul primar şi pe scriitorii lui.

— Da’ de ce, cucoane? că eu n-am avut nimica cu nimeni!

Avocatul înălţă din umeri şi-şi privi cu grijă ceasornicul de aur.

Un aprod trecu grabnic:

— Se-ncepe, cucoane…

— Bine, bine, zise cu nepăsare Coman.

Dorobanţii îl priveau cu respect.

De la intrarea principală, venea încet şi greoi, într-o blană mare, Filip Nacovici.

— Salutare, cucoane Filipe! îi strigă vesel avocatul. Androne se feri încetişor din cale.

— Noroc, răspunse cu vocea-i moale vechilul, şi-şi întoarse privirea-i tulbure înspre Vasile Brebu, apoi înspre Androne. Merge greu, cucoane Gheorghieş, cu părintele comunei. Primejdie mare!

— Cum se poate! auzi dumneata! se miră tot vesel, cuconu Gheorghieş. Apoi păru a reflecta. Să fie vorba între noi, cucoane Filipe, – eu ţi-oi spune dumnitale una: fiecare cu răspunderea faptelor lui. De unde nu-i foc, nu iese fum. Domnu Iacobache Alexandrescu dă a înţelege că l-ar fi denunţat cutare şi cutare. Ce denunţ? Care invidie? Mai mare denunţ ca faptele tale se poate? Eu, cucoane, sunt un om cinstit şi, dac-aş fi primar, n-ar avea să-mi reproşeze nimeni nimic.

— Eh! să lăsăm asta… vorbi moale şi împăciuitor Filip Nacovici. Eu n-am vreme să stau. C-am primit telegramă de la boier: vine azi la Buciumeni; pe urmă mergem la moşiile din Botoşani, mi se pare. Face o inspecţie… lămuri el râzând. Şapsa crede că cu ocazia asta vrea să vândă Iazu Crucii. M-ai rugat de ceva ş-am venit să-ţi spun c-am vorbit.

— Da? se bucură avocatul. Cred că-i bine.

— Se-nţelege. Râdea şi procurorul. Mai ales când i-am spus că noi de la început ne dezinteresăm complect de această afacere…

Cuconu Gheorghieş Coman păru foarte mulţămit. Scoase ceasul, apoi îl cufundă repede în buzunarul jîletcei, ca să strângă mâna lui cuconu Filip, care nu mai putea s-aştepte.

Vechilul lui Filoti se duse legănându-se în blana lui mare. Avocatul îşi frecă de câteva ori mânile, privind pe sub sprânceană întăi la Vasile, apoi la Androne. Săteanul înţelese foarte bine că această privire era în legătură cu chestia banilor, dar nu dădu niciun semn. În aceeaşi clipă uşa sălii celei mari se deschise, ş-un aprod începu a face c-o mână îndemnuri de trecere dorobanţilor, rostind c-un fel de voce răguşită şi şoptită:

— Să se introducă acuzatul! Introduceţi acuzatul!

Flăcăii îl călăuziră de la spate şi Vasile intră în sală. Aprodul cu voce şoptită şi răguşită îi arăta pe unde să treacă şi-l împingea şi el de umăr. În sfârşit acuzatul se opri lângă un părete, c-un dorobanţ în dreapta şi cu altu-n stânga. Îşi ţinea căciula cu amândouă mânile, frământând-o încet, şi privea ca pe ceva străin şi departe pe magistraţii îmbrăcaţi în negru. Văzu apoi în sală pe Androne, care se strecura printre târgoveţi, căutându-şi un loc mai la fund. Avocatul, cuconu Gheorghieş, sta zâmbind cu mâna-nfiptă în buzunăraşul cu ceasornic, rezemat de-un fel de strană.

— Cum te chiamă? îl întrebă un glas.

Îşi întoarse privirile şi răspunse:

— Vasile.

— Şi mai cum?

— A lui Ion Brebu.

Îl întreba dintre judecători un boier bătrân, cu barba căruntă şi cu privirea blajină.

— Unde domiciliezi?

Vasile îşi mângâie mustăţile cu căciula şi-şi săltă cojocul pe umeri, fără să răspundă. Întoarse numai o privire furişă spre cuconu Gheorghieş Coman.

— Unde stai?... îl întrebă iar magistratul, zâmbind. De unde eşti?

— Apoi eu stau la gros... răspunse cu îndoială şi cu oarecare mirare Vasile. Apoi îşi aminti că mai fusese întrebat de asta şi altă dată. Îs de loc din Buciumeni... lămuri el. Ş-am fost pândar pe Halm.

În sală se stârni puţină mişcare şi veselie.

— Ascultă, Vasile, vorbi iar boierul; fii atent. Am să trag la sorţi pe domnii juraţi care au să te judece. Ai dreptul să recuzi şase...

Omul păru a nu auzi; însă băgă de seamă că ceilalţi doi boieri, mai tineri, care stăteau în dreapta şi-n stânga judecătorului celui bătrân, nu spuneau nimica; numai cât se uitau încoace, către dânsul, şi-l spionau. Formalităţile urmară în linişte şi monoton. Juraţii se aşezau la rând, în jilţuri. Vasile în sfârşit îşi aduse aminte de ce-i mai spusese avocatul şi înţelese că târgoveţii aceia aveau să hotărască dacă-i vinovat ori nu. Nu păreau oameni răi.
Să fie profesori? să fie negustori? Erau vreo câţiva graşi cumplit şi cam somnoroşi. Între ei cunoscu pe Ghiţă
Samson, orândarul[{33}] din Valea Mărului. Numai cel care se aşezase întâi şi întâi era un om spân, ciolănos şi nalt, ş-avea ochii verzi şi răi. S-au sculat unul după altul, au ridicat mâna dreaptă ş-au zis că jură. De aceea le zice juraţi.

Grefierul începu să cetească din hârtii.

«Aşa-s formele lor... se gândea Vasile. De ce nu mă-ntreabă şi nu mă judecă?»

Aprodul cel răguşit deschise deodată o uşă şi dădu drumul unui răcnet cumplit:

— Dobre Atanasof!

«Vra să zică, nu-i răguşit», cugetă Vasile.

Iar îl văzu repezindu-şi capul prin deschizătura uşii şi strigând alt nume.

— Nechifor Caprafoi.

«Aista-i moşneagu de la coşere. Judecătorul vrea să vadă, pesemne, dacă au venit martorii.» Tresări şi se întoarse. Boierul cel bătrân îi vorbea iar.

— Ascultă, Vasile Brebu… bagă de samă. Vină în faţa domnilor juraţi şi spune drept cum a fost întâmplarea cu bulgarul… cu prădăciunea de la Purceleşti…

— Nu ştiu, că eu n-am fost acolo… răspunse Vasile, dând din umeri. Eu îs cel cu coşerele.

— Lasă coşerele, aceea-i alta. Faci rău că nu mărturiseşti. La primele cercetări ai spus că ai ieşit înaintea zarzavagiului Dobre Atanasof, în vale, la Purceleşti, l-ai lovit cu ciomagul şi i-ai luat punga cu 380 de lei. Aşa scrie în hârtii.

— Apoi a fi scris domnu grafier, dar eu nu ştiu.

Juraţii cei graşi părură veseli de vorba asta; numai cel uscat şi spân se uita tot rău şi nemulţămit.

— Da’ de afacerea cealaltă cu coşerele, ce ştii? Spune domnilor juraţi cum a fost afacerea cu coşerele. Eşti învinuit c-ai vrut să prăzi pe maşinist, şi să-l omori.

— Nu ştiu nimic despre afacerea asta… se hotărî Vasile, cu sprâncenele încruntate.

— Cum, Brebu? iarăşi tăgăduieşti? N-ai fost prins la coşerele moşiei Buciumeni, cărora le zice şi Standoale?

— Da, dar nu m-am dus să prăd şi să omor. Să mă ferească Dumnezeu!

Din băncile din fund, Androne se sculase în picioare şi asculta cu mare luare-aminte.

— Atunci ce-ai căutat la coşere? Povesteşte domnilor juraţi întâmplarea.

— N-o fost nicio întâmplare. M-am dus la coşere, ş-atâta-i…

— Cum aşa, fără pricină, la vreme de noapte?

— M-am dus ca omu; aveam şi eu o treabă. Au năvălit la mine şi m-au prins.

— Dar ai sărit, pe furiş, gardul.

— L-am sărit.

— Ei?

— Atâta-i.

— N-aveai nicio intenţie?

— N-aveam, răspunse cu îndoială Vasile. Lăsasem cuţitul şi baltagul la colibă. Eram cu mânile goale.

— Şi ce căutai, aşa, cu mânile goale, în puterea nopţii, la coşerele boiereşti?

— Căutam şi eu pe cineva… ca un barbat ce mă aflu… răspunse încet Vasile. Era însă tot încruntat şi îndărătnic.
În sală se stârni iarăşi puţină veselie.

— Bine, să vie Dobre Atanasof… zise magistratul, cercând să pară nepăsător.

Dobre era om sprâncenat şi domol. Purta pantaloni largi şi cojocel scurt.

— Eu n-avem pretenţie… răspunse el la întrebarea judecătorului. Dacă trebuie putem să jurăm, adăogi el la altă întrebare. Nu cunoştem. Dacă nu cunoştem de ce să spunem?

— Cum nu cunoşti, Dobre? uită-te bine la dânsul.
Acesta-i Vasile Brebu, care te-a lovit cu ciomagul în vale la Purceleşti şi ţi-a luat punga eu 380 lei. N-ai declarat dumneata asta?

— Nu-i declarat… grăi îndesat Dobre, şi se întoarse către Vasile, care-l privea cu mare uimire. Eu pe acesta om nu cunoştem… Este alta om. Este Bârzu. Aceia cunoştem. Acela rău şi hoţ; fugit cu parale mele. Dar pe dumnalui nu cunoştem. Dacă nu cunoştem, de ce să spunem că cunoştem?

— Atunci, când ai fost întrebat dacă te-a prădat Brebu, de ce-ai răspuns afirmativ?

— Noi nu ştim. Poate greşit şi spus Brebu, dar gândit Bârzu. Când prinde pe acela, venim şi spunem, şi cerem parale îndărăt…

Dobre Atanasof privea încruntat în juru-i, cu tulburare, ca şi cum ar fi fost el făptaşul. Avea în juru-i judecători străini şi ţară străină.

Preşedintele se întoarse la tovarăşul său din dreapta şi-i şopti un cuvânt. Se alătură apoi de cel din stânga, îşi alungă ochii spre procuror, care sta răsturnat într-un jâlţ şi privea în plafon.

— Bine, Dobre, poţi să te retragi… zise el cu bunătate.

— Dacă nu cunoştem… răspunse încurajat bulgarul, ce putem spunem?

— Avem un suflet ş-o lege, mormăi Vasile, întorcându-şi faţa spre părete.

— Să vie martorul Nechifor Caprafoi, urmă a vorbi preşedintele.

Intră moşneagul gârbov, cu ochii aproape astupaţi de sprâncene. Avea în picioare opinci umplute cu paie şi era învălit într-un cojoc lung, vechi şi unsuros. Pletele albe şi sărace îi atârnau creţe pe umeri. Se opri lângă pupitrul avocatului.

— Dă-te mai înainte, moşule, şopti răguşit aprodul.

Moşneagul mai făcu doi paşi şi se opri iar.

— Vină-ncoace, moşule, îi zise boierul cel bătrân. Dă-te colea.

— Iacă mă dau… răspunse moşneagul cu supunere.

— Bun. Întoarce-te spre omul acesta. Îl cunoşti?

— Cum să nu-l cunosc? Aista-i Vasile.

— Eşti rudă cu dânsul?

— Îs rudă.

— Ce fel de rudă?

— Apoi am avut un cumnat care-o ţinut pe mama de-al doilea a omului istuia. Adică pe maştihă-sa. Aşa-i ziceam noi.

— Atunci pune mâna pe sfânta cruce şi jură.

— Jur, măria-voastră… se supuse iar moş Nechifor.

După ce rosti formula jurământului, moşneagul se închină şi sărută crucea.

— Caută şi spune adevărul, moşule, urmă magistratul. Ce ştii despre întâmplarea cu Vasile Brebu la coşere?
Întoarce-te la domnii juraţi şi spune.

— Apoi să trăiţi, măria-voastră, ce pot să ştiu eu?
Eu nu ştiu nimica.

— Cum nu ştii? n-ai fost acolo?

— Ba da, că-s slujbaş boieresc.

— Ei, şi n-ai fost de faţă când l-au prins pe Vasile Brebu?

— Ba da, l-au prins Lascar ţiganu şi cu Gheuca.

— Atuncea spune ce ştii. Întoarce-te la domnii juraţi…

Moş Nechifor se suci o clipă spre domnii juraţi şi-i privi. Ca după o datorie împlinită, se întoarse iar către preşedinte.

— Asta o fost, măria-voastră. Vasile o sărit gardu, şi străjerii l-o prins.

— Ei, dar de ce-a sărit Vasile gardu? Zice, moşule, că voia să omoare pe maşinist şi să-l prăde.

— Ferească Dumnezeu, cucoane! Unde se află una ca asta!

— Atunci ce căuta acolo?

— Apoi, dă, ştiu eu?…

— Domnii juraţi au de făcut vreo întrebare?

Primul jurat, omul cel uscat, cu privirea neprietinoasă, care nu-i plăcea lui Vasile, avea de făcut o întrebare.
Se mişcă în scaun.

— Ce întrebare aveţi de pus? îl întâmpină cu politeţă magistratul.

— Vreau să ştiu, domnule preşedinte, dacă asta e altă pricină… Cea cu bulgarul a fost, mi se pare, alta…

— Da, e altă pricină… afirmă magistratul, privindu-l lung.

Juratul cel nalt şi uscat se declară mulţămit şi se aşează iar comod în jâlţ.

— Moşule, treci acolo, la o parte… grăi iar preşedintele. Să vie alt martor…

Martorul al doilea era doamna Iosefina Madolci. Nu era rudă cu acuzatul. Jură şi ea că va spune adevărul, şi nimic alt decât adevărul, apoi aşteptă emoţionată desfăşurarea unor întâmplări necunoscute. Doamna Iosefina Madolci era o persoană groasă, cu obrajii îmbujoraţi. Purta capelă, palton pe talie şi turnură. Nu înţelesese bine chestiunea.

— Poftesc? întrebă ea cu respect.

— Ce ştii dumneata despre afacerea de la coşere?

— Eu nu ştiu nimic, răspunse suspinând doamna Iosefina Madolci. Eu şi cu Ludvig dormeam. Ludvig e bărbatul meu. Ne-au deşteptat din somn strigăte. Ş-au spus oamenii c-au prins pe Vasile Brebu.

— N-au înţeles ei că vroia cumva să vă prade?

— Nu. Voia să intre în căsuţa cealaltă. Poate căuta pe cineva. Ziceau oamenii c-au auzit un ţipăt, de aceea au sărit.

— Vra să zică a ţipat cineva. Era cineva în căsuţa aceea?

— Nu, se grăbi să răspundă madama Iosefina… A venit de la primărie anchetă şi cercetare. Nu era nimeni. Aceea-i o căsuţă goală, a noastră. Adică-i a boierului, dar ne folosim noi de dânsa.

— Atuncea cine a ţipat? Poate-ai ţipat dumneata?

— Nu, răspunse cu hotărâre martora. Eu dormeam cu Ludvig…

Cercetarea martorilor se prelungi un ceas. Nimeni nu putu să lămurească taina ţipătului. Domnul Ludvig Madolci, întorcând nasu-i roş când spre domnii juraţi, când spre magistraţi, afirmă cu tărie că chestia ţipătului trebuie să fie numai o fantasmagorie. În ceea ce priveşte intenţiile acuzatului, era şi el de părere că nu putea fi vorba nici de hoţie, nici de omor.

După socoteala care şi-o făcea, Androne era încredinţat că martorii au vorbit bine şi n-au năpăstuit pe Vasile. Însă juraţii, i se părea lui, nu prea băgau sama la asta. Mai ales cel uscat şi cu ochii verzi se uita supărat. Când începu a vorbi procurorul, Androne se sculă în picioare, tulburat.

«Aista îl încurcă şi-l înfundă, se gândi el; pe urmă avocaţii îi descurcă…»

Procurorul era un bărbat nalt, c-o barbă întreagă castanie, în care-şi juca degetele vorbind. Lui Androne i se păru că are ochi şagalnici. Chiar şi cuvântul îi era uşor, parcă-l alinta. Cu mirare înţelese de la o vreme că procurorul acela de care era spăriat n-avea nimic cu Vasile; vorbea despre altceva: despre un împărat şi despre o ţară. Judecătorii îl ascultau zâmbind, numai juratul cel dintăi nu voia să se înseninеze.

«Poate asta-i numai o formă a lor ş-un sfat…», se gândi săteanul.

Vasile sta pe jumătate întors cătră magistraţi, cu faţa spre părete, într-o neclintire îndărătnică şi surdă.

Procurorul tăcu deodată şi se uită în juru-i, la toată lumea, cu plăcere, şi se aşează încet în scaun. De lângă cuconu Gheorghieş Coman se sculă un avocat tinerel, cu obrazul bucălat, împodobit c-o blăniţă uşoară de puf balan.

«Acela ce vrea să spuie?» se întrebă Androne.

Avocatul tinerel mărturisi că el socoate pe Vasile Brebu cu totul nevinovat şi mai ales un om cumsecade şi de

treabă care a căzut la o năpastă şi-l jelesc acasă, în sat la el, fraţii şi surorile.

«Nu spune rău, cugetă Androne; poate l-a mai domoli pe cel încruntat.»

După ce isprăvi avocatul cel tânăr, se sculă încet cuconu Gheorghieş Coman. Mai întâi făcu un pas înainte şi începu c-o vorbă blândă şi moale. Dar încet-încet începu să se întărite. Şi-şi ascuţi glasul înspre procuror, şi porni să strige la domnii juraţi. – nu numai cu supărare, dar şi cu mare durere. «Aşa înţeleg şi eu…», îl cumpăni în sine Androne. I-a plăcut mai ales lui Androne, când cuconu Gheorghieş începu să-i mustre pe toţi şi să-i facă de ruşine că au ţinut pe-un biet om închis doi ani numai pentru vorbe şi prepusuri. Mai ales primarului i-a tras un ibrişin pe la nas. Vasile se întorsese de cătră părete şi se uita cu ochii mari şi cu oarecare frică la avocat «Poate nu s-or supăra judecătorii şi boierii», îşi făcea şi el socoteală.

După ce cuconu Gheorghieş s-a aşezat la locul lui şi s-a uitat la ceas, preşedintele a pus două întrebări juraţilor. I-a pus să răspundă dacă Vasile Brebu a prădat în vale la Purceleşti şi pe Dobre, bulgarul, şi dacă s-a dus la coşerele boiereşti, zise şi Standoale, să prade şi să omoare. Juraţii au plecat să se sfătuiască. «Ce or fi spunând ei, şi cât au să se sfătuiască?», se gândea Androne. Dar cum se gândea, juraţii intrară înapoi. Androne privi cu grijă pe cel încruntat. Ce folos că Ghiţă Samson de la Valea Mărului râdea cu ceilalţi crâşmari, dacă istalalt era tot supărat? Să vedem ce are să spuie? Mai întâi au scos pe Vasile afară. Oare de ce l-or fi scos afară? După aceea cel încruntat s-a sculat în picioare, c-o hârtie în mâna stângă. A pus mâna dreaptă pe inimă şi, amestecând şi alte vorbe, a hotărât că nu, adicătelea Vasile nu-i vinovat. Hm, tot îi om de treabă, săracul!

Boierul cel blajin chiar a şi chemat înapoi pe Vasile.
I-a spus zâmbind:

— Eşti liber, du-te-acasă… Nu mai sări garduri…

— Să trăiţi, domnilor judecători… a mormăit Vasile, uitându-se în dreapta şi-n stânga; da’ ce fac eu c-am stat doi ani închis aşa, fără de nicio vină?

«Mai bine nu spunea vorba asta, gândi Androne; văd că boierul cel blajin s-o supărat, – ş-or mai fi având şi alte legi şi socoteli.»

— Măi Vasile, îi zise el încet, după ce ieşiră în sală, trebuia să-i leşi dracului şi să nu le mai spui nimica.

— Da’ de ce m-au bătut şi m-au năpăstuit şi m-au ţinut închis? bombăni Vasile neguros, neîmpăcat şi fără să-l privească.

— Taci, bre Vasile, bine c-o dat Dumnezeu şi s-o sfârşit aşa. Putea să fie şi mai rău. Câteodată era inima-n mine numai cât un purice. Mult m-am temut eu de unul.

— Dă, bădiţă, poate că ai şi dumneata dreptate…

— Acu, măi Vasile, eu mă duc să grăiesc ceva cu cuconu Gheorghieş. Vine într-acoace – şi numai după căutătură îl văd ce doreşte. Apoi după aceea mergem să vedem ce face Todiriţă la gazda lui în Mahalaua Veche şi cum se poartă la gimnaz. Pe urmă mergem la gazda noastră să îmbucăm ceva.

— Mi-i dor de-o garafă de rachiu şi de-o bucată de scrumbie… grăi mai înviorat Vasile. Apoi iar rămase încruntat şi gânditor.

*

La înserat, coborâră la gară, cu tot cu martori, şi lui Vasile i se părea lumea ceva mai bună. O privea zâmbind puţin şi tăcea, cum îi era feleşagul după un pahar de băutură. Moş Nechifor Caprafoi umbla lângă el şi era tot aşa de tăcut. Amândoi se-nţelegeau. Vorbăreţ era mai ales domnu Ludvig. După ce se suiră şi se aşezară într-un compartiment de clasa a treia, maşinistul se puse să-şi

alcătuiască pe genunchi o ţigară groasă. Din colţ, de lângă geam, madama Iosefina îl privea cu coada ochiului.

— Fă-mi mata ţigara, dragă Iosefină, zise domnu Ludvig cu bunătate, şi scuturându-şi palmele de tutun şi de foiţă, întinse soţiei sale tabacherea. Acu ar fi bună o cafea, dragă Iosefină, adăogi el cu veselie.

— Îţi fac, după ce ajungem acasă… îi răspunse madama Iosefina.

— Bine, zise domnu Ludvig împăcat. Şi-şi înălţă trupul şi capul, c-un aer de mare admiraţie. Da’ mie mi-a plăcut cum a vorbit domnu Gheorghieş!

— Da’ şi eu i-am dat o sută de lei bătută… lămuri Androne, ca şi cum s-ar fi adresat lui Vasile. Celuilalt nu – am dat nimica. Acela-i tinerel şi se-nvaţă acuma.

— Mie mi-a plăcut tânărul… grăi madama Iosefina ca o subţire cunoscătoare şi întinse maşinistului ţigara.

— Adevărat, ai tu mare dreptate. A vorbit frumos şi tânărul. Şi nasul roş al lui domnu Ludvig luci mai tare la flacăra chibritului. Dac-a vorbit frumos, de ce să spunem altfel? A vorbit foarte frumos. Da’ bătrânu… ei, bătrânul a fost altfel. Dacă-i bătrân, el ştie multe. Nici n-au mai avut ce zice. *Fertig!* {34}

— I-a întrebat de ce m-au ţinut închis doi ani… mormăi cu nemulţămire Vasile.

— Şi ei ce-au răspuns? se interesă moş Nechifor.

— Ei n-au răspuns nimica.

Mai liniştită şi mai atentă dintre toţi i se păru lui Androne madama Iosefina. Începu ei să-i spuie cum a fost în Mahalaua Veche, la gazda lui Todiriţă, şi cum a găsit pe băiat lângă fereastră la măsuţă, cu cartea dinainte.

— Nepotul dumitale e ştudient la ghimnazium? Asta-i foarte bine şi foarte frumos… aprobă madama Iosefina.

— Da, ş-am aflat că-nvaţă tare bine. L-au pus profesorii monitor.

— Asta a fi fiind v’o slujbă?… se interesă iar moş Caprafoi.

— Nu-i slujbă, da-i un drept al lui… lămuri Androne. Dac-ar fi slujbă, n-aş mai cheltui cu el o groază de parale. Dau zece franci pe lună, ş-o mierţă de făină pe an, şi slănină patru ocă… Şcoala se poartă cu cheltuială.

— Da’ pe urmă tot îi dă boieru slujbă.

— Pe urmă, om vedea noi ce-a mai fi… zâmbi Androne către madama Iosefina.

— Pe urmă, moşule, strigă cu veselie nevasta maşinistului, are să se facă doctor şi dumneata ai să te duci la dânsul, să-l rogi să-ţi deie un reţept ca să te facă iar tânăr, cum ai fost odată…

Moş Nechifor începu a râde ş-a tuşi, după aceea se linişti în colţul lui.

Domnul Ludvig dormita. Trenul se opri la staţia Mândreşti. Se făcu tăcere şi se auzi afară glasul conductorului. Apoi uşa fu trasă cu zgomot şi intră în compartiment, făcându-şi cu greutate loc, un om învălit într-o blană de călătorie, până-n pământ, cu guler nalt de lup.

Într-o mână ducea un geamandan ieftin de pânză, destul de vechi şi de jerpelit. În cealaltă, o geantă umflată de hârţoage, o geantă roasă, trecută şi ea prin multe suferinţi. Omul căută o banchetă liberă, aşează geamandanul şi geanta şi se descarcă, suflând, de blană. Cu prilejul acesta madama Iosefina observă în sine că şi blana număra ani mulţi. Rămas în straie de şiac[{35}] cu botfori până la genunchi, stăpânul acestui calabalâc arăta a fi un om nalt şi spân, cu obrazul uscat brăzdat adânc de o parte şi de alta a gurii. Avea ochii rotunzi, ca de huhurez, şi, când îşi trase din cap căciula, ieşi la iveală un păr des, neorânduit şi cărunt, parcă amestecase în el un pumn de piper cu sare. Fără să salute, privi cercetător pe cei de faţă; îşi pături blana pe banchetă şi *se* aşează deasupra ei.

Trenul porni. Omul cotrobăi subt el, într-un buzunar al blănii, şi scoase biletul de călătorie. Îl privi de-aproape.
După aceea trase dinlăuntru! hainei de şiac un carneţel şi un creion mititel numai cât un sâmbure de prună. Descinse carneţelul, se uită nemulţămit la lampa de ulei şi însemnă o cifră. Potrivi creionaşul la locul lui şi mistui carnetul sub haină. După ce stătu liniştit o clipă, gândind şi socotind, cu privirile într-o parte, se mişcă iar înspre geamandan. Desfăcându-i curelele, îl deschise numai cât putea intra mâna-i cu degetele lungi şi osoase, – şi aduse spre el un pacheţel înfăşurat într-o bucată de gazetă.
Scociorî o bucăţică de brânză. În buzunarul hainei de şiac găsi un covrig. Mai avea câţiva. Îi pipăi şi-i lăsă la locul lor. Începu să mestece încet, pe gânduri.

Necunoscutul îşi isprăvi cina după ce trenul porni iar din staţia următoare. Atunci îşi trecu palmele peste buzele-i uscate, scuturâ fărâmăturile de pe haină şi se-ntoarse pe jumătate spre tovarăşii de vagon. Părea că nu le ascultase până atunci sfatul.

— Dumneavoastră sunteţi de la Buciumeni? întrebă el, umblând cu privirile asupra tuturor.

— Da, răspunse madama Iosefina. Ludvig ridică nasul şi duse la gură ţigara stinsă.

— Mi se pare că am trecut de staţia Pietrăria. Am intrat pe moşia Buciumeni.

— Exact, încuviinţă domnul Ludvig, căscând. Şi dumneata mergi tot la Buciumeni?

— Da, Am acolo puţină treabă. Moşia asta, după cât ştiu, e proprietatea lui cuconu Alexandru Filoti.

— Aşa este.

— Am auzit că-i bună moşie…

Maşinistul era ocupat cu ţigara, care nu voia să ardă.
Făcu numai dintr-o mână semn cu palma întinsă, arătându-şi admiraţia.

— Foarte bună moşie… confirmă madama Iosefina.

— Nouă sate… zvârli domnu Ludvig vorbele, amestecate cu fum. Şi gara, ş-un palat…

— Ţărani cuprinşi şi vrednici?… urmă necunoscutul, întorcând spre Androne ochii săi rotunzi.

— Dă, cum i-o lăsat Dumnezeu… răspunse Androne, cu jumătate de glas.

Străinul nu conteni din întrebări: Câte orânde sunt pe moşie, câte mori şi iazuri? Cât e de vechi vechilul în slujbă? Limba ţăranilor păru deodată greoaie şi legată, deşi cel ce-ntreba se îndrepta mai ales către ei. În sfârşit îşi conteni răspunsurile şi madama Iosefina, simţind de două ori în şold cotul maşinistului. Se făcu iar tăcere, şi omul cel spân şi uscat rămase gânditor şi începu a rupe cu dinţii bucăţele mici dintr-un covrig pe care-l scociorâse din buzunar.

Când trenul se opri iar, în gara Buciumeni, omul îşi înşfăca grabnic blana ş-o trase pe mânici, apucă într-o mână geanta şi-n alta geamandanul şi se grămădi pe uşă.

— Cine-a fi fiind ş-aista?… întrebă Androne privind bănuitor în urma lui.

— Te pomeneşti că vrea să ieie moşia în posesie… se veseli maşinistul.

— Cine? tresări cu indignare madama Iosefina şi-şi răsfrânse buzele cu dispreţ.

Încărcat cu bagajele lui, străinul îşi făcu loc printre oamenii de pe peron şi pătrunse în restaurant. Se opri o clipă lângă uşă, cercetând repede cu ochii figurile de pe la mese. Un chelner bunduc trecu pe lângă el cu nişte farfurii goale şi-l lovi. Îi strigă «Pardon», fără să întoarne capul, şi trecu înainte. Omul rămase nepăsător. În sfârşit, văzu în fund, la o masă mai ferită, pe Şapsa şi pe Nacovici. Pe Şapsa-l căuta. Ovreiul îi făcea semne cu braţul înălţat şi agitând degetele. Trecu printre mese, hârâind scaunele şi împingând pe consumatori. Vechilul se sculă în picioare.

— Dumnealui e domnu Evghenie Ciornei… zise Şapsa, ca şi cum ar fi arătat o marfă rară.

Nacovici îi scutură mâna. Evghenie Ciornei şi-o lăsă moale pe a lui.

— Dacă dumneata eşti cuconu Filip Nacovici, grăi el lepădând boclucurile şi aşezându-se, apoi atunci doream să te cunosc…

— Şi eu am auzit de dumneata, cucoane… îi răspunse vechilul, vesel.

— Îmi închipui că ţi-a vorbit Şapsa… îngână Ciornei, întorcând ochi nepăsători.

— Eu? ce am de vorbit şi de ce să vorbesc?

— Cum n-ai, Şapsa? urmă Ciornei cu linişte, privind pe ovrei fix cu ochii lui rotunzi. Nu i-ai spus că-s un răzăş zgârcit cu o mie şi unu de procese? Aşa mă zugrăveşti tu pe mine. Ştii însă că nu mă supăr.

— Eu nu fac zugrăveli, eu fac afaceri… se apăra Şapsa.

— Bine, bine. Ştiu eu, cucoane Filipe, că ţi-a mai spus şi altele, dar dumneata nu crede până ce nu mă vei cunoaşte. Am procese, dar îmi urmăresc dreptul meu.

— Foarte bine, aşa trebuie să facă fiecare… aprobă Nacovici.

— Se-nţelege. Şi sunt econom pentru că banul se câştigă cu muncă cruntă. Eu, cucoane, nu şăguiesc; eu muncesc. Ce ţi-a mai spus? C-am fost un calic ş-acu am început a cumpăra moşii. Aşa-i. Mie nu mi-i ruşine de asta. Am fost vatav. Ş-acuma sunt stăpân. Nu ştiu însă dacă ţi-a spus, cucoane, că eu îs cu dreptate. Ai un drept? poftim! Am un drept, – să mi-l dai! Asta-i toată filosofia.

Evghenie Ciornei vorbea cu cea mai desăvârşită linişte şi stăpânire de sine.

Chelnerul sosi.. Se întoarse spre el.

— Ce este? Nu-mi trebuie nimic. Am mâncat.

— Poate bei o cafea, cucoane, interveni Filip. Ai venit la noi, macar cu atâta să te cinstim.

— Bine, să-mi aduci atunci o cafea mare… porunci Ciornei. Până ce pleacă trenul meu spre Roman, avem vreme să schimbăm două-trei cuvinte.

— Cum se poate, domnu Ciornei? pleci la Roman? tresări Şapsa. Atunci cum rămâne afacerea? Cuconaşu trebuie să vie peste trei sferturi de ceas de la Iaşi. Era vorba să te întâlneşti mâni-dimineaţă cu el.

— Bine, răspunse liniştit Ciornei; mâni-dimineaţă sunt aici. Am afaceri la Roman, şi trebuie să văd pe omul meu chiar în astă-noapte. Cu trenul celalalt mă-ntorc şi mâni dimineaţă sunt la întâlnire. Vra să zică, boierul vine. Asta-i întăi: să vie el, că eu nu lipsesc.

— Vine negreşit, hotărî Nacovici. Am primit telegrama; am şi pregătit odăile.

— Foarte bine. Eu însă întăi şi-ntăi am vrut să mă-ntâlnesc cu dumneavoastră. Trebuie să ştiţi că vin de la Iazu Crucii. Am văzut moşia. Şi ast’ noapte a trebuit să dorm tot în tren, învălit în lupu meu, dar am văzut-o. E cam neîngrijită. Acaretele cam vechi.

— Are moară bună… interveni Şapsa.

— Da, am văzut şi moara. Merge. Să vedem, poate c-o cumpăr.

— Nu-i cu de-a sila, domnu Ciornei, cântă cu dulceaţă Şapsa. Să am eu atâtea mii de lei câţi amatori se găsesc.

— M-am interesat şi de altele, urmă cu liniştea-i netulburată Evghenie Ciornei. Sunt oameni puţini pe moşie.

— Asta-i adevărat, recunoscu Filip.

— Nu-i nimic, se amestecă iute Şapsa. Îţi aduc lucrători din Bucovina câţi pofteşti.

— Da? îngână Ciornei. Acelora trebuie să le pui bani dinainte. Eu nu fac asemenea treburi. Mie îmi trebuiesc oameni pe moşia mea. Pe ţăranul meu îl am acolo. Îmi

datoreşte parale, îl urmăresc, îmi lucrează. De ce râzi, Şapsa?

— De ce râd? Aici, pe Buciumeni, avem nouă sate şi opt sute până la o mie de gospodari. Dumneata, domnu Ciornei, ai avea aici în fiecare an o mie de procese!

— Ei şi? asta-i de haz? Dacă le-am dat banul meu, n-am dreptul să-i urmăresc? Ba eu îi urmăresc, îi strâng în chingi. Eu îs cu judecata şi cu dreptatea.

— Avem şi noi aicea destule procese… mărturisi Nacovici.

Urmă o clipă de tăcere. Chelnerul aduse cafeaua. Ciornei apucă numaidecât ceaşca şi-ncepu să soarbă din ea.

— Eu, cucoane Filipe, începu el iar, pun mai mare preţ pe muncitori decât pe pământ. Aicea într-adevăr aveţi braţe. Aşa moşie mi-ar plăcea şi mie.

— Deocamdată nu-i de vânzare… observă Şapsa.

Ciornei depuse ceaşca.

— Nu-i de vânzare azi… rosti el cu obraz neclintit, şi privi pe rând la misit şi la vechil.

Nacovici simţi în el ca o nelinişte vagă. Şapsa-şi închise ochiul.

Se sculară tăcuţi. În juru-le pornise o mişcare deosebită. Sosea trenul de Iaşi. Şapsa porni către ieşire. Nacovici rămase în urmă, ca să plătească chelnerului. Încărcându-şi calabalâcul, Evghenie Ciornei îi zise, fără să-l privească:

— Noi trebuie să mai vorbim singuri, cucoane Filipe… Ne vedem mâni.

Când trecu pe lângă Şapsa, ovreiul îi atinse braţul, apoi îi şopti:

— Domnu Ciornei, vorba noastră rămâne bună.

— Care vorbă?

— Cu Iazu Crucii. Mi se pare că vrei să cumperi Iazu Crucii dacă nu mă-nşel.

— Se poate să cumpăr, se poate să nu cumpăr, Şapsa. Să vedem.

— Bine, dacă cumperi, învoiala noastră se ştie.

— Care învoială, Şapsa?

— Comisionul meu.

— Dreptul tău, Şapsa, nu ţi-l ia nimeni… răspunse Ciornei.

«Dacă nu discută, se gândea ovreiul, atuncea fără îndoială că are alte planuri şi nu cumpără Iazu Crucii.»

Maşina trecu pufnind, vagoanele se opriră scurt; călătorii începură a se încrucişa ş-a se păli unii de alţii. Subcomisarul gării, om mărunt şi negricios, purtând pe el haine civile şi chipiu în cap, trecu grăbit cu doi vardişti după dânsul. Îl urma foarte de aproape şi Iacobache Alexandrescu, suflând trudnic.

— Vine boierul! zise el lui Filip Nacovici, încercând să pară vesel.

Vardiştii şi subcomisarul se rotiră de câteva ori la scara unui vagon de clasa întăia. Mişcarea însă se potolea.

— Faceţi loc! faceţi loc! se agita primarele.

Filoti se coborî încet din vagon. După el, cu câteva bagaje în mână, semeţ, Jean Cavalier. Doi hamali se opintiră după aceea cu geamandane mari. Evghenie Ciornei se oprise o clipă, ca să privească această coborâre. Apoi se mişcă şi trecu liniştit înainte, cu calabalâcu-i sărăcăcios.

— Aici eşti, Filipe? întrebă Filoti. Ai primit înştiinţarea la vreme? Foarte bine.

— Cuconaşule, raportă respectuos vechilul, persoana lui Şapsa e aici mâni-dimineaţă. La câte porunciţi să-l aduc la dumneavoastră?

— La zece, ori la unsprezece, Filipe… când vrei. Veniţi la unsprezece. Să nu lipsească Şapsa.

— Nu, cuconaşule, răspunse Şapsa; eu sunt totdeauna în umbra dumneavoastră.

— Aici erai, Şapsa? Foarte bine. Văd şi pe primar. Ce pofteşti, primarule? Parcă vrei să-mi spui ceva.

— Cuconaşule, şopti Iacobache înclinându-se cu călcâiele lipite şi cu cuşma în mână; dacă nu vă supăraţi, vreau să mă primiţi şi pe mine… pentru o rugăminte: două vorbe…

— Cum? a! pentru chestia dumitale, vorbi tare Filoti. Bine, să vii… Dar trebuie să mă-ntâlnesc întâi cu prefectul: să văd ce este, ce ticăloşie aţi făcut…

— Nu-i nicio ticăloşie, cuconaşule, şopti pripit şi rugător Iacobache, nu-s decât intrigi şi invidie.

— Avem să vedem, sfârşi Filoti fără să-l privească.

Primarele se răsuci brusc:

— Faceţi loc… faceţi loc!

Îmbulzeala însă se potolise – şi boierul putu trece spre ieşire, urmat de mica-i escortă.

Capitolul IX
Tinereţă bolnavă de dragoste

Madame Arnold căzuse la pat, şi Annette o privea cu îndoială, umblând în juru-i şi pregătindu-i un ceai de tei. O privea cu îndoială, zâmbea uşor şi căuta s-o mângâie. *Mademoiselle* Annette lesne putea judeca pricina spaimelor profesoarei. Căci *madame* Arnold la urma urmei era un paznic credincios care trăgea foloase însemnate din situaţia pe care o avea. Scena de disperare era puţintel cam naivă. Orişicâte alte pricini ascunse căuta să imagineze, *mademoiselle* Annette nu găsea nimic serios. Profesoara îşi dăduse pe faţă teama şi-n cursul zilei, – acuma exagerarea asta nu mai avea niciun rost.

— Bine, dragă *madame* Arnold, dacă nu-mi poţi mărturisi pricina adevărată a spaimelor dumitale, atuncea să-ţi dovedesc eu că n-ai dreptul nici să fii măcar îngrijată…

Madame Arnold sta în perne mari şi sub chilota-i[{36}] de puf. Cuprinzând mâna elevei în palmele-i moi, zâmbi prietinos şi cu tristeţă.

— Draga mea, îngână ea legănându-şi capul, cum poţi să-mi dovedeşti aşa ceva?

— Foarte bine. Să privim lucrurile cu răceală şi să judecăm.

— Să le privim şi să judecăm… suspină *madame* Arnold.

— Aşa. Prin ce ţi-am dat eu, dragă *madame* Arnold, motiv de spaimă?

Profesoara tăcu.

— Ţi-am mărturisit eu singură că un tânăr, pe care nu-l cunosc, m-a întâmpinat o dată ori de două ori. Am eu vreo vinovăţie?

— De trei ori… rectifică profesoara.

— Bine, fie şi de trei ori. Dar am eu vreo vinovăţie?

— Nu, drăguţă, n-ai nicio vinovăţie.

— Şi după ce ţi-am făcut mărturisirea, dragă *madame* Arnold, am ţinut să ţi-l arăt, ca să-l cunoşti şi dumneata şi ca să-mi spui cine-i. Sunt puţin curioasă să ştiu cine-i.
Ce grozăvie este în toată afacerea asta?

— Pân-aici nu-i nicio grozăvie, drăguţă.

— Aşa-i că nu-i? Atunci să mergem mai departe, urmă precipitat eleva. Ţi-am spus eu că mi-i drag? Nu ţi-am spus. Nici nu ştiu cine-i. Nici din partea lui n-am putut să văd nimic decât o simplă curiozitate. Suntem doi trecători şi doi străini. Mâni poate să mă salute. Se poate să-i răspund şi să trec zâmbind înainte. E ceva plăcut, dar e departe de ceea ce te înfricoşează pe dumneata.
Dumneata, *madame* Arnold, crezi că tânărul pe care l-ai văzut va fi având un sentiment deosebit pentru mine?
Eu nu cred.

— Tare mă tem că are! oftă *madame* Arnold, fixând plafonul. Asta însă n-ar fi de mare importanţă. Eu nu mă tem de asta.

— Atuncea de ce te temi, dragă *madame* Arnold? Eu nu te înţeleg.

— Draga mea, eu nu mă tem de el: mă tem de dumneata!

— De mine? se miră eleva.

Profesoara zâmbi şi închise ochii.. Când îi deschise, văzu pe Annette privind-o ţintă.

— Ce te face să crezi asta?

— Nu cred, drăguţa mea, nu ţi-am spus asta. Mă tem.

— O, atunci poţi fi sigură, dragă *madame* Arnold, n-ai de ce te teme.

Profesoara oftă. Annette păru a se gândi o clipă. Apoi întrebă zâmbind:

— Chestia asta cred c-am limpezit-o, *madame* Arnold?

— Care chestie?

— Asta, în ceea ce mă priveşte pe mine.

— Da, mărturisi *madame* Arnold, încreţindu-şi fruntea sub boneta de noapte.

— Tot nu vrei să mă crezi, dragă *madame* Arnold; cu toate acestea e aşa cum. Îţi spun eu.

— Ba te cred, drăguţă. Dacă spui…

— Atuncea rămâne să vedem partea cealaltă. Dumneata crezi că tânărul acela are mai mult decât o simplă curiozitate?

— Ştiu eu? zâmbi profesoara luându-i iar mâna. Sunt două supoziţii. Ori te iubeşte, ori te urăşte…

— Dumneata glumeşti, dragă *madame* Arnold!

— Nu glumesc, drăguţă; dar mai pot admite că nici nu te iubeşte, nici nu te urăşte…

— Se poate asta? întrebă cu seriozitate Annette.

— Mi se pare că nu se poate. Dar dacă zici că dumneata n-ai avut decât o simplă curiozitate şi-ncolo nimic, ce simte el ne poate fi întrucâtva indiferent.

— Adevărat… mărturisi Annette şi începu să pregătească al doilea ceai de tei.

Umbla sprinten în pantofi uşori, pe covorul moale, în lumina lămpii cu abajur, mânile-i albe se mişcau agil între tacâmuri. Gândurile însă îi erau aiurea şi ochii i se depărtaseră de *madame* Arnold.

Gemând, profesoara se ridică puţin în perinile ei şi primi ceaşca. Annette se aşează în fotoliul scund, alăturea.
De două ori întoarse ochii ascuţiţi către *madame* Arnold. Voia să înceapă iar vorba. Nu găsea însă legături potrivite şi nu ştia ce asigurări ar mai putea da. Mama Maria se liniştise în bucătărioara ei. Afară suna un vânt cu învăluiri violente. Fata se aplecă asupra ceasornicului mic de argint de pe măsuţa de noapte şi se miră de ora târzie.

— E târziu, *madame* Arnold; ai să poţi dormi?

— Am să-ncerc, drăguţă. Du-te şi te culcă.

Rămasă numai în aburul de lumină al candelei, profesoara se gândi puţină vreme la întâmplările zilei. Oricât de tulburată era, truda birui şi adormi îndată. Annette însă nu avea linişte în odăiţa ei. Aşternutul alb rămase nedesfăcut multă vreme. Stătu un timp pe-un scăunaş în faţa sobei, şi limbi de flăcări mici tremurară o vreme în ochii ei. Ridicându-se încet trecu la fereastră. Înălţă storul şi privi printre gratii în grădina nedesluşită, până ce văzu în întuneric alt foc despletind limbi fantastice. Îşi rezemă fruntea de geamul rece, închise ochii, şi sufletul ei se zbătu între viitor şi trecut ca-ntre două nopţi. Suspinând, lăsă storul şi băgă de samă că lampa din iatac rămăsese stinsă. O aprinse. Găsi sub lumina ei o horbotă începută. O luă între degete şi începu să poarte ingliţa.
Aşa i se păru că se poate gândi în voie şi căzu iar pe scăunaş, înaintea focului.

*

A doua zi dimineaţa, profesoara se îmbrăcă, hotărâtă să plece la lecţiile din oraş. Era însă tot indispusă şi părea lovită de o mare oboseală. De aceea se resemnă să vadă pe altcineva turnând cafeaua cu lapte şi pregătind tartinele. Mama Maria îi împinse ş-a doua ceaşcă ş-o îndemnă cu putere.

— Mata să iei încă o porţie. Nu trebuie să stai aşa, trebuie să te lupţi…

— Nu ştiu dacă am să pot face azi lecţiile… suspină *madame* Arnold, încercând să biruiască şi a doua ceaşcă.
Nu ştiu ce să fac.

— Nu te duci… îi răspunse Annette zâmbind. Stăm acasă.

Privirea ei, cea din adâncuri, cercetă un moment obrazul profesoarei. Domnişoara Annette avea bănuiala că *madame* Arnold ţine să steie acasă din alte motive.

— La urma urmei, zise ea cu răceală, am putea aduce o sanie. Ai putea face lecţiile mult mai uşor.

— Nu cred să pot nici aşa… oftă *madame* Arnold.

— Cu toate acestea, dragă *madame* Arnold, zise Annette râzând cu răutate, te încredinţez că în lipsa dumitale n-am să fug nicăieri…

— Vai, draga mea, se jelui profesoara, de ce vorbeşti aşa? Nu ţi-i milă de mine?

— Ba da, *madame* Arnold; am spus o prostie. Iartă-mă…

Profesoara tăcu şi-şi sfârşi cafeaua cu lapte.

— La urma urmei, zise ea cu blândeţă, tot am să rog pe mama Maria să trimeată pe flăcăuaşul de la vecini după o sanie. Vreau să expediez macar câteva bilete de scuze… Mă pun imediat să le scriu…

Cel dintăi bilet pe care-l scrise *madame* Arnold la măsuţa de lângă fereastră, în iatacul ei, era adresat d-lui Leon Mihalovici.

La ceasul 10, Leon Mihalovici se şi înfăţişă şi găsi pe profesoară singură, în odăiţa ei. Lepădase andrelele pe care le mânuia în neştire, împresurată de griji ca de ţânţari veninoşi. Îşi freca încet mânile şi-şi frământa degetele. Abia se aşează domnul Leon pe scaun, şi ea-l întrebă, cu privirile tulburi:

— Ce facem, domnule Mihalovici? Asară ai plecat aşa şi m-ai lăsat fără niciun rezultat şi fără de nicio idee.

Domnul Leon Mihalovici o privi cu linişte.

— Ascultă, *madame* Arnold, – dac-aş fi avut o idee, n-o ţineam pentru mine, căci n-aveam ce face cu dânsa. Asară îmi era şi mie capul deşert ca un balon. Când s-apucă oamenii tineri să facă o poznă, cam greu s-o descurci. Mai ales aici e o poznă mai încurcată decât toate poznele. Ce eram să fac? Mi-am luat pălăria şi bastonul şi m-am dus.

— Şi ce facem? rămânem aşa, domnu Mihalovici?

— Stăi, *madame* Arnold, nu spun aşa ceva. Mai întăi, asară nu m-am dus acasă. Am umblat aşa, poate cade peste mine o inspiraţie din cer. Am văzut şi pe boier, şi pe domnu Costi. Nu te spăria, *madame* Arnold, ei nu ştiu nimica din

nacazul dumitale. Te asigur că au dormit cu visuri plăcute. M-am dus şi eu acasă cam târziu, dar tot am avut vreme să clocesc o idee, două, şi să scot câţiva pui. *Madame* Arnold, dacă-i vedea şi-i vedea că altfel nu se poate, ai să-i arăţi domnişoarei Annette adevărul. Şi să-ţi spun ceva: mai bine mai degrabă decât mai târziu.

— Nu ştiu, nu mă pricep ce să fac, domnu Mihalovici. Mi-i groază numai când mă gândesc.

— Ţi se pare, *madame* Arnold. Dacă va trebui, ai să-i spui şi n-are să-ţi fie groază. Se poate însă să scapi şi fără asta, dacă băietul se joacă numai, ca un vrăbioi pe o creangă. Nu prea îmi vine a crede, dar se poate. Am înţeles, asară, că domnu Costi se întoarce la Paris. Trebuie să plece cât de degrabă; peste câteva zile. Pe urmă şi boierul se duce la Bucureşti la sfârşitul săptămânii. Acolo stă la lucrările parlamentului până-n sărbători.
Se duce întăi pe la moşii, şi pe urmă de-a dreptul la Bucureşti.

— Şi pe Annette o lasă aici? întrebă cu îndoială profesoara.

— Ai puţină răbdare, *madame* Arnold. N-o lasă: cel puţin aşa am înţeles eu. Înainte de a pleca la moşii, trece pe-aici. Mi-a spus mie asară Cavalier, să-ţi comunic. Vine deseară, şi de la dumneavoastră se duce la gară. Vra să zică, dumneata în două-trei zile ai să faci drumul la Bucureşti, ca şi altădată, ca să-ţi conduci eleva. Dacă tânărul pleacă într-o parte şi tânăra se duce-n alta, atunci totul s-a isprăvit, şi dumneata, *madame* Arnold, poţi să-ţi bei în linişte cafeaua cu lapte, ca şi până acuma.

— În sfârşit, suspină profesoara, pare că se face lumină. Nu ştiam cum am să ies de aici.

La vremea mesei, *mademoiselle* Annette băgă de samă două lucruri: întăi, profesoara părea ceva mai liniştită şi mai senină. Al doilea, mânca cu deosebită poftă şniţelu-i vienez, întovărăşit de o farfurie plină de cartofi *paille.*

Îmbunătăţirea aceasta se răsfrânse şi pe faţa domnişoarei Annette. Zâmbetul ei era întovărăşit de o privire maliţioasă, totuşi era un zâmbet.

— Văd că ţi-i ceva mai bine, dragă *madame* Arnold; a trecut astăzi pe-aici domnu Leon Mihalovici. Ţi-a adus vreo veste însemnată?

— Mi-a adus o veste care te interesează pe dumneata, drăguţă.

— Pe mine? Cum se poate? Ce veste?

— Trece domnu desară pe-aici, ca să te vadă…

Mademoiselle Annette întoarse brusc ochii spre fereastră, ca şi cum vestea ar fi fost o oglindă orbitoare.

— Pe urmă, pleacă îndată la Buciumeni.

— Pleacă imediat? în astă-sară?

— Da, are treburi importante la moşii…

Mademoiselle Annette zâmbi plăcut profesoarei sale şi obrajii i se îmbujorară. Primi prăjiturile pe care i le scoase în farfurie profesoara, însă muşcă numai o dată din una. Părea bucuroasă că *madame* Arnold şi-a venit întrucâtva în fire şi o îndemnă să mai ia din dulciurile cu cremă, care erau foarte bune.

— Îmi cunoşti toate slăbiciunile… oftă *madame* Arnold şi zâmbi cu dragoste elevei sale.

Ziua trecu monotonă şi cenuşie. Afară ningea mărunt c-un vânt de miazănoapte fulgera din când în când învăluiri şi spulberări. În salonaşul domnişoarei Annette era călduţ, şi *madame* Arnold, aşezată cu toată greutatea în fotoliul ei obişnuit, avea o nouă mulţămire, admirând vremea duşmănoasă de-afară. Fără îndoială, nu era o zi de plimbare. Nici ea dealtminteri nu era îndestul restabilită, ca să îndrăznească a ieşi pe viscol.

— Ce viscol, ce viscol! suspină ea într-o vreme.

— Mie nu mi se pare că-i chiar viscol, *madame* Arnold, şi se poate să steie. Dealtminteri mi-i indiferent. Astăzi cred

că nu ies. Nici dumneata nu mă poţi întovărăşi…

Madame Arnold cugeta că poate întâlnirile n-au loc în fiecare zi. Poate lunea e o zi de repaos. Totuşi fu recunoscătoare domnişoarei Annette că stă acasă pe asemenea vreme. Şi urmărea cu indiferenţă lecţia elevei, care-şi trecea încet, în caiet, întrebări şi răspunsuri franţuzeşti. Peniţa scârţâia în liniştea camerei. Din când în când *mademoiselle* Annette ridica fruntea şi privea gânditoare la pâlpâirile ninsorii.

Înserarea veni curând şi amândouă femeile statură un timp numai cu lumina focului, vorbind despre lucruri indiferente. Apoi soneria se auzi de trei ori scurt, la intervale regulate.

— *Madame* Arnold, aprinde te rog lampa… tresări *mademoiselle* Annette, c-o voce în care se simţea nelinişte. Trebuiesc lăsate storurile…

— Da, da, drăguţa mea; du-te şi deschide.

— Imediat, *madame* Arnold. Numai am să te rog, dragă, *madame* Arnold, să nu pleci… Stai aici, mai ales că e numai în trecere…

— Bine… bine… răspunse profesoara aprinzând un chibrit.

Annette pornise repede. Trecu prin coridor, dădu în antretul de la stradă. În faţa uşii se opri gâfâind. De dincolo însă Filoti îi auzise foşnetul rochiei, şi bătu cu degetul în geamul mat. *Mademoiselle* Annette întoarse cheia.

Boierul intră învălit în blană. După ce încuie uşa, Annette îşi lăsă mâna într-a lui Filoti şi-l conduse prin întuneric la salonaş. Femeile îl ajutară să se dezbrace. El trecu după aceea lângă sobă şi rămase acolo în picioare, rezemat de un stâlp, cu zâmbetu-i vag.

— Am fost foarte ocupat în vremea din urmă, vorbi el întorcându-se către *mademoiselle* Annette.

Ea ridică o clipă ochii şi urmă să-şi rânduiască măsuţa.

— Am fost înştiinţată, răspunse încet.

Filoti o privi atent.

— Ce ai? pari indispusă.

— Puţintel, îngână ea, fără să ridice ochii.

— Bine, bine… avem să ne-mpăcăm… o mângâie Filoti c-o intonaţie de glumă. Acuma, sunt nevoit să plec imediat la moşii. Tot am vrut să te văd ş-am amânat până-n ultimul moment. Am venit să-ţi spun că la sfârşitul săptămânii voi fi la Bucureşti. Nu mă mai întorc în Iaşi. *Madame* Arnold va primi o telegramă şi te va întovărăşi în tren ca şi altă dată. Debarcaţi la hotel *Boulevard.* Eşti mulţămită?

— Sunt mulţămită, răspunse *mademoiselle* Annette încet.

Boierul întoarse ochii spre *madame* Arnold: o văzu zâmbind.

— *Madame* Arnold, zise el, mai stăi o clipă. Ai să mai ai nevoie de ceva bani. Pentru asta, Leon Mihalovici vine la dumneata mâni sau poimâni.

Profesoara se înclină. Annette se îndreptă spre boier, cu zâmbetu-i dulce.

— Înainte de a pleca, ai vreme să bei o cafea?

— Nu, nu, replică Filoti. Îmi pare rău, dar n-am vreme. Trebuie să umblu şi pe jos cinci minute, până unde mi-am lăsat sania. Cavalier va fi ajuns cu bagajele la gară. Ai să-mi mai spui ceva deosebit? Ai vreo dorinţă?…

— Acuma sunt liniştită… vorbi Annette zâmbind. N-am nevoie de nimic…

Filoti privi camera cunoscută, ca şi cum atunci o vedea întăi. Îşi opri ochii asupra fetei şi stătu o clipă în cumpănă. Apoi se pregăti de plecare, vădit contrariat. În întunericul antretului Annette îşi simţi mâna strânsă. Ca-n alte dăţi, boierul se aplecă asupră-i. Ea-şi feri uşor gâtul, râzând şoptit: «Ţi-i udă blana…». Apoi închise pripit uşa după dânsul, şi se întoarse domol, prin întuneric, spre lumina salonaşului.

*

În ziua următoare, marţi, soarele bătu în geamurile înflorite de ger, şi *mademoiselle* Annette, întorcându-şi faţa spre lumină, stătu o vreme în aşternut ghemuită, concentrată, gândindu-se adânc. Apoi sări hotărâtă şi începu să se îmbrace. Altă dată apa i se părea prea rece; acum o primi cu plăcere, pe obraz, pe braţe şi pe umeri; şi stătu mult cu prosopul la oglindă, privindu-şi atent pielea fină şi strălucitoare şi ochii de un albastru-închis, aproape ca toporaşul. Ochii aceia, sub sprâncenele lor subţiri, părură a-i spune lucruri surprinzătoare, căci începu a râde privindu-i.

Umbla grăbit printre scaune şi dulapuri căutându-şi toate bucăţile mărunte ale costumului. Veni iarăşi înaintea oglinzii, ca să-şi mai potrivească o dată părul şi cozile mari în pieptene şi în spelci. Se privi pe partea dreaptă, apoi pe partea stângă, mlădiindu-se, – pe urmă auzi pe mama Maria râzând lângă uşă:

— Cine cântă aşa de dimineaţă? Îţi ascult întăia oră viersul, domnişoară!

Mademoiselle Annette nu răspunse, ca şi cum ar fi fost prinsă asupra unei fapte rele. După aceea râse şi ea întorcându-se spre bătrâna servitoare.

— Nu pofteşti mata la cafea, duduie?

— Ba da, ba da… Cred că *madame* Arnold e mai bine astăzi. Nu-i aşa că s-a sculat?

— O văd sculată, mi se pare că i-a trecut, şi se duce la lecţii.

— Atunci e foarte bine, mamă Marie…

Madame Arnold în adevăr părea destul de întremată. Când auzi de cântecul elevei, păru veselă şi bucuroasă, dar îndată începu să aibă îndoieli asupra sănătăţii sale. Nu ştia dacă are să poată să-şi ducă la bun sfârşit lecţiile. Totuşi trebuia să încerce. Viaţa-i plină de greutăţi, de necazuri şi de datorii. Dacă ar fi fost destul de cuminte în

anii cei tineri şi fericiţi, acuma n-ar fi fost nevoită s-alerge prin ger şi vânturi.

Fără îndoială că *mademoiselle* Annette, în alte împrejurări, s-ar fi grăbit să se intereseze despre tot ceea ce s-a petrecut în acei ani tineri şi fericiţi; acum însă gândurile ei erau ca şi apa din pahare, care tremura în culori schimbătoare, străpunsă de razele filtrate prin florile de ghiaţă ale geamurilor. *Madame* Arnold plecă la lecţii şi se întoarse grozav de obosită. Nici mâncarea îmbielşugată, nici prăjiturile, nici cafeaua, nici odihna de-un ceas nu izbutiră s-o facă a-şi veni în fire. *Mademoiselle* Annette păru întâi neliniştită de această stare de lucruri, pe urmă o înţelese şi o primi cu linişte.

— Vra să zică astăzi n-ai să poţi ieşi, dragă *madame* Arnold? întrebă ea, strecurând spre profesoară privirea cea rea.

— Nu, drăguţă, nu pot. Cu plăcere mare aş ieşi, dar nu pot.

— Zici cu plăcere, dragă *madame* Arnold? Asta nu prea cred. Nu-i nimic, dacă nu poţi, dumneata rămâi acasă.

Am să ies eu un ceas. Am nevoie numaidecât. Mă înăbuş de două zile.

— Ai aşa de mare nevoie, drăguţa mea? Într-adevăr? Văd că trebuie să te duci, văd; şi când ai să te-ntorci, o să mă găseşti probabil în pat cu ceaiuri şi cataplasme împrejurul meu.

— Ba nu, *madame* Arnold.

— Ba da, draga mea. Te duci să vezi iar pe tânărul cela care ne tulbură liniştea.

— Ba nu, *madame* Arnold, nu mă duc pentru asta, nu ştiu dac-am să-l întâlnesc, şi te-asigur că n-are să se-ntâmple nimic. Pe urmă, nu mă duci la Bucureşti, *madame* Arnold? N-au să se isprăvească toate? La revedere, dragă *madame* Arnold, mă duc mai devreme, ca să mă întorc mai curând…

Profesoara se mişcă, îmboldită de nelinişti ascuţite. Era foarte dispusă acuma şi hotărâtă să-şi întovărăşească eleva; dar era prea târziu.

Rămase oftând în fotoliu. Annette o părăsise grabnic.

Afară era un ger subţire, pe-o vreme lină. *Mademoiselle* Annette păşea mărunt pe drumul ştiut. Trecu în lungul străzii Lăpuşneanu şi către bulevardul Carol. De două ori îi tresări inima, când ochii ei lacomi părură a deosebi departe, între trecători nedesluşiţi, o siluetă cunoscută. Nu era însă nimic. De două ori veniră spre ea mutre comune şi nesuferite. Se întoarse iar în strada Lăpuşneanu, până la hotelul Traian, pe urmă iar făcu acelaşi drum îndărăt, până la cofetăria Tuffli. Era singură, între fugare chipuri indiferente. I se îmbujoraseră obrajii şi-i căzuseră braţele obosite, în lungul trupului. Mergea acuma încet, pe strada Ştefan cel Mare spre casă. Începea să însereze şi un fanaragiu bărbos opri la un felinar, îl lăsă aprins, şi trecu mai departe buşind şi târâind prin omăt scara.

Atunci *mademoiselle* Annette avu un cutremur. Costi era lângă dânsa. El salutase politicos şi-n tăcere. Ea-i răspunse întorcând spre el o clipă ochii, apoi începu a păşi mai iute, ca şi cum voia să scape de-o primejdie. După puţină vreme îşi domoli iar mersul, cu inima bătând. Tânărul se afla tot lângă dânsa.

— Eram foarte nelinişti, vorbi el cu un glas plăcut, aştept aici de-un ceas. Am aşteptat şi ieri.

— Pe cine aşteptaţi? întrebă *mademoiselle* Annette, şi-i tremura glasul.

— Cred că se ştie… zâmbi el. Îmi permiteţi să vă întovărăşesc câteva clipe?

Ea nu răspunse. El îi cuprinse uşurel braţul. Domnişoarei Annette mişcarea aceasta i se păru discretă şi respectuoasă. Era necesară şi pentru trecătorii pe care-i întâlneau.

— Credeam c-am fost uitat, şi eram nefericit… şopti tânărul.

Mademoiselle Annette n-avu putere să răspundă. Clătină numai din cap. El înţelese.

— Atunci îmi daţi voie să vă întovărăşesc pân-acasă. Ştiu unde staţi. Am izbutit în sfârşit să capăt astăzi şi puţine informaţiuni.

Mademoiselle Annette îl privi puţin spăriată.

— Sunteţi în pensiune la o profesoară, urmă el: sunteţi orfană, şi aveţi rude în judeţul Fălciu, mi se pare.

Mademoiselle Annette se simţi mai liniştită.

— N-aveţi cunoştinţi în Iaşi? Trăiţi aşa, singură…

— Da, singură, mărturisi cu emoţiune *mademoiselle* Annette. Sunteţi bun, domnule, să-mi spuneţi cine sunteţi?

— Fără îndoială; iertaţi-mă că nu m-am prezentat imediat.

Şi tânărul îşi spuse numele.

Mademoiselle Annette şovăi, ca şi cum s-ar fi împiedicat de ceva, şi se sprijini de braţul tovarăşului său.

— Da? întrebă ea cu glas stâns. Şi-l privi cu ochii mari, cu gura uşurel întredeschisă.

— S-a întâmplat ceva? Ce este? întrebă îngrijat şi afectuos Costi.

— Nu, nu; nu s-a întâmplat nimic… Am avut aşa, o părere. Am mai auzit de numele dumneavoastră. Şi mi se pare că v-am mai văzut cândva, altă dată…

— Când? Unde? întrebă cu interes tânărul.

Dar *mademoiselle* Annette nu putea să spuie. Inima îi era muşcată de o durere aşa de aprigă, încât abia avea putere să se ţie în picioare şi să-şi stăpânească plânsul. Îşi muşca buzele şi simţea o otravă amară în fundul gurii. Îl mai văzuse, îl mai văzuse o dată; ş-acuma îşi aducea aminte. Nu este nicio îndoială, şi nicio potrivire de nume.

— De ce nu-mi răspunzi? întrebă c-un glas prietinos Costi.

— Nu ştiu, n-aş putea spune când şi unde… îngână ea. Am ajuns acasă? Trebuie să intru.

— Ce s-a întâmplat? întrebă Costi. Pari tulburată.

— Da, sunt tulburată, mărturisi *mademoiselle* Annette şi încercă a râde. Dar nu-i nimic.

— Ne vedem mâni?

— Fără îndoială.

— Nu eşti supărată?

— Nu, nu.

— Mâni, la ce ceas? Ca şi astăzi? Negreşit.

— Da, da. La revedere.

El îi reţinu mâna, o ridică şi i-o sărută mângâind-o. Ea îl privi cu nişte ochi aşa de mari, aşa de frumoşi şi strălucind de lacrimi, încât Costi simţi în el dorinţa şi iubirea crescând ca nişte flori miraculoase. Se despărţi de ea fericit şi ameţit.

După ce închise uşa, *mademoiselle* Annette stătu puţin în loc cuprinzându-şi pieptul cu mâinile, apoi trecu mai mult în fugă prin săliţă, intră în salonul ei şi căzu de o canapea cu obrazu-n manşon, zguduită de plâns. O genună neagră se deschidea înainte-i şi nu înţelegea ce putea să se mai întâmple. Se socotea cea mai nefericită dintre fiinţi. Când *madame* Arnold o atinse pe umăr şi-i întoarse fruntea, înfricoşată şi ea, *mademoiselle* Annette îşi şterse repede lacrimile ş-o privi cu duşmănie.

— Dac-ai ştiut, de ce nu mi-ai spus, *madame* Arnold? Ce-ai făcut!… De ce m-ai lăsat?

— O, draga mea, suspină profesoara, n-am ştiut nici eu până ieri. Ai dreptate, sunt şi eu vinovată; am greşit că te-am lăsat să te duci şi astăzi; era întâi necesar să-ţi spun ce aflasem şi eu.

— Ba trebuia să ies; numaidecât trebuia să ies. De la cine ai aflat?

— Da la domnu Leon Mihalovici.

— Prin urmare, v-aţi înţeles, aţi cercetat şi aţi urmărit! strigă *mademoiselle* Annete cu mânie. Ce însamnă asta? Nu sunt roaba nimănui! Am şi eu un suflet.

— Nu te-a urmărit nimeni, drăguţă, încerca s-o liniştească profesoara. Domnul Mihalovici l-a văzut şi l-a cunoscut pur şi simplu. E om de afaceri al lor.

— Ba aţi urmărit ş-aţi spionat! gemu cu îndărătnicie *mademoiselle* Annette şi-şi vârî iarăşi cu putere nasu-n manşon. Nu mai am nevoie de nimic, lăsaţi-mă-n pace.

— Fii rezonabilă, drăguţa mea, vorbi mai sigură de sine *madame* Arnold şi-i întoarse fruntea către sine. E mai bine c-ai aflat chiar de la început!

Mademoiselle Annette o respinse cu violenţă; apoi, tresărind din locul ei, cuprinse pe profesoară de umeri şi-şi plecă fruntea-n pieptul ei, c-o nouă izbucnire de plâns.

— Ce fac eu acum. *Madame* Arnold? Nu mă mai duc la Bucureşti, renunţ la toate.

— Fii cuminte, drăguţă. Ai să te duci. E mai bine aşa.

— Atunci vreau să plec imediat. Nu mai pot sta aici. Cu niciun preţ nu mai pot sta. Mâni are să mă caute. Ce fac eu?

— V-aţi dat întâlnire pe mâni? Cum? De ce?

— Da, da. Nu mă-ntreba de ce. M-a adus pân-acasă. A spus că vrea să mă vadă mâni. Să plecăm imediat.

— Nu se poate, draga mea, până ce nu primim întâi telegrama.

— Nu-nţelegi, *madame* Arnold, că nu se poate să stau? Mă duc undeva, oriunde, numai să nu stau aici. Chiamă pe Petruşca şi trimite-mă la Poieni, la prietina dumitale, unde am mai fost. Am nevoie să mă duc undeva, să mă ascund.

Madame Arnold fu foarte mulţămita de felul cum se orânduiau lucrurile singure, însă nu zâmbi. Însăşi Annette dădea soluţia la care se gândise şi profesoara.

Către Poieni, într-un loc poetic, bătrâna *madame* Zorn avea o vie şi îngrijea cu multă pricepere o prisacă cu stupi sistematici. Petrecuseră, în vacanţă, acolo, multe zile frumoase şi liniştite. Fără îndoială că *madame* Zorn n-are să se mire de nimic şi are să fie foarte bucuroasă că primeşte o vizită în singurătatea ei.

— Cum aş vrea să mă duc şi eu acolo, macar pe o zi! suspină *madame* Arnold. Foarte bună idee. Sunt bucuroasă că ai găsit aşa de grabă o soluţie. *Madame* Zorn are să te privească întâi prin ochelari, de-aproape; apoi are să te îmbrăţişeze ş-are să te-ntrebe dacă-ţi place mierea, şi hidromelul…

Mademoiselle Annette rămase pe gânduri.

— Da, trebuie să mă duc! hotărî ea cu glas încet şi cu privirile duse.

Atunci se lumină de zâmbet obrazul profesoarei. Se aplecă cu dragoste spre eleva ei şi o sărută pe tâmplă.

Criza încă nu se isprăvise şi lacrimile se întoarseră iar. *Madame* Arnold suferea şi era jignită mai ales de acea privire rece şi străină, care se ridica din adâncuri necunoscute sub sprâncenele contractate ale elevei sale. Totuşi hotărârea plecării la Poieni rămase în picioare.

*

Miercuri, Costi aşteptă până la înserat în strada Ştefan cel Mare, plimbându-se la deal şi la vale din ce în ce mai neliniştit. Noaptea îi fusese foarte agitată. Îşi încercase până-ntr-un târziu norocul la Jockey-Club şi pierduse. Primi zâmbind sugestia unei vechi superstiţii a generaţiilor de înamoraţi şi propuse câtorva tovarăşi tineri să deşerte mai multe sticle de Cotnar vechi, la un vestit local, de noapte în Iaşi, care se chema *Chateau aux fleurs.* Somnul apoi îi fusese plin de viziuni plăcute şi tulburătoare. Unele din ele

îi rămăseseră îndărătnic pe retină, pe când se plimba în lungul străzii, aşteptând. Trecu fanaragiul cel bărbos, târându-şi scara; se aprinseră toate felinarele şi toate luminile caselor; domnişoara Annette nu se arătă. Neliniştile a două ceasuri de aşteptare începură să ieie o formă. S-a întâmplat fără îndoială ceva grav. S-a îmbolnăvit poate. Avu înainte-i vedenia ei, cu ochii întrebători şi aburiţi de lacrimi. Se poate întâmpla să fie şi altceva. Fiinţa aceea de o frumuseţă aşa de caldă şi surprinzătoare nu era cunoscută în Iaşi. N-auzise încă pe nimeni vorbind de ea, deşi el era plin ca un potir de farmecul ei. E o fiinţă retrasă şi pare a avea ceva misterios în existenţa ei. Aici trebuie căutată lămurirea unor anumite gesturi şi priviri, care-l miraseră întrucâtva în ajun. «Este ceva la mijloc…», murmură Costi. Şi în acelaşi timp, printr-o serie simplă de raţionamente, se încredinţa că nu era indiferent acelei persoane tainice. Dimpotrivă. Ultima ei privire avea ceva pasionat; încă o simţea în el, c-o înfiorare.

Făcu drumul încet până în stradela retrasă. Privi ferestrele cu storuri lăsate: numai prin una pătrundea lumină. Aşteptă un timp; apoi se întoarse domol, mai nădăjduind încă s-o întâlnească. N-o întâlni şi i se strânse inima. Începu să aibă îndoieli. Se îndoia de toate şi de orice. La Jockey-Club pierdu cu dispreţ zece ori douăsprezece bancnote mici. Pe urmă începu să se gândească ce are de făcut. După multe soluţii extraordinare şi întortochiate, găsi pe cea mai simplă: să-i scrie o scrisoare.

Întâi imagină o scrisoare lungă, cu reproşuri şi declaraţii. Încet-încet o reduse până la o simplă întrebare: «Ce s-a întâmplat?». În întrebarea aceasta era toată situaţia şi-i vibrau toate simţurile. Curier mai bun decât Sava nu putea găsi. Sava era vizitiul lui, un om puţin vorbăreţ şi destul de deştept. Era şi singurul om care ştia ceva din toată afacerea. Când Costi îi puse a doua zi în mână biletul, el înţelese numaidecât şi-ncepu a râde, povestind încă o dată

stăpânului cam a luat pe cucoane într-o sară, în sanie, pe strada Lăpuşneanu.

— Să fii cu băgare de seamă, Sava, îi hotărî Costi, şi să-mi aduci numaidecât un răspuns.

Sava dădu din cap fără să clipească. Ştia el ce înseamnă «numaidecât». Costi intră din balcon în odaia lui şi aşteptă până ce Sava trecu cu sania spre poartă.

Atunci începu să se plimbe ca-ntr-o cuşcă fără ieşire.

După o jumătate de ceas nu mai putu răbda. Îşi luă blana şi căciuliţa şi porni întru întâmpinarea săniei. În stradă îl văzu într-adevăr pe Sava, venind repede şi învăluindu-se cu caii năprasnici. Îl opri. Vizitiul sări de la locul lui şi scoase cuşma.

— Ai adus răspuns?

— Nu, cuconaşule. Nu-i acasă.

— Cine nu-i acasă?

— Duduia. Nu-i în oraş. E dusă.

— Aşa răspuns îmi aduci? zise încet tânărul privind cu mânie pe vizitiu. Atât?

— Nu, cuconaşule, răspunse Sava zâmbind şi scuturând din cap. Acolo, m-am dat jos şi m-am înfăţişat cu scrisoarea. Când am sunat, s-a arătat în uşă o femeie groasă ş-am văzut că-i bucătăreasa. Am întrebat întâi de doamna Arnold, precum mi-aţi spus. Nu era acasă; era la lecţii. Am întrebat pe urmă de duduie. Nu-i acasă.

E dusă. Încep eu a vorbi ş-a o lua pe departe, că-i o chestie mare şi grabnică, şi-i spun eu multe; dar ea se ţinea bine. Ş-a rămas că duduia nu-i acasă, pentru că-i dusă la o vie, lângă Poieni.

— La o vie lângă Poieni? întrebă cu mirare Costi. Care vie?

— Asta nu mi-a spus, nu pot ca să ştiu, cuconaşule!

Costi se urcă gânditor în sanie. Sava struni caii şi duse pe cuconaş înspre păduricea Copoului. Apoi îl coborî domol la

vale, în pasul cailor. La ceasul acela, înaintea amiezii, uliţa era pustie. «Acuma el tace şi se gândeşte, cugeta vizitiul, şi pe urmă are să puie la cale o poznă.»

Într-adevăr, cuconaşu Costi punea la cale o poznă.

— Ascultă, Sava, vorbi el, cu sprânceana-ncruntată. Opreşte ş-ascultă. Acuma mergem acasă. Deshămi caii şi-i hrăneşti cu ovăz. E vremea amiezii. Mânânci şi tu şi te pregăteşti. Îţi iei blana cea mare. Pui cergi în sanie. Înhămi ş-al treilea cal, prăştier. Mergem să căutăm via aceea pe lângă Poieni. Întrebăm în drum şi de-o sanie de piaţă, care trebuie să fi trecut ieri. Nu găsim azi, căutăm şi mâni. Numai să fie acolo.

— Acolo-i, cuconaşule. Baba s-a dat de gol fără voie. Înţeleg eu. Fac îndată tocmai precum mi-aţi poruncit.

*

La un ceas de la înserat, la via nemţoaicei, cum îi ziceau vecinii, începură a bate cânii cu îndârjire. Era harmalaie de zăvozi şi de cotei de nu se mai auzea nici la cer, nici în pământ. Pintilie moşneagul porni de la bucătărie cu fânarul, să vadă ce este. Din sufragerie *madame* Zorn. Şi cu Annette auziră glasuri de oameni, întrebări şi răspunsuri.

— Poate-a venit sania să mă ieie, zise ea cu îndoială. Va fi primit *madame* Arnold telegrama şi trebuie să plec la Bucureşti.

— Se poate, drăguţă? la vreme de noapte? vorbi cu grijă bătrâna, privind-o de aproape prin lentilele-i rotunde. Să vedem ce spune Pintilie. Mi-ar părea foarte rău. Rămân iar singură.

Moş Pintilie tropăia prin cerdac, cu fânarul lui. Cânii se domoliseră.

Amândouă femeile ieşiră în prag. Lumina le bătu în faţă.

— Ce este, moşule? întrebă Annette.

— O venit o sanie… răspunse moşneagul. Aşteaptă la poartă. Iaca, este omul care vrea să vorbească cu mata.

— Am spus eu… se întoarse *mademoiselle* Annette către bătrână. Ai venit să mă iei la Iaşi?

— Da, duduie, răspunse Sava, apropiindu-se.

— Te-a trimis *madame* Arnold? Mi se pare că am venit cu alt birjar.

Încerca să cunoască pe vizitiu prin întuneric.

— Da, răspunse cu hotărâre Sava. Am venit după poruncă şi trebuie să mergeţi. Am umblat şi pe la alte vii. Bine c-am nimerit.

Femeile se retraseră. *Mademoiselle* Annette începu să-şi caute lucrurile, fără grabă, cu umbra-i de tristeţi în priviri. *Madame* Zorn o ajuta, şi-i spunea o mulţime de veşti pentru biata *madame* Arnold, aşa de năcăjită şi aşa de ocupată. Na pofteşte drăguţa domnişoară Annette un gavanoşel de miere? La Bucureşti nu se găseşte miere bună ca la Poieni.

— După ce te-ntorci de la Bucureşti, să vii negreşit să mă vezi, domnişoară Annette, sfârşi *madame* Zorn, sărutând-o. Totdeauna când te văd, mă bucur şi-ntineresc. Numai să fii mai veselă şi mai puţin gânditoare…

Mademoiselle Annette oftă îmbrăţişând pe bătrână şi trecu în cerdac. Sava veni să ia geamandanul şi pledurile, şi ea-l urmă pe cărarea ogrăzii până departe, la poartă. De-acolo, se-ntoarse şi mai văzu o dată în prag, în lumină, pe bătrâna *madame* Zorn. Îi strigă: «La revedere!» Ascultă răspunsul nedesluşit şi depărtat şi păşi în drum.

— Ar fi fost mai bine să tragi sania în ogradă, vorbi ea.

— La asta nu m-am gândit, răspunse Sava. Ş-o ajută să se urce.

Porniră. La o azvârlitură de băţ, vizitiul opri caii.

— Ce este? întrebă *mademoiselle* Annette.

— Aveţi acolo, duduie, cergi groase, lămuri Sava. Vă rog să vă învăliţi bine, e cam ger, şi pe costişă trage vânt subţire.

Domnişoara Annette dădu drumul unui strigăt uşor. O umbră se alăturase de sanie, se aplecase către ea. O întrebă ceva. Nu înţelese bine ce; dar îl cunoscu numaidecât pe Costi. Avu o arsură de fulger în toată fiinţa: o sensaţie de fericire aşa de intensă, încât îşi pierdu răsuflarea. Se mişcă grabnic între cergi ghemuindu-se şi făcând loc tovarăşului. Şi când îl simţi lângă ea, se făcu mai mică; îi cuprinse cu amândouă mânile un braţ şi i se aplecă la subsuoară. Sania porni, întăi lin, în sunete fine de clopoţei, apoi într-o mişcare vijelioasă. Când *mademoiselle* Annette ridică fruntea, Costi se aplecă ş-o privi de aproape, şi se găsiră singuri prin întunericul luminos, sub cerul spuzit de stele. Se vedeau departe luminile Iaşilor; şi coborau printre livezi ninse şi căsuţe întunecoase. Costi o întrebă iar de ce-a părăsit oraşul. Ea nu fu în stare să răspundă vorbelor; dar răspunse îmbrăţişării lui c-o pornire sălbatică. Apoi, grămădită iarăşi la subsuoara lui, Costi o simţi că suspină. Era însă prea fericit şi nu îndrăzni să mai întrebe nimic.

Târziu, când se apropiară de Iaşi, tânărul începu să fie nelinişstit.

— Te duci acasă? întrebă el cu grijă.

— Fără îndoială, răspunse ea. *Madame* Arnold are să se mire puţin, dar nu-i nimic.

— Şi nu pleci iar la vie? De ce ai fugit?

— Am să-ţi spun… şopti ea oftând. Nu acuma. Altă dată.

— Când? mâni? N-ai să mă faci iarăşi nenorocit.

— Da. Mâni; negreşit mâni… vorbea ea repede şi rugător. Şi-nchise ochii, simţind că sfârşitul visului se apropie.

Capitolul X
Se dovedeşte că Aniţa trebuia să se întoarcă la ai săi

Cum se desparţi de *madmoisslle* Annette, Costi fu cuprins de teamă şi de păreri de rău. Înţelegea din nou că este ceva ascuns în tovarăşa lui de drum, şi nu-şi explica cum de n-a avut puterea să caute a lămuri ce era de lămurit. Zâmbind apoi, rămase pierdut în amintirea ceasului de dragoste petrecut lângă dânsa: nu mai fusese loc între ei pentru nimic străin. Numai dorinţa de a o revedea din nou, cât de curând, trezea în el acel fior nedesluşit c-ă ar putea s-o piardă. Ros de această teamă în cursul nopţii, se hotărî dis-de-dimineaţă la o viclenie, care în alte împrejurări l-ar fi făcut să roşească. Chemă pe Sava şi-i hotărî să lase în sama unui argat grija cailor, apoi îl rândui străjer în preajma ulicioarei ş-a casei ştiute. Să observe orice mişcare şi să urmărească orice ieşire.

Dar chiar această măsură îi mări neliniştea, căci îi dovedea că avea a se teme de-o primejdie. Sentimentul acesta căpătă o formă aprigă, când factorul îi aduse la ora 1 după amiază un plic lungăreţ, cu adresa scrisă de o mână necunoscută, dar o mână de femeie. Fără îndoială că era de la Annette şi nu se putea să cuprindă ceva bun. Îl desfăcu cu inima strânsă. Văzu întâi iscălitura;
era de la ea: un singur nume în josul câtorva rânduri.
Bileţelul n-avea nicio titulatură.

«Iartă-mă – scria *mademoiselle* Annette –, te rog iartă-mă că astăzi nu ne putem vedea, nu pot spune cât îmi eşti de drag şi cât sunt de nenorocită.»

Sângele îi năvăli lui Costi în ochi şi-n obraji. Ce însemnează asta? De ce fuge de el? Ce-o opreşte? Are vreun amestec în toate acestea profesoara cea bătrână?

Are fiinţa aceea vreo legătură de care nu se poate elibera? Nelămuritul şi necunoscutul erau o otravă pentru ceasul acesta de presupuneri şi de hotărâri extraordinare. Căci Costi era încredinţat că, îndată ce desleagă enigma, trebuie să ieie o hotărâre extraordinară. Simţea asupra fiinţii pe care o iubea un drept de stăpânire ireductibil. Îndoielile făcură loc mâniei. Ca să se poată linişti, ieşi la aer curat şi se plimbă multă vreme pe jos, singur, pe sub reţeaua de crengi cafenii a păduricii Copoului. Ochii tovarăşei lui de drum, pasionaţi şi trişti, rămaseră la urmă cu stăruinţa în el. Mânia i se alină. Era încredinţat de iubirea ei, şi n-avea niciun motiv să n-o socotească întăia. Cu această minunată concluzie coborî în oraş, la ceasul întâlnirii, cu nădejdea că *mademoiselle* Annette îi va răsări în cale.

Dar *mademoiselle* Annette nu se arătă. În schimb văzu într-un târziu pe Sava. Nenorocitul părea însă a nu-şi fi înţeles deloc rolul, căci nu venea dinspre ulicioara singuratică. Era, într-adevăr, foarte grăbit, însă venea dinspre centrul oraşului. Cum văzu pe cuconaşu
Costi, ocoli în fugă către el.

— Ce însemnează ticăloşia asta? vorbi tânărul, ameninţător, oprindu-se. Unde te-am trimes eu şi de unde-mi vii?

— Am fost, cuconaşule, nu vă supăraţi… şopti Sava, şi părea foarte sigur de sine. Am stat până ce-au ieşit.

— Cine?

— Cucoanele. Am văzut că un flăcăuaş aduce o sanie. Am dat fuga aici în uliţă ş-am oprit şi eu una.
Şi când a cotit sania lor în ulicioară, m-am luat după dânsa. Am văzut lesne că se duceau la gară. Aveau geamandane de călătorie.

Costi se feri din calea trecătorilor, şi cu ochiu-i încruntat atrase după sine, la un colţ de gang, pe Sava.

— S-au coborât la gară? întrebă el aţâţat.

— Da.

— Şi le-ai urmat, ca să afli încotro pleacă…

— Se-nţelege, cuconaşule… răspunse Sava fără de nicio modestie. Am şi eu oleacă de cap. De asta m-am dus la gară. Au cumpărat bilete Iaşi-Bucureşti, clasa întâia.

— Au plecat atunci cu un tren de zi.

— Trenul care era, cuconaşule, căci nici n-au aşteptat mult.

Costi părea a se gândi la ceva, întunecat. Mânia altui ceas al zilei se deştepta în el. Cum s-o urmărească, cum s-o găsească şi unde s-o găsească într-un oraş ca Bucureşti?

— De ce nu te-ai suit în tren? se întoarse brusc spre Sava. Acum ce facem? Cum îi pot găsi urma?

— Cuconaşule, n-aveam asemenea ordin, observă cu umilinţă vizitiul. Ş-afară de asta, când plecau, m-am gândit c-au să se întoarcă. M-am mai gândit c-am să pot ispiti pe bucătăriţa cea groasă. Şi mi-am mai adus aminte că trebuie să vă raportez că astăzi, chiar înaintea amiezii, a fost pe la dumnealor domnu Leon Mihalovici, jidovul cel nalt şi gras. Poate ştie el ceva.

— Le-a vizitat astăzi Leon Mihalovici?

— Da, cuconaşule.

— Ce-a căutat acolo?

— Nu pot pentru ca să ştiu, cuconaşule.

— Leon Mihalovici ştie negreşit ceva, urmă Costi a vorbi mai mult către sine. De la dânsul poate chiar să aflu tot ce vreau să ştiu. Ce să fie? Despre ce nenorocire e vorba?

«Mai întâi îi cer să-mi spuie unde o pot găsi în Bucureşti, cugetă el. Privind fix pe Sava, şi după aceea neapărat am să iau o hotărâre definitivă.»

— Sava, vină după mine, strigă el, păşind grabnic în stradă.

— Da, cuconaşule.

— Opreşte un birjar şi aşteaptă-mă puţintel mai încolo. Leon Mihalovici îşi are biroul aici, aproape. Intru, îl scot şi mergem la deal. Are să-mi spuie tot, de voie ori de nevoie.

— Se-nţelege, cuconaşule, răspunse Sava foarte bucuros.

Biroul lui Leon Mihalovici era gol. În odaia din fund însă, prin geamul uşii, se vedeau lumini arzând în trichelurile{37} rituale. Lucirea lor fu îndată astupată de un trup mare şi masiv, foarte bine cunoscut lui Costi. Domnul Leon Mihalovici pătrunse în odaia de la stradă, cunoscu pe cuconaşul Filoti şi fu foarte plăcut surprins, însă arătă o mare nedumerire.

— Domnu Costi? întrebă el înclinându-se şi frecându-şi mânile. Asta n-am visat niciodată să se întâmple, domnu Costi vizitând pe Leon Mihalovici…

— Am treabă cu dumneata, îi răspunse tânărul cu voce stăpânită. Fii bun de-ţi ia paltonul şi vină după mine.

Mihalovici urma să-şi frece mânile.

— Domnu Costi, observă el plecând fruntea, să nu vă supăraţi; am intrat în ziua noastră de odihnă; nevasta a aprins luminările de şabăs{38}.

— Domnule Mihalovici, grăi Costi nerăbdător, mi se pare că m-am exprimat destul de lămurit. Ia-ţi paltonul şi urmează-mă. Am a-ţi vorbi.

— Aveţi vreo afacere bănească? întrebă cu îndoială Leon, şi oftă, privind atent pe vizitator.

— Da. Vorbim în birou la mine.

— Adevărat, se învoi Mihalovici; aici nu se poate, într-o zi oprită. Am să vin la dumneavoastră ş-am să vă servesc cu toată plăcerea. Bani n-aş putea căuta decât duminică. Costi dădea semne de nerăbdare.

— Nu vă supăraţi, domnu Costi, vin numaidecât. Dacă trebuie… Vă rog să mă-ngăduiţi numai o jumătate de ceas, cât îmi fac rugăciunea, şi pe urmă sunt la dumneavoastră…

Mihalovici aşteptă neliniştit răspunsul tânărului; totuşi era hotărât să încerce orice pentru a dobândi un răstimp de reculegere, în care să cumpănească ce are de făcut. «Dacă nu-i încurcătura cu fata, atunci am scăpat uşor…», îşi făcea el socoteală.

— Vă rog, cuconaş Costi, îngăduiţi-mi macar un sfert de ceas.

— Bine, răspunse Costi cu linişte şi cu sprâncenele încreţite. Peste jumătate de ceas să fii la mine. Cred că nu mai ai de obiectat nimic.

— Nu, nu mai am nimic. Peste jumătate de ceas sunt la dumneavoastră.

Costi se sui în sanie, însă nu se opri acasă. Trecu întăi pe la duduia Matilda. O găsi în salonaşul ei cenuşiu ca argintul, cetind în apropierea focului. Îl întâmpină mirată, privindu-l cu luare-aminte prin ochelarii cercuiţi cu aur.

— Ce ai, Costi? Pari tulburat. De mai multe zile te văd tot în starea asta.

— Nu-i nimic deosebit, *tante* Mathilde… răspunse el c-un glas care-o făcu pe duduia să zâmbească.

— Şezi şi spune… îi zise ea încet şi cu dragoste, punându-şi mâna mică pe umărul lui. Sunt aproape dispusă să cred că ai o pasiune pentru cineva. Trebuie să ştii că acuma aştept pe Aspasie Cornescu care-mi arată deodată o mare prietinie.

— O *tante* Mathilde, se apără Costi, vorbeşte prea mult. Nu, nu.

— Ai observat asta? Atunci sunt întrucâtva liniştită.
Ce este atunci? Ai nevoie de bancherul tău?

— Da, *tante* Mathilde, răspunse cu grabă şi cu tărie Costi.

Ea îl privi ţintă, îngrijorată.

— Ce s-a întâmplat? E o datorie de joc?

— *Tante* Mathilde, nu mă-ntreba, răspunse Costi sărutându-i mâna. Ai încredere în mine. Nu-i nimic rău.

— Am încredere, Costi, răspunse duduia grav. Banu-i trebuitor; şi, din nenorocire, avem prea deseori nevoie de el. Cât?

— *Tante* Mathilde, poate să am nevoie de iscălitura ta lângă a mea. Am nevoie de o sumă mai mare. Sunt ca şi major, aş putea s-o caut singur. Vreau însă să înlătur orice fel de piedici, ca să nu întârzii.

— Înţeleg, Costi. Nu-ţi începi prea bine majoratul. Poate vrei să te-ntorci la Paris.

— Poate, răspunse zâmbind Costi.

Duduii i se păru că a gâcit. Băiatul vrea să aducă o uşurare tatălui său, poate vrea să-şi regăsească acolo un capriciu al tinereţii.

— Sunt la dispoziţia ta… încheie ca îngăduinţă duduia Matilda.

Costi îi sărută mâna.

— Mă duc… se grăbi el, zâmbind, ca să nu mă-ntâlnesc cu musafirii tăi.

— Bine, bine…

Duduia Matilda rămase gânditoare în urma lui, cu lentilele lucind fix în bătaia focului.

Costi trecu acasă şi intră în biroul lui c-o presimţire de biruinţă. Hotărârea lui, întâi nebuloasă, începea să ieie formă… Şi se rânduia aproape armonic. Întâi primise sugestia banilor de la Leon Mihalovici; acum duduia îi deschisese perspectiva unor ţărmuri depărtate, însăşi ideea aceasta devenea o fericire şi-i exaspera viziunile de dragoste. Dacă ceea ce părea mister în jurul tovarăşei lui avea o explicaţie obişnuită; dacă familia de la Huşi şi celelalte istorii erau fabule, cu atât mai lesne îşi va putea împlini hotărârea.

Leon Mihalovici intră frecându-şi uşor palmele. Îi rămăsese încă destulă linişte, dar avusese răgaz să-şi facă

unele socoteli. Costi se ridică de la locul său privindu-l stăruitor şi, fără nicio introducere, îi puse întrebarea:

— Domnule Mihalovici, care este adresa domnişoarei Annette Rusu la Bucureşti?

— Domnu Costi, observă domol omul de afaceri, parcă era vorba de nişte bani, de care aveţi nevoie.

— Da, vorbim şi despre asta. Răspunde întâi la ce te-ntreb.

Domnu Leon Mihalovici putea da această lămurire, îşi făcuse socoteală. Pe urmă avea să complecteze lămurirea aceasta cu altele, mult mai interesante.

— Nu înţeleg ce legătură este, domnu Costi, între afacerea noastră şi domnişoara aceea pe care s-ar putea nici să n-o cunosc.

— O cunoşti: ai trecut astăzi pe la *madame* Arnold, unde locuieşte. Ştii că a plecat la Bucureşti. Trebuie să ştii unde poate fi găsită acolo. Ştii fără îndoială şi de ce-a plecat.

— Ştiţi că am fost la *madame* Arnold? se miră, zâmbind, Mihalovici. De unde să cunosc cu la care hotel trage la Bucureşti? Poate la *Boulevard,* poate în altă parte. Nu vă supăraţi, vă spun, cred că la *Boulevard.* Iar în privinţa plecării, ce să vorbesc? Trebuie întâi şi-ntâi să ştiţi că acea domnişoară are rude la Huşi cum aveţi dumneavoastră.

— Asta nu mă interesează, domnule Mihalovici. Vorbeşte te rog altfel despre domnişoara Annette…

După privirea tânărului, domnu Leon simţi că trebuie să fie foarte prevăzător.

— E o domnişoară… urmă el cu delicateţă, care n-a cunoscut altădată nici pantofii, nici matasa. Nu vă supăraţi. Un domn mare, pe care îl cunoaşteţi foarte bine, şi pe care eu îl servesc cu credinţă, s-a interesat acum câtăva vreme de dânsa. Acuma ea iubeşte pe cineva, după cât înţeleg, – dar e vorba că este acea persoană…

Domnu Mihalovici îşi pregătise pe drum, cu destulă luare-aminte, fraza aceasta. După cât se vedea, Costi îl înţelesese fără de nicio greutate; cu toate acestea nu se întâmplase nimic. Nu căzuse pe un scaun, nici nu-şi pusese mânile în cap. În fracţiunea unei secunde tânărul primise impresia şi găsise şi toate deslegările. În sfârşit, era lămurit! Annette voia să-i cruţe o explicaţie dramatică cu tatăl său? Cu toate acestea principalul era că-l iubeşte pe el. Principal şi neîndoios. În definitiv fuga ei n-avea niciun rost, de vreme ce-l iubeşte. Şi la urmă orice consideraţii ale lui sunt de prisos, deoarece a luat o hotărâre. În starea lui morbidă, scrupulul ca şi orice element al judecăţii era repede covârşit de febră. Avea siguranţa că-i iubit, avea viziunea pasiunii lui numai, din ce în ce mai puternică. Fiinţa aceea, pe care o simţise palpitând lângă el, era a lui, era ceva nou care nu se putea asocia cu nimic din trecut.

— În ce priveşte informaţiile, putem să ne oprim aici, domnule Mihalovici, zise Costi hotărât şi cu sprânceana nourată, fără însă a-şi privi partenerul. Să trecem la afacerea noastră. Am nevoie de bani.

— Aveţi nevoie de ceva bani, în lipsa cuconaşului?

— Nu aşa, domnule Mihalovici. Înţelege-mă. Am nevoie de bani mai mulţi. Vreau să fac un angajament personal. Am averea mea de care pot dispune.

— Aveţi nevoie de mult?

— Am nevoie de treizeci de mii de franci.

Domnu Leon Mihalovici rămase cu gura căscată. Nu-l uimea suma, îl uimea liniştea cu care tânărul plănuia fără îndoială să plece în străinătate, nu singur. Vra să zică lovitura lui n-a fost o lovitură. Tânărul îşi va găsi tovarăşa în Bucureşti, şi năcazul e ca şi cum ar începe de la capăt. C-un om de douăzeci de ani şi cu asemenea ochi de bolnav, nu putea discuta multe. Putea să încerce să puie câteva piedici şi câteva întârzieri, dar banii trebuia să-i deie. La urma urmei şi el are interesul să facă o asemenea afacere. Însă

are să se petreacă un lucru neplăcut. Bine; este şi la asta leac. Dacă trebuie, se duce şi el în Bucureşti şi priveghează lucrurile. Mai întăi se sfătuieşte cu Şapsa, şi se duce numaidecât la Bucureşti. Poate pune şi pe boier în cunoştinţă despre ce vrea să facă fecioru-su. Aşa este.

— Cam mare suma, domnu Costi. Totuşi sunt obişnuit să servesc familia dumneavoastră. Mâni e sâmbătă.
Poimâni am să încerc; sper să găsesc. Dac-aş avea eu personal, m-aş duce acasă şi m-aş întoarce cu banii.
Trebuie însă să caut şi v-asigur că nu-i uşor.

— Îţi pretind să găseşti, răspunse Costi cu energie.
Şi nu poimâni, ci chiar mâni înainte de amiază. Cu orice preţ, înţelegi?

— Sunteţi ca şi tatăl dumneavoastră, zâmbi Mihalovici. Am să încerc, dacă mă autorizaţi să ofer un procent ceva mai ridicat. Am să mai am şi altfel de greutăţi: are să mi se ceară şi a doua iscălitură.

— O am, răspunse liniştit Costi. Iscăleşte mătuşă-mea.

— Duduia Matilda?

— Da, domnule Mihalovici, am vorbit cu dumneaei cu puţin înainte de venirea dumitale aici.

Ovreiul clătină din cap. Domnişorul acesta îşi începea foarte frumos cariera. E un om teribil, cu care nu te poţi juca…

— Dar dacă nu pot până mâni la amiază?

— Ascultă, Mihalovici, vorbi Costi, tutuindu-l întăia oară pe omul de afaceri, isprăveşte. La urma urmei, ţi-i destul şi iscălitura mea. Îţi dau acceptul fără dată. Peste o lună sunt major. Eu fac lux – şi pe lângă comision îţi mai dau o garanţie. Dacă nu vrei să mă superi, serveşte-mă prompt.

Domnul Leon Mihalovici se convinsese că nu mai are nimic de făcut, totuşi crezu că are datoria să ofteze.

— Dacă ziceţi dumneavoastră că aveţi aşa de mare nevoie, – bine.

— Atunci ne-am înţeles? Mâni, la 12.

— Mâni, la 12.

Domnu Mihalovici îşi privi căciula şi se retrase, după ce salută pe Costi.

«Vrea să plece cu acceleratul de mâne seară la Bucureşti… îşi făcea el socoteală. N-am vreme când să întâlnesc pe Şapsa. Trebuie să-i scriu. Aicea s-a amestecat un diavol, cum spunea şi biata *madame* Arnold.»

Rămas singur, Costi privi o vreme uşa închisă, urmărindu-şi viziunile. În liniştea camerii şi-n tăcere, se clarificau şi-l împresurau. Se lăsă pe canapea, cu faţa în sus, cu mânile sub ceafă. În starea aceasta îi rămăsese numai o uşoară şi nedesluşită nelinişte: ca şi cum pierduse din memorie un nume ş-avea în el prezentă silinţa de a-l găsi.

Domnu Leon Mihalovici se ţinu de cuvânt şi aduse banii în zi de sâmbătă. Afacerile sunt afaceri, nu-i bine să încurcăm un lucru cu altul. Aici era ceva scris negru pe alb; dincolo aveau să hotărască viitorul, întâmplarea şi nebunia omenească. Totuşi, având ş-acolo un interes, şi se poate spune chiar o datorie, puse pe madama Rebeca să-i pregătească geamandanaşul lui de piele, ros şi îmbătrânit de călătorii. Luă pe braţul stâng un pled cadrilat, în dreapta geamandanaşul, şi la ora cinci coborî domol la gară, fluierând uşurel ceva care în intenţia lui ar fi fost să fie o melodie auzită cândva la un *cafe-concert* din Bucureşti.

În restaurant, depuse la comptuar pledul şi geamandanaşul, îşi aprinse o ţigară şi, cu mânile în buzunările şubei, începu să se plimbe şi să caute, aşteptând pe tânărul Filoti. Nu căuta ceva anume, însă căuta, pentru că numai cine caută găseşte. Poate dă peste-o pricină, poate miroase un gheşeft. În sălile de aşteptare, în restaurante, pe peron, în birouri, în vagoane, domnul Leon Mihalovici intră pretutindeni, salută în treacăt, se opri vorbind tainic, scrise câteva însemnări într-o condicuţă, şi pe urmă se duse să-şi ieie pledul şi geamandanaşul.

Văzuse pe Costi, cu hamalii împovăraţi de bagaje după dânsul.

Misitul se strecură cu fereală într-un compartiment de clasa a doua. Controlă încă o dată, în buzunarul dinlăuntru de la piept, carnetul de drum şi banii şi-şi aprinse, cu mulţămire, altă ţigară. Important şi cu buza de jos răsfrântă, făcu o amănunţită inspecţie a tovarăşilor lui de călătorie, doi oameni cu totul neînsemnaţi, care stăteau cu nasurile în gazete. Trenul porni. Ca om conştiincios, domnul Leon Mihalovici se ridică şi cercetă pe geam lumea care rămăsese şi se scurgea spre ieşire. Clientul său era cu el în tren. Veni la control conductorul, după ce scutură uşa cu încuietoarea proastă. Vorbi puţintel în şoaptă cu dânsul. Da: feciorul boierului călătorea singur într-un compartiment de clasa întâia. Zâmbind, omul de afaceri îşi luă iar în stăpânire locul. În jumătate de ceas izbuti să scoată din gazete pe tovarăşii săi, îi încurcă chiar într-o discuţie dintre cele mai absurde asupra unor crocodili care ar fi apărut în Marea Neagră; dar la prima staţie principală îi părăsi fără nicio politeţă şi se dosi după un geam, la pândă. Trebuia să fie prevăzător şi să bage de samă la orice. Poate tânărul se coboară, poate se uită pe fereastră şi-l vede. Cel mai bun lucru e să ajungă neştiut la Bucureşti. La Buciumeni schimbare de tren. Rămase tot ferit. Şi putu să observe pe domnul Costi ocupând liniştit o cabină a unui vagon cu paturi şi lăsând storurile. Acuma s-a isprăvii; întrucâtva e mai liber. Totuşi se stăpâni, mai ales că nici pe Şapsa nu-i zărise pe peron.

Dormită în legănările trenului până la Roman. Acuma boierul sforăie în vagonul cel luxos; poate da o fugă până la restaurant. Întâlni un cunoscut sub lămpile suspendate; găsi altul în restaurant. Clopotul de plecare suna a treia oară când îşi plătea ceaiul. Se repezi spre uşă. Aici însă încurcau trecerea alţi doi călători grăbiţi. Iar Sava, îmbrăcat curat, cu botfori, palton scurt şi căciulă ascuţită,

se punea de pricină ca să intre numaidecât el întăi şi pe urmă să lase pe ceilalţi să iasă. Părea un negustor de porci, ori un geambaş de cai care băuse un adălmaş bogat ş-acum avea gust de harţag. Zadarnic se încercă domnu Mihalovici să străbată cu toată puterea şi cu toată greutatea. Omul devenea amenințător. Un geam sări în ţăndări. Îndată săriră chelnerii şi patronii şi sosi poliţia gării. Domnul Leon Mihalovici era stacojiu de strigăte şi de indignare. Trenul însă plecase, şi la urma urmei trebui să se resemneze. Geambaşul se retrase între poliţişti. Le declara, râzând, că plăteşte geamul, ba încă şi ceva pe deasupra. Domnul Mihalovici se duse la telegraf să deie o notă pentru bagaje şi plănuia o îndeletnicire până la trenul următor.

«Costi petrecuse cu ochii, din întunericul cabinei sale, scena aceasta veselă, râzând singur. Apoi se pregăti liniştit de culcare. Îndată ce se învăli în păturile moi şi strânse pleoapele, umbra celei"pe care o iubea veni lângă dânsul.

*

Duminică, în Capitală, Costi îşi făcu o rânduială, sigură şi simplă a zilei. Bagajele şi le lăsase la gară.
Într-o trăsură închisă, făcu cel dintâi drum la *Hotel Boulevard.* Fără să se scoboare, ceru portarului, după ce-i puse-n palmă o roată de cinci lei, lista călătorilor.
Leon Mihalovici nu-l înşelase: domnişoara Annette Rusu era acolo. Trecu după aceea la prefectura de poliţie, ca să reguleze chestia paşapoartelor. Găsi un om îndatoritor, care-i zâmbi şi se hotărî să-l servească. Costi îi asigură, în mintea sa, o răsplată în proporţie cu plăcerea pe care i-o făcea. Către amiază isprăvind şi această daraveră, săvârşi un lucru de mirare. Intră la magazinul *Papagal,* în Lipscani, şi rugă pe o vânzătoare brunetă şi simpatică să-i alcătuiască, într-un geamandanaş de piele, un mic trusou de călătorie pentru o persoană de acelaşi sex cu ea şi de aceleaşi proporţii. Era vorba de un cadou. Trecu după aceea cheiul Dâmboviţei şi se scoborî să prânzească la un

restaurant obscur. Mâncă două ouă şi gustă dintr-un castronaş cu iaurt. Plăti consumaţia un leu şi lăsă bacşiş patru. Muscalul trebuia să se ducă să schimbe caii şi aduse cuconaşului altă trăsură închisă. Cu aceasta făcu o plimbare până la şosea, apoi se întoarse repede şi rămase staţionând în bulevard, în faţa hotelului. Portarul de dimineaţă se arătă foarte dispus să ducă un mesaj doamnelor de la No. 4. Costi îl lămuri însă că numai persoana cea tânără ar trebui să primească un bileţel, cu două vorbe. Acest bileţel tânărul îl prezentă învăluit într-o bancnotă de o sută de lei.

Ceea ce prevăzuse Costi, c-o intuiţie genială, se petrecu întocmai. *Mademoiselle* Annette coborî după un sfert de ceas. Părea grăbită. Privea la deal şi la vale în lungul trotuarului. Apoi, întorcând ochii spre stradă, văzu pe tânăr în picioare, lângă uşa trăsurii, fixând-o. Fără a sta o clipă în cumpănă, se avântă spre el, înălţându-şi la nas manşonul. Costi îi cuprinse braţul care tremura şi o ajută să se urce. Intră şi el după dânsa; uşa sună scurt, vizitiul atinse caii cu şfichiul biciului.

Tânărul se simţea vibrând de aţâţare şi fericire. După părerea lui, *mademoiselle* Annette ar fi trebuit să se simtă fericită. Ea însă plângea, ghemuită lângă umărul lui.
O mustră uşor: ea îl îmbrăţişă fără să răspundă. Când se văzu la gară, *mademoiselle* Annette nu se miră prea mult. Zâmbi chiar şi nu întrebă nimic. Ochii ei albaştri clipeau des, ca şi cum îi dogorea o flacără interioară.

Vremea era urâtă şi vântul de miazănoapte aducea până la peron stropituri de zăpadă măruntă şi aspră. Pătrunsă de un fior de frig, *mademoiselle* Annette se alătură tare de Costi, strângându-i lângă sânul ei braţul. Se urcă în vagon supusă, şi rămasă într-un colţ neclintită, câtă vreme tovarăşul ei lipsi. Când îl văzu intrând, se mişcă. El trase perdelele şi-şi scoase blana. O privi lung, – şi ea îl admira pentru bărbăţia lui şi pentru hotărârea-i neaşteptată.

— Vom fi singuri şi netulburaţi… zise el râzând. Ştii unde mergem?

Ea clătină din cap. Nu ştia. Nici n-o interesa. El încercă să-i explice, dar *mademoiselle* Annette îi astupă gura cu palma. Fără îndoială, trebuia să-l urmeze. Dar acel «ştiu tot» din bileţelul pe care-l primise din mâna portarului încă o scurma până în fundul sufletului.

— Nu se poate, Costi… Ce ştii? încerca ea să se lămurească, pe când el îi cuprinsese mânile. Ai aflat poate ceva de la omul de afaceri al tatălui dumitale, dar omul acela nu poate să ştie nimic hotărât…

Costi voi s-o oprească. Apoi o ascultă atent. *Mademoiselle* Annette îi dovedi că el e cel dintăi bărbat pe care-l iubeşte. A fost ridicată de altcineva dintr-o stare umilită şi s-a bucurat de asemenea protecţie, aşteptând poate s-o răscumpere cu orice fel de jertfă. Lucrul acesta nu s-a întâmplat. Din fericire nu s-a întâmplat. Îi poate asigura că nu s-a-ntâmplat. Afirmaţia aceasta, care era numai pe jumătate adevăr, era o nevoie absolută pentru *mademoiselle* Annette, ca să poată fi liniştită şi să se împace cu împrejurările. Când veni îmbrăţişarea lui
Costi, pecetluind această mărturisire, uşoara-i perfidie deveni un adevăr desăvârşit, care o făcea aproape fericită.

Trenul fugea către miazănoapte împotriva vântului.
În zgomotul vagonului, se simţea la fereşti fâşâitul de năsip al viscolului. Vremea aceasta potrivnică strecura în cei doi tovarăşi un adaos de plăcere. Între lume şi dânşii era vânt, viscol, obstacole şi depărtare. Totuşi viforniţa de dechemvrie era un element care ar fi trebuit să-l
neliniştească pe Costi. Era o putere a stihiilor care se abătea nepăsătoare între zări tulburi, grămădind troiene pe aţa de paianjen înşirată de mâna omului. Sunetul ei deveni mai puternic decât chemarea locomotivei. Şi în zori trenul înţepeni în viscol, la o staţie singuratică din judeţul Bacău.

Când călătorii simţiră întârzierea lungă apăsând asupră-le şi pustiul alb ameninţându-i, Costi ceru informaţii. Conductorul neamţ nu putea să supere pe un boier tânăr aşa de galant. Căută să liniştească pe înălţimea-sa.

— Nu-i nimic primejdios. O oprire trecătoare. A şi venit o echipă de oameni cu lopeţile, ca să destupe linia.

— Atunci părerea dumitale este că nu vom avea o întârziere prea mare?

— Da, *excelenz,* avem speranţă să plecăm cât de curând…

Trenul, cu toate acestea, întârzie până ce se făcu ziuă. Apoi porni cu încetineli neliniştitoare. La Bacău fu nevoie de dublarea locomotivei şi de adaosul unui plug. În sfârşit porniră şi de aici după alte trei ceasuri de întârziere. Costi începea să se îndoiască de asigurările conductorului, şi observă cu părere de rău că prevederile nu-i merseseră până la proviziile de hrană. El rămăsese numai cu ouăle şi cu iaurtul din ajun; *mademoiselle* Annette şi ea dispreţuise masa de seară. Îşi încreţi fruntea, îngrijat. *Mademoiselle* Annette zâmbea. Era lângă Costi, şi-i era de ajuns.

*

La Buciumeni, în gară, domnu Şapsa aştepta trenul dinspre Bucureşti. Ar fi trebuit să sosească înaintea amiezii, şi domnu Şapsa îl aşteptase până la vremea mesei.

Notele telegrafice arătau însă întârzieri nouă, aşa încât se mulţămi să mănânce ceva în restaurant, să bea o cafea, să cetească o gazetă din ajun, să fumeze mai multe ţigări şi să vorbească o mulţime de lucruri cu unii concetăţeni, care aşteptau şi ei. Vorbea liniştit şi părea fără grijă; i se părea numai ciudat că viscolul nu mai vrea să înceteze. Din vreme în vreme ieşea pe peron, îndrăznea chiar să înainteze câţiva paşi sub cerul liber, apoi zvâcnirile vântului îl împingeau înapoi; aripi de zăpadă îl băteau cu grabă. «Vreme tare!» zicea domnu Şapsa clătinând din cap.

Slujitorii din gară, învăliţi în cojoace şi cu căciuli mari în

cap, râdeau când îl vedeau că se zgribuleşte aşa de urât. Lor nu le păsa. Mai dădeau o raită la una din crâşmele din dosul gării şi veneau iar la împlinirea datoriei. Între ei era şi Vasile Brebu, nalt şi voinic. La despărţitura unde lucra el, omătul nu putea birui. Cu asta voia el să se fălească

— Ce-i, jupâne Şapsa? vorbi Vasile râzând. Pe când trecea iar în dosul gării, cu tovarăşii. Nu-ţi place asemenea miros?

Oamenii râdeau zgomotos şi gros. Şapsa îi privi pieziş şi cu dispreţ şi trecu în restaurant. Înainte de a se aşeza pe scaun, la masă, între ceilalţi muşterii, se apropie de fereastră, trase din buzunarul paltonului o hârtie, o despături ş-o ceti iar cu luare-aminte. Închizând pe jumătate ochiul, c-o îngrijorare ascunsă, pe care nu voia să i-o bănuiască nimeni Privi furiş în juru-i şi iar ceti. Era o telegramă urgentă, repezită din Bucureşti de Leon Mihalovici:

– URGENT. ŞAPSARONIG,
GARA BUCIUMENI
Grâu cu neghină nu se poate să treacă graniţa,
opreşte absolut numaidecât Burdujeni, avem aici
preţ bun.»

— Ce s-a întâmplat? se gândea domnu Şapsa pentru a nu ştiu câtea oară. Cetise de câteva ori şi scrisoarea primită de la Iaşi. Nu s-a putut întâmpla decât un singur lucru.

Domnu Şapsa oftă şi trecu la masă. Hotărât s-aştepte trenul trei zile. O cafea băuse; acuma se hotărî să bea un ceai.

— N-u înţeleg de ce-a plecat domnu primar de la gară. Se îndreptă el spre tovarăşi… S-a dus acasă şi cuconu Filip. Mi-a spus că se întoarce, dar văd că nu vine.

— Ce nevoie ai de primar şi de domnu Nacovici?
întrebă Eschiva, negustorul de cereale. Nu putem sta aici şi

fără dânşii?

— Ba da, răspunse Şapsa, dar e mai bine să fie şi ei.

Domnul Leviţchi. Vechi amploiat al companiei Strussberg, veni ca să vadă ce mai este pe la bufet.

— Onorat public, zise el râzând cu tot obrazu-i înflorit şi arătând o gură cu dinţi puţini; cine vine lângă mine, ca să-i spun la ureche peste câte minute soseşte acceleratul de Bucureşti?

Ovreii ştiau ce însemnează asta şi păstrară deocamdată o rezervă prudentă. Fiecare lăsa tovarăşului său dreptul de a asculta mărturisirea domnului Leviţchi. E destulă jertfa unuia – şi pe urmă folosesc toţi. Cum domnu Leviţchi ajunsese la bufet şi nu mai râdea, Eschiva decretă o contribuţie colectivă şi se repezi după amploiat, urmat de Şapsa.

Trenul avea o nouă întârziere de optzeci de minute.
La ora şase probabil că va intra în gară. Domnul Şapsa se întoarse la masă, ca să-şi isprăvească ceaiul şi mai pipăi o dată, în buzunar, telegrama.

În sfârşit sosi şi sfertul de ceas când toată lumea năvăli pe peron. Sunară semnale şi chemări. Locomotivele trecură măreţe cu îmbrăcăminte de omăt şi sloiuri, gâfâind ca după o luptă crâncenă. Vagoanele aveau o înfăţişare mai umilită, cu geamurile îngheţate. Erau reci şi oarbe. Călătorii începură a coborî prin viscol, sub lumina îndoielnică a lămpilor de la peron. Nu ştia nimeni ce se va mai întâmpla. Probabil că trenul nu va mai merge mai departe. Totuşi serviciul mişcării ceruse informaţii nouă şi făcea silinţi să-l mâie până la graniţă.

Şapsa aşteptă coborârea călătorilor, observând cu luare aminte toată mişcarea din juru-i. Intră apoi pe culuarul vagonului cu paturi, schimbă în şoaptă câteva cuvinte cu conductorul neamţ, trecu la o cabină şi ciocăni uşor în uşă.

Costi deschise; Şapsa îl salută respectuos.

— Unde suntem? întrebă tânărul ieşind în culuar şi închizând cu grijă uşa în urma lui.

— Sunteţi în gara Buciumeni, cuconaşule.

— Bun; domnule Şapsa, îmi pare bine că te întâlnesc. Ce este? Se ştie când plecăm mai departe? E o vreme imposibilă ş-o întârziere exasperantă. Căldură nu mai avem. Suntem ameninţaţi să ne prefacem în sloiuri. Cel puţin se poate găsi ceva la restaurant? Am spus conductorului să se aprovizioneze.

— Cuconaşule, răspunse liniştit Şapsa, mâncare se găseşte. Aici e bielşug şi s-a găsit totdeauna. Domnu Leviţchi însă spune că nu se ştie dacă trenul merge mai departe,

— Care domn Leviţchi? Asta nu se poate. Trebuie să meargă.

— Eu ştiu? Poate are să meargă. Să vedem. Domnu Leviţchi e slujbaş în gară, aici. Să-l mai întreb pe el. Am a vă comunica ceva important şi voiam să nu fiu auzit de nimeni. Dacă sunteţi bun, să trecem puţintel mai la o parte.

— Ce este, Şapsa? întrebă Costi, deodată neliniştit, şi-şi încruntă sprâncenele.

— Cuconaşule, vorbi încet Şapsa, retrăgându-se urmai de tânăr; chiar dacă trenul poate pleca, dumneavoastră cred că n-o să treceţi graniţa.

— Ce? Cum?

— Nu vă supăraţi, vă rog să nu vă supăraţi, cuconaşule. Am greşit. Dumneavoastră puteţi trece. Ştiu, aveţi paşaport, aţi mai trecut. Dar persoana cu care sunteţi n-are să poată trece…

Costi tăcu, sumbru, şi-şi muşcă buza. Vra să zică se ştia, telegraful lucrase. Năcazurile întârzierii, aţâţările necontenite stăteau gata să izbucnească, şi Şapsa vedea asta foarte bine cu jumătatea lui de ochi. De aceea se grăbise să deie întăia lovitură. Totuşi tânărul se stăpâni.

— Cum asta, Şapsa? întrebă el râzând. Să zic că mă-ntovărăşeşte o persoană. Are paşaport, sau am eu şi pentru dânsa. Cine o poate opri?

— Nu vă supăraţi, cuconaşule; o opreşte comisarul de la Burdujeni. Dacă vă luaţi osteneala să coborâţi la peron, vi-l pot arăta. A stat în birou la telegraf toată vremea. A venit de două ori cu domnu Leviţchi la restaurant. El are instrucţiuni, se informează acum, şi pe drum, la controlul paşapoartelor, dacă trenul pleacă, se întâmplă tocmai ce spun eu.

Costi izbucni:

— Cine îşi închipuie că voi suporta asemenea ticăloşie? Cum îndrăzniţi?

Privind cu ochii sângeraţi la Şapsa, se mişcă gata să-l lovească. Dar uşa cabinei din care ieşise sună şi, c-un strigăt spăimântat, apăru în lumină faţa domnişoarei Annette. Tânărul se linişti; se întoarse la ea şi-i şopti înfrigurat câteva cuvinte. *Mademoiselle* Annette se retrase şi zăvorî pe dinăuntru uşa.

— Vra să zică, domnule Şapsa, începu Cotiţi râzând strâmb, aşa stau lucrurile. Te încredinţez c-am să trec, chiar dacă ar trebui să bortelesc ţeasta acelui domn comisar.

Şapsa tăcu, îndoindu-se foarte mult de aşa ceva. Şi tânărul însuşi se îndoi, căci făcu câţiva paşi pufnind mânios, încercând să se mişte în spaţiul acela îngust.

— Cuconaşule, îndrăzni Şapsa cu blândeţă, a mers telegrafu la toate gările de graniţă. Prin alte părţi au trecut trenurile şi n-aţi fost. A mai rămas aici. Eu cred că şede cineva anume la telegraf în Bucureşti şi aşteaptă răspuns la ordin. Un boier aşa de mare poate ce vrea şi face ce pofteşte, cuconaşule. Şi dumneavoastră aveţi să faceţi tot aşa. Am spus o prostie.

Costi rămase serios, privind pe deasupra capului lui Şapsa, apoi răsuflă puternic printre buze, ca şi cum îl înăbuşeau înăuntru aburi.

— Ascultă! strigă el brusc, bătând cu piciorul în duşumea. În frig aici nu putem sta şi persoana pe care o întovărăşesc nu poate fi expusă la asemenea mişelii. Ascultă ce vorbesc eu şi execută imediat. Înţeleg să fiu stăpân pe actele mele şi să mă pun la adăpost de tulburările comisarilor.

— Da, cuconaşule.

— Ia aminte, Şapsa, cât mă pot încă stăpâni. Trimete imediat ordin lui Nacovici, să-mi repeadă sănii pentru mine şi pentru bagaje. Să se încălzească la curte odăile mele. Nu vorbi nimic altceva şi să se facă totul în cea mai mare grabă. Ai înţeles?

Şapsa pricepuse. Asta era şi părerea lui. Boierul cel bătrân are să găsească pe cuconaşul cel tânăr arestat la Buciumeni la curte şi are să fie foarte mulţămit. Se coborî furişat şi intră la telegraf, ca să trimeată o notă urgentă la Bucureşti. *Hotel Boulevard.* N-are să fie tocmai mulţămit boierul, căci n-are să găsească nicio bucurie, dar în împrejurarea asta ce se putea face mai mult?

Se strecură grabnic la telefon şi ceru cuiva de la primărie numaidecât pe domnu primar, sau pe cuconu Filip Nacovici. Dacă nu-s acolo, să fie chemaţi negreşit la aparat, – serviciu important al boierului. «Mă-ntorc îndată…», zise el funcţionarului şi trecu ca bătut de vânt la intrarea din dos a gării. Începu să strige la unul din birjarii care aşteptau în viscol. Îi explica evreieşte unui oarecare Ştrul ce are de făcut. Să se ducă în cea mai mare goană la cuconu Filip, să-i spuie să vie cu sănii la gară pentru cuconaşul Costi. Ştrul îşi porni numaidecât calul şi începu să fugă cu sania, îmbrobodit până peste ochi în glugă şi cu pulpanele mantălii pălălăind în vânt. Întrebuinţa biciul şi glasul c-un fel de spaimă.

Costi sărise într-o nouă hotărâre. Şi era încredinţat că a făcut tot ceea ce trebuia. Dealtminteri vagonul devenise insuportabil şi, când întră în cabină, găsi pe *mademoiselle* Annette tremurând sub pleduri.

— Puţină răbdare, îi zise Costi cu însufleţire. Îţi ofer o găzduire regală.

— Unde suntem aci?

— La Buciumeni.

Mademoiselle Annette tăcu. Costi îi cuprinse mânile reci şi i le sărută… Apoi ieşi îndată să vadă ce urmare au ordinele pe care le dăduse. Tovarăşa lui întoarse iar zăvorul şi rămase singură, cu ochii înneguraţi de tristeţă.

În trei sferturi de ceas, pe peron se făcu oarecare mişcare. Sosiseră cu sănii Filip Nacovici şi primarele.
Dădură mâna cu cuconaşu Costi şi ascultară fără de nicio mirare ordinele lui. Nici nu voiau să bage de seamă că tânărul ar fi având pe cineva care-l întovărăşeşte. Asta nu-i interesa. Şapsa le spusese chiar la sosire câteva cuvinte foarte grăbite, însă foarte desluşite. Săniile sunt gata, lămurea Nacovici, şi odăile se încălzeau numaidecât.
Era vorba numai de o viscolitură ş-un loc greu la cotitura drumului spre târg. Abia au putut răzbi caii. Din clipă în clipă trecerea se astupă. Şi piedica asta, însă se înlătură lesne. Făgăduieşte o cinste câtorva slujbaşi din gară:
îi încarcă în dosul săniilor, ş-acolo, cât ai zice «Tatăl nostru», au rupt troianul.

— Atunci să mergem, imediat, imediat! vorbi cu aţâţare Costi. Nu vreau să mai întârzii în gheţăria asta nicio clipă.

— Am adus şi şube, cuconaşule, îl lămurea Nacovici, să n-aveţi nicio grijă.

Se grăbiră hamalii, se mişcă în fugă conductorul neamţ, puseră mâna şi ajutară şi Nacovici, şi Şapsa, şi domnu Iacobache, şi trecură spre sănii geamandane mari, geamandane mici, cutii şi genţi. La urmă zbură la braţul lui Costi şi *mademoiselle* Annette, cu obrazul apărat de manşon.

În dosul gării aşteptau trei sănii cu câte doi cai. În cea dintâi erau încărcate bagajele. În cea de-a doua se aşezară sub cergi şi-n blănuri Costi cu tovarăşa lui. În cea de-a treia

se grămădiră vechilul, primarele şi Şapsa.
Îşi căutară locuri şi cei patru oameni cu lopeţi de fier,
care mergeau să desfunde drumul. Doi se aninară în dosul săniei boiereşti, doi în dosul celei din urmă. Oamenii gării purtau şi felinare cu oloi. Porniră prin zvoana şi zbaterile viscolului.

Vasile Brebu zărise pe primar: ş-avea în sine de mult juruit ceva acelui om. Nu-şi alinase sufletul de când se întorsese de la închisoare, deşi Iacobache îi trecuse de câteva ori prin faţă. Hotărârea lui era mai mult o mânie greoaie, care atârna în el, fără să se prefacă în faptă. Acuma însă ieşise din crâşmă, sufla aburi fierbinţi prin mustaţă, şi când se anină în dosul săniei boiereşti, se gândi că ar fi fost mai bine să se anine la sania din urmă.

Înaintau destul de iute prin vifor, Costi întrebă pe tovarăşa lui:

— Stai bine? Nu ţi-i frig?

— Mă simt foarte bine… răspunse *mademoiselle*
Annette.

Vasile ascultă cu mirare acel glas plăcut şi întoarse capul spre omul de lângă el, făcându-i cu ochiul şi arătându-i din cap pe oamenii fericiţi de sub dânşii. Tovarăşul lui nu-i văzu semnul cu ochiul şi nu înţelegea ce vrea să-i spuie. Se aplecă spre el:

— Ce spui tu, bre Vasile?

— Nimica… îi răspunse Brebu râzând.

«Ce fac eu cu primarele?» se gândi el. – Amu-i o vreme bună să-i deie una cu lopata şi să-l cufunde în troian.

— Ho-ho! strigau vizitiii dinainte. Să treacă oamenii cu lopeţile…

Săniile se opriră. Vasile coborî şi înălţă felinarul.
Văzu lângă boier, în sanie, obrazul şi ochii Aniţei. Dar nu pricepu acest lucru decât după ce trecu mai departe.
Fusese ca o nălucire. Îi auzise însă şi glasul, şi părea că într-

adevăr ea trebuie să fie. Oamenii înfipseră lopeţile în troian. Cu felinarul lui, Vasile se-ntoarse. Se gândea încă, c-o bucurie ascunsă, ce-ar face primarele dacă l-ar păli aşa, pe neaşteptate, şi l-ar cufunda în troian; în acelaşi timp se înălţa în capul lui, ca un fum, un fel de nebunie a mirării. Nu se poate să fie Aniţa, căci aceea-i pricina ticăloşiei lui. Să ne mai uităm o dată.

— Măi omule, du-te cu lopata la troian… îi porunci primarele, pălindu-l cu umărul.

— Stai, cucoane, grăi el râzând. Şi ridică felinarul.
Să văd dacă-i Aniţa.

— Omul acesta e băut… zise Costi, întorcând capul, cu dezgust.

— Aţi spus, ceva, cuconaşule? întrebă Filip, din cealaltă parte a săniei.

Vasile Brebu văzuse iar. Obrazul femeii se întorsese cu spaimă, ca-ntr-un fulger, către el. Lepădă felinarul şi făcu o săritură de fiară sprintenă. Lovi cu lopata de fier, întâi în femeie, apoi în tovarăşul ei.

Ea ţipă de două ori: «Vai! vai!» întâi într-o izbucnire prelungă, apoi într-o tânguire stinsă; Costi întinsese braţele ca s-o apere. Filip Nacovici se năpusti cu bastonul lui cu boambă de plumb la capăt şi păli pe Vasile tocmai când ridica a treia oară lopata. Unealta căzu; omul veni după ei pe spate. Capu-i sângerat să afundă în omăt lângă felinar.

— Ce este? ce s-a întâmplat? strigă Şapsa din sania din urmă. Oamenii dinainte năvăliseră îndărăt. Primarele şi cuconu Filip desfăceau cergile şi blănile din jurul lui
Costi şi a tovarăşei sale. Aniţa se lăsase moale, cu capul pe spate, fără căciuliţă. Avea o lovitură piezişă, subt ureche, şi sânge nu se vedea. Costi venise cu faţa în jos peste braţele ei. Când îl ridicară, partea stângă a obrazului îi gâlgâia de sânge dintr-o tăietură lungă până în creştet. Felinarele veniră aproape. Vechilul se aplecă şi-i ascultă răsuflarea. Trăia încă. Aniţa murise.

*

Alexandru Filoti n-ajunsese la Buciumeni, de la Bucureşti, decât a treia zi, miercuri, cu trenul de dimineaţă. Şapsa îl întâmpinase în gara Roman. Nacovici aştepta la peron îngrijorat şi cu fruntea plecată. Boierul coborî din vagonul de dormit, palid, cu buzele albe. Îşi alungă privirea în jurul capului lui Nacovici; nu-l putea privi ţintă.

— Ce face domnu Costi? întrebă el brusc, înainte de a se urca în sanie.

— Doctorul Baroni zice că primejdia pare a fi înlăturată… răspunse cu grăbire Nacovici.

Filoti oftă şi-şi trase pe el cerga miloasă. Vechilul se aşează alături, piezişş şi-ntr-o margine, ca să nu stânjenească pe boier.

Când ajunseră la cotitură, vorbi cu glas scăzut:

— Aici s-a întâmplat, cuconaşule…

Vizitiul opri.

Filoti privi în juru-i. Nu văzu nimic. Viscolul şterse orice urmă.

— Pe ea am îngropat-o încă de ieri… M-am gândit că-i mai bine aşa… vorbi iar, cu îndoială, Filip Nacovici.

Boierul păru deodată uşurat de o mare greutate. Privi la slujbaş ca şi cum abia atunci îl vedea.

— Să mergem… zise el. Sunt foarte nerăbdător să-mi văd copilul… Nu dorm de două zile.

Capitolul XI
Încurcate planuri şi afaceri ale lui Evghenie Ciornei

Când boierul şi Nacovici coborâră la scara balconului, intrau din urmă în curte şi Şapsa cu Cavalier, în altă sanie. Capete se îmbulzeau la ferestre, în odăile slugilor. Ieşiseră şi argaţii de la grajduri şi stăteau ca nişte momâi, privind de departe.

Filoti se uită la uşa arcată, parcă voia să-i socotească înălţimea. Se-ntoarse apoi spre vechil, cu glas trudit:

Filipe, să nu pleci îndată. Poate mai am nevoie de dumneata.

— Am înţeles, cuconaşule, nu plec… răspunse Nacovici cu grabă şi trase canatul, făcând loc.

Boierul stătu o clipă la îndoială, apoi intră. Vechilul îi deschise ş-a doua uşă. Pătrunseră într-un salon larg, care avea ferestre mari asupra parcului. De la o măsuţă, de lângă una din aceste ferestre, se sculă cu grabă cucoana Aglaie şi, salutând în treacăt, se repezi la o uşă laterală, pe care o feri încet şi cu luare-aminte.

Părea spăriată. Strecură câteva cuvinte în şoaptă.
Apoi se lipi de părete, şi Filoti înţelese că trebuia să intre acolo. În prag îl întâmpină duduia Matilda. Îşi potrivea la tâmple, cu degete tremurătoare, părul cărunt. Avea ochii cerniţi şi-i tremurau buzele. Când uşa se închise, duduia izbucni în lacrimi, plecându-şi fruntea pe umărul fratelui său. Filoti o sărută în tăcere şi se simţi şi el biruit de trudă şi tulburare. Îşi înghiţea lacrimile amare şi privea pe deasupra capului duduii într-un punct negru care se rotea nălucilor înainte-i. Apoi îşi strânse fălcile scrâşnind, ca să se

potolească. Cu sângele bătându-i încă în tâmple şi în creştet, se lăsă într-un fotoliu. Îşi întoarse ochii către fereastră, ferindu-se de privirea duduii. Ea-i cuprinse o mână, apoi i-o lăsă, suspinând, şi se aşeză alături.

— Filip spune că doctorul ar fi dând asigurări… vorbi Filoti cu voce schimbată şi joasă.

Duduia clătină tristă din cap.

— Nu suntem încă siguri de nimic. Alexandre, să nu ne facem iluzii. Am telegrafiat la Iaşi doctorului Miclea. Vine desară. Poate să fie nevoie de intervenţie chirurgicală.

Filoti îşi aplecă grumazul, împovărat.

— Bietul copil! suspină duduia Matilda cu voce stinsă şi iar începură a-i curge lacrimi. Cu batista mică şi brodată începu apoi a-şi şterge energic pleoapele. Privind-o, Filoti o găsea schimbată, slăbită şi cu nasul roş.

— Vreau să-l văd… zise el cu îndoială.

— Da, tresări duduia Matilda. De-un ceas pare a avea somn liniştit,

Dând perdelele grele la o parte, duduia Matilda deschise o uşă şi intră ea întâi, apoi se întoarse şi făcu semn lui Filoti.

Storurile erau pe jumătate lăsate. Boierul se apropie în vârful degetelor de patul cu polog. Nu văzu decât un ochi din figura lui Costi.

Tot capul era înfăşurat în bandaje, şi plapoma era ridicată până peste bărbie. Ochiul acela închis se zbătea sub pleoapă. Filoti se gândi: «Poate să moară…». Şi se-ntoarse spăriat la duduia Matilda. Ea privea ţintă pe băiat. Nu-i dădu niciun răspuns.

Trecură iar în camera de-alături.

— Ce facem? întrebă nedumerit Filoti.

— Alexandre, vorbi zâmbind duduia Matilda, întâi trebuie să te linişteşti. Odăile tale sunt pregătite. De Costi am eu grijă. Îmi este de oarecare ajutor şi Aglaie.

Filoti oftă, înduioşat el singur de starea în care se găsea. Înţelese apoi că acolo era cu totul de prisos. Trecu în salonul unde rămăseseră vechilul şi nevastă-sa. Găsi şi pe Cavalier, care aştepta ordine.

— Odăile sunt gata, Jean? Desfă geamandanele: trebuie să ne instalăm aici pe câtăva vreme…

Oftă iar, privind în juru-i. Apoi ieşi, urmat de camerist.

Cucoana Aglaie aţinti uşa care se închisese şi clătină din cap.

— Nu pare prea supărat… şopti ea; nu-şi dă samă că băietul poate să moară.

— Ce vrei să facă? răspunse Filip, c-un mormăit foarte încet; să se tragă de cap şi să răcnească?…

— Nu, dar oricum… Vinovatu-i el.

— Cine?…

Cucoana Aglaie strânse din umeri. Şi-ntoarse capul spre fereastră.

După o clipă se suci iar spre Nacovici:

— Cât ai fost la gară, m-a căutat din nou madam Alexandrescu. Mi-a trimes răspuns să ies numaidecât pân-afară. Zice că mâni ori poimâni trebuie să vie prefectul. Şi m-a rugat pentru boier: dacă nu poate Iacobache să vie să vorbească şi să se roage.

— Parcă de asta-i arde boierului acuma…

— Eu nu i-am spus tot aşa? A început a plânge. Altădată râdea.

— Când? de ce? întrebă Nacovici căscând. M-am culcat târziu ast’noapte, lămuri el cucoanei Aglaie, fără a-i mai aştepta răspunsul. Dac-ar fi un copil, înţeleg.

— Cine?

— Alexandrescu. Dac-ar fi un copil, aş înţelege. Trebuia să se păzească, sa nu le facă chiar aşa, pe faţă. Toate au o margine.

— Zicea că şi cu tine a avut daraveri.

— Se poate, a avut şi cu alţii, dar răspunde numai el.

— Să răspundă. Într-o privinţă, îmi pare rău numai de Lenţa Gheorghiu. Îl anchetează şi pe barbatu-su şi se bate şi ea cu capul de toţi păreţii şi nu ştie ce să facă.

— Acela-i prost, nu-i vinovat… explică vechilul, şi-şi aprinse o ţigară.

— Nu fuma aici, zise pripit cucoana Aglaie, strângându-i braţul. Duduii Matilda nu-i place. Se simte şi-n camera tânărului.

— Ai dreptate… încuviinţă vechilul, râzând încet. Credeam că suntem la noi acasă. Şi-şi stinse ţigara, strivindu-i vârful între degete. Mă duc s-o fumez afară.

— Mai lasă ţigara, Filipe, îl mustră cucoana Aglaie.
Ce crezi c-are să se întâmple?

— Cu cine? cu cei de la onor primărie? Dacă vrea prefectul, dragă, îi trânteşte la başcă.

— Nu vorbesc eu de aceia… şi cucoana Aglaie făcu
semn cu capul spre camera duduii Matilda. Acuma, de când l-am văzut pe boier, mă gândesc şi mă frământ:
ce poate să se-ntâmple?

— Ştiu eu? răspunse cu nepăsare Filip. Om vedea.

Cucoana Aglaie îl privi cu nemulţămire, încreţindu-şi fruntea. Apoi stătură un răstimp tăcuţi – uitându-se prin geamurile mari la iarna de-afară. Ţigăncuşa cea subţire a duduii Matilda intră din coridor, păşind delicat ca o mâţă, trecu în două colţuri ale salonului, hrănind sobele nalte cu lemne, apoi dispăru în camera stăpânei sale. Izvorând din tăcere, se desluşi pendula cea mare, măsurând timpul, cu accente moi şi rare. Deodată pătrunse ca o chemare un ţipăt stâns dinspre odaia bolnavului. Cei doi soţi se priviră, cu ochii mari şi cu urechile atente.

Cucoana Aglaie suspină, dând încet din cap. Nacovici se ridică şi se strecură în coridor. Nu mai putea răbda şi se ducea în balcon, ca să-şi fumeze ţigara. În umbra

antretului, Şapsa se desprinse dintr-un scaun şi se alătură de el.

— Unde te duci, domnule Nacovici? Şi ce se mai aude?

— Nu s-aude nimica domnule Şapsa. Acuşi îs ceasurile 11 şi trebuie să vie şi doctorul. Om vedea ce-a mai spune el. Noi ce putem şti?

— Aşa-i, încuviinţă Şapsa. Ce-a făcut boierul? ce-a zis?

— Întăi să-mi aprind ţigara, domnule Şapsa. Şi pe urmă să-ţi spun că nu ştiu.

— Aicea s-a iscat între dânşii un nacaz mare, cucoane Filipe, vorbi ovreiul, gânditor; ş-au să mai fie şi altele.

— După cât văd, dumneata eşti mai îngrijat decât boierul, domnu Şapsa… râdea Nacovici: fă-ţi şi dumneata o ţigară.

— Dumneata şăguieşti, cucoane Filipe, grăi încet Şapsa. N-aş vrea să am ce-i în sufletul lor.

— Ai dreptate… Ai dreptate… răspunse moale vechilul şi urmă să tragă fumuri lungi din ţigara-i groasă.

Se auziră sunând zurgălăi, şi una din săniile boiereşti, cu Dimachi cel gras pe capră, veni şi se alătură de scara balconului. Din cergi miţoase coborî un om tot aşa de gros ca şi Dimachi, însă scurt şi cu pielea albă. Suia domol în blana-i largă, cu căciuliţă cu urechi în cap. Purta mustaţă şi barbete roşcate şi întinse celor doi oameni boiereşti o mână moale şi grasă, pistruiată cu puchiţei cărămizii.

— A, domnu doctor Baroni! zise Filip zvârlind ţigara şi strângându-i mâna. Ce face domnu doctor şi ce mai zice domnu doctor?

— Ce să fac? răspunse Baroni, c-un pronunţat accent nemţesc; de ieri până azi observ c-am mai îmbătrânit. Ş-aşa întruna, până ce într-o bună zi, gata. Aşa zic ţăranii: într-o bună zi.

— Aăă… domnu doctor! îngână cu reproş Filip şi se scărpină cu violenţă la ceafă; nu mai vorbi şi dumneata

despre asta. Mai este vreme!

Doctorul Baroni începu să râdă în tăcere, scuturându-şi pântecele şi toată fiinţa.

— Într-o zi crapă neamţu şi gata! urmă el cu lacrimi de râs în ochii bulbucaţi. Nici nu le mai sparie copiii cu ace şi cu vaccin, nici nu mai răcneşte la ei că dau rachiu lehuzelor. Scapă ş-are să le pară bine.

— Domnu doctor Baroni şăguieşte totdeauna cu diabetul lui… vorbi încet Şapsa.

— N-am ce face, răspunse neamţul; e un musafir şi trebuie, să-i arăt un obraz vesel. Până-acuma ne înţelegem, Mă duc să văd cum merge domnu Costi. Aştept cu nerăbdare şi eu pe domnul profesor Miclea. Să sperăm că au să iasă lucrurile bine.

— Dar bolnavul meu cum o duce? întrebă tot vesel Nacovici.

Doctorul Baroni ridică ochii şi-l privi cu luare-aminte.

— Bolnavul dumitale? rosti el c-un aer ciudat şi grav. Bolnavul dumitale e un om încăpăţânat. Stă neclintit pe spate, cum l-am aşezat când l-am dus la infirmerie. Se uită la Dumnezeu şi tace. Încă nu ştie ce se petrece în juru-i. E tare ca un urs; dar cred că moare.

Râsul lui Nacovici se stinse. Scoase porttabacul şi începu să-şi răsucească o altă ţigară. Doctorul intră în casă, cu mişcările-i legănate.

— Mai stai, domnule Şapsa? întrebă vechilul. Cred că boierul se odihneşte. Ne putem întoarce după-amiază.

Amândoi coborâră şi trecură pe aleea largă, urmăriţi de privirea lui Dimachi. Într-o vreme ţiganul mormăi ceva singur, fără a-şi părăsi neclintirea de idol.

*

Filip Nacovici merse o vreme lângă tovarăşul său, fumându-şi ţigara în tăcere. Apoi se despărţi de Şapsa c-un gest şi c-o îngânare tărăgănată de cuvinte: «La bună

vedere, după-amiază, domnule Şapsa…». Omul de afaceri trecu înspre dughenile târgului: vechilul coti către marginea satului.

În apropiere de biserică, baba Casandra Dăscăliţa avea o căsuţă de bârne, pe care primăria i-o închiriase pentru infirerie. Baba locuia într-un bordeieş alăturea; îşi târâia zilele singură şi priveghea şi infirmeria comunei, mai mult goală. Bolnavi se găseau totdeauna în comună;
din când în când izbucneau şi molime, dar ţăranii priveau casa aceea doftoricească cu dispreţ şi cu ură. Simţirea aceasta obştească o împărtăşea chiar baba Casandra, când era chemată în sat de femei pentru descântece şi desfăcături. În blăstămata ei căsuţă poposea din când în când numai câte-un bătut ori câte-un căzut de moarte năprasnică.

Filip Nacovici pătrunse în bătătura pustie, lipsită de împrejmuire. Un cotei al babei ieşi dintr-un butoieş desfundat, părăsit în coasta bordeiului, şi începu să bată subţire şi îndărătnic, fără să se mişte fără să se apropie, fără să dea îndărăt, Casandra Dăscăliţa apăru o clipă din bordei, c-un cojoc rupt în spate şi cu ciubote bărbăteşti în picioare. Cunoscu pe omul boieresc şi se retrase,
Vechilul intră sub streşina de stuh a căsuţei şi clămpăni la uşă. Se auziră paşi neegali înlăuntru, sună zăvorul, şi se arătă un cap buhos, cu ochii plini de somn. Capul puhos şi spăriat era al unui ţigan nalt şi slab, care părea că rânjeşte şi clipea întruna din ochi. Era îmbrăcat c-un surtuc peticit şi cu nişte pantaloni ferfeniţoşi, – şi vremea-l prinse încălţat numai c-o opincă. Pe cealaltă atunci voia să şi-o puie: o părăsise pe vatră, lângă movila de jar în bătaia căreia dormise.

Lângă horn stătea rezemată o puşcă reformată, cu cucoşul lipsă şi cu spanga ruginită.

— Tu eşti măi Clipici? întrebă cuconu Filip. Da’ de când ai intrat în slujba comunei?

— Săru’ mâna, cucoane, răspunse pripit şi gângav cerşetorul. Să nu vă supăraţi, – am intrat să câştig şi eu o pâne şi să iernez la căldură…

Zbaterea pleoapelor lui avea ceva chinuit şi spăimântat. Vechilul întoarse capul. Pe laviţa din fund, lângă păretele fără ferestre, era întins pe-o rogojină, şi învălit cu cojocul lui, Vasile Brebu. Avea peste frunte, până la urechi, o legătură de cârpe, care-i îmbrăca jumătate de cap cu un homanac alb. Sta cu faţa în sus şi cu ochii aţintiţi în bagdadie.

— O murit în iast’ dimineaţă… gângăvi Clipici.

Nacovici se răsuci şi-l privi, apoi se întoarse iar către pat, se apropie şi aţinti lung obrazul fără sânge şi ochii îngheţaţi ai mortului.

În astă dimineaţă? întrebă el cu voce domoală.

— Da, cucoane Cilipe. Chiar acu mă-ncălţam, să duc să dau de ştire.

— A cerut? a întrebat ceva? grăi iar vechilul, c-un fel de îndoială.

— Nu, cucoane. De când l-o adus, aşa o stat. Se uita numa-n sus. Sufla scurt şi rar. Poate să fi murit ast’ noapte, dar eu am văzut când m-am trezit.

— Frate-su a fost pe-aici?

— Fost, cucoane. Au venit amândoi fraţii. Nevasta lui Gheorghe o adus nişte borş. Cine să mânânce? L-am mâncat eu. Se uitau şi ei la dânsu. Ce să cunoască? Nu puteau cunoaşte nimica. L-au strigat pe nume: Măi Vasile, – el tăcea. Aşa i-o fost scris, să facă o poznă ca aceea şi să moară şi el.

— Să dai de veste la primărie… zise cu aceeaşi voce domoală Nacovici.

— Da, cucoane; îmi încalţ şi opinca cealaltă şi mă duc să dau de veste.

Vechilul îşi învârti privirile prin odăiţa cu păreţii goi, apoi ieşi încet pe uşă. Căţelul babei începu iar să bată, lângă butia desfundată. Vârându-şi mânile în buzunările de la piept ale blăniţei, Nacovici trecu gânditor până în drum. Omătul îi scârţiia sub cizme; deasupra lumii se boltea un cer verzui de iarnă.

«Trebuie să-i ajut să facă înmormântarea şi pomenirile…», se gândea Filip Nacovici, şi simţea în el o apăsare, o greutate nelămurită.

La amiază, acasă, în jumătatea de ceas pe care-o petrecu la masă în faţa cucoanei Aglaia, crezu că n-are vreme să spuie şi să întrebe nimic. Era gânditor şi părea obosit; totuşi mâncă bine ca totdeauna. Cucoana Aglaie îl privi lung de câteva ori, era însă şi ea foarte grăbită.

— Trebuie să stau şi să dau ajutor şi astăzi ziua…
vorbi ea. Desară om sta şi noi mai în tihnă la masă. Am primit telegramă de la doctorul Miclea. Vine astăzi.

— Atunci îi bine, răspunse Filip. Dar doctorul Baroni ce mai spune?

— El dă din umeri şi aşteaptă. Încă nu se poate pronunţa. Pân-acuma zice că-i bine…

Nacovici oftă.

— Mai prăpădită şi mai lovită îmi pare duduia Matilda… urmă cucoana Aglaie. Acuma nici nu mai poate plânge. Se uită într-un loc şi tace. Se gândeşte că tânărul se poate pierde. Iar dacă scapă, – cum au să steie faţă în faţă tata cu feciorul? Mă privea astăzi spăriată şi mă-ntreba şi pe mine.

— Se uită toate… răspunse pe gânduri Filip.

— Nu se uită toate, Filipe… replică cucoana Aglaie clătinând din cap. – E vremea să mă-ntorc la curte…
adăogi ea ridicându-se. După scrisoarea pe care ai primit-o ieri de la Ciornei, desară se poate întâmpla să vie şi el de la Iaşi. Poate-mi aduce veşti de la fete: L-am rugat să treacă pe la pension.

— Pe cine l-ai rugat? Pe Ciornei? se miră cuconu Filip.

— Da, pe Ciornei, – de ce te miri? Oricât ar părea el de grozav, dar pe-o cucoană n-o poate refuza. Pe urmă are el nişte planuri şi nişte interese asupra Buciumenilor, şi trebuie să ne menajeze…

— Ce interese şi ce planuri?… mormăi cuconu Filip. Boieru nu vinde Buciumenii, nici nu-i dă în arendă…

— Bine, bine… zâmbi cucoana Aglaie. Văd eu că eşti cam împotriva lui Ciornei. Cu toate acestea tu singur ni-ai spus că-i un om de înţelegere…

— Eu, împotriva lui Ciornei? Ştii că ai haz? Cine ţi-a spus asta?

— Atuncea de ce te miri că l-am rugat să treacă pe la, pension să-mi aducă un cuvânt de la domnişoare? Un barbat poate face atâta lucru şi de aşa ceva nu trebuie să te miri.

— Nu mă mir, mormăi nedumerit Nacovici, dar acela nu-i bărbat: e un fel de carte închisă.

— Ba-i barbat, şi chiar holtei, dacă vrei să ştii, şi mai are încă vreme să se deschidă.

— De unde-ai mai aflat-o şi pe asta? strigă Filip, trecând dintr-o mirare în alta.

— De la el, răspunse cu linişte cucoana Aglaie.

— L-ai întrebat asemenea lucruri?

— L-am întrebat şi altele. Pot să-ţi spun despre el tot ce vrei.

— Hm! şi asta-i încă una… îngână vechilul.

Cucoana Aglaie se învăli râzând în scurteică şi se duse în curte.

La ceasul trenului de Iaşi, doctorul Baroni întâmpină la gară pe Miclea şi, în jumătate de ceas, pe drum, îl lămuri câteva lucruri privitoare la bolnav.

— Aveţi să vedeţi singur, domnule profesor, încheie respectuos Baroni, eu nu îndrăznesc să mă pronunţ

înaintea dumneavoastră.

— Bine; foarte bine… răspunse Miclea, privind prin ochelari spatele larg al lui Dimachi.

Doctorul de la Iaşi era un om mărunţel, uscat şi slab. Sări sprinten din cergile săniei şi sui în fugă treptele balconului. Sus se opri, se întoarse şi aşteptă pe Baroni, care urca domol, păşind rar.

— Poftiţi, domnule profesor… zise Baroni gâfâind şi deschizându-i uşa.

Miclea trecu repede. În salonul cu ferestre mari spre parc îi întâmpină duduia Matilda.

— O, doctore, suntem foarte bucuroşi c-ai venit…

Profesorul îi sărută mâna. Apoi, cu mişcări iuţi, îşi deschise geanta.

— Îmi trebuie apă şi săpun, zise el privind în juru-i şi măsurând din ochi sobele, ca şi cum de la ele aştepta serviciul. Pe urmă intrăm îndată la bolnav…

Cucoana Aglaie trecu uşurel lângă uşă şi lămuri în şoaptă ţigăncuşei despre ce e vorba. Camerista dispăru ca o umbră, însă nu se întoarse decât după un sfert de ceas, când doctorul Miclea începea să-şi piardă răbdarea, îşi potrivea ochelarii pe nas, întreba din ochi sobele, apoi îşi freca încet mânile şi-şi oprea privirile asupra lui Baroni. Soţia lui Nacovici deschise în două rânduri uşa şi privi în coridor. Duduia Matilda se sculase în picioare neliniştită. În sfârşit ţigăncuşa sosi păşind repegior şi trăgând parcă de căpăstru după dânsa două ţigănci bătrâne şi desculţe. Una ducea un lighean mare de porţelan, alta o cană şi un prosop. Ţigăncuşa aducea săpunul.

Profesorul întrebuinţa apa, săpunul şi prosopul, puţintel stânjenit de atâţia spectatori, care-l priveau cu o deosebită atenţie. Apoi intră la bolnav, urmat de duduia
Matilda şi de Aglaie.

Costi era cufundat într-un fel de toropeală, cu ochii pe jumătate închişi. Miclea îi căută o mână şi-i pipăi pulsul. Găsi cu ochii soba şi rămase privind-o cu luare aminte câteva clipe. Se uită după aceea la ceasornic. În sfârşit aţinti pe bolnav. Peste obrazul şi prin pleoapele lui
Costi trecu un fior când profesorul îi atinse bandajul şi începu să-l desfacă încet. Nu se mişca însă, şi ochii nu i se întoarseră.

Când se descoperi rana, duduia Matilda îşi acoperi pleoapele cu mâna stângă, apoi se retrase la fereastra cu storul pe jumătate lăsat. În întunericul din parc nu era nimic care să răspundă spasmului şi suspinului ei. Îşi întoarse faţa spre lampa cu abajur de lângă sobă şi nu îndrăznea să-şi ducă privirile mai departe, până la patul cu polog, unde doctorii vorbeau în şoaptă. Ţigăncuşa veni a doua oară cu ţigăncile cele bătrâne, aducând apă fierbinte. Cucoana Aglaie purtă lampa deasupra capetelor aplecate ale doctorilor.

Alexandru Filoti pătrunse târziu în cameră, când pansamentul era făcut din nou şi doctorul de la Iaşi îşi ştergea mânile cu prosopul cel lung. Se ştergea şi Baroni cu un prosop mai mic şi aştepta cuvântul profesorului, ridicând spre el din vreme în vreme ochii săi bulbucaţi. Dar Miclea era gânditor şi grav.

Trecură în salon. Aicea profesorul strânse mâna lui
Filoti şi se aşează la masă ca să-şi scrie reţeta.

— Numai un lucru nu-mi place, zise el deodată, înălţând ochelarii: apatia bolnavului. Are şi febră: asta se-nţelege, mă miră mai puţin. Imediat după întâmplare mi se pare că a avut conştiinţa deplină.

— Când am venit eu de la Iaşi, l-am găsit în starea asta… lămuri cu voce înăbuşită duduia Matilda.

Miclea clătină din cap şi privi ţintă, îndelung, hârtia albă dinainte-i.

— E de prisos, zise el apoi. Ridicând iar ochelarii. Să se urmeze cu reţeta doctorului Baroni. Să aşteptăm şi s-avem speranţă. Poimâni mă-ntorc iar.

Filoti observă între doctori un schimb scurt de priviri, şi simţi asupra casei primejdia morţii. Duduia Matilda veni la el şi-i cuprinse mâna, fixându-l cu ochi aprigi şi arzători, ca şi cum voia să fie alături de dânsul împotriva unui vrăjmaş care ameninţa din umbră.

«Tânărul e pierdut…», se gândea cucoana Aglaie. Simţea în ea o sfâşiere sufletească şi-i veniră în ochi lacrimile.
Când ajunse acasă şi pătrunse gâfâind în sufragerie, asta fu prima vorbă aruncată lui Nacovici şi oaspelui, care stăteau, la masă, sub lampă, cu cana de vin între ei.

— Cum se poate?! strigă vechilul lovindu-şi palmele una de alta.

— Da, Filipe, asta este… răspunse cu tristeţă cucoana Aglaie. Apoi zâmbind, întinse lui Ciornei mâna. Răzăşul se ridică împingându-şi cu zgomot scaunul şi i-o sărută.
Apoi se aşează la loc, liniştit şi sever.

— După cât am auzit, au fost nişte întâmplări… vorbi el. Tocmai asta îmi spunea cuconu Filip.

— Da? întrebă cucoana Aglaie, privind lung la vechil.
Cu toate acestea nu se ştie ce-a fost. Sunt mai mult vorbe şi prepusuri. Ce-a fost, la urma urmei, nici nu mă priveşte. Văd numai că e o lovitură grea pentru boieri.

Cuconu Filip tăcu şi umplu paharele cu vin roş.
Cucoana Aglaie îşi lepădă scurteica, îşi mângâie la tâmple părul lins şi se aşează şi ea pe un scaun.

— Cucoane Evghenie, zise ea zâmbind. Am la dumneata o datorie.

— Cum se poate? tresări răzăşul. Apoi începu a râde:
Da, da, cucoană Aglăiţă, ai mata dreptate; clar trebuie să ştii că eu sunt bun platnic. Am fost pe la pension ş-am văzut pe domnişoare… S-au rugat foarte frumos către mata să te duci să le iei cu câteva zile înaintea vacanţei. Le-am dat ş-o

cutie de bomboane… adăogi Ciornei punând mâna pe paharul de vin. Le-am dat ca din partea matale, ca să se bucure.

— Nu era nevoie să le dai explicaţie, cucoane Evghenie. Fetele se bucură totdeauna pentru asemenea daruri. Mi-ai făcut plăcere mare; şi de-acuma să ştii că-ţi sunt prietină bună.

Evghenie Ciornei ciocni, îşi bău paharul de vin, apoi se lăsă îndărăt, sprijinindu-se în spatarul scaunului. Faţa lui trecuse într-o clipă de la râs la neclintirea-i uscată.
La privirea stăruitoare a cucoanei Aglaie însă, o uşoară încreţitură de zâmbet îi apăru la colţul buzelor.

— Cred că mâni am să pot vedea pe boier?… întrebă el.

— Poate… răspunse cucoana Aglaie. Cred că-i bolnav de supărare.

— Totuşi trebuie să-l văd. Sunt la mijloc afaceri, şi are şi el interes să le isprăvească mai degrabă.

— Ai să-l vezi, cucoane Evghenie, fără nicio îndoială, interveni Nacovici cu vocea-i groasă.

— Trebuie să-l văd, repetă răzăşul cu hotărâre. Mi-a dat întâlnire la Bucureşti – şi m-am înfiinţat la Bucureşti la ziua ştiută. Era foarte ocupat; m-a amânat o zi, pe urmă s-a suit în tren şi s-a dus. Văd că trebuia să plece, şi-i bine întrucâtva că-l găsesc aici, la faţa locului. Acuma, după ce-am fost pe la Iaşi, voiam să-i spun c-am luat o hotărâre definitivă…

Evghenie Ciornei gustă din vin şi privi pe rând la vechil şi la cucoana Aglaie.

— Cred că nu cumpăr Iazu Crucii, vorbi el încet, ca şi cum le-ar fi mărturisit o taină.

— Da’ de ce, cucoane? strigă Filip cu surprindere. Dintre moşiile din Botoşani, aceea-i cea mai bună.

— E mai bună decât Buciumenii? întrebă serios răzăşul.

— N-am spus asta, cucoane. Ca moşia de-aici se găsesc puţine în ţară. Parcă dumneata n-o cunoşti? N-am mai vorbit? Ce nevoie să-ţi mai spun?

— Apoi dacă Iazu Crucii nu-i tot aşa de bună ca Buciumenii, nu cumpăr Iazu Crucii.

— Drept să-ţi spun, cucoane, eu nu te-nţeleg… vorbi c-o uşoară nemulţămire Nacovici.

Cucoana Aglaie asculta atentă.

— Am să-i explic eu asta mâni lui cuconu Alexandru Filoti, urmă liniştit Ciornei. Dumneata, cucoane Filipe, nu te supăra, nici nu te mira. Eu am nişte gânduri şi nişte planuri foarte bune, care te interesează şi pe dumneata.

— Cucoane Evghenie, Buciumenii nu-s de vânzare! răspunse cu tărie Nacovici.

Răzăşul îl privi zâmbind.

— De ce? aş vrea să ştiu şi eu de ce Buciumenii nu-s de vânzare.

— Aşa. Pentru că boierul nu vrea să-i vândă! La urma urmei, reluă vechilul după o clipă de gândire, în situaţia lui de astăzi eu cred că poate încă să nu-i vândă…

— Aici ai vorbit bine, cucoane Filipe… zise Ciornei cu aceeaşi linişte. Situaţia boierului poate e mai bună chiar decât credem noi. Să zicem că ar vrea numai să arendeze moşia asta. Ce zici, cucoane Filipe? eu cred că şi-n posesie Buciumenii preţuieşte multe parale.

— Cred că nici nu-i arendează… răspunse Nacovici.

— Se poate; dar eu spun aşa o vorbă. Dacă s-ar întâmpla să-i arendeze, n-ar fi o afacere bună? Eu, cucoane Filipe, prea multe parale n-am. Dar pentru aşa ceva tot aş găsi. Nu-s destule însă numai paralele, la o asemenea afacere. Trebuiesc şi oameni cu pricepere şi cu cunoştinţi. Aşa că eu, cucoane Filipe, te-am preţuit pe dumneata la cincizeci, şaizeci de mii de galbini. Nu spune nu, cucoane Filipe, lasă-mă să vorbesc. Văd că cucoana Aglăiţa zâmbeşte, şi foarte

bine face. Asta îmi dă oleacă de curaj. Aşa că aici, cucoane Filipe, sunt braţe de muncă. M-am uitat eu, venind iar într-acoace. Se vedeau fumuri pe sate. Stau ţăranii subt omăt ca grâul... Aicea, dacă aş avea eu un tovarăş ca dumneata, cucoane Filipe...

— Nu-i vinde şi nu-i dă în arendă... mormăi îndărătnic Nacovici.

— Lasă omul să vorbească, se amestecă, mustrător, cucoana Aglaie.

— Aicea, dacă aş avea eu un tovarăş ca dumneata, cucoane Filipe, apoi m-aş lăsa de multe alte planuri şi de alte afaceri. Eu, cucoane Filipe, mă uit de mult aici, – de departe. Iar dumneata, dacă nu mă cunoşti destul de bine, ai să mă cunoşti ş-ai să ştii cine sunt. Ş-ai să vezi că-i bine. Eu sunt un om cu dreptate şi cu cinste, cucoane Filipe. Am muncit o viaţă fără răgaz şi fără de hodină ş-am avut felurite gânduri. Acuma, dacă mi-a venit gândul cel bun, cred c-am să mă liniştesc şi eu, ca să mă bucur de anii care mi-au mai rămas... Grăit-am bine, ori nu, cucoană Aglăiţă?

— Slavă Domnului, eşti încă tânăr, răspunse zâmbind cucoana Aglaie.

— Dacă spune cucoana Aglăiţa asemenea vorbă, atuncea eu mă bucur, zise Ciornei, ciocnind iar paharul. Ş-apoi mâne om vedea ce-a spune boierul.

— Ce poate să spuie? îngână vechilul ridicând din umeri.

Oricât se silea, nu-i plăcea omul cu ochii îngheţaţi; ş-acuma mai ales, când îl auzea vorbind aşa de moale şi de dulce, îi plăcea şi mai puţin. Totuşi umplu iar paharele şi ciocni cu el, gândindu-se că toate, la urma urmei, nu sunt decât nişte vorbe care trec.

A doua zi, cu două ceasuri înaintea amiezii, Ciornei şi Nacovici suiră treptele balconului, şi răzăşul pătrunse cu hotărâre în antret. Vechilul, potrivindu-şi în cuier blăniţa şi căciula şi lepădându-şi galoşii, voi întâi să-l oprească acolo, până ce i-a aduce răspunsul de la boier, dar cuconu

Evghenie părea a nu-l înţelege. Puse mâna pe clampă şi trecu în salonul cu ferestre spre parc. Filip îşi roti ochii în încăperea largă ş-o văzu goală.

— E bine ş-aici, cucoane Evghenie, şopti el cu îndoială, şi privea la cizmele umede de zăpadă ale tovarăşului său.
Ar fi trebuit să-ţi scoţi blana, adăogi el.

Văzând pe răzăş foarte ocupat să privească în juru-i şi pe sus, îl lăsă şi trecu în vârful degetelor la uşa dinspre odăile lui Filoti. Evghenie Ciornei îşi ascuţi urechea, dar n-auzea nici glasuri, nici paşi. În salonul nalt părea că pluteşte apăsătoare tăcerea întregii clădiri. În rame ovale aurite, răzăşul descoperi portrete de femei frumoase, cu obrajii uşor rumeniţi şi cu sânuri sidefii. Purtau pe ele mătăsuri şi juvaeruri, şi păreau că aşteaptă un cuvânt curtenitor de la musafirul care le admira. Ciornei se hotărî să-şi lepede blana pe-o canapeluţă delicată, apoi,
zâmbind, îşi întoarse ochii de la portrete şi, păşind la o fereastră, rămase privind în parc, gânditor şi cu fruntea încreţită.

Într-un răstimp, simţi că se deschid uşi şi se întoarse.
Filip Nacovici venea către el, şi răzăşul înţelese dintr-o singură aruncătură de ochi răspunsul pe care i-l aducea.
Dinspre odăile duduii se arătase în aceeaşi clipă obrazul bărbos al părintelui Neculai. Când văzu pe străin, preotul îl salută c-o mişcare din cap şi-şi strânse la piept giubeaua blănită. Ciornei aproape nu-i răspunse, preocupat de ce avea să-i spuie vechilul. Popa Neculai se întoarse c-un obraz prietinos către Filip Nacovici; îşi trecu în mâna stângă legătura roşie cu cădelniţă şi cartea şi întinse dreapta. Păşi de pe covor pe parchet, şi ciubotele-i grele bocăniră de două ori.

— Ce mai faci, părinte? îl întrebă Nacovici în şoaptă.

— Bine, foarte bine, răspunse bucuros preotul. M-a chemat duduia Matilda să fac oleacă de slujbă… Tot la

Dumnezeu îi nădejdea, cucoane Filipe. Altfel nu se poate. Te-aş ruga, cucoane Filipe, pentru două cară de lemne..

— Bine, bine… zise vechilul cu oarecare grabă, şi împingea pe preot şi pe răzăş spre ieşire.

Duduia Matilda se arătase o clipă în uşa deschisă. Apoi veni ţigăncuşa cea subţire c-o flanelă mare, roşie, şi începu să frece cu tărie parchetul pe unde trecuseră ciubotele.

— Vra să zică, nu se poate astăzi… vorbi Ciornei coborând treptele.

— Nu se poate, cucoane, precum ţi-am spus şi eu…

— Apoi, cucoane Filipe, la bună vedere, zise preotul, eu mă grăbesc, am o mulţime de treburi.

— Stăi, părinte, nu fugi, îl opri Nacovici. Spune ce face domnu Costi. L-ai văzut?

— L-am văzut, cum nu, cucoane Filipe. Eu ştiu ce să spun? Trebuie să nădăjduim la mila lui Dumnezeu. Aicea mâna omului degeaba s-amestecă.

— Cum se poate, părinte Neculai? Vra să zică, – să nu mai cheme doctor?

— Ba să cheme, cucoane Filipe, de ce să nu cheme? Da’ eu, pe cât mă pricep, socot că toate-s degeaba. Să mă ierţi, cucoane Filipe, eu tare mă grăbesc…

Părintele Neculai porni înainte, pe alee; Nacovici se întoarse râzând spre Ciornei. Dar răzăşul era serios.

— Atuncea trebuie să-mi amân plecarea c-o zi.

— Nu se poate, cucoane, nici mâni, răspunse Nacovici, clătinând cu grijă din cap. N-ai văzut ce spune şi preotul? Tânărul merge rău. L-am găsit pe boier prăpădit şi cu ochii stinşi. Nici nu mă înţelege bine ce-i spun. Nu vrea să ştie acuma de nimica; nu-i trebuie nimica. Rămâne pe altă dată.

— Cum pe altă dată? întrebă grav Evghenie Ciornei. Aşa se fac afacerile?

— Altă dată, cucoane, asta-i vorba lui. Trebuie să trimet şi prefectului telegramă să-şi amine venirea. Înţelege, te rog,

că nu se poate. Îi moare băietul, cucoane, ş-atâta urmaş are.

— Ştiu, ştiu; dar când? Eu nu pot să las aşa treburile, la voia întâmplării. Eu vreau să am o zi ş-un termen. Cucoane Filipe, nu te supăra, dar dumneata trebuie să-l faci să hotărască o zi…

— Nu se poate; nu înţelege nimic… clătină din cap Nacovici.

Evghenie Ciornei păşi o vreme tăcut şi cu sprâncenele aplecate pe ochi, alăturea de tovarăşul său.

— Atuncea cum facem?

Nacovici tăcu.

— Iată cum facem, urmă Evghenie Ciornei, deodată liniştit. Te rog, cucoane Filipe. Ia aminte, căci e şi-n interesul dumnitale. Încă o dată îţi spun că e şi-n interesul dumnitale. Vra să zică, acuma nu se poate. Bine. Dar în două zile, în patru, într-o săptămână, are să se poată, căci are să se aleagă într-un fel cu băietul. După acest termen, să zicem o săptămână, are să se poată.

— Dar dacă n-are să se poată nici atunci?

— Are să se poată! replică brusc răzăşul.

Nacovici îl privi surprins.

— Ascultă ce-ţi spun eu, cucoane Filipe: are să se poată, numai să pregătesc eu lucrurile, şi pentru asta nu-mi trebuie mai mult decât o săptămână. Dar să zicem două, ca să-ţi fac şi dumnitale plăcere. Dacă peste două săptămâni vii la Iaşi, ca să-ţi iei domnişoarele şi băietul, să-i aduci acasă de vacanţă, putem face împreună drumul încoace. Atuncea neapărat trebuie să isprăvesc ce am de isprăvit.

Nacovici clătină din cap cu neîncredere. Cu toate acestea Evghenie Ciornei nu vorbise zadarnic. Şi de acest lucru vechilul se încredinţa chiar înainte de împlinirea celor două săptămâni, îndată ce stătu la sfat, într-o după amiază, cu Şapsa. Ovreiul părea aşa de impresionat de apariţia

răzăşului pe orizontul vieţii lor, încât Filip simţi în sine slăbind îndoielile şi pornirile. Şi ca şi cum timpul trecuse în van, Evghenie Ciornei se înfăţişă la termen, cu masca-i uscată şi ochiu-i neclintit.

— Cred că astăzi se poate, cucoane Filipe… vorbi el, aţintind pe Nacovici.

— Da, răspunse zâmbind vechilul. Boierul mi-a spus de ieri că te aşteaptă şi-a poruncit şi lui Şapsa să fie de faţă.

— Aşa? Foarte bine, cucoane Filipe. Avem să ne aflăm în sobor mare.

— De trei zile şi domnul Costi şi-a venit în fire şi e ceva mai bine. Abia acuma am văzut pe bietul doctor Baroni răsuflând. Să ştii că tânărul scapă, şi asta mă bucură tare mult. Aşa că şi boierul e mai liniştit şi poate sta de vorbă. De ieri a venit şi prefectul în anchetă. Boierul doreşte să-l vadă şi l-a poftit astăzi la masă.

— Aşa-i, cucoane Filipe, dumneata vorbeşti bine. Să-l lăsăm să ospăteze în tihnă cu domnu prefect. Mâncăm şi noi liniştiţi, şi după-masă ne înfăţişăm la luptă.

— Care luptă, cucoane? Eu credeam că mergem acuma, înaintea amiezii. Am şi trimes răspuns lui Şapsa.

— Da? Nu-i. Nimica. Îi trimeţi vorbă că-i după-masă, dar cu mine jidovul poate să vorbească şi-nainte de masă.

— Eu nu te-nţeleg, cucoane, vorbi nemulţămit vechilul. Acuma amâni dumneata.

— Nu-i amânare, cucoane Filipe; ascultă-mă ce-ţi spun eu: nu-i nicio amânare. Eu sunt hotărât să isprăvesc astăzi.

*

La primărie, în sala cea mare, prefectul îşi urma cercetările. Ajutat de secretarul consiliului permanent. Negustori şi ţărani intrau din când în când, ca să dea lămuriri. Notarul aducea vrafuri de dosare şi căuta acte justificative. Era palid, nedormit şi spăriat. Şi trecând din când în când spre arhivă, se abătea într-o odăiţă

lăturalnică, unde primarele şi alţi slujbaşi aşteptau învăluiţi într-o ceaţă deasă de fum de tutun.

— Ce mai este şi ce s-aude, Gheorghiule? întreba Iacobache, râzând strâmb.

Notarul ridica din umeri. Nu înţelegea cum îi vine unui om gust să râdă în asemenea împrejurări. Prefectul părea ceas cu ceas mai întunecat şi mai hursuz. Când îşi închipuia că iar trebuie să intre în sala consiliului şi are să vadă aţintindu-se iar asupră-i ochii aceia bulbucaţi cu albuşul crestat de linioare de sânge, îi venea un fel de ameţeală. Omul acela spătos, cu gâtul scurt şi capul mare, avusese nişte izbucniri de mânie care-l îngroziseră. Într-adevăr, vede şi el că se descopăr nişte nereguli, de-şi pune mânile în cap. De-asară cucoana Lenţa plânge şi nu-şi mai găseşte astâmpăr. El însă nu se ştie vinovat cu nimica. N-a păgubit comuna cu niciun ban şi n-a făcut afaceri nici cu crâşmarii, nici cu negustorii, nici cu antreprenorii. Cu toate acestea i-i frică de ochii bulbucaţi ai prefectului.

Când dădu să intre iar, cu dosarele sub braţul stâng, îl opri lângă uşă Androne Brebu.

— Ce este?

— Nu te supăra, domnule notar, răspunse săteanul, aş vrea să-ţi spun o vorbă.

— Spune ce este, şi degrabă, că n-am vreme.

— Domnule notar, vorbi Androne cu îndoială, privind în juru-i, oare pot eu să intru la domnu prefect?

— Nu ştiu, să vedem. Ce este?

— Apoi, domnule notar, am eu a-i spune multe. Dumneata mă cunoşti şi ştii câte nacazuri am avut. Iaca, şi pe bietul Vasile l-am pus în pământ nu de multă vreme.
Şi port la şcoală un nepot c-o mulţime de cheltuială.

— Ei, ce are a face asta?

— Apoi eu m-an gândit să mă înfăţoşez c-o lacramaţie la domnu prefect. Am auzit c-aş putea grăi cu dumnealui.

— Ce reclamaţie?

— Apoi am eu o lacramaţie. Câte mi-o făcut feciorul dascalului Alecu vei fi aflat şi dumneata. Câte nacazuri toate. L-o vârât şi pe bietul frate-meu, Dumnezeu să-l ierte, într-un bucluc, de-o stat închis degeaba doi ani; şi din pricina lui Iacobache putem zice c-o ajuns la o faptă ca aceea pe care o săvârşit-o. Dar acuma bietul Vasile îi la scaunul iertării, şi oamenii nu-l mai pot judeca. Aşa, mai am de spus şi altele, domnule notar. Mai întăi paguba care mi-o făcut-o, când o pus pe nebunul cela de Costandin de mi-o puşcat scroafa pe toloaca satului.

Gheorghiu îşi încreţi cu nemulţămire obrazu-i urât:

— Dumneata crezi, bade Androne, că domnu prefect are când asculta asemenea poveşti? Acuma când vedeţi pe om la nacaz îl păliţi toţi din toate părţile.

— Atuncea cum să fac, domnule notar? Să-l aştept să iasă?

— Pe cine?

— Pe domnu prefect.

— Aşteaptă-l.

— Ba eu mai degrabă aş intra acuma. Fii bun şi spune-i dumneata că am o lacramaţie.

Posomorala neagră păru a spori pe obrazul notarului. Era gata să înlăture din cale-i pe ţăran, c-un cuvânt aspru. Chiar atunci însă îl trase de mânecă Dimachi cel gros, vizitiul boieresc. Râdea şi-şi freca cu palma obrazul neras, ţăpos şi albăstriu.

— Cucoane Costică, eu am venit să dau de veste că aştept pe domnu prefect, să-l duc la curte... Dacă eşti mata bun, cucoane Costică, să-i spui lui domnu prefect că-l aştept, ca să-l duc la curte... L-o poftit boierul la masă, cucoane Costică, şi trebuie să-l duc numaidecât la curte.

— Da! răspunse notarul pipăindu-şi cravata şi apoi apăsând pe clampa uşii.

Dimachi se întoarse legănat către ieşire, rânjind întâi la Androne, după aceea la vătăjei şi alte mutre străine care-l priveau din cotloanele sălii. Se vedea că-i foarte mândru de haina-i lungă albastră, cu nasturi aurii, şi de cuşma-i blănită.

Uşa sălii de consiliu se deschise nu mult după aceea larg, şi prefectul îşi făcu loc, încheindu-şi şuba. Obrazul notarului se arătă o clipă în urmă-i; cu capul şi cu mâna făcea semne lui Androne să se ferească la o parte. Dar ţăranul nu voia să-şi cunoască decât hotărârile lui. Îşi trase căciula din cap şi se puse în calea stăpânirii.

Prefectul se opri şi-l privi cu ochii lui bulbucaţi, cu obrazu-i mare asprit deodată.

— Ce este, bade? Ai vreo plângere? Ce te îndeşi aşa, ca văduva la măritat?

— Am o lacramaţie… răspunse cu încăpăţânare Androne, şi trase de sub cojoc o hârtie păturită.

Prefectul i-o smulse dintre degete ş-o desfăcu.

— Văd aici lucruri care privesc pe cinstitul dumneavoastră primar… zise el brusc, c-un glas puternic, care ieşea gâlgâind din gâtu-i gros. Ce-aţi căutat, aţi găsit! Cine vă pune să vă alegeţi asemenea primar? Şi ce nevoie era să pui pe-un jalbar să-ţi scrie aici păsăreşte! Intră la mine, după-amiază, şi spune-mi drept, moldoveneşte, despre ce-i vorba.

— Nu l-am ales noi, cucoane… răspunse Androne.

— Pe cine nu l-aţi ales?

— Pe primar. Aşa o fost porunca. Oamenii ce-aveau să facă?

Prefectul începu a râde. Obrazul lui dobândi deodată o expresie nouă. Androne Brebu se simţi mai liniştit.

— Şi hârtia asta, cucoane, o fost scrisă de cuconu Gheorghieş Coman.

— Aşa? Cum se poate? Apoi eu mai bine grăiesc cu omu decât cu hârtia. Am urechi bune şi nu-i nevoie de tălmaci.

— Dă, cucoane, am socotit şi eu că un om învăţat are să explice mai bine.

— Are să explice? Ascultă, bade, du-te şi întreabă pe lup de ce i-i ceafa groasă, şi vezi-ţi de treburile dumnitale singur, ca şi el. Ce-ţi trebuie jalbă, dacă ai limbă?
Vină după amiază şi cântă; ş-apoi l-om pune noi pe domnu primar să joace!

Androne rămase clătinând din cap, nedumerit, mirat şi mai ales nemulţămit de felul de a vorbi al unui asemenea boier cu învăţătură.

La curte, Filoti primi pe prefect în bibliotecă. Îi strânse mâna şi se arătă bucuros că-i face cunoştinţa. Îşi repeta în gând numele lui: Irimia Petrescu, şi nu-şi aducea aminte să mai fi auzit vreodată asemenea împărăchere de sunete, îl pofti să steie într-un jâlţ şi se aşează în faţa lui.

— Dumneata, domnule prefect, începu boierul cu politeţă, desigur nu eşti din acest judeţ. Altfel, aş fi avut plăcerea să te cunosc.

— Ba sunt dintr-un ţinut cu dumneavoastră, domnule Filoti, răspunse Irimia Petrescu, râzând.

— Aşa? Ai cumpărat vreo moşie de curând?

— Nu; n-am decât răzăşia de la tatu-meu.

Filoti se opri, încurcat şi zâmbitor.

— Am auzit lucruri bune despre dumneata… începu el iar.

— Se poate, răspunse Irimia Petrescu, deşi n-am niciun fel de celebritate. Tatăl meu a avut două idei bune:
întâi a pus pe cuconu Iorgu Canta, bătrânul, să mă boteze.
Al doilea, m-a trimes la învăţătură în ţara nemţească, învăţătura nu m-a slujit ca să-mi sporesc răzăşia, nici n-a uimit pe nimeni. Mai mult decât ea a făcut cuvântul lui

cuconu Iorgu Canta. Aşa încât acum am plăcerea să mă înfăţişez ca prefect la reşedinţa dumneavoastră.

— A, da, se veseli Filoti; şi, mi se pare, într-o anchetă care trebuie să fie destul de plictisitoare…

Irimia Petrescu zâmbi şi privi cu luare-aminte pe boier.

— Am găsit aicea un cuib de bandiţi… rosti el rar, cu glasu-i gâlgâit.

Zâmbetul pieri de pe faţa lui Filoti.

— Cum se poate?

Irimia Petrescu se îndreptă în jâlţ, cu masca-i serioasă.

— Am ţinut să ştiu, urmă el, dacă ancheta mea vă jigneşte?

— Nu, nu! răspunse cu însufleţire Filoti. Nu mă jigneşte întru nimic. Stăteam poate la îndoială, cât nu ştiam ce-ai găsit dumneata. Înţelegi c-au venit la mine şi azi, şi ieri, ş-alaltăieri, şi-au trimes nevestele… Eram întrucâtva curios să ştiu ce este… Să mă ierţi, te rog, că nu s-a putut să ne vedem mai curând. Am avut cu totul, cu totul alte preocupări. Moartea a stat multă vreme în dosul uşilor acestora. Acuma, mulţămesc lui Dumnezeu, suntem mai liniştiţi. Şi-ţi pot spune şi eu că de mult bănuiesc aici, în comuna mea, lucruri necinstite. E bine să se facă lumină. Foarte bine. Hoţii nu trebuiesc cruţaţi…

Prefectul asculta zâmbind vorbirea năvalnică a boierului. Îi observa faţa palidă şi buza fără sânge, lucirea de febră a ochilor şi ticul nervos de la coada pleoapelor.

— Trebuie să se facă din când în când şi lumină în întunericul în care trăim… sfârşi Filoti, mişcat el singur de glasu-i moale şi schimbat.

— Bine, se veseli Irimia Petrescu. Este mai ales aici un primar, care se uită la mine ca dracul la popă. Şi el şi cei ca dânsul nădăjduiau că prefectul n-are să fie decât o oală care are să se pălească de căldare. Au socotit, cucoane, colţul ista de lume ca o domnie a lor. Şi ca şoarecii la

caşcaval au ridicat steag şi-au întins horă; numai s-a întâmplat c-a venit asupra lor mâţa…

Obrazul lui Filoti se lumină. Vorba înflorită a musafirului său, deşi o urmărea cu oarecare greutate, îl amuza totuşi. Şi-ncepu să se simtă într-o stare sufletească uşoară, ca şi cum descoperea deodată un prietin în preajmă.

În atmosfera aceasta intrară Evghenie Ciornei, Nacovici şi Şapsa, după întoarcerea prefectului la primărie.
Filoti îi primi în aceeaşi cameră şi-i pofti să şadă. Şapsa şi vechilul rămaseră în picioare. Ciornei se aşeză fără multe fasoane în jilţul în care stătuse prefectul.

— Staţi şi dumneavoastră… zise Filoti către vechil şi către bancher.

Amândoi îl priveau uimiţi. Îl vedeau mai senin şi mai bine dispus decât în ajun.. Şi se lăsară, cu îndoială, în două scaune, mai la o parte. Nacovici urmărea fără voie oglingioara rotundă de apă care se forma pe covor, lângă cizmele lui Ciornei.

— Cred, domnilor, că putem să începem imediat şedinţa, începu cu vioiciune boierul, aşezându-se şi el în jâlţ şi uitându-se pe rând la cei trei oameni.

Nu zări nimic în ochiul lui Şapsa. Nacovici parcă aştepta pe cineva şi căta cu grijă în juru-i. Ciornei îl privea ţintă, c-un zâmbet straniu.

— Aşadar, urmă Filoti, trebuie să ne înţelegem cu privire la Iazu Crucii. Domnu Ciornei ştie foarte bine că până astăzi mi-a fost imposibil ca să-l primesc şi să putem hotărî afacerea asta…

Răzăşul făcu un semn din cap de sus în jos.

— În privinţa moşiei aceleia, reluă Filoti, Şapsa mi-a comunicat că sunt oarecare piedici. Nu înţeleg. E vorba de preţ? I se pare prea mare lui domnu Ciornei arenda
pe care o pretind eu?

— Nu mi se pare prea mare… răspunse răzăşul

— Atunci?

— Aş dori să vorbim despre altă moşie.

— Cum despre altă moşie? Care moşie?

— Să nu vi se pară curios, urmă Ciornei cu linişte şi fără să zâmbească. Mi-am făcut socotelile mele şi nu-mi mai convine să iau Iazu Crucii. Aş vrea să vorbim, dacă se poate şi nu vă supăraţi, de Buciumeni…

Filoti clipi din ochi şi privi cu uimire la răzăş, parcă nu-l pricepea. Apoi îşi încreţi fruntea şi se ridică brusc din jâlţ.

— Domnule Ciornei, zise el încet, c-un glas în care fierbea mânia; dumneata probabil ai stat prea mult la masă şi nu-ţi dai samă de ce vorbeşti.

— Mă iertaţi, răspunse liniştit răzăşul, fără să se clintească din jâlţ, astăzi n-am băut decât apă. E adevărat că am început tocmeala pentru Iazu Crucii.

— Atunci? Ce te face să vorbeşti despre Buciumeni?
Ştii prea bine că nu-i am de vânzare. Cred nimerit să isprăvim aici orice convorbire. Atât am de spus.

Filoti, fierbând încă, se îndreptă spre clopoţel, ca să sune. Nacovici privea cu stăruinţă oglingioara de apă de la picioarele răzăşului.

— O clipă, vă rog, întâmpină Ciornei fără să se tulbure. Eu v-am făcut o simplă comunicare, că aş vrea mai bine să cumpăr Buciumenii. În caz când v-aţi învoi să daţi Buciumenii cel puţin în posesie, atuncea cred c-aş cumpăra şi Iazu Crucii…

Filoti sună cu violenţă.

— Cred că un aranjament s-ar putea face… urmă răzăşul: rămâne să vorbim pe urmă. Acum vă văd tulburat.
Nu ştiu dacă aţi fost pus în cunoştinţă că toate poliţele dumneavoastră, pe care le-aţi avut în mâna unor bancheri, astăzi sunt la mine.

Jean Cavalier intră. Văzu pe boier palid, cu ochii rătăciţi, ca şi cum voia să se repeadă la el să-l lovească, şi făcu un

pas înapoi. Filoti avu o tresărire în laturi, spre Ciornei. Răzăşul se sculă sprinten în picioare şi trecu la sobă.

— Nu-i nimic, Jean, te chem pe urmă… vorbi Filoti greu, ca şi cum făcea o mare silinţă să înăbuşe o zvâcnire lăuntrică. Ce-ai spus dumneata, domnule? strigă el eu ochi rătăciţi, după ce ieşi cameristul.

Ciornei nu răspunse. Filoti se îndreptă spre Şapsa, care se făcuse mic în dosul lui Nacovici.

— Ce însemnează asta? Cum vă puteţi permite asemenea ticăloşie? izbucni, în sfârşit, boierul, gâfâind.

Răzăşul îl pândea şi-i observă în acelaşi timp lucirea ochilor stângându-se într-un abur de descurajare şi de tristeţă.

— Vă rog, vorbi el cu blândeţă, o asemenea afacere nu merită numele pe care i-l daţi. Dacă am venit să ne înţelegem, însamnă că afacerea poate fi bună şi pentru dumneavoastră… Vă pot număra îndată foloasele pe care le puteţi trage; pe cel mai important l-aţi înţeles şi dumneavoastră din primul moment. Limpeziţi ce nu e limpede, şi neliniştile dumneavoastră, ca să zic aşa, mi le treceţi mie… Vă rog să binevoiţi a fi atent şi la alte consideraţii…

Filoti îl privi cu uimire, parcă atunci îl vedea pentru întăia oară, şi avu un rânjet silnic. Ascultând, începu să se plimbe prin odaie de la birou la uşă şi-ndărăt. Răzăşul întoarse capul şi întâlni privirile înfricoşate ale tovarăşilor săi. Ochiu-i tăios avu o clipire ca şi cum ar fi rostit scurt: S-a făcut!

Gând, după o jumătate de ceas, Filoti intră la duduia Matilda, părea încă ameţit şi şovăitor.

— Ce este? îl întrebă ea cu grijă, şi-i cuprinse mâna. Pari bolnav.

Filoti se lăsă într-un scaun, cu capu-n piept.

— Ce este, Alexandre?

— Sunt nevoit să iau hotărâri neplăcute… îngână el şi ridică fruntea. Buzele-i tremurau. Duduia Matilda simţi şi ea lacrimi în ochi. Veni alături de fratele său şi-l îmbrăţişă.

— Iar e vorba de chestiile băneşti?

— Da, iarăşi şi iarăşi… vorbi Filoti neguros şi încerca să se stăpânească. Afacerile câteodată au jocuri de-acestea crude. Ciornei acela, despre care am vorbit zâmbind, s-a dovedit deodată un om mai primejdios decât îmi închipuiam. Are în mână toate poliţele mele şi trebuie să cad la tranzacţie cu el…

Duduia Matilda rămase uitându-se la frate-său cu ochii mari, înfricoşată şi neînţelegând deplin.

— După lovitura pe care-am avut-o, urmă Filoti, îmi mai trebuia şi aceasta. Am şi luat o hotărâre, şi nu mai pot da înapoi. Vând Iazu Crucii şi jumătate din Buciumeni.
Nu te spăria, nu te spăria: am avut grijă de toate şi m-am gândit întâi la tine. Jumătatea care-mi rămâne şi curtea ţi le dau ţie; facem schimbul de care am mai vorbit odată. Aşa sunt liniştit. Eu nu mai am nevoie de nimic.

— Cum nu mai ai nevoie de nimic, Alexandre? întrebă duduia Matilda încet şi plângând.

— Nu mai am nevoie de nimic, nu-mi mai trebuie nimic. Sunt sătul de viaţa asta şi de ţara asta… Ascultă,
Mathilde!

Duduia tresări şi-l privi cu altă spaimă, bănuind alte nenorociri.

— Ascultă, Mathilde! Zilele trecute am stat şi ne-am uitat unul la altul, negăsind o ieşire la situaţia în care ne aflăm eu şi Costi. Băietul nu doreşte să mă vadă, eu nu ştiu ce i-aş putea spune. Este între noi ceva negru, ceva ce n-am bănuit. Rânduiesc tot ce am de rânduit în cel mai scurt timp şi plec în străinătate. Altceva n-am de făcut. Asta-i hotărârea cea mai cuminte.

Duduia Matilda se răsuci spre umbra odăii.

— Da, şopti ea; deocamdată asta-i hotărârea cea mai cuminte…

Plângea, întoarsă către necunoscut. Filoti îi sărută încet mâna şi se simţi mai uşurat, ca după un urcuş greu.

Capitolul XII
Costi iese la lumina primăverii

În ajun, la 6 aprilie, Costi se plimbase prin parc şi prin livada de sub ferestrele odăii lui. După zile mohorâte venise această după-amiază liniştită. Copacii cafenii erau plini de muguri, şi pământul ravăn avea un miros plăcut. După asfinţitul soarelui se stârnise vânt de la miazăzi. Stând la fereastră, în jilţul lui, Costi îi asculta modulaţiile: cânta în cercevele, aproape de urechea sa, ca-n nişte strune, şi înălţa chemări adânci şi măreţe în copacii cei bătrâni din parc. Aducea învăluiri calde; uneori simţea pe obrazu-i palid ca o suflare omenească. Trecuse apoi în sufragerie şi, mâncând două ouă ş-o cafea cu lapte, schimbase câteva cuvinte cu duduia Matilda. Întors în odaia lui, se aşezase sub lampă într-un scaun jos şi moale şi răsfoise cel din urmă număr din *Revue des deux mondes.* Duduia Matilda venise să-l vadă înainte de culcare. Atunci lepădase cartea şi se ridicase. Se simţea obosit; avea în toate mădularele ca un abur de somn dulce. Când se aşează în pat, observă că vântul contenise dintr-odată. Nu-şi dăduse sama când se întâmplase asta. Pe fereastra deschisă vedea lumina lunii şi simţea un aer cald, adus în vârtejurile vântului de pe ţărmurile Mediteranei. Austrul trecuse ca un călăreţ fantastic şi lăsase acest dar cules de pe flori. Grădina sta într-o încremenire desăvârşită, ca şi cum se pătrundea de-un farmec. Cu ochii în cadrul albastru al ferestrei, tânărul căzuse deodată într-un somn fără vise. Apoi se deşteptase în lumină, cu luna bătându-i în pleoape. I se părea că dormise foarte puţin; truda totuşi îi dispăruse. Ceasul de pe măsuţa de noapte arăta trei. Deodată avu conştiinţa că s-a petrecut în juru-i ceva deosebit. Din parc, veneau până la el fluierături scurte şi sonore, parcă asmuţa cineva câinii. Se ridică în coate, în aşternut, întinzând urechea. Nu se mai

auzea nimic; era linişte şi bine; odaia era plină ca de-un fum luminos şi de-o mireasmă subţire. Avu o tresărire; parcă s-ar fi mişcat în el o coardă fină, din alţi ani şi din altă vârstă, şi-i veni în minte numele paserii care strigase înflorirea primăverii. Sări din pat şi veni la fereastră. Văzu la stânga, în răsărit, geană de zori, şi grădina toată înspumată de-o înflorire bruscă şi neaşteptată. Erau subt el caişii, prunii şi cireşii, pe care în ajun îi văzuse încă cafenii şi fără podoabe. Acuma-i râdeau misterios, şi-l umplură de fericire şi de-o vibrare prelungă de viaţă. Stătu o vreme atent, aşteptând ceva. Apoi se întoarse în aşternut, – fără gânduri, numai cu bucuria aceea tainică în el. Adormi iar, şi când se trezi în lumina soarelui, i se păru c-a visat. Dar nu visase. Grădina îl aştepta. Se îmbrăcă grăbit. Manole îi aduse cafeaua cu lapte şi i-o aşează pe prăguşorul ferestrei.

— V-aţi îmbrăcat singur, cuconaşule? îl întrebă el râzând.

— Da, răspunse Costi, venind în soare. Ai văzut c-a înflorit grădina?

Feciorul privi cu oarecare nepăsare lumea aceea nouă.

— Da, cuconaşule, răspunse el nedumerit. Văd c-a înflorit…

Costi îşi trase scaunul lângă geamuri. Auzi subt el glasuri, însă nu vedea pe nimeni.

«Trebuie să fie *tante* Mathilde…», se gândi el vesel.
Cu cine vorbeşte? Glasul ei grav e întovărăşit de ciripiri subţirele. Fără îndoială sunt domnişoarele lui Nacovici, care s-au întors de la Iaşi, în vacanţa de Paşti. Spun întâmplări nostime de la şcoală. Câteodată îşi coboară glasurile, ca să nu-i supere somnul lui. Dar el nu doarme.

Feri într-o parte ceaşca şi se plecă pe fereastră, zâmbind. Acuma, le vedea. Stăteau pe scaune de trestie, în faţa duduii Matilda. Aveau pe masă, între ele, cafeaua cu lapte. Laurenţia privea într-o parte, c-un aer de mâhnire. Tristă i se păru şi Răţuşca, totuşi muşca cu dinţii ei albi dintr-o felie de cozonac.

— Spune, draga mea, ce s-a întâmplat? întreba duduia Matilda.

Costi se retrase binişor la locul lui şi întinse urechea.

— Nu vrea să spuie; i-i ruşine, zise Răţuşca.

— Ba am să spun, tresări Laurenţia. Ştii că ne-am sfătuit să venim să spunem. Eu sunt foarte mâhnită şi
nici nu ştiu ce să fac. Am sosit alaltăieri de la Iaşi. Acuma am înţeles de ce-a venit tata să ne ia cu zece zile mai devreme decât altădată. Zicea că se-nchid şcolile din pricina scarlatinei, de-aceea ne duce acasă. Am găsit pe mama foarte veselă, şi ne-a arătat matasă pentru rochii nouă. Ş-atuncea noi ne-am bucurat. La masă, sara, a venit domnu Evghenie Ciornei.

— A, domnu Ciornei, întrerupse duduia Matilda. S-a aşezat la Costeşti. E vecin cu noi.

— Da. A venit la masă. Şi după ce-am stat la masă, tata m-a rugat să cânt la piano. Eu n-am vrut să cânt faţă de un străin. Dar pe urmă, ca să nu fie supărare, căci îi vedeam foarte dispuşi, am cântat. Nu mi-am închipuit nimica, nici n-am observat nimica. Dar după ce am rămas singură, mama a venit lângă mine şi m-a sărutat – şi mi-a spus c-am cântat foarte frumos…

Costi auzi cu mirare hohote de plâns.

— Linişteşte-te, draga mea, vorbi blând duduia Matilda.

— Da, urmă Laurenţia, încetându-şi deodată suspinele şi înghiţindu-şi lacrimile. Şi mi-a spus râzând că pentru mine începe de-acum o vacanţă lungă, căci m-a cerut domnu Evghenie Ciornei.

— Cum?

— Vor să mă mărite cu domnul Evghenie Ciornei!
lămuri Laurenţia, izbucnind din nou în lacrimi.

— Cum se poate, draga mea? Acela-i un om cu mult mai în vârstă decât tine.

— Da, se amestecă Răţuşca, însă era bărbierit şi avea haine negre nouă.

Costi începu a râde singur şi trase la el cafeaua cu lapte.

— Poate-i o neînţelegere, reluă duduia Matilda. Va fi vorbit despre asta cu părinţii tăi; însă ei poate n-au hotărât nimic. Nu trebuie să te tulburi aşa. Ce însemnează disperarea asta?

— Au vorbit şi s-au înţeles! suspină Laurenţia. Nu m-au întrebat, ş-au hotărât dumnealor. Dar cum se poate aşa ceva? Eu nici nu mi-am isprăvit şcoala.

— Maicele noastre au să se scandalizeze teribil, afirmă cu tărie Răţuşca; nici eu n-am să mă mai pot duce la şcoală. Ce caută domnul acela între noi? L-am văzut o dată, de două ori. Să-şi caute de moşiile lui şi să ne lese-n pace. Îi şedea mai bine cu botfori şi cu blană de lup.

— E un om foarte stăruitor… suspină duduia Matilda.

— Da; şi-ntre afacerile pe care le are cu tata vrea s-o adaoge şi pe asta.

— Tu, Răţuşcă, pari mai energică. Convinge-o pe Laurenţia să nu plângă, ci să fie ca tine.

— Ce pot face? ce pot face? tresări iar, cu lacrimi, Laurenţia.

— Are dreptate nânăşica, nu trebuie să plângi, îi hotărî Răţuşca. N-ai plâns ş-alaltăieri sara destul şi n-ai ajuns la niciun rezultat? Tata părea mai blând. Mama însă mi se pare neclintită, deşi vorbeşte moale: «Are să-ţi treacă ş-ai să fii fericită».

— Cine spune asta?

— Aşa spunea mama, şi râdea. Pe când noi plângeam. Cum poţi fi fericită c-un om pe care-l chiamă Evghenie Ciornei?

— Parcă se mărită cineva cu numele lui? observă, râzând uşor, duduia Matilda.

— Ba da, nânăşică, să nu crezi mata că numele n-are importanţă. Evghenie Ciornei! Eu când zic Evghenie, văd ceva nalt şi uscat. Când zic Ciornei, văd ochi mititei ş-un zâmbet răutăcios. Şi e un om în vârstă, nânăşică. Eu nu m-aş putea niciodată mărita c-un barbat cărunt. Pentru asta suntem noi pe lume, ca să ne măritătm cu cel dintâi venit? Dac-ar vrea Laurenţia să m-asculte, eu ştiu ce-ar fi de făcut.

— Ei, ce-ai face tu?

— Nu ştiu încă bine, dar aş găsi eu. Eu aş fugi de-acasă în ziua nunţii şi m-aş ascunde. De ce râdeţi? Atuncea aţi vedea ce cap ar face moşulică.

— Cine-i moşulică?

— Domnu Evghenie Ciornei. Aşa-i zic eu: moşulică. Am venit să te rugăm să vorbeşti şi mata cu mama, nânăşică. Poate de cuvântul matale are s-asculte şi are să se înduplece.

Costi îşi isprăvise cafeaua. Râzând, îşi luă pălăria şi trecu prin odăi, ca să coboare în grădină.

În antretul cel mare întâlni pe ţigăncuşa cea subţirică a duduii. Purta mărgele roşii la gât şi părea ieşită dintr-o baie rece, aşa era de vioaie, cu ochii şi cu dinţii sclipind.

— Unde fugi tu aşa, Rariţă? o întrebă cuconaşul.

Ea se poticni, surprinsă că-i adresează boierul cuvânt; murmură un răspuns nedesluşit, îşi puse bărbia în piept şi se întoarse în loc, ca şi cum uitase la ce treabă se ducea. Totuşi la intrarea odăilor duduii se opri şi strecură o privire îndărăt.

Costi ieşi în soare şi trecu în grădină. Găsi pe duduia Matilda singură. Îl primi veselă şi-l îmbrăţişă; obrazul îi era însă obosit şi ochii cerniţi. Tânărul abia acum, în strălucirea primăverii, băgă de samă ofilirea aceasta. Şi părul ei părea mai argintiu la tâmple.

Îi sărută mâna cu sufletul mişcat şi se aşează alăturea de ea.

— Parcă nu erai singură, *tante* Mathilde; am auzit de sus glasuri.

— Da. Au fost pe-aici fetele lui Nacovici. Au luat cafeaua cu mine şi mi-au spus nacazuri de ale lor. Tu ce faci, Costi? Parcă te-ai pregătit să ieşi? Mă înşel eu?
Mi se pare că-n dimineaţa asta eşti cu totul altfel decât altădată.

— Cum, *tante* Mathilde, n-ai băgat de samă c-a înflorit livada în noaptea asta?

— A, da, aşa-i, murmură *tante* Mathilde uimită, şi-şi plecă o clipă capu-ntr-o parte, ca şi cum îi căzuse ceva jos din mână. Apoi îşi ridică fruntea şi privi visătoare pomii înfloriţi.

— Astăzi mă simt cu totul, cu totul bine, vorbi Costi.
Vrema-i aşa de frumoasă, încât simt nevoie să ies numaidecât.

— Bine, să trimet răspuns lui Dimachi să puie caii la droşcă. Merg şi eu cu tine.

— Da, *tante* Mathilde, suspină el emoţionat, cuprinzându-i mâna.

La biserică, dincolo de parc, ca-ntr-o mare depărtare, începu să sune toaca, cu înmlădieri melodice. Apoi porniră clopote vesele şi subţiri ş-un glas de clopot bătrân.

— A! e duminică, vorbi încet duduia Matilda. Atunci nu pot merge cu tine; trebuie să mă duc la biserică.

— Nu-i nimic; ies singur… răspunse Costi, şi duduia îl privi puţintel mâhnită.

Rămase singură în locul ei, cu bărbia sprijinită în palmă. Costi se duse, fluierând uşurel, ca să trimeată poruncă lui Dimachi. Hotărî apoi, lui Manole, să nu dea drumul lui Stop. Şi se urcă singur în droşca sclipitoare.

Ţigăncuşa veni în fugă şi se opri lângă poclitul{39} trăsurii, gâfâind şi râzând.

— A întrebat duduia dacă nu vă îmbrăcaţi cu pardesiul.

— Nu, îi răspunse Costi, râzând şi el. Nu vezi ce soare-i? Întreabă şi pe Dimachi. Ce părere ai tu, Dimachi?

— Azi îi o mândreaţă, cuconaşule… răspunse ţiganul, întorcând obrazu-i vânăt. Râdea şi el. Râdeau şi alte obrazuri de la odăile slugilor, privind cum iese cuconaşul la plimbare.

Dimachi îndemnă cu glas caii murgi, şi îndată Costi simţi în nări răsuflarea caldă a parcului.

În medeanul târgului începuseră să se strângă ţăranii. La cară greoaie rumegau boi plăvani. Prin fumegările gunoaielor vechi, înainta cu luare-aminte, căutând loc de popas, un gospodar smolit, într-o cărucioară îngustă, pe care-o trăgea un căluţ bălţat, cu coada şi cu coama îmbâcsite de scai. La dugheni, negustorii îşi pregăteau tărăbile. Fişel Bloc îşi aştepta cei dintăi muşterii. Păşise, într-un surtuc uşor, înaintea magherniții lui. Cu pălăria pe ceafă şi cu mânile în buzunări, vorbea cu doi tineri. Zâmbea, cu sprâncenele înălţate, şi părea că le spune lucruri importante.

— Opreşte, Dimachi! porunci Costi.

Fişel Bloc făcu câţiva paşi spre cuconaş şi-l salută c-o sinceră părere de bine. Cei doi tineri se descoperiră cu gravitate.

— Ce mai faci, Fişel? întrebă Costi, cu zâmbetu-i însorit. Şi se sprijini în cot de marginea poditului, aplecându-se spre negustor. În acelaşi timp îşi întoarse ochii spre tineri. I se părea că-i cunoaşte. Aveau figuri deschise şi simpatice.

— Ce să fac, cuconaşule? răspunse ovreiul. Stăteam de vorbă cu băietul meu şi cu domnu Adam. Domnu Adam, feciorul lui cuconu Filip…

— A, da, zise Costi şi salută pe Adam. Aproape să nu te mai cunosc, domnule…

Aceleaşi cuvinte erau şi pe buzele lui Fişel, ş-ale tovarăşilor săi. Costi li se părea foarte schimbat, cu fruntea mai largă, cu obrazul mai palid şi cu urma rănii ca o aţă

roşă pe tâmpla stângă. Adam veni cel dintăi la trăsură, către mâna întinsă a Iul Costi, după ce-şi vârî într-un buzunar cartea pe care o răsfoia nervos. Obrazu-i era pătat de coşuri, sub fruntea largă însă avea ochi frumoşi, cafenii. Băiatul lui Bloc era o arătare slabă, cu păr roşcat şi nas subţire. Purta ochelari, şi-i păru lui Costi mai îndrăzneţ decât Adam.

— Dumnealor sunt prietini buni, lămuri Fişel Bloc:
cu toate acestea toată ziua se sfădesc. Mie-mi place să-i aud discutând şi să le spun şi eu câte ceva.

— Şi despre ce discutaţi, mă rog? întrebă Costi zâmbind şi privindu-i pe rând.

— Aveam o discuţie… răspunse vag tânărul Nacovici.

— Dumnealor cetesc o revistă socialistă, reluă Fişel, şi-mi bat mie capul. Eu parcă nu-s prietin cu ţăranii dumneavoastră? Şi eu sunt prietin cu ţăranii dumneavoastră şi mi-s destul de dragi. Dar eu. Drept să vă spun, mă uit la ei cu coada ochiului. Umblă şi se poartă ca şi schiţii de pe vremea lui Alexandru Macedon. Eu mă cam tem de dânşii.

Adam Nacovici se înroşise şi era gata să dea o replică zdrobitoare. Dar Costi râdea cu plăcere de părerea lui
Fişel Bloc şi atinse c-un deget pe Dimachi, care dormita nepăsător pe capră.

— Hai, Dimachi. La revedere, domnilor. Mi se pare că are dreptate bătrânul…

Cei trei râmaseră discutând cu aprindere. Trăsura duse pe Costi în lungul uliţii mari. Apoi ocoli pe la capătul târgului, în uliţa primăriei. După aceea, coborând pe lângă biserică, trecu între căsuţele satului. Acolo, peste grădini, plutea o pace religioasă. Dimachi domoli caii şi-i puse în pas. Înaintau aşa fără zgomot. Urechea lui Costi simţea zumzetul albinelor în zarzării înfloriţi.

Pulsa în el o bucurie a vieţii; îi intra cu lumina şi cu aerul cald până în fundul fiinţii. De mult, de mult nu mai avusese

sensaţia aceasta; de mult, dintr-o dimineaţă de toamnă, când se ducea cu Vasile Puşcaşul spre poiana de la Şipote.

Deodată auzi cucul, de două ori, foarte aproape.
Parc-ar fi cântat numele singurătăţii.

Înălţă fruntea şi aşteptă. Liniştea însă căzuse iar peste toate, ca o apă. Trăsura trecea prin dreptul drumuşorului care ducea la ţintirim. Era un drumuşor curat, străjuit de cireşi. Toţi erau deopotrivă de înalţi: înfloriseră odată şi păreau nişte globuri neclintite, dintr-un material alb, luminos şi ireal.

Costi simţi în el o amintire, născând brusc, ca şi cum ar fi scăpărat. I-o deşteptase chemarea cucului, care zburase nevăzut spre ţintirim. Acolo, între morminte necunoscute, era poate tovarăşa lui dintr-o noapte de iarnă. Îl pătrunse o undă fierbinte şi închise o clipă ochii. Era însă mai mult o stare nedesluşită şi trecătoare.

— Întoarce, Dimachi, zise el încet.

— Da, cuconaşule, răspunse vizitiul sucind capul, mirat de glasul boierului.

— Mergi tot la pas.

— Da, cuconaşule.

Sunară clopotele bisericii. De departe Costi văzu apărând din pridvor spre poartă un grup de fete. Zbucniră în uliţă în fugă şi veniră spre sat, vesele, în straie de stambă colorată, cu capetele goale împodobite cu floricele roşii artificiale. În apropierea lui Costi îşi conteniră larma şi trecură în tăcere, cu capetele în pământ, pândind cu coada ochiului. Ciuboţelele lor cu potcoave de alamă bocăneau amestecat pe drum. Cum se depărtară, începură iar a râde. Unele întorceau capul şi priveau îndărăt. Într-adevăr, ieşeau şi flăcăii de la biserică şi veneau domol pe urmele lor, ţinându-se câte doi şi câte trei de după cap. Aveau păuni, mărgele şi oglingioare la pălărie, şi fustele încreţite ale cămăşilor le băteau genunchii. Aveau botfori frumos încreţiţi şi ilice negre, căptuşite cu roş. Salutară pe cuconaş şi grăbiră

paşii, căci pe drumul ţintirimului, pe sub cireşii înfloriţi, fetele începuseră să cânte.

Trăsura străbătu îndărăt drumul pe care venise. Pretutindeni se mişcau ţărani în straie albe şi cară cu boi.
Pe uliţa mare, în crâşme, începură a cânta lăutari, şi bărbaţi şi femei cinsteau rachiu din păhăruţe verzi. Se firitiseau cu seriozitate şi beau cu luare-aminte, ca şi cum ţineau să îndeplinească cu sfinţenie un ritual. Prin dugheni şi în jurul tărăbilor furnicau cumpărători. Fetişcane cu ochi umezi şi flăcăuaşi făceau roată în jurul unui coropcar[{40}] bătrân, care-şi scosese marfa din lădiţi pe-o pânză curată, jos pe marginea uliţii. La crâşma cea mare boierească din capătul de devale al târgului izbucnise o harţă, şi lumea se-mbulzea într-acolo râzând şi lărmuind.
Cel mai bucuros privitor părea Iordache Nastratin, care de departe se înălţa în vârful picioarelor şi-şi lungea gâtul, ca să-şi deie sama bine care-i mai vrednic dintre bătăuşi.

— De ce nu se duce să-i despartă? că el îi omul poliţiei… zise Dimachi, de pe capră, şi se întoarse vesel către cuconaş.

Costi dădu din cap zâmbind şi ochii i se mutară spre alte privelişti. În îmbulzeala medeanului… În preajma carălor ş-a vitelor şi între ascultători atenţi, un moşneag aşezat la pământ cânta din gură, întovărăşindu-şi viersul cu murmurul de strune al unei alăute pe care o avea pe genunchi. Învârtea coarba[{41}]; pipăia strunele şi privea fix înainte, cântând cu glas o baladă monotonă şi tristă.
Moşneagul acela era orb; avea mustaţa albă, însă obrazul îi era bărbierit. Costi îl recunoscu; aşa, curat îmbrăcat şi ras, îl văzuse şi-n alte dăţi, în anii copilăriei, cântând în iarmaroacele Buciumenilor:

Ici îi baltă, colea-s flori –
Codrenaş pe drum de zori…

Costi îşi aducea aminte şi de versuri şi simţi, cuprinzându-l iar, ca o adiere din depărtare şi din trecut.

— Ai făcut o plimbare bună? îl întrebă duduia Matilda când Costi intră în salonaşul ei plin de soare.

— Da, *tante* Mathilde, răspunse el.

Se silea să pară vesel. Îl cuprinsese deodată o oboseală şi o nelinişte.

Duduia îl privea cu luare-aminte şi cu fruntea uşor încreţită. Costi dădu mâna cu domnişoarele lui Nacovici, care stăteau alături pe aceeaşi canapea, şi se lăsă oftând într-un fotoliu.

— Aţi fost la biserică? întrebă el înălţând fruntea,

— Am fost, Costi. Am ascultat slujba şi am pus la cale câteva afaceri de-ale noastre.

— Da? – Costi se întoarse către fete. – M-am întâlnit în târg cu fratele dumneavoastră.

Ele părură vesele la această veste.

— Acuma suntem buni prietini, vorbi Răţuşca. Ţine totdeauna cu noi şi ne ia apărarea. Şi scrie poezii.

— Cum se poate?

Costi băgă de seamă că Laurenţia avea pleoapele ofilite de plâns. Ochii însă îi păreau mai strălucitori, când îi surprindea privindu-l.

— Da, urmă Răţuşca însufleţită, ş-a adus acuma de la Iaşi o lădiţă plină cu cărţi. Şi chiar din ziua întâia s-a sfădit cu moşulică.

— Cine-i moşulică?

Răţuşca nu răspunse şi privi încurcată pe sora-sa.
Când îşi întoarse ochii iar spre Costi, îl văzu gânditor şi absent, cu capu-ntors spre fereastră, cu bărbia rezemată în palma stângă.

— Pari obosit, Costi, îi zise duduia Matilda. Ştii că, întorcându-mă de la biserică, am găsit o scrisoare de la tatăl tău?…

Costi dădu din cap: zâmbi stânjenit, numai cu jumătate de gură, şi-şi plecă ochii.

În tăcerea care urmă, fetele se ridicară şi sărutară mâna duduii.

— Plecaţi?

— Da, nânăşică, dar tare, tare te rugăm să mai vorbeşti mata cu mama.

— Bine, dragele mele, am să-i mai vorbesc. Ceva i-am spus şi astăzi. Înţelegeţi însă că prea mult nu pot insista…

Ochii Laurenţiei se umplură de lacrimi. Costi privea iar pe fereastră, cu bărbia în palmă. Ieşiră una după alta c-un aer de umilinţă, şi-n salonaş, în urma lor, stăpâni tristeţa. Scăzu şi lumina soarelui.

— Ce ai tu, Costi? întrebă cu grijă duduia Matilda.

— N-am nimic, *tante* Mathilde. Cred că m-au obosit aerul şi lumina.

— Numai asta să fie? Poate că te-a contrariat vestea pe care ţi-am dat-o.

— Care veste?

— Scrisoarea.

— A, scrisoarea? Nici nu ştiu ce cuprinde.

— Pot să ţi-o dau s-o vezi, Costi. Tatăl tău e încă la Bucureşti. E năcăjit că nu poate pleca în străinătate.
E nevoit să treacă pe la Iaşi şi să vie poate şi pe-aici, ca să isprăvească tranzacţiile pe care le-a început cu Ciornei. Omul acesta nou, care, la început, mi-a făcut impresia unei paseri de pradă, se arată strict şi punctual în plăţile lui. Tatăl tău se arată bucuros că l-a eliberat de poliţele pe care le avea la cămătari. E adevărat că a trebuit să rupem în două Buciumenii. Mi se pare, Costi, că nu te interesează ceea ce-ţi spun eu.

— Ba da, *tante* Mathilde, mă interesează până la un punct. Ş-aş vrea mai ales să ştiu dacă avem o situaţie

limpede, aşa încât să nu mai fie discuţie şi corespondenţe în chestii de bani…

— Vai, Costi, suspină duduia Matilda, cât am stat ş-am tremurat la căpătâiul tău, de asta m-am temut tot aşa de mult ca şi de moarte. Nu de chestiile băneşti, – nu te uita mirat la mine. Chestiile băneşti par rezolvate pentru moment. M-am temut însă de privirea aceasta – când m-ai auzit rostind numele tatălui tău. Încă de pe când te luptai ca să biruieşti boala, am văzut asta în ochii tăi. Veghindu-te, am îmbătrânit. Acum înţeleg că am să rămân singură.

— Da, *tante* Mathilde, răspunse încet Costi, privind-o stăruitor. Trebuie să plec.

Duduia îşi întoarse ochii cerniţi spre umbra odăii. Băiatul avea privirea tatălui său.

— Cât m-am temut că avem să trecem şi prin asta! suspină ea.

Costi se ridică, veni lângă dânsa, se lăsă pe taburet şi-şi plecă fruntea la pieptul ei. Duduia Matilda îi mângâia cu degetele ei fine şi albe fruntea şi linia subţire a ranei.

Capitolul XIII
În care se arată ultimele efecte ale vântului din 1888

În august 1896, duduia Matilda veni de la Oglinzi, ca şi-n alţi ani, să petreacă începutul toamnei la Buciumeni. Din zilele-i de singurătate de la băi, trecea aici în oarecare mişcare şi activitate. Slugile vechi, pe care le mai păstrase la curte, umpleau cămările şi beciurile de compoturi, conserve şi murături. Vierul de la Cotnari venea de două sau de trei ori ca să primească porunci pentru vinul şi merele din anul acela. Tot la acea epocă Fişel Bloc, şeful comunităţii evreieşti, aducea în hârtii curate de bancă plata embaticurilor{42} târgului, după vechile condici ale cancelariei boiereşti. Şi Filip Nacovici, acum arendaş al părţii ei de moşie din Buciumeni, depunea câştiul c-o lună înainte de Sfântu Dumitru. Toate aceste lucruri umpleau zilele duduii Matilda, fără să-i alunge însă gândurile care o rodeau ca nişte viermi neadormiţi: căci, după atâţia ani. Alexandru Filoti şi Costi încă trăiau despărţiţi şi departe unul de altul. Şi de această dată venise cu hotărârea să încerce cu orice preţ o apropiere între tată şi fiu.

O întâmpină la scara balconului obrazul palid al Lenţei Gheorghiu. Nevasta fostului notar era îmbrăcată c-un fel de şorţ cenuşiu, care-o acoperea întreagă, de la gât până la ghete. Purta un guleraş alb, ca o şcolăriţă. Mijlocul îi era strâns într-o curăluşă neagră. Avea chei şi mărunţişuri în cele două buzunări adânci din lungul coapselor. Luă într-amândouă mânile mâna înmănuşată a duduii Matilda şi i-o sărută. Pe când stăpâna cobora din trăsura largă, o ajuta, privind-o c-un fel de sfială şi întorcându-şi apoi ochii întrebători spre Fiţa, camerista cea nouă a duduii.

— Ai venit mata bine? întrebă cu grijă Lenţa. Noi am primit vestea ieri dimineaţă. Gheorghiu chiar pe loc a dat ordin lui Dimachi să plece la Oglinzi.

— Trăsura a venit la timp. Răspunse duduia Matilda, şi pe drum am avut vreme frumoasă. Nu ştiu Fiţa dacă va fi pus totul în cufere şi n-a fi uitat ceva pe-acolo.

— Sărut mâna, duduiţă, răspunse ţigăncuşa cântând subţirel, n-am uitat absolut nimic.

— Bine, avem să vedem. Dar pe-aici, pe la voi,
Lenţă, e linişte şi pace?

— Cu ajutorul lui Dumnezeu, da! răspunse oftând
Lenţa.

Duduia Matilda o privi lung şi întinse mâna către slugile care se grămădiseră la scara trăsurii. Apoi sui scările, încet. Ţigăncuşa şi Lenţa o urmară.

Odăile dinspre livadă erau curate şi proaspăt lustruite, cu ferestrele larg deschise. Duduia îşi schimbase iatacul în odaia pe care o dăduse lui Costi cât fusese bolnav.
Stăpâna privi cu luare-aminte toate din juru-i, cu un ochi care i se păru Lenţei sever.

— Dacă doreşti mata apă rece şi caldă… vorbi nevasta lui Gheorghiu c-un glas supus şi blând. Am pregătit, dacă vrei mata, şi baia.

Ai făcut bine, Lenţă. Baia are să-mi alunge oboseala drumului. Până în sară mai am de făcut câteva lucruri şi de scris nişte scrisori.

Lenţa plecă fruntea şi ieşi, ca să potrivească ea singură baia. Fiţa ajuta în tăcere pe stăpână să se dezbrace.

— Ce-o fi având Lenţa? întrebă duduia cu jumătate de glas.

— Eu ştiu. Duduiţă? răspunse ţigăncuşa printre boldurile pe care le ţinea între dinţi.

— O văd îngrijată şi pare supărată…

— Da’ n-a mai fi nimica, duduiţă. Am să întreb pe mătuşa Rariţa.

Cât lipsi duduia din odăile ei, Lenţa mai făcu o inspecţie amănunţită prin toate colţurile, să vadă dacă fiecare lucru e la locul lui. Potrivi pe măsuţa de lângă fereastra iatacului, în cartea rămasă acolo, o zăloagă[{43}] îngustă, cusută cu îngrijire în colori stinse, pe matasă subţire. Duduia o văzu îndată după ce se întoarse.

— Tu ai pus signetul[{44}] acesta aici, Lenţă? întrebă ea luând banda de matasă. Şi privind-o de aproape. Îmi face plăcere.

— A cusut-o Amalia, fata mea cea mai mare… lămuri Lenţa, cu glasu-i supus.

Apoi închise fereastra şi potrivi fotoliul lângă măsuţă.

— De vreo câteva zile, serile-s cam răcoroase… adăogi ea.

Duduia nu răspunse. Se aşează în fotoliu şi rămase privind pe geam la livada oblic luminată de soare. Apoi ridică fruntea spre Lenţa ş-o privi cu luare-aminte.

— Tu vrei să-mi spui ceva, Lenţă, vorbi ea, şi pari nelinişţită.

Lenţa tăcu şi privi în juru-i.

— Suntem singure… urmă duduia. Matilda. Spune ce este.

— Nu-i nimic, duduie, răspunse Lenţa cu îndoială. Poate mata să ştii mai bine decât mine. Pe-aicea au fost aşa, numai nişte zvonuri.

— Despre ce-i vorba?

— N-ai primit mata, duduie, o scrisoare, la băi? îndrăzni Lenţa.

— Ce scrisoare?

— O scrisoare de la ţiitoarea lui Coman. Ea zice că-i madam Coman, dar se ştie că nu-i cu cununie. Aşa că nu ştiu din ce pricină a pus pe notarul ist nou, că ea n-are nicio

şcoală, să scrie o scrisoare către mata, la băi, în care spune toate ticăloşiile şi toate minciunile pe conta noastră.

— Nu înţeleg.

— Pe conta noastră, a mea ş-a lui Gheorghiu. Nu putem mânca în tihnă o bucăţică de pâne din pricina duşmanilor.

— N-am primit nicio scrisoare, Lenţă.

Lenţa aşteptă privirea stăpânei sale, ca să înţeleagă că într-adevăr n-are de ce se teme. Dar duduia Matilda privea pe fereastră.

— Duduie, zise deodată Lenţa, abia stăpânindu-şi lacrimile, te-am aşteptat pe mata să vii, cum aş fi aşteptat pe Hristos. De mult nu mai am linişte şi pace. Şi când mă uit la bietul Gheorghiu, mă apucă o groază. Mata ne-ai cunoscut durerea noastră şi ne-ai ajutat.

— Linişteşte-te, draga mea, vorbi cu blândeţă duduia Matilda.

— Da, duduie, ne-ai ajutat într-o vreme de mare nacaz şi greutate. Noi nu putem uita că m-ai crezut când am plâns aici şi m-am jurat pentru nevinovăţia lui bietul
Gheorghiu. A fost fără nicio vină; alţii au luat banii ş-au făcut afaceri, şi el a iscălit din prostie şi din încredere în oameni. Ş-a trebuit să sufere şi el condamnare, ca şi alţii. Ce zile am trăit noi, atâtea femei, rămase singure în căsuţa noastră, nu doresc nici duşmanilor. Nu ne-au mai cunoscut prietinii de altădată, n-am găsit o vorbă bună nicăieri. Avea oleacă de pământ Gheorghiu, l-am vândut. Avea mama nişte căsuţe în Iaşi, le-am vândut. Dar ce puteam face noi doi ani singure, dacă nu te plecai mata către noi? Acuma, ştiu eu? Le stă Gheorghiu în ochi pentru că, după ce s-a întors de la pedeapsa lui, l-ai primit mata contabil la curte? Ar vrea şi madam Nacovici şi a lui Coman. Şi altele, să mă duc şi să întind mâna la dânsele? Dar mai bine mă dau cu capu-ntr-o fântână!

— Lenţă, zise zâmbind duduia Matilda, acuma după ce te-ai răcorit şi ai spus ce aveai de spus, şterge-ţi ochii şi

vezi-ţi de treburile tale. Chiar de-aş fi primit scrisori, ştiu ce am de făcut, căci te cunosc destul de bine.

— Aşa-i c-ai primit, duduie? vorbi cu violenţă stăpânită Lenţa Gheorghiu, ştergându-şi repede lacrimile.

— N-am primit.

— Cu toate acestea eram sigură. Au venit şi ne-au spus oameni de bună-credinţă.

— Se vede c-aveţi mulţi prietini, draga mea.

— Ba suntem năcăjiţi şi spăimântaţi, suspină Lenţa.
Şi cuprinzând cu pornire mâna duduii o sărută apăsat, ţinând-o strâns într-a ei.

— Tu uiţi, Lenţă, reluă duduia Matilda, că şi anul trecut, când am venit de la băi, s-a petrecut între noi
o scenă întrucâtva asemănătoare cu asta.

Lenţa îşi plecă fruntea. Duduia simţi pe degete lacrimi.

— Fii liniştită, draga mea, şi n-ai nicio grijă. Ce face barbatu-tău?

— E bine, duduie. Îţi sărută matale mâna şi nu îndrăzneşte să se înfăţişeze, dar te vesteşte pe mata că toate lucrurile sunt în regulă şi ieşim şi anul ista bine cu socotelile.

— Altceva ce s-a mai întâmplat?

— Altceva, bine. Nu s-a întâmplat nimica. S-aude că să vă roage domnu Evghenie Ciornei, să-i botezaţi macar al doilea băiet. El ştie că nu se poate, dar tot cutează.

— Eu ştiu? Poate. Să i-l botez… îngână pe gânduri duduia Matilda. Vra să zică, biata Laurenţia are al doilea copil.

— Are, dar nu înţeleg de ce nu se îngraşă, şi s-a făcut mai urâtă. Doar are de toate, macar că Ciornei nu-i dă un ban în mână.

— Se ştie şi asta?

— Aşa s-aude. Cucoana Aglaie chiar i-a declarat război din pricina asta, – dar ce-i poate face? Altfel Nacovici şi

Ciornei trăiesc bine şi se-mpacă. Câştigă anul ista nu ştiu câte sute de mii numai pe rapiţă.

Lenţa îşi uitase supărarea şi urma să dea cu mare vioiciune o mulţime de informaţii, pe care le socotea deosebit de importante. Unele erau rectificări ori adaosuri ale unor veşti pe care le dăduse prin scrisori. Duduia Matilda asculta zâmbind şi admira pasiunea pe care o punea femeia aceea oacheşă în tot ce spunea.

Într-un târziu Fiţa se strecură pe uşă şi vorbi cu glasu-i subţire:

— Duduie, întreabă mătuşa Rariţa de mata, dacă poftiţi să vedeţi camara.

— Mâni-dimineaţă, Fiţă. Acuma sunt obosită de drum. Cum se împacă Rariţa cu Manole al ei? urmă duduia întorcându-se spre Lenţa Gheorghiu.

— Se împacă bine. Văd că se tot îngraşă. N-ai s-o mai cunoşti mata.

Duduia Matilda privi râzând la cameristă.

— Era ca tine, Fiţă. Ce este? Ai a-mi mai spune ceva?

— Da. Doreşte să vă vadă o persoană.

— Nu se poate. Azi nu primesc pe nimeni. Cine-i?

— Domnişoara lui domnu Filip.

— Domnişoara Mărioara? Să poftească, răspunse duduia Matilda.

Lenţa crezu că observă oarecare îndoială în cele din urmă vorbe ale duduii şi se bucură. Se sculă şi se grăbi către celelalte treburi ale ei.

— Intră, Răţuşcă, intră… îndemna duduia Matilda.

Lenţa trecu pe lângă fată cu capu-n piept, preocupată şi căutând cu grabă să aleagă o cheie dintr-o grămadă pe care o trăsese din buzunarul şorţului. După ce ajunse în antret, aruncă în urmă o privire aprigă. Când întoarse capul, văzu la câţiva paşi înainte-i pe fosta cameristă a

duduii. Era rotofeie, cu obrazu-i întunecat uns cu undelemn parcă. Râdea şi arăta o ştirbătură în dinţii de dinainte.

— Ai văzut mata? făcu ea semn cu capul.

— Am văzut… îngână c-un fel de asprime Lenţa Gheorghiu. Nici n-o lasă să se hodinească pe biata duduie.

Trebuie s-o fi trimes cucoana Aglaie. Nu le-ajunge cât au supt şi s-au îndopat ca nişte lipitori…

— Adevărat ca nişte lipitori… aprobă cu tărie Rariţa, îndesându-se din şolduri, şi iar înălţându-se.

Cu obrazul oţărât de supărare, Lenţa Gheorghiu trecu prin coridor şi coborî în fugă scările, căutând pe cineva asupra căruia să se descarce.

— Ascultă, Rariţă, se întoarse ea la cămărăşiţă, cât îi duduia aici, vezi de ţine bine în frâu pe Manole al dumitale, să nu mai facă iar vreun chiulhan la Bercu.

— Nu. Cucoană Lenţă, de la s-ara aceea cred că nu s-a mai întâmpla. De-atuncea am rămas eu c-un papuc văduv. Pe celalalt i l-am rupt de spinare… Altfel ne-mpăcăm noi şi m-ascultă el, n-ai mata nicio grijă.

Cucoana Lenţa era departe, cu paşi grăbiţi. Rariţa privi lung din vârful cerdacului, pe urma ei, mormăind cu nemulţămire observaţii asupra celor care s-amestecă, aşa, fără de niciun rost, în viaţa oamenilor.

«La urma urmei, se gândea ea, cine ştie! poate ar fi fost mai de treabă franţuzul.»

În iatacul duduii Matilda, Răţuşca vorbea cu însufleţire. Era acuma o «persoană»-, cum o anunţase Fiţa: naltă şi cu formele pline; ochii şi râsul îi rămăseseră însă tot copilăreşti. Şi glasului îi dădea înmlădieri desmierdate. Duduia Matilda n-avusese vreme s-o întrebe multe; sta în jâlţ şi-o asculta zâmbind cum îi vorbeşte despre tot ce se putea vorbi.

— Mama ar vrea foarte mult s-o roage ceva pe nânăşica. Mâni chiar nădăjduieşte să poată veni la curte pentru asta.

E cam bolnavă, puţintel răcită, ş-a stat două zile în pat. Mi se pare că-i vorba despre musafirul cel nou pe care l-a adus Laurenţiei un cocostârc. S-a aflat că-i păgân şi trebuie creştinat. Cum la cel dintăi copil duduia a arătat rezerve, Răţuşca înţelege bine că această misiune diplomatică a cucoanei Aglaie poate să nu reuşească. La urma urmei Răţuşca îşi dă samă de situaţie şi dă nânăşicăi dreptate. Nici ea, după atâţia ani n-a izbutit să privească cu simpatie pe Evghenie Ciornei. Pentru ea tot moşulică a rămas, – cu toate că Laurenţia se supără când aude acest cuvânt. Are şi Laurenţia dreptate. E bărbatul ei, deşi n-a făcut-o fericită. Cel mai hotărât adversar al lui Ciornei rămâne însă tot Adam. Duduia află că fratele cel zbârlit al Răţuştei nu mai face poezii. E student harnic la şcoala de poduri şi şosele, în Bucureşti. Au să aibă mare plăcere şi cuconu Filip şi cucoana Aglaie, când are să iasă inginer tânărul. Ei bine, Adam n-a izbutit niciodată să aibă un schimb de păreri cu cuconu Evghenie.

— Da? din ce cauză?

— N-au ce-şi spune… explică Răţuşca serioasă, şi urmează să informeze pe duduia despre unele veşti ale cucoanei Aglaie în privinţa cucoanei Minodora ş-a lui Iacobache, în privinţa casierului, perceptorului ş-a altora care au fost strânşi în chingi de un prefect teribil.

Numai se zvoneşte că Irimia Petrescu are să vie din nou în fruntea judeţului, şi slujbaşii de la comună au şi îngălbenit. Cât despre cei vechi, s-au dus în toată lumea.

Unii au ajuns până în Dobrogea. Acolo-i un fel de Californie a tuturor aventurierilor. A plecat şi Şapsa la Iaşi. Avea o domnişoară cu care Răţuşca era prietină. Au mai plecat şi alţii din târg. În schimb s-au arătat mutre nouă, de prin alte părţi.

Duduia ascultă atentă o vreme, apoi căzu pe gânduri.

Şi vorbind, domnişoara Nacovici o privea c-o uşoară strângere de inimă. Nânăşica ei începea să samene puţin a

bătrână. Avea încă dinţi strălucitori şi părul nu-i era de tot cărunt; cu toate acestea se simţea în ea o scufundare şi-o oboseală.

— Văd că eşti trudită, nânăşică, îi zise Răţuşca, sărutându-i mâna. Vin şi mâni, dacă nu te tulbur.

— Nu, drăguţa mea, nu mă tulburi. Sunt bucuroasă când te văd.

Rămasă singură, duduia se ridică din locul ei şi sună. Porunci Fiţei să aducă tot ce trebuie pentru scris şi să aprindă lampa. Şi-nainte de a pune primele cuvinte pe hârtie se gândi îndelung cum ar putea îndupleca pe Costi să facă cel întâi pas de împăcare cu tatăl său. La urma urmei, aceleaşi argumente şi aceleaşi mâhniri ale ei trebuie să le exprime şi lui Alexandru. Poate de la tată să vie apropierea. Deşi-l ştie hărţuit necontenit de încurcături, se poate să fie el mai cuminte. Duduia l-a simţit întrucâtva slăbind, când l-a văzut la sfârşitul iernii. Venise să vândă o parte din schimbul Buciumenilor, şi încercase a pune rânduială şi în moşiile băiatului, care lăsase procură pe numele tatălui său. Din asta se vede că băiatul e mai îndârjit şi hotărât să nu se întoarcă multă vreme de la Paris. Filoti atunci i se păruse ei ceva mai moale.

Va vedea. Le scrie la amândoi. Unuia la Paris şi altuia la Nisa.

Duduia îşi punea o parte din nădejde şi-n această relaţie oficială de afaceri între tată şi fiu. Trebuie să-şi scrie, trebuie să se explice, mai ales acum când veşnicile încurcături băneşti l-au hotărât pe Filoti să ceară lui Costi, prin ea, vânzarea Fundenilor, ca să-i poată salva cealaltă moşie, Mărginenii. Costi consimţise şi se arătase bucuros că va primi o sumă mai însemnată de bani, deoarece avea nevoi mari şi fusese silit să contracteze şi datorii. Cu niciun preţ nu voia să audă de avansuri din partea duduii Matilda. El avea drepturile şi banii lui.

Deci o corespondenţă ceva mai bogată trebuie să se fi

angajat între cei doi oameni din pricina cărora suferea ea atâta singurătate. În legătură cu acele afaceri, Alexandru venise iar grabnic în ţară, în vremea când duduia era la băi la Oglinzi. Îl văzuse numai o zi. Acuma poate-i încă în Bucureşti. Mai probabil însă că-i la Nisa. Pentru orice împrejurare, îi scrie şi la hotelul din Bucureşti.

Era târziu când duduia închise şi pecetlui scrisorile.
După ce se puse în pat şi Fiţa stinse lampa şi plecă, ea rămase încă multă vreme gândindu-se, cu ochii deschişi mari prin întuneric. Somnul nu-i birui aţâţarea decât spre miezul nopţii, când se auziră cântând cucoşii a doua oară, muzical şi ca-n nişte depărtări de visuri.

*

A doua zi, după ce trimese scrisorile la poşta gării, duduia Matilda se simţi întremată şi de nădejdi nouă, şi de lumina imensă a acelei dimineţi de august. Îşi aduse aminte de frământările şi spaimele din ajun ale
Lenţei Gheorghiu şi se gândi, cu plăcere, s-o liniştească desăvârşit. Trimise poruncă lui Dimachi s-o aştepte cu trăsura, la ceasul nouă, în capătul de la vale al satului, luă după ea pe Stamatache, fratele Fiţei, şi ieşi purtând bastonaşul de abanos şi voalul fumuriu. Stamatache era un băitanaş de paisprezece ani, arămiu şi cu părul creţ.
Era fudul de şapca boierească, cu cozoroc, pe care o purta peste tufa lui de păr. Se fudulea şi cu spenţerul albastru, deşi-i era prea larg. Nu îndrăznea deocamdată să râvnească la o pereche de cizme şi umbla desculţ. Picioarele-i erau însă aşa de negre şi de lustruite, încât părea încălţat.
Semnul slujbei lui, în urma duduii, era un băţ de corn, cu care trebuia să ţie în respect pe unii câni mai îndrăzneţi din sat.

Duduia trecu prin livadă şi răzbătu în dosul curţii boiereşti, la o gospodărie curată, mărginită cu gard de scânduri. Acolo era din vechi zile locuinţa contabilului, şi

stăpânea acum în ea Lenţa Gheorghiu. Bărbatu-său era între condicile lui, la cancelarie, şi ea apăru în fugă, cu ochii lucind de mulţămire şi veselie, întru întâmpinarea stăpânei.

— Am venit să văd ce faceţi… zise duduia Matilda râzând şi întinzând mâna care ţinea bastonaşul. Pe urmă să-mi ţii tovărăşie: n-am fost în sat de anul trecut…

— Bucuroasă… răspunse cu grabă Lenţa. Tocmai mă pregăteam să vin la mata.

Duduia păşi pragul şi, dintr-o săliţă, dădu într-o încăpere curată, cu divanuri şi cu perdeluţe albe la ferestre. Pe-o uşă scundă, din altă odăiţă, îi ieşiră înainte fetele cucoanei Lenţa şi cucoana Irina, mama cucoanei Lenţa. Fetele erau patru la număr, îmbrăcate la fel, în şorţuri negre, purtau breton şi aveau ceva din urâţenia neagră a tatălui lor. Zâmbetul însă le era bun şi sfios. Cucoana Irina era albă la cap şi cu ochii negri şi vii. Duduia Matilda simţi câteva clipe ceva nou în suflet. Era împresurată de zâmbete ca de luciri de dragoste.

— Cine mi-a făcut darul de ieri? se întoarse ea către Lenţa Gheorghiu.

— Amalia, răspunse precipitat mama, făcând din ochi semne fetei să iasă înainte. Mai are anul ce vine şi isprăveşte şcoala profesională. Se poartă destul de bine.
Dar tot matale trebuie să-ţi mulţămim.

Duduia, c-o mişcare uşoară, trase de sub mânicuţa mănuşii din stânga un ineluş de aur cu piatra de rubin şi-l puse în palma fetei, care se făcuse dintr-o dată purpurie şi umbla cu buzele după mâna duduii să i-o sărute.

— Ai patru fete… zise duduia pe gânduri, după ce ieşiră la lumină.

— Patru… răspunse c-un oftat adânc Lenţa, – dar inima îi tremura de bucurie.

Trecură amândouă iarăşi prin livadă, apoi străbătură drumuşorul parcului şi ajunseră la biserică prin portiţa din zid. Urmate de Stamatache, ţigănuşul, coborâră în sat,

printre garduri de nuiele şi căsuţe acoperite cu stuh.
Din când în când duduia punea câte o întrebare, şi
Lenţa se grăbea să răspundă cu amănunte mai bogate decât trebuia. Stăpâna o asculta pe gânduri, pătrunsă de lumina acelei dimineţi ca de-o prevestire bună.

În căsuţele satului se simţi numaidecât vizita aceasta aşa de puţin obişnuită. Mamele ieşeau la porţi; îşi alungau în ogradă cânii flocoşi şi copiii în durligi şi aşteptau cu braţele subpuse şi cu priviri timide trecerea boieroaicei.

— Dacă binevoieşti, să te opreşti mata puţin… şopti într-o vreme Lenţa Gheorghiu. Anica lui Gheorghe Brebu de mult vrea să se tânguie pentru ceva. A venit de vreo două ori pe la mine şi mi-a vorbit. Nacazuri de mamă…

— Despre ce-i vorba? întrebă duduia.

Femeia făcuse câţiva paşi şi rămase înaintea porţii,
cu fruntea plecată. Întinse o mână neagră şi uscată, ca o cange, apoi o trase în jos şi sărută mănuşa duduii numai întinzând capul.

— Ce este, Anică?

Femeia păru bucuroasă că i se cunoaşte numele, apoi suspină şi-şi duse mâna neagră la ochi.

— Duduie, scânci ea, cad la picioarele măriei-voastre c-o rugăminte.

— Spune. Ai vreun nacaz? Eşti văduvă?

— Nu, duduie. Barbatu-meu e la maşină, cu celalalt băiet. Trebuie să facă boieresc. Acu-i mai greu decât înainte.

— Ai doi băieţi?

— Da, duduie. Cel mititel îi la şcoli şi învaţă tare bine. Dar am un nacaz şi rog bunătatea dumneavoastră să m-asculte şi să nu mai lese. De când s-o dus cumnatu
Androne la mănăstire, am rămas aşa, fără niciun sprijin, şi barbatu-meu mă asupreşte de multe ori şi mă păleşte.

— Nu-nţeleg… vorbi duduia Matilda întorcându-se către însoţitoarea sa.

— Cumnatu Androne îi purta băietului de cheltuială, se grăbi să lămurească femeia.

— Ei, ş-acuma nu mai ai cu ce-ţi sprijini băietul?

— Ba avem. Duduie, pentru că Androne îi trimete oleacă de parale de unde se află. Dar când era aici, lângă noi, se chiamă că era mai aproape de băiet. Acu s-o dus tocmai la mănăstire, la Neamţu. Şi nu ştiu ce i-o venit băietului, duduie dragă, că nu mai vrea să se răspundă cu noi şi nu mai aflu nimica de dânsul. Eu ştiu? Poate i-i ruşine de noi. Acolo unde se află printre boieri. Aşa că omul meu zice că numai eu îs vinovată.

— Ce pot eu face? întrebă nedumerită duduia Matilda.

— Rog bunătatea măriei-voastre să vorbiţi cu cineva acolo, în Ieş, să-l cheme, şi să-i facă o mustrare. Că el nu-i rău. Da' i-a fi dat cineva ceva…

Duduia Matilda se întoarse spre Lenţa, cu pleoapele zbătându-se.

— Lumea-i rea, urmă repede femeia, cuprinzându-şi gura eu mânile uscate, şi băietu-i frumuşel şi deştept…

— Bine, voi vedea, am să mă interesez… vorbi duduia şi privi spre gospodină cu ochii micşoraţi, ca spre ceva straniu.

Trecu înainte în tăcere, gânditoare şi fără să ceară lămuriri tovarăşei sale.

— Ea socoate că i-a dat farmece cineva feciorului ei… vorbi Lenţa.

— Cine?

— Vreo femeie… Crezi mata că nu s-or fi întâmplând şi de-acestea?…

Duduia Matilda privi zâmbind spre Lenţa, ca şi cum cuvintele ei o înveseliseră. Nu înţelegea de ce însă i se strecurase deodată ca o uşoară negură în suflet, şi-i apăru în amintire din necunoscut imaginea babei Ursăriţa, când o chemaseră într-o sară dădacele ca să-i descânte ei de

gâlci… îi rămăsese în amintire o piele ca o coajă de nucă, doi ochi de huhurez ş-un miros nesuferit de tutun. Era pe vremea robilor, şi de-atunci trecuse aproape jumătate de veac. Aşezările ţiganilor au rămas tot în marginea satului, dincolo de pârău. Şi lângă poarta ţarinei se văd nişte temelii foarte vechi şi urme de pivniţă. Aici s-a întâmplat ceva, în vremuri de demult.

— Am trecut o dată pe-aici cu mama, pe când eram copilă… zise mişcată duduia Matilda. Şi mi-a spus întâmplarea legată de ruina aceasta, – însă nu mi-o mai pot aduce aminte…

Duduia Matilda ajunse întristată şi tăcută la trăsură. După ce se aşează Ia locul ei, în dreapta, îşi sprijini obrazul în palmă, şi lumea din juru-i dispăru. Lenţa Gheorghiu se strecură cu luare-aminte în stânga, aşa ca să nu tulbure gândurile stăpânei sale. Şi trăsura porni domol îndărăt, înspre curte. Caii mergeau la pas; însă oricât de încet ar fi mers, nu se putea să întârzie cu mult vestea care grăbea înspre duduia Matilda.

Era o veste fulgerată pe sârme, din alt colţ de lume. Un funcţionar aplecat între aparate ţăcănitoare o primise ş-o descifrase cu nemulţămire pe banda îngustă de hârtie, căci era în limbă străină. O înţelesese totuşi, c-o mare surprindere, ş-o trecuse repede pe-o foaie albă de hârtie. Acest mesagiu, întovărăşit în zborul unei clipe de-un nevăzut diavol cu ochii rotunzi şi verzi cu apa, trecu în mâna lui Gheorghiţă, poştaşul. Cu poruncă de a duce hârtia fără întârziere la curte, în deal, Gheorghiţă pornise pe loc, fără să mai puie telegrama în geantă. Şi diavolul cel nevăzut al ştirilor părea c-o supraveghează de pe umărul lui, cu privirile-i neclintite.

Când trăsura coti prin marginea târgului, spre aleea parcului, duduia zări pe Gheorghiţă, care aştepta lângă porţi cu hârtia albă în mână. Inima i se zbătu în preajma ştirii necunoscute şi un abur îi juca pe dinaintea privirilor.

Obrazul cărunt şi blând al lui Gheorghiţă pieri, şi nu văzu decât ochii aceia verzi şi rotunzi, nehotărâţi şi vicleni ca vremea ai demonului.

Închise pleoapele. Trăsura se opri. Gheorghiţă întindea hârtia.

— Ce este? întrebă duduia Matilda.

— O telegramă, măria-voastră… răspunse vesel poştaşul. Trebuie să-mi iscăliţi reţipisca.

Duduia primi o bucăţică de creion din mâna omului şi iscăli recipisa. Trase din buzunăraşul hainei o pungă de matasă neagră şi scoase din ea un ban de argint, pe care-l primi, odată cu creionul, mâna întinsă a lui Gheorghiţă. C-o mişcare febrilă şi scurtă, duduia deslipi hârtia, o deschise şi-o cuprinse dintr-o dată cu privirea. Fără să înţeleagă de ce, Lenţa îi urmărea cu frică toate mişcările.

Duduia avu o îngânare ciudată, – ca şi cum din lăuntrul ei chemase un glas străin de suferinţă. Degetele mânii stingi se înfipseră în braţul tovarăşei sale.

— Vai! duduie! suspină cu groază Lenţa Gheorghiu. Ce s-a întâmplat?

— Nu ştiu! gemu duduia şi-şi lăsă capu-ndărăt, înghiţind aer. Ochii ei aveau o învăluire tulbure. – Nu înţeleg ce este…

Mâna dreaptă, cu telegrama, îi atârna moale în lungul coapsei.

Trăsura se opri. Duduia nu mai aşteptă ajutorul Lenţei. Se coborî singură ca împinsă de un resort, şi avu puterea să urce scările. Cum intră în iatac, căzu în jâlţ, lângă fereastră; îşi lepădă mănuşile, îşi puse ochelarii şi mai desfăcu o dată hârtia. Cuvintele neîngrijit caligrafiate erau aceleaşi, şi aveau aceleaşi greşeli de ortografie. Telegrama era iscălită Costi. O chema grabnic pe *tante* Mathilde, la Monte-Carlo. Tatăl său era grav bolnav.

— Ce poate fi? întrebă duduia cu glasu-i schimbat şi comunică Lenţei Gheorghiu cuprinsul telegramei. Ce poate fi? Ce s-a întâmplat?

— Poate nu-i nimic grav, duduie… încerca s-o mângâie tovarăşa sa. Eu cred că trebuie să te duci mata acolo şi-ai să vezi ce este.

— Da… trebuie să mă duc… Fără îndoială, trebuie să mă duc. Aşa a fost şi când am primit telegrama accidentului lui Costi.

— Da, duduie, poate să fie o boală grabnică, ori o rănire.

— Eu văd că şi tu te temi, Lenţă, de ceva grozav.
De asta mă tem şi eu. Nu ştiu ce este, dar mă tem.

Tăcu, atentă, cu ochi mari şi aţintiţi în gol. Frământată de gânduri, prepusuri şi îndoieli.

— Draga mea, să mi se facă îndată geamandanele, pentru drum… – tresări ea către Lenţa.

— Da, duduie. Pleci mata chiar astăzi?

— Fără îndoială; plec cu cel dintăi tren. Trebuie să mă abat pe la Iaşi – şi pe urmă nu mă mai opresc până acolo. Am câteva zile în care nu ştiu ce să mă fac.

— Pleci mata singură?

— Singură, singură…

Lenţa ieşi, cu ochii în lacrimi, şi duduia iar îşi încreţi fruntea, apropiindu-şi sprâncenele şi scrutând întunericul dinainte-i. Aceleaşi şi aceleaşi gânduri şi întrebări îi veneau. Ce căuta Costi la Monte-Carlo? Ea îl ştia la Paris. Acolo îi şi scrisese. A intervenit între tată şi fiu o apropiere pe care ea încă n-o cunoştea? Poate Alexandru într-adevăr e bolnav. Suferinţa lui de ficat părea mult mai agravată în ultima vreme. Poate să fi fost nevoie de o intervenţie chirurgicală. Se poate, se poate; totul se poate; în acest caz însă Costi n-ar fi lipsit să dea o lămurire, ca s-o scutească de tulburarea aceasta grozavă. De ce n-a îndrăznit să adaoge nimic celor câteva rânduri? Ş-o cheamă să vie imediat. Această grabă

răspunde unui strigăt. De ce-i cere, pe urmă, s-aducă bani? «Adă bani.» Cu aceste cuvinte se isprăveşte telegrama. Dacă Alexandru este într-o situaţie grea din pricina obişnuitelor lui tentative la Casino, atunci putea adresa el singur această cerere, cum a mai făcut şi-n alte rânduri. Jocul de ruletă devenise o pasiune tot mai puţin stăpânită la Alexandru Filoti. Poate a câştigat o sumă mare ş-a fost atacat noaptea, pe când se întorcea la hotel. O întâmplare ca aceasta s-a petrecut şi-n vara cealaltă. Deci între el şi Costi s-a produs apropierea pe care ea o dorise cu atâta durere. S-a produs din pricina unei împrejurări năprasnice, totuşi se întâmplă aşa uneori. Ca în cele mai grele împrejurări să găseşti o rază de mângâiere.

Plecarea duduii Matilda s-a făcut în pripă. Târgul frământa şi răstălmăcea de trei zile, sub liniştitu-i cer de vară, telegrama cea tainică; pe când sora boierului se afla într-un tren negru, departe, între hotare străine, cu ascuţita-i durere de inimă. Oboseala drumului şi alte elemente de judecată acuma îi doborâseră încăpăţânarea de a căuta mereu o explicaţie mijlocie. La Iaşi., Leon
Mihalovici şi Şapsa, aducându-i bani între două trenuri, îi dăduseră a înţelege că se petrecuse în vremea din urmă, din afacerile lui Alexandru Filoti. Unele lucruri de care ea încă n-avea ştiinţă. Ultima venire bruscă în ţară a lui Filoti. Foarte de curând, când o văzuse numai în treacăt la Oglinzi, fusese pricinuită mai ales de scoaterea în vânzare a moşiilor lui Costi, foarte îndatorate la Credit. Atuncea, boierul având împuternicire, făcuse angajamente şi tranzacţii grabnice, luase iar bani pe vânzări şi împrumuturi şi se silise să plece cât mai degrabă în
Apus. E sigur atunci cel puţin, gândea duduia Matilda, că a pierdut şi s-a văzut deodată într-un impas teribil.

Acest punct negru şi rotitor îl urmărea duduia Matilda cu ochii ei aţintiţi. Era cu atât mai descurajată şi mai slăbită, cu cât trenul, ceas cu ceas, se apropia tot mai mult de acel

ţărm de mare şi de acel colţ îngust de pământ. În afară de care nu mai exista nimic pe lume. Demonul nevăzut cu ochi vicleni, tovarăşul telegramei, veghea neclintit, alături. Din când în când, în lungul zilelor pustii, duduia scotea din geanta-i de piele hârtia urât caligrafiată şi rămânea visând asupra ei. Ca şi tovarăşu-i nesimţit.

Ea nu vedea decât noapte înainte-i, în huruitul trenului. Tovarăşul ei avea însă în ochii lui înşelători imaginea fugară a celor petrecute cu câteva zile mai înainte în înfloritul oraş de pe ţărmul Mediteranei. Era o imagine pe care el o mai purta o clipă: pe urmă avea să se desfacă şi să cadă în timpul mort ca o mlaştină.

Costi purtase în timpul verii o întinsă corespondenţă eu tatăl său. În scrisorile lui pătrundea tot mai mult un ton de nemulţămire şi violenţă. Era vorba de chestii băneşti pe care el nu le mai vedea rezolvate; era vorba de câştiuri pe care nu le mai primise şi pe care le aştepta făcând datorii. Situaţia lui la Paris, tot mai anevoioasă din zi în zi, îl ducea la stări sufleteşti pe care încă nu le cunoscuse. Se ştia un om bogat şi cunoştea ruşinea lipsei. În vremea aceasta, scrisori de la *tante* Mathilde îl vesteau că probabil tatăl său e la Nisa. În una din după amiezile urâte şi enervante, în cafeul *La Regence,* unde era muşteriu credincios de ani de zile, străbătând cu ochii mica foaie provincială *Le petit Monégasque,* găsi ceea ce căuta. Găsi numele tatălui său între prinţii străini, salutaţi ca vizitatori ai Coastei de
Azur. În aceeaşi sară se puse în tren, fierbând de indignare. Coborî la Monaco; nici nu se osteni să mai treacă pe la baie. Dealtminteri avea în buzunar numai bani număraţi pentru întoarcerea îndărăt, la Paris. Trecu de-a dreptul la *Hotel Metropole.* Tatăl său lipsea şi-l urmări la Casino, cu ochii cerniţi de oboseală şi cu inima bătând.

În sala cea mare, sub lumina orbitoare, găsi îndată din ochi pe tatăl său urmărind halucinat jocul şi mişcarea aurului ş-a bancnotelor. Înţelese uşor că tatăl său pierdea

ultimii bani pe care-i avea asupra lui: era cu privirile rătăcite şi bolnav. Era slab şi ofilit, de ani de zile, de când nu-l văzuse; cu toate acestea, Costi îşi făcu loc spre el, înfiorat de indignare. Alexandru Filoti nu-l recunoscu în prima clipă pe fiul său. Totuşi, Costi îi semăna foarte mult, căci îşi lăsase barbă, ca să-şi ascundă cicatricea tâmplei. Îl primi c-un zâmbet stânjenit şi palid şi-l urmă spre ieşire cu sufletul sfâşiat şi ucis. Crupierii trăseseră spre ei cu răceală nu numai ce era al său, dar şi ce era a lui Costi. Atunci, numai în câteva clipe s-a încheiat această dramă mută între cei doi oameni care tăceau.

— Mă aştepţi numai un moment, Costi… – a zis cu linişte Alexandru Filoti. Îţi dau îndată toate lămuririle…

Acestea au fost ultimele lui vorbe. Trecut în camera-i de dormit, şi-a descărcat un glonte de revolver în gură şi a murit, pe când Costi se apleca înspăimântat asupră-i.

Către deslegarea asta a întrebărilor ei călătorea cu grabă duduia Matilda. În cel din urmă ceas de tren avu simţământul catastrofei, şi o tânără doamnă italiancă, văzând-o bolnavă şi plângând, veni lângă ea să-i dea ajutor. Încerca s-o mângâie vag, căci înţelegea despre ce poate fi vorba, ş-o ajută să se coboare în gară. Duduia văzu deodată pe Costi lângă dânsa. Nici nu-l observase;
şi chiar dacă-l vedea, de departe, nu l-ar fi recunoscut uşor. Părea un om în vârstă şi-şi apleca asupra degetelor ei tremurătoare un început de pleşuvie.

— Ce este, Costi? suspină ea, cuprinzându-l de după gât. Am înţeles bine? Vai, am înţeles bine…

— Da, *tante* Mathilde, s-a întâmplat, mai ales pentru mine, o mare nenorocire…

Ea-l privi uimită şi-i văzu zâmbetul strâmb. Şi cu inima adânc rănită îi cerea şi primea toate lămuririle.
Lăsară bagajele la hotel, şi duduia Matilda plăti trăsura, apoi porniră pe jos înspre coastă, de unde venea adierea sărată a mării. Ştergându-şi pe furiş lacrimile cu batista

brodată, duduia asculta istorisirea nacazurilor lui Costi şi înţelese într-un târziu că tovarăşul său o duce spre cimitirul naufragiaţilor acelui ţărm fericit. Umblând amândoi alături printre trecătorii necunoscuţi şi indiferenţi, aproape instinctiv, ca să nu fie înţeleşi, vorbeau în limba ţărişoarei lor îndepărtate.

*

Într-una din zilele de sfârşit de august, o duminică, Laurenţia şi cuconu Evghenie Ciornei se aflau la masă la cuconu Filip. Şi cucoana Aglaie vorbea c-o mare părere de rău despre sfârşitul lui Alexandru Filoti. Ciornei avusese atunci un cuvânt aspru, pe care-l rostise cu liniştea şi cu neclintirea lui obişnuită:

«Apa. Şi boierii curg la vale…».

Răţuşca fusese jignită mai ales de zâmbetul palid şi răutăcios pe care-l întorsese spre ea omul acela uscat.

Se sculă brusc de la masă şi trase de mânică pe Adam, care toată vremea nu-şi descleştase fălcile şi sta cu nasu-n farfurie. Când frate-său se ridică, Răţuşca strecură o privire de milă spre Laurenţia, şi ieşi cu fruntea înălţată şi cu ochii micşoraţi. Laurenţia se gândi o clipă s-o urmeze, s-o oprească şi s-o împace; pe urmă rămase leneşă, în ofilirea-i timpurie, ca şi cum i-ar îi fost somn.

— Oare ce fac flăcăii tatei? o întrebă Ciornei.

Ea-i zâmbi stâns şi nu-i răspunse.

Răţuşca trase după dânsa pe prietenul său Adam şi-i ceru s-o scoată numaidecât din atmosfera aceea imposibilă.

— Rătăcim iar cu paneraşul la întâmplare şi vorbim singuri… îi zise ea cuprinzându-l de după umeri.

— Pentru asta m-ai chemat? o întrebă supărat Adam ş-o privi pieziş. Astăzi nu se poate. Am de lucru…

Fetei îi veniră dintr-o dată lacrimi în ochi.

— Ce este? ce este? vorbi cuconu Filip grăbind congestionat şi greoi pe urma lor. Iar vă sfădiţi, frate

dragă?

— Nu ne sfădim, tată. Îl rugam să mă întovărăşească puţin la plimbare.

— Aşa? Nu-i nimic. Lasă că mergi cu tata. Am oleacă de treabă la aria de peste Siret, să văd dacă-i aşezată garnitura, ca să-ncepem mâni treierul. Mai iau oleacă de aer după masă, cum mi-a recomandat doctorul şi mergi şi mata cu mine…

Adam intrase în odăiţa lui. Răţuşca îşi luă mantila de mătasă pe umeri, îşi aşează cu grijă pe păru-i castaniu o pălărie mare de pai negru şi se strecură lângă tatăl său în panerul strâmt. Cuconul Filip îndemnă calul şi coborâră pe marginea târgului, spre podul de la Siret. Era o zi liniştită, cu cerul înalt şi adânc. Şi cuconu Filip şi fata se gândeau: fiecare la ale lui. Când ajunseră pe pod, Răţuşca văzu moara cea veche adusă de apă, stând strâmbă ca şi-n ziua dintăi, în marginea zăvoiului. În nări îi veni de peste Siret un miros cald de sulcină şi i se descleştară în suflet amintiri din copilărie ş-o dragoste romantică pentru umbra fină şi palidă a lui Costi cel de altădată. Răţuşca îl vedea tot tânăr şi fără mustaţă, ca odinioară. El era însă altul şi-n acele locuri n-avea a se mai întoarce niciodată.

---- Sfîrşit ----

[1] *Cobaie* – găină; la plural – păsări de curte, orătănii.
[2] *Orândă* – cârciumă rurală (luată cu arendă de la proprietarul moşiei).
[3] *Şaică* – luntre făcută dintr-un trunchi de copac scobit.
[4] *Nahlap* — vârtej mare într-o apă curgătoare.
[3] *Şarampoi* — stâlp lung şi gros, folosit ca picior de pod peste o apă.
[5] *Bagea, bageacă* – mică deschizătură în podul unei case.
[6] *Edec* — odgon lung cu care se trage un vas în susul apei; *a trage la edec* — a trage vasul împotriva cursului apei.
[7] *Rateş, ratoş* – han aşezat la o şosea principală.
[8] *Buged* — buhăit, puhav, umflat
[9] *Stamboală* – baniţă
[10] *Puhă* – bici lung şi gros, harapnic
[11] *A ştiri* – a răguşi
[12] *Boscar* – scamator.
[13] *Forster* — pădurar (germ.).
[14] *Hurmuz* — mărgea de sticlă imitând mărgăritarul.
[15] *Agio* – supraprofit, rezultat din speculaţii cu semne monetare sau hârtii de valoare.
[16] *Buiac* – zburdalnic, nebunatic.
[17] *Iarmucă* – tichia pe care o poartă evreii habotnici (fanatici).
[18] *Laibăr* — haină scurtă până la talie, de obicei fără mâneci.
[19] *Bezmăn* — închiriere pe termen foarte lung sau fără termen a unui teren, cu obligaţia de a plăti o sumă de bani sau în natură.
[20] *Draghină* – loitră.
[21] *Tfiline* – obiect al cultului mozaic.
[22] Carte care conţine mituri şi dogme ale religiei mozaice.
[23] *Răcliţă* - lădiţă
[24] *Aspidă* – şarpe veninos: cu sens figurat – femeie rea
[25] *Crohmolit, crohmălit* – scrobit.
[26] *Dorit (fr.)*
[27] *Acum (fr.)*
[28] Sărbătoare religioasă la evrei.
[29] *Momiţă* – maimuţă.
[30] *Acciz* – impozit care se percepea asupra unor obiecte de consum, la intrarea lor într-o localitate.
[31] *Caimacan, caimacam* – aici cu sensul de „cap” (al răutăţilor).
[32] Nebun (idiş).
[33] *Orândar* — cârciumar.
[34] Gata ! (germ.).
[35] *Şiac* – postav aspru şi gros de lână, ţesut de obicei în casă.
[36] *Pilotă, chilotă* — plapumă călduroasă, umplută cu fulgi.
[37] *Tricher, trichel* – sfeşnic cu trei lumânări.
[38] *Şabăs* – sâmbătă (idiş)
[39] *Poclit* – coşul trăsurii; coviltir.
[40] *Coropcar* — negustor ambulant.
[41] *Coarbă* — aici cu sensul de mâner (pe care sunt strânse coardele lăutei).

{42} *Embatic* – formă de arendare a unei proprietăţi pe termen lung, în care arendaşul se bucura de toate drepturile de proprietate.
{43} *Zăloagă* – semn de carte.
{44} Semn de carte.